

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
TREBALLS DE L'OFICINA D'ONOMÀSTICA, XXI

RAMON AMIGÓ ANGLÈS

Onomàstica del terme municipal de Porrera

BARCELONA
2011

Onomàstica del terme municipal de Porrera

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
TREBALLS DE L'OFICINA D'ONOMÀSTICA, XXI

RAMON AMIGÓ ANGLÈS

**Onomàstica del terme municipal
de Porrera**

BARCELONA
2011

Amigó i Anglès, Ramon, 1925-2011

Onomàstica del terme municipal de Porrera. — (Treballs de l'Oficina d'Onomàstica ; 21)

Referències bibliogràfiques

ISBN 9788499650715

I. Institut d'Estudis Catalans II. Títol III. Col·lecció: Treballs de l'Oficina d'Onomàstica ; 21

1. Topònims — Catalunya — Porrera 2. Noms de persona catalans — Catalunya — Porrera
804.99-311(467.1 Pr Porrera)

© hereus de Ramon Amigó Anglès

© 2011, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: novembre del 2011

Tiratge: 400 exemplars

Text revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'IEC

Compost per Víctor Igual, SL

Imprès a S.A. de Litografia

ISBN: 978-84-9965-071-5

Dipòsit Legal: B-33101-2011

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

*Recomanaria que, a l'hora foscant,
es faci aquest trajecte entre Torroja i Porrera.
És una experiència poètica d'alta graduació
que el Priorat pot decantar-vos,
un viatge feliç pels efluvis de l'esperit.*

SALVADOR JUANPERE
Blog de treball

Taula

INTRODUCCIÓ	9
Els antecedents i el procediment	9
Els cognoms	11
Els primers temps	11
El nom de la població	12
La documentació	13
El territori	14
L'estructura orogràfica	15
La hidronímia	15
La fitonímia	16
La zoonímia	16
L'hagionímia	16
El cromatisme	17
El clima	17
La zona urbana	18
Els cementiris	19
Les comunicacions	20
L'economia	20
La indústria	23
Les guerres	25
El franquisme	27
La defensa	28
La religió	28
La instrucció	29
La cultura	30
Els rellotges	32
Els castellanismes	32
I les catalanades	32
Uns fets famosos	33
Una llegenda	33

La població	34
Els agraïments	37
FONTS DOCUMENTALS	39
Arxius	39
Manuscrits	39
Bibliografia impresa	42
MAPES	47
Secció esquemàtica de Porrera	47
LLISTA DE NOMS	49
APÈNDIXS	343
I. Partides de terra	343
II. Llocs d'anomenada	344
III. Cognoms	344
IV. Renoms	345
V. Noms de vies públiques que han experimentat modificacions	346
VI. Poblacions veïnes	346
VII. <i>Fitament 1628</i>	346

Introducció

ELS ANTECEDENTS I EL PROCEDIMENT

Pensant en el tresor onomàstic que conté el territori, el terme municipal de Porrera queda com un illot inexplorat. És rodejat de nou termes municipals, vuit dels quals tenen recollida, organitzada i publicada aquesta riquesa nominativa. Es va començar amb Arbolí, un terme que només té una punta que estigui en contacte amb el de Porrera, dalt, al Molló; és un treball que va aparèixer l'any 1978. Va anar seguit pel recull de la Morera de Montsant (any 1984), que té la mateixa característica d'Arbolí quant al mínim contacte dels dos territoris, i pel de Cornudella de Montsant (1990). De seguida va venir el d'Alforja (1991) i el de Gratallops (1994). El de Torroja no es va fer esperar gens (1995). També hi ha el de Poboleda (1998). L'últim ha estat el de Pradell de la Teixeta (2009). Per completar el circuit, caldria veure publicat el terme de Falset, que també confronta amb Porrera.

Ja fa uns quants anys que va semblar que hi havia una intenció d'omplir aquest buit de Porrera. La va tenir un noi jove que anava acabant estudis; i aviat es va veure arrossegat per obligacions vitals que el van dur a viure lluny de la seva vila i el projecte va quedar abandonat.

Es va fer una gestió per veure si una persona amb possibles, amb sensibilitat de país i poc o molt relacionada amb Porrera per vincles de descendència, s'anima a convocar una beca a favor d'algú que es comprometés a fer aquesta recerca. Dissortadament, la gestió no va merèixer una resposta.

Ara ha aparegut un llibre que no és dedicat a recollir onomàstica però que conté una quantitat considerable d'informació antroponímica i toponímica de diverses èpoques fins al segle XIX. Em refereixo a *Crònica de Porrera. 1865*, de Josep Simó i Serres. Al pròleg, Josep Simó manifesta que s'ha servit de documents

de la parròquia i del Comú, uns papers que ja no es poden consultar perquè entretant han desaparegut, enduts per diversos desordres públics lamentables. Que s'hagués servit d'aquells papers ara inexistents fa doblement interessant el llibre de Simó i Serres.

Tenim coneixement de dos altres llibres dedicats a Porrera, uns llibres que no tenen interès onomàstic. Es tracta de *Lliure poble de Porrera*, de Pere Anguera i Joan Milà, que reproduïx fragments de *Crònica*, de Josep Simó: doncs, quasi tot el que hi pugui haver d'interessant per al nostre projecte també es troba a *Crònica de Porrera. 1865*, que ens ha servit de base. L'altre llibre és *Tractat d'agricultura. Manuscrit anònim de Porrera. Segle XVIII*, presentat per Isabel Juncosa Ginestà;¹ la temàtica d'aquest text no es presta a la incorporació d'onomàstica local. Només hi ha un renom, a la dedicatòria: «l'avi Joan de Cal Carlets de Porrera», un nom de casa contemporani que no surt a la *Crònica*.

Ens ha abellit d'extreure d'aquella *Crònica de Porrera* —exclosa la part dedicada a la primera època, des del diluvi universal, p. 17 a 41— els noms de lloc i de persona, i renoms, que hi hem trobat i d'organitzar-los tal com s'organitza un recull normal d'onomàstica: com un diccionari, amb les entrades per la part específica dels noms, quan consten de més d'una paraula. També es prescindeix dels noms d'homes cèlebres i dels que s'han distingit per alguna cosa i dels honors i de les distincions (p. 310-315).

Segons un primer recompte, s'han fet quatre-centes quaranta entrades. El màxim nombre d'anotacions correspon a cognoms, amb cent dotze entrades; seguides de renoms, amb seixanta-nou; de noms de casa, amb quaranta-set; de partides de terra, amb trenta-una, i de carrers, amb vint-i-nou. Hi ha una colla d'altres conceptes, com llocs d'anomenada, amb setze anotacions; masos, amb catorze; camins, amb dotze. N'hi ha uns quants més poc abundants, com barranc, bassa, coll, font, horta, molí, olla, plaça, torrent, vall, i encara uns quants altres.

Com a explicació de cada entrada, hem copiat el fragment de text que porta el llibre. Si hi ha l'any, s'indica; però no sempre és possible, perquè no sempre hi és. A continuació, es fa constar el número de la pàgina del llibre d'on s'ha tret la informació. Si s'ha tret del *Plano 1886*, també es diu.

Hi ha noms amb una tal quantitat d'ocurrències dintre el text d'aquest llibre que s'ha optat per ometre el detall dels anys i els números de pàgina, a fi de reduir el gran espai que ocupen, i se'n dona un resum. Són els cognoms *Amorós, Ardèvol, Aulèstia, Domènec, Figuerola, Peirí, Pellisser, Porta, Rabascall* i *Simó*.

S'han reunit a *Muntaner* anotacions que *Crònica* fa per *Montaner* i *Muntané*. Variants ortogràfiques d'aquesta naturalesa són habituals en altres antropònims.

1. Centre d'Estudis Comarcals Josep Iglésies, Reus, 1998.

S'han mantingut separats els cognoms *Cuaso* i *Juaso*, ja anotats al segle xv. No s'han reunit, malgrat la sospita que sigui un sol llinatge representat una vegada amb una lletra inicial diferent de l'altra, ja fos perquè l'escrivà s'hagués confós o perquè la lectura del manuscrit resultés difícil i aquella lletra inicial una vegada s'hagués vist diferent de l'altra.

Quan sabem quina és la situació topogràfica dels llocs que s'anomenen, la descrivim sumàriament.

El text original és en castellà. A l'encapçalament de les entrades, traduïm la part genèrica i regularitzem l'ortografia de les paraules conegudes. Altrament, respectem l'original.

Fins ací, el resultat de l'escorcoll de *Crònica*. Després d'això, i vista l'abundància dels materials que n'ha resultat, hem decidit afrontar el recull de l'onomàstica porrerenca aplicant-hi el sistema habitual: consultes orals, recorreguts pel terme en companyia de gent coneixedora dels indrets i recerca de documentació antiga. Ara, el que ve a continuació és el conjunt de totes les actuacions dutes a terme.

També hem examinat *Dietari de l'excursió filològica 1906*, i hem constatat que mossèn Antoni M. Alcover no va passar pel Priorat en aquella ocasió.

ELS COGNOMS

Optem per l'ortografia ajustada a les normes actuals de l'escriptura. Altrament, tenint present que hi ha cognoms que documentalment es veuen escrits de maneres diverses, si respectéssim totes les ortografies alterades produiríem entrades reiteratives, inútils. Posem com a exemple *Cerda*, *Cerdà*, *Serda*, *Serdà*. En tornem a parlar a l'apartat dedicat a la cultura, més enllà.

Quan un cognom localitzat a Porrera apareix també en algun altre dels vuit termes municipals que confronten amb el nostre i que tenen els reculls d'onomàstica publicats, ho fem constar amb indicació de la data més antiga que es coneix.

ELS PRIMERS TEMPS

La primera vegada que hem vist que s'anomena «per ipsam aquam de Valle Porraris et vadit usque ad ipsas serras de Cortedela» és al document de donació del lloc d'Escornalbou, feta pel rei Alfons I, datada a Osca l'any 1170 (?).² Segons el doctor Josep M. Font Rius, a l'apartat del volum I de *Cartas*, Textos 1969, dedicat a la «presentació monográfico-local», p. 764, la Vall de Porrera va ser objecte de donació feta per Albert de Castellvell, castlà de Siurana, i confirmada per Alfons I, a favor del monestir de Sant Vicenç de Pedrabona, o de Garraf, l'any 1171.

2. *Cartas*, núm. 138.

Segons la GEC, el monestir havia estat fundat pel mateix monarca l'any 1163, va tenir escassa vitalitat i el 1423 s'uní a la canònica barcelonina de Santa Eulàlia del Camp. El lloc conegut per *la Vall de Porrera* era erm i deshabitat i van quedar excloses de la donació les mines d'estany, de plata, de plom i de ferro.

Deu anys després, el 1180,³ vist que els monjos de Pedrabona no feien prou el que calia, a causa segurament de la distància, el monarca, com si ignorés que ja hi havia hagut una primera donació, va concedir les terres de Sant Marcell i de la Vall de Porrera, perquè es poblessin, al cavaller Pere de Déu, i aquesta donació comprenia els jaciments argentífers del terme de l'Argentera, i aquest senyor va activar la colonització de la Vall i va rebre el domini del terme de Falset.

Tanmateix, el priorat de Sant Vicenç de Garraf no s'havia oblidat dels seus drets primitius i, prescindint de Pere de Déu, com si no hi fos, el prior del monestir de Sant Vicenç, a fi que s'emprengués la repoblació de la Vall, va concedir carta de població als habitants que hi havia llavors, el 1201, i als que hi hagués més tard, amb franquícia d'honors i amb exempció de prestacions senyorials.

Aquesta duplictat de senyoria va generar diferències entre el convent de Sant Vicenç de Garraf i el cavaller Pere de Déu fins que, finalment, una sentència arbitral de Gombald, bisbe de Tortosa, i altres quatre àrbitres, dictada el 1203, va posar fi als conflictes. Pere de Déu es va avenir a renunciar als drets a favor del cenobi de Sant Vicenç de Garraf a canvi d'una indemnització de cinquanta sous barcelonins.

Però Garraf era massa lluny perquè el territori de la Vall de Porrera es pogués administrar satisfactòriament i això va fer que mig segle després, el 1263, aquella comunitat cedís la Vall de Porrera a la cartoixa d'Escaladei.

Priorat diu que, segons la tradició, al moment de produir-se la repoblació el terme de Porrera fou repartit en quinze grans finques o masos, entre les quals el mas de Figuerada (segurament per *Figuerola*), la Garranxa, Mas d'en Muntaner, el mas d'en Peirí, el mas de la Rosa, el mas d'en Simó; però resulta una notícia a la qual no s'ha de fer gaire confiança, i que nosaltres no hem sentit repetir durant la nostra enquesta.

EL NOM DE LA POBLACIÓ

Quant a la procedència del nom, el doctor Joan Coromines⁴ pensa que «El nom de les tres poblacions [Porreres, Olot; Porreres, Mallorca; Porrera, Priorat] deu derivar de la producció de porros, no pas de cap vegetal silvestre (com les porrasses), car tots tres termes tenen una bona producció hortícola». Josep Morán, Mar Batlle i Joan Anton Rabella (*Topònims catalans. Etimologia i pronúncia*,

3. *Cartas*, doc. núm. 161.

4. *OnCat.*, VI, 263a5.

Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002) parteixen de *Valporrera* (segle XIII) i coincideixen a pensar que és un derivat de *porro*. Una etimologia popular —potser no gaire divulgada— explica que, en temps primitius, les persones que, segons el criteri dels cartoixans, eren indesitjables —que eren les espavilades, les cultes, les instruïdes— eren enviades cap ací, on els boscos ho ocupaven tot, i, doncs, era un territori que feia por, era de por. I d'això, de «por era» va sortir *Porrera*. *Lugares* també recull aquesta llegenda, amb una variant: diu que la por venia de l'abundància de malfactors. Val a dir que és una proposta que no resisteix ni una anàlisi morfològica ni una d'històrica. Però l'aportem perquè ens ho van explicar amb un convenciment innocent.

La paraula *Porrera*, com tants altres noms de població, va passar a cognom personal. Tenim notícia que Guillem Porrera exercia alguna activitat al sector de l'Hospitalet de l'Infant, l'any 1364. I, sense anar tan lluny, el cognom consta a la llista telefònica actual de la ciutat de Reus.

LA DOCUMENTACIÓ

Els documents de caràcter fiscal, com ara «amillaramientos», capbreus, contribucions, llevadors, recana, «reparto», etc., només anoten els individus subjectes a tributació. No hi consten els vilatans que no són propietaris o que no tenen béns sotmesos a impost. Només els padrons i els fogatges són obligats a anotar tots els habitants.

A l'ACBC de Reus, gràcies al bon amic Sabí Peris, arxiver, hem localitzat una carpeta amb documents: comunicacions en forma d'oficis, de diverses procedències, reclamant el pagament de tributs, sobre la carretera del coll de la Teixeta, eleccions, quintes, un pressupost municipal per a l'any 1841, i un de 1866-1867, un cadastre dels últims anys del segle XVIII, tabes d'arrendaments de 1834 i 1839, i acords municipals de 1880. A part d'unes ordenances municipals de l'any 1876 que ocupen set pàgines i van distribuïdes en dotze capítols. Sense interès onomàstic.

L'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona no conté cap document de Porrera. Com que, notarialment, Porrera depenia del districte de Falset i l'Arxiu General de Protocols d'aquella localitat fou destruït durant els episodis de 1936, no es conserva cap lligall de les actuacions fetes pels notaris de Porrera. S'ha localitzat un *Amillaramiento* de 1945 a l'Arxiu Històric de Tarragona. I al mateix fons uns lligalls de protocols d'un notari de Cambrils que havia actuat pel Priorat. El 1936 es va cremar l'arxiu parroquial de Porrera (*Priorat*, p. 102).

Gràcies al bon amic Ezequiel Gort i Juanpere, també arxiver de l'ACBC, hem tingut accés a una fotocòpia de *Generale fitamentum totius Prioratus Scala Dei* etc., de l'any 1628, cosa que ens ha permès de resseguir el contacte del terme de Porrera amb els termes veïns de Cornudella, Gratallops, Falset, Pradell i Alforja, amb

uns resultats no menyspreables. La comitiva era formada per representants de la Cartoixa i de cadascun dels termes afectats i del batlle del comtat de Prades, o de la baronia de Cabassers, o de la baronia d'Escornalbou, segons quina era la senyoria dels termes confrontants, i, a més, d'un mestre de cases, Joan, o Jacinto, Franquet, de Garcia, perquè reconstruís les fites, o en plantés de noves, o esculpís l'escala i la creu de l'escut d'Escaladei, allà on convingués. Hi devia anar algú més, tot i que no es diu, per tragar el vidre, el carbó i el cagaferro que posaven al fonament de les fites, i guix o calç per consolidar-les, si no ho traguaven entre tots els representants elegits, o alguna cavalleria que els acompanyés. Les fites eren d'entre vuit i deu pams d'alçària. L'expedició va començar a treballar el dia 20 de març d'aquell any 1628 i la feina va durar molts dies.

Ens han estat molt útils documents d'Escaladei facilitats per l'AHN. També uns papers de Ca l'Amorós custodiats a l'ACPR.

Un ofici del govern de la província, del 29 de setembre de 1873 (*Correspon.*) va manar als regidors electes que, tan aviat com haguessin pres possessió dels càrrecs, li enviessin immediatament l'arxiu i els efectes de l'església, junt amb el corresponent inventari. Devia ser una conseqüència de la proclamació de la Primera República espanyola, que es va produir el dia 11 de febrer d'aquell any. No sabem on han fet cap aquests materials. Les gestions diverses fetes per a localitzar-los, a l'arxiu de la Diputació Provincial i al Govern Civil de Tarragona —dels quals hem rebut una atenció molt correcta— no han donat resultat positiu.

EL TERRITORI

El terme municipal té una extensió estimada en 28,83 km². *Geografia*, p. 428, li atribueix 4.537 hectàrees, que devia haver de dir *jornals* i no *hectàrees*. La recanació practicada l'any 1846⁵ va donar un total de 4.530 3/10 jornals, 3.741 9/10 dels quals corresponien a terratinents de Porrera, 578 3/10 a propietaris de Torroja i 210 1/2 a propietaris de Gratallops. Té una llargària de llevant a ponent de cap a 12 km, des del Molló fins vora la vila de Gratallops. L'amplària nord-sud és variable, d'uns 2 km al sector de la Garranxa, d'uns 4,25 km del coll des de les Marrades fins a la coincidència de Porrera-Pradell-Falset; 4 km des del punt on el terme de Poboleda es troba amb el de Torroja fins una mica a ponent del collet de la Sentiu; i uns 2,75 km del collet del Pere Joan a la pedra del Terme. I, a partir d'allí, es va estrenyent fins que arriba a formar un vèrtex, sota la vila de Gratallops. És al sector oriental del Priorat històric. Per aquella banda est, confronta amb el Baix Camp, terme d'Alforja, i a l'est-nord-est es troba en contacte amb una punta del terme d'Arbolí. Per tots els altres costats és veí d'altres municipis del Priorat:

5. *Crònica*, p. 244.

al nord té Cornudella de Montsant —que havia pertangut al comtat de Prades—, una punta de la Morera de Montsant, i els termes de Poboleda i Torroja, i tot això ocupa una llargària de cap a 12,75 km, de llevant a ponent; per occident toca una mica amb Gratallops; al sud té Falset i, al sud-est, Pradell de la Teixeta. Madoz diu que és territori muntanyós i pissarrós tot poblat de vinya i fruiters. I que hi ha molts masos habitats per propietaris i colons. Hi passa el riu de Cortiella, que va cap a l'Ebre. Que el clima és temperat i sa. *Cartas* comenta que originàriament era dintre el terme de Siurana.

L'ESTRUCTURA OROGRÀFICA

Dues línies paral·leles de muntanyes van de llevant cap a ponent. La més alta tanca el terme pel sector nord, amb un recorregut de cap a 12 km. Arrenca del Molló (915 m) i té unes quantes altituds més, poc o molt significatives, en declivi, i algunes depressions: Comalort (750 m), les Foreses (671 m), el coll de les Marrades (540 m), el Tossal (743 m), el trifini Porrera-Poboleda-Torroja (664 m), les Solanes (513 m), el collet del Pere Joan (400 m), la convergència de Porrera-Torroja-Gratallops (420 m) i l'extrem de ponent del terme (316 m), vora el riu de Siurana. Aquesta carena està en contacte amb els termes de Cornudella de Montsant, Poboleda, Torroja i Gratallops.

L'altra, al sud de la primera, és més poc alta i queda interrompuda per una falca del terme d'Alforja. Al sector de la Garranxa, culmina al roquer del Llamp (714 m) i baixa a la confluència de la part alta del riu de Cortiella (Alforja) amb el barranc de la Garranxa, als Dos Camins (380 m). D'allí, gira cap al sud i puja a la punta de la Peixera (625 m) i al trifini Alforja-Pradell-Porrera (600 m). Recupera l'orientació cap a ponent, amb alts i baixos freqüents. Troba la carretera del Coll (380 m) i puja fins a l'extrem sud del terme (600 m) per tornar cap al nord i baixar al collet de la Sentiu (400 m). Reprèn de seguida cap a ponent fins a la pedra del Terme (601 m), baixa bastant de pressa a trobar el riu de Cortiella (200 m) i remunta fins a tocar de la vila de Gratallops (316 m). Hi ha, doncs, un seguit d'alts i baixos al llarg d'una línia en ziga-zagues que està en contacte amb els termes d'Alforja, de Pradell de la Teixeta, de Falset i de Gratallops.

LA HIDRONÍMIA

El riu de Cortiella, que va d'est a oest dintre el solc que queda entre les dues alineacions orogràfiques, és un corrent estacional que ve del terme d'Alforja, per la Garranxa, i afluïx al riu de Siurana, sota mateix de la vila de Gratallops, després d'un recorregut tortuós de cap a 9 km. Per la dreta, rep els barrancs de la Garranxa, del Mas d'en Peirí, de les Comes, el Barranquill, de Cardassars, de les Escome-

lles, del Mas d'en Gregori i de les Solanes. Per l'esquerra, li són tributaris el torrent Dellà, els barrancs de les Esplanetes, dels Abres, de la Sentiu, del Mas d'en Caçador i del Mas d'en Ferran. Es parla d'algunes fonts considerades abundants, però en els documents n'hem trobat una colla de les quals no hi ha record, com per exemple la del Canó, la de la Manxa, la dels Pobres i alguna altra. Diuen que a la majoria dels trossos de terra hi ha poca o molta aigua que en algun moment ha rebut un nom i després s'ha oblidat. Els caçadors afirmen que, si es coneix una mica bé el terme, no es passa mai set. En general, es parla més sovint de *comes* que de *rases*.

LA FITONÍMIA

El repertori de noms presos de vegetals és abundant, tant entre els actuals com entre els caiguts en desús. Els anomenem sense fer aquesta distinció. Tampoc no especifiquem a quin nom genèric s'aplica, per simplificar la llista que segueix: *Abres, Baboix* (?), *Boix, Bosc, Bosquet, Canera, Canyar, Canyera, Canyes Xiules, Cardassar, Castanyers, Espinal, Falguera, Falgueres, Freixa, Gra de Mill, Grèvol, Mallol, Mallola, Olivers, Palla, Perer, Pins, Raureda, Romeral, Roures, Rouret, Safranal, Teixeta, Vinya i Vinyeta*. Si hi afegim els antropònims, n'hi hauria una dotzena més: *Alzina, Alzineta, Bajoca, Bargalló, Figueres, Noguer, Noguerets, Oliver, Perers i Vinyes*. I encara hi hauria *vesc* si fèiem cas del derivat *Vesquet*.

LA ZOONÍMIA

Els animals de qualsevol mena no han influït gaire en els noms d'aquest terme. N'hem trobat pocs, tots actuals: *Escurçons, Gaget, Gall, Guineu i Llop*. I un derivat de colom, *Colomer*, i un de vespa, *Vesper*. Uns pocs més són antropònims: *Bou*, novament *Guineu i Lleó*.

L'HAGIONÍMIA

No separem els que s'usen dels que han caigut en desús. *Sant Antoni* és el que ha generat més topònims, a partir de la presència de l'ermita: el *camí*, el *carrer*, la *cisterna*, la *serra de Sant Antoni*. Des del final del segle XVIII, el carrer de *Sant Josep* honora el patró de l'Església universal i dels fusters, és clar. Hi ha gent que també sap alguna cosa de *Sant Marcell*, el nom d'una hisenda de Cornudella, molt antiga, que surt aparellada amb Porrera en documents dels primers temps, abans que es concretessin els límits dels termes. Amb *Sant Miquel* es designa una partida i un coll.

Si incloem en aquest apartat noms relacionats amb la religió, encara que no siguin noms de sant, la nòmina s'amplia, i no poc. *L'Abadia* ha desaparegut, però

se'n parla i hi havia noms associats com *carrer*, *corral* i *pla de l'Abadia*. Uns noms gairebé equivalents són *la Rectoria*, que posseïa terres; *l'hort de la Rectoria*; *l'hort del Rector* i *la vinya del Rector*, i *la Vicaria*, també propietària d'una vinya. Dins d'aquesta línia, hi ha *les comes del Prior*. *La curulla* i *el tossal del Bosc de l'Arquebisbe*, que marcava la confluència dels dominis senyorials de l'arquebisbat de Tarragona, del comtat de Prades i de la cartoixa d'Escaladei. *La Creueta* i *la muntanya de la Creueta* deuen recordar la presència d'una creu desapareguda. *Frare* ha generat *cal Frare* i *les Artigues del Frare*. En plural, ha estat més prolífic: *carrer*, *casa*, *olla* i *porxo dels Frares*. També renoms: *el Frare*, *el Fraret*, *Frare Sastre* i *Ramon del Frare*. Això és una resposta a haver estat súbdits d'Escaladei durant segles. En canvi *Església* només ha donat l'edifici i la *plaça de l'Església*.

EL CROMATISME

La toponímia de Porrera no és rica en colors. Només hem vist *la Verdàl*. Si entràvem en el camp dels antropònims, trobaríem mitja dotzena d'exemples, entre cognoms i renoms: *Bru*, *Capblanc*, *Moreno*, *Roget*, *Roig* i *Ros*.

EL CLIMA

Segons Madoz, el terme és combatut sovint per vents de l'est i de l'oest; el clima és temperat i sa i les malalties corrents són les febres gàstriques.

Com passa pertot, la història aporta episodis que es tenen per notables, el més antic del qual es té notícia és una glaçada patida l'any 1230, que va perjudicar en gran manera els sembrats.⁶ A l'estiu de 1373 hi va haver aiguats i el 2 de febrer de 1374 es va notar un terratrèmol que no va causar danys però va produir pànic entre els veïns. El 1709 va fer un fred intens, tot el camp en va patir i va generar misèria.⁷ El 1784 hi va nevar intensament i, quatre anys més tard, hi va caure pedra en abundància.⁸ El 18 de setembre de 1819, va fer un aiguat que va durar set hores i va provocar tota mena de maleses: arbres arrencats, marges desfets, l'aigua del riu va créixer fins a passar per damunt del pont i va arribar fins al primer pis d'algunes cases.⁹ El 24 d'agost de 1835, «va fer una gran pedregada que va fer malbé la verema».¹⁰ El 19 de setembre de 1845, un aiguat va afectar només una part del terme. Aquell mateix any, un altre terratrèmol va durar tres dies seguits; més que no pas a Porrera, va tenir conseqüències greus a Tivissa. Màrius Bru i Borràs,

6. *Priorat*, p. 93.

7. *Crònica*, p. 123.

8. *Priorat*, p. 96.

9. *Crònica*, p. 168.

10. *Llibreta* xix.

a *Fulls d'història de Tivissa* (edició facsímil, any 2010, p. 352), diu que, després d'un aiguat molt fort, el sisme va començar el 30 de setembre de 1845, el 7 d'octubre es notà el sotrac més fort i les rèpliques van durar uns quants dies més. L'any 1855 una gelada tardana, del 26 d'abril, va fer estralls a la vinya i va fer disminuir notablement la producció de vi.¹¹ Novament el 1877, al mes de maig, va gelar dues nits seguides i va matar els brots tendres de les vinyes.¹² La gelada del mes de febrer de l'any 1956, amb temperatures molt baixes, fins i tot de -17°C , o potser encara per sota d'això, durant una colla de dies, va perjudicar sobretot els olivers, que es van haver de tallar tots arran; el comentari del nostre comunicant és que, si bé de moment va ser un gran desastre, després, al cap d'uns quants anys, amb fusta nova als arbres, s'han obtingut quantitats d'oli més grans. Els altres conreus, vinya i avellaners, ja sense fulles en aquella època, no se'n van ressentir. Al nostre *El tràfic amb el fred al Camp de Tarragona (segles XVI-XIX)*, p. 45, comentàvem que aquell mes de febrer, a Arbolí, administrativament al Camp però fisiogràficament també al Priorat, ens havien dit que havien arribat a -22°C , una temperatura realment extraordinària, gairebé increïble, a una altitud d'entre 800 i 900 m.

LA ZONA URBANA

La vila és a la vora dreta del riu de Cortiella, en un vessant força inclinat, amb uns trenta-cinc metres de desnivell entre el riu, a 300 m d'alt, i el capdamunt, a l'Encastell, que es troba a 335 m. Una diferència de 35 m, en una distància curta, pot significar un desnivell del 20 %, que no és poca cosa, de conjunt, amb alguns petits replans, naturalment, però no gaires. Són bastant planers el carrers paral·lels al riu, com els de la Barceloneta, de la Unió, de Sant Josep, del Forn, de l'Escola i una part del Major, al sector de llevant de l'església, i els de la Font, de Dalt i de Vilanova, a la banda oposada. Els altres, perpendiculars al riu, és a dir, els que van de sud a nord, són fortament desnivellats. En alguns punts, els desnivells se superen amb un ram d'escales, com als Carrerots. En algun altre indret, no aniria malament que també n'hi hagués. El carrer de la Pescateria, que és un dels costeruts, marca una mena de separació entre dos sectors de magnitud desigual: l'oriental, més extens, amb l'església i la Casa de la Vila, i l'occidental. A la vora esquerra del riu, hi ha un petit espai poblat, planer: una plaça gran, l'inici del carrer del Pont, el carrer de Sant Antoni, minúscul, i dos carrers que van a trobar la carretera, un dels quals només per a vianants.

L'onomàstica urbana ha estat afectada per influències polítiques que no fan sinó destruir el fons inestimable d'història local que conserven els noms creats

11. *Crònica*, p. 255.

12. Acords 1880, 26 setembre, p. 38.

espontàniament per la veu popular. Els rètols de les vies públiques van servir de publicitat política dissimulada a partir de la constitució espanyola de 1812 —la primera que ens va posar un dogal nou—, és a dir, a partir de la creació de l'Estat espanyol unitari. Les retolacions de conveniència dictades des de la poltrona, seguint criteris sovint vinguts de fora, pels dirigents municipals del moment que sigui —dreta, centre, esquerra—, tant si els noms imposats arbitràriament són grats a la gent d'un cantó com si ho són a la gent de l'altre bàndol, no fan sinó un favor molt flac a l'al·ligonament subtil i constant del patrimoni popular, altrament dit, a la cultura. A Porrera, si es volia fer —posem per cas— un homenatge permanent al mestre Llurba, hauria estat molt millor d'encarregar a un bon escultor un monument que li fos dedicat, per instal·lar a la plaça de la Carretera, per exemple, o una simple estela —com la que a Reus honora la memòria del Miquel Domènec Veciana, que fou bisbe de Pittsburg (Pensilvània)—, que no pas plantificar aquest nom allà on des de centenars d'anys enrere tothom sabia —amb rètol anunciador o sense— que era el carrer del Forn. L'homenatge al mestre de minyons no va afectar gaire la caixa forta del comú, puix que la placa devia costar un preu molt per sota del que es mereixia l'ensenyant benemèrit.

ELS CEMENTIRIS

Les anotacions que hem recollit de *Fossar i Cementiri* deixen clar que els primers enterraments es van fer al pati de l'església primitiva, tal com va ser costum a tot Europa. Ací, a Porrera, el trasllat del cementiri cap en un altre sector de la vila es va produir el 1789, molt aviat, abans que el govern de l'Estat espanyol ho ordenés a totes les poblacions, a mitjan segle XIX. A Reus, l'exèrcit francès va fer desaparèixer el fossar del centre de la ciutat l'any 1804. A Porrera s'hi van veure compellits quan van construir l'església nova, l'actual. El segon cementiri va anar al cap de la vila, damunt del carrer ara retolat *de l'Hospital*. Aquest segon cementiri, al cap d'un temps no gaire llarg, en va comportar un altre de pràcticament annex. Un dels dos era el catòlic i l'altre, el civil, en el qual podien ser soterrats els difunts agnòstics o d'altres confessions. Aquesta duplicitat era un reflex de la Revolució de Setembre de 1868, que va propiciar el triomf liberal i la llibertat de cultes. V. t., a l'entorn d'això, l'últim paràgraf de l'apartat dedicat a la religió.

El cementiri catòlic hi va ser molt poc més d'un segle i el civil no hi devia aguantar més d'un quart de segle, i potser molt menys que això perquè el 1874 es va restaurar la monarquia borbònica i el panorama religiós devia tornar a canviar. El 1892 es va inaugurar el cementiri actual, a nivell del riu, just quan estava a punt d'arribar la fil·loxera al terme. Potser va contribuir al canvi d'ubicació el desig d'eliminar l'esforç que representava, la majoria de les vegades, haver de pujar els taüts pels carrers costeruts de la vila. A partir d'ara, el viatge seria de baixada.

LES COMUNICACIONS

Madoz diu que els camins de ferradura —els únics que hi havia quan ell escriu— es troben en mal estat. En canvi, *Geografia* (p. 427), una setantena d'anys més tard, explica que «apareixen ben conservats los camins vehinals de comunicació ab los pobles dels encontorns». Actualment, la carretera que va a la vila des del Camp arrenca de la d'Alcolea, al coll de la Teixeta. El projecte es va iniciar cap al final de 1855 i les negociacions encara duraven quan s'acabava la redacció de *Crònica* (p. 256). S'havia creat una junta de carreteres; Fran^{co} Pellicer y Domenech n'havia estat nomenat el 4.5.1866 i va dimitir el 25.2.1872, sense que se n'indiquin les raons. *Acords 1880*, el mes d'abril (p. 15), encara parla d'expropiacions. Una proposta per a atendre el cost de la construcció consistia a gravar amb quatre rals per carga les mercaderies que sortissin de la vila, com vi, aiguardent, avellanes, ametlles i vímet. Des del poble cap al nord surt la carretera de Cornudella, pel coll de les Marrades; cap al sud, marxa la de Falset, per la Sentiu. Inicialment, la intenció era que anés de Cornudella a Falset. *Acords 1880*, el 12 de desembre (p. 47-48), parla d'aquest projecte i l'enginyer que havia d'enviar el pressupost del cost de l'estudi previ confessa que no veu manera de començar-hi a treballar per falta de recursos. Cap al nord-est, marxa la de Torroja, més tardana.

Pocs dies després de les manifestacions de l'enginyer esmentat, es presentà Ramon Coll, de Valls, terratinent notable al terme de Porrera, per parlar del projecte de ferrocarril Barcelona-Madrid, que podria passar per aquesta vila. Demanà que es posessin en contacte amb la junta central de Barcelona perquè iniciessin l'estudi. Es nomenà una comissió de nou porrerencs distingits perquè s'encarreguessin de les gestions. No sabem què van fer, però sabem que el tren no va passar per aquest terme.

L'ECONOMIA

Pel que diu *Història* (p. 99), a la Vall de Porrera, a la segona meitat del segle XIII, ja hi havia estès el conreu de la vinya. També interpreta que els cartoixans estaven interessats a continuar potenciant en aquesta vall el conreu i la producció del vi. Segons Creixement (p. 81), el segle XVII presentava una economia diversificada: al costat del blat i de la vinya, l'avellaner i l'ametller tenien un paper igualment destacat. Si hem vist que es tornaven deutes amb avellanes, no hem localitzat (p. 82), en canvi, l'obligació de fer-ho amb vi, circumstància que ens fa dubtar que una proporció important del conreu de la vinya fos destinada a la comercialització. En el segle XVII, doncs, l'impuls de l'economia pagesa no es devia produir a través de la vinya, sinó del conreu de l'avellaner.

Pere Pau Montaner tenia un molí d'oli, segons *Capb. 1669*, f. 9.

A l'últim terç del segle XVII, hem vist anotada la partida del *Safranar*, cosa que indica que es conreava safrà. I el mateix document parla d'un hort per a fer cànem, un producte que també es devia cultivar.

El monestir, segons *Capb. 1774*, cobrava delme sobre tots aquests productes: blat, cànem, cigrons, civada, faves, fesols, guixes, llenties, mill, olives, ordi; ametlles, avellanes, cebes, cols, figues, fulla de morera, nous, panses, verema; anyells, ases, borrega, cabrits, pollins, tocinos, vedells; segalla (un ocell, com una becada) i pollets, i això dóna una idea de tot el que es produïa pel terme en aquella època.

Segons *Reparto 1786*, es conreaven ametllers, avellaners de primera i de segona, figueres, hort, mallol, moreres, noguers, olivers i vinya de primera i de segona. No s'hi parla de cereals. També es tributava per bosc, camp sec de primera, segona i tercera, pasturatge, regadiu de primera i segona i per penyals. Alguna cosa es pagava per les mules, els porcs i per un concepte que anomenen «pesebre» que deu voler dir 'corral', o 'pleta'.

L'any 1793 la recaptació va ser de 1.884 lliures, tot comprès: terres, cases, molí, aiguardent, bestiar, censals i violaris, etc., fins a onze conceptes.¹³

Madoz explica que s'hi fa vi, avellanes, ametlles, figues, seda, oli, grans i llegums; que hi ha bestiar de llana, cabres i porcs; que s'hi cacen conills, perdus i llebres; que hi havia tres molins fariners i dos d'oli, i tres telers de tela comuna: que exporta els fruits sobrers i importa cànem, pesca salada i articles colonials. Si més no a mitjan segle XIX, es comercialitzava el vímet, cosa que confirma *Final XIX* quan diu que, a la Final, la collita de l'any 1849 va aportar «4 @ de vimens». L'any 1876 es conreaven 2.320 ha, 1.068 de les quals (46 %) amb vinya, i el 1884, 3.568 i 3.340 (93,6 %), respectivament.¹⁴ Els anys 1880-1881, encara es van plantar 31.510 ceps del país,¹⁵ malgrat que la malura s'anava apropant. Val a dir que el 31 d'octubre de 1881 l'Ajuntament havia manifestat que cap vinya del terme no es trobava filloxerada.¹⁶ El primer contratemps amb la vinya es va presentar entre 1852 i 1856, quan va aparèixer l'oidi, en molts llocs conegut per *la cendrosa*. De les primeres notícies que un insecte malvat s'acostava, en parla *Acords 1880*, al final de febrer (p. 7), quan es comencen a fer unes proves per veure si es trobaven senyals de la malaltia. Porrera, com la majoria dels municipis del Priorat, s'endarrerien en el pagament de l'impost creat el 1885, per lluitar contra la malura. Els anys 1890-1891, l'Ajuntament de la vila devia 1.067 ptes., i els anys 1892-1893, unes altres 1.067, o sia, en total 2.134 ptes.¹⁷ Altres ajuntaments veïns superaven aques-

13. *Reparto 1782*, p. 15.

14. *Filoxera*, p. 22.

15. *Filoxera*, p. 38.

16. *Filoxera*, p. 37.

17. *Filoxera*, p. 40.

ta quantitat de deute. La catàstrofe va arribar el 1893, concretament el 27 de juny,¹⁸ quan la presència de la filloxera es va fer evident. Va destruir les vinyes, que ocupaven el 73 % de l'extensió del terme;¹⁹ tanmateix, cal dir que les xifres d'aquesta font d'informació no són prou de fiar. Un escrit, «Quadro de costums en vers per Bonaventura Aguiló Aulèstia» publicat a Reus, Impremta de V^{da} de Torroja, 1894, es plany de la indiferència del govern davant els estralls de la filloxera.²⁰ *Guia*, que és de 1981, diu que la principal font d'ingressos és l'avellana.

Pel terme, hi havia hagut moltes figueres, i encara n'hi queden. Les figues, assecades, convertides a secallons, o premsades per formar pa de figues, eren un producte molt important per a l'alimentació humana, sovint precària, sobretot a l'hivern. Llur contingut de sucres en feia un element saborós i altament nutritiu. En alguna ocasió, també unes quantes es destinaven al bestiar.

Tal com diu Madoz, hi havia hagut ramats de bous i cabres, però el pasturatge és una dedicació abandonada. *Amill. 1945b* anota mitja dotzena de petits ramaders; entre tots tenen només setanta ovelles i cent vuitanta cabres.

Dins la política pacificadora que havia d'observar el nou papa, Martí V [...], pel que fa a Scala Dei, el 12 de març [1419] del seu segon any de pontificat [...] va signar una butlla confirmant que «els delmes de Castellans, Porrera i Puigverd, [...] pertanyien al monestir».²¹

«L'any 1683 [...] Scala Dei havia de negociar [...] la imposició sobre [...] les ametlles, les nous, les moreres i les panses. En aquesta ocasió, el monestir va signar acords per separat amb els pobles [...] amb Porrera el 7 de maig».²²

L'any 1828 la vila també va ingressar 265 lliures pels arbitris destinats a armar i vestir els voluntaris reials. L'impost s'aplicava sobre les mercaderies vingudes de fora, que eren oli, farina, blat, peix fresc, palla, garrofes, hortalissa i vi per a fondre, és a dir, per a convertir en aiguardent. Tot això pagava un ral de billó per carga. Els porcs grassos no anaven per pes sinó que pagaven deu rals per unitat.²³

Al segle XIX, alguns ingressos municipals procedien de l'arrendament de la carn de moltó, la carnisseria, el forn, l'hostal, la taverna i el redelme del mas d'en Caçador, segons tabes que hem pogut veure. També es percebia contribució per les terres, les cases, el molí, el bestiar i la fabricació i la venda d'aiguardent. *Reparto* de 1786, per tots els conceptes, va produir 1.882 lliures.

18. Josep IGLÉSIES, *La crisi agrària de 1879/1900: La filloxera a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1968, col·l. «Llibres a l'Abast», núm. 55, p. 194.

19. *Geografia*, p. 428.

20. Vaquer.

21. *Història*, p. 183.

22. *Història*, p. 344.

23. Vaquer.

El 1855 es va crear la societat Unió, per a abastar de bones carns a preus equitatius, amb un reglament datat el 15 d'octubre.²⁴ Devia ser a la mateixa època que es va crear una societat agrícola amb el nom d'Academia Agrícola Mutua-Instructiva, amb una junta formada per Josep Simó, Antoni Aulèstia, Antoni Figuerola i Agustí Domingo.

La pressió fiscal desaforada conduïa a l'impagament dels tributs, fins al punt que l'Estat va optar per l'embargament de finques, a partir de 1894. Porrera va ser un dels municipis del Priorat on se n'embargaren més, l'abril de 1897: 449 de rústiques i 311 d'urbanes. El deute conjunt de Porrera era de 22.864,80 ptes.²⁵ En concepte de consums, l'any 1899-1900, Porrera, que era un dels set municipis amb més habitants del Priorat, perquè en tenia 1.873, va ser gravada amb 7.604,75 ptes. (6.200 per consum, 936,50 per la sal i 468,25 per aiguarent). En importància quantitativa de l'impost, era la segona població, entre Cornudella i Poboleda.²⁶

Una producció casolana era la de mel i cera. Totes les cases tenien arnes, fins no fa gaire.

LA INDÚSTRIA

És sabut que la indústria més antiga és la molinera. L'única notícia que tenim dels primers temps diu que l'any 1273 «la cartoixa establí a Pere Baró *la meitat de un molí* [fariner] per dues faneques de sègol i el mateix Pere Baró vengué a la cartoixa mig molí per 90 sous el 1278».²⁷ Al llarg de la nostra investigació, hem trobat onze noms de molins hidràulics, fariners, i no n'hem vist cap de draper.

Totes les notícies que hem trobat d'altres molins hidràulics fariners són tardanes, no anteriors al segle XVII. Fa excepció el molí d'en Ferriol, documentat l'any 1551; però, en prescindim perquè corresponia al terme de Pradell, com també hi corresponia el de Pere Figuerola, que el nostre document de 1774 diu que és un altre nom del *d'en Ferriol*.

Doncs, ens queden nou noms de molí dintre el terme de Porrera. Al nostre entendre, amb aquests nou noms es designaven només tres molins, si fos cert que hi havia hagut el de l'Amorós, una existència que deduïm a partir de la séquia Comuna i del comentari que fem quan parlem de *la Fàbrica*. No gosem, doncs, afirmar d'una manera rotunda que hi hagués estat. Tanmateix, quan Madoz (II, p. 234) diu que n'hi havia tres hi deu incloure també aquest. El molí que no posem en dubte que va existir va ser el *del Porta*, edificat l'any 1766.

24. Diversos XIX.

25. *Filloxera*, p. 104 i 108.

26. *Filloxera*, p. 91.

27. *Priorat*, p. 93.

El tercer molí ha acumulat set noms diferents. No s'ha de descartar que algunes d'aquestes denominacions corresponguessin al nom del moliner que en aquell moment feia funcionar la indústria. El primer que trobem és el *molí de Porrera*, a *Fita-ment* 1628; treballava amb aigua del riu de Cortiella. Ve a continuació el *molí del Comú*, segons anotació de 1669, en la qual es concreta que la universitat satisfà tribut al monestir. S'hi diu també que la vila el va vendre —que deu voler dir que en va arrendar el funcionament— a Marc Domènec, el 1682; però, amb aquest nom no hem trobat cap paper que en parli. D'acord amb la cronologia, ve el *molí del Gaget*, anotat el 1766, segons *Crònica*. A continuació, el 1794 es parla del *molí de la Vila*, que se suposa que era el *del Gaget*. I aquell mateix any apareix el *del Montlleó*, que va aprofitar el del Gaget, perquè Simó i Serres explica que li van traspassar les moles de l'antic molí del Gaget, que era a un quart de llegua riu amunt des de la població. L'últim nom que consta que va tenir va ser *molí de Vallès*.

Falta parlar del *molí de Ca l'Esquerrer*, que hem recollit oralment, sense confirmació escrita. No hem sabut qui era l'Esquerrer, que tenia casa al carrer del Forn.

Quant al tèxtil, el *carrer dels Filadors*, que ara no té nom, dóna a entendre que hi havia hagut algun filador, que no se sap què filava. També suggereix activitat llanera la importància que es va donar —si més no toponímicament— a les car-dasses. I a mitjan segle XVIII, trobo dos teixidors: Daniel Pedrol i Saloni. Tanmateix, no he trobat que es parli de cap molí draper, tal com he dit abans.

Crònica parla de mines metàl·liques a la Coma de l'Hort i a la Garranxa, en les quals en algunes èpoques hi havia hagut activitat. També anomena *La Peruana*, una mina que es va abandonar cap a l'any 1843. A la *Final*, hem trobat notícia de la mina dita *del Pou del Pascó* i, en aquella mateixa zona, hem trobat *La Peruana*, a mitjan segle XIX. *Lugares* parla d'una mina de plom i d'una altra de ferro, que no s'exploten, sense indicar cap on eren. També es parlava d'una mina als Aubaguets. Per un registre de mines de l'any 1903,²⁸ sabem que n'hi havia nou d'inscrites. Una de coure, anomenada *San Jorge*, de Jaume Montlleó; una de plom i coure, *San Juan Evangelista*, de Frederic Eschwind, i set de plom: *Mercedes*, *Maria*, *San Antonio*, *Priora*, *Paz* i *Catalina*, de Frederic Schwind, Jaume Montlleó, Celestí Fernández, Josep Grau, Antoni Gironès, Gaietà Font-rodona i Josep E. de Olano. El fet que estiguessin inscrites al registre no vol dir que s'hi hagués treballat. Tret de Fernández, Grau i Montlleó, els altres quatre eren forasters al terme. També hem anotat la *mina del Perpinyà*, que potser era, amb un altre nom, una de les que hem citat.

Igualment es parla de molins d'oli, el més antic dels quals, des del final del segle XVIII, va ser el *d'Aulèstia*. Després, el 1812, hem tingut notícia del *de Pellisser*. Més tard, el 1860, apareix el *de Peirí*.

28. BOPT, any 1902; *Filloxera*, p. 86.

Una altra indústria important va ser la de l'aiguardent. Es destil·lava el vi perquè no es fes malbé i perquè, reduït a alcohol, en fos més petit el volum i més fàcil el transport. Així mateix, perquè hi havia una demanda important d'aquell licor, que es concentrava sobretot a Reus i s'exportava a diverses destinacions. Hem vist que entre el final del segle XVII i el segon terç del segle XIX s'havien anomenat fins a tretze olles, que els documents coneixen sobretot per «oficines d'aiguardent», per màquina de «refinos» i de «floretes». S'hi havien dedicat els frares del monestir d'Escaladei, que l'any 1759 van pagar 1.375 lliures per una oficina d'aiguardent que Antoni Cases posseïa prop dels murs de Porrera; i les famílies Aguiló, Amorós, Ardèvol, Aulèstia, Baldric, Domènec, Figuerola, Grau, Peirí, Pellisser, Porta i Simó, i la dedicació havia generat el renom *de l'Olla*. Se sap que els monjos ja en fabricaven el 1764 perquè els veïns, per protestar contra un abús de la Cartoixa en l'aplicació del delme, van calar foc a unes pipes d'aiguardent que tenien a casa seva.²⁹ Madoz diu que hi havia vuit fassines. L'any 1884 es van produir 270 hl d'aiguardent, procedents de 1.400 hl de vi, de manera que es va reduir el volum i el pes del vi en gairebé el 81 %.³⁰

L'estiu de 1872 es va construir el molí d'oli de l'Amorós, a l'altra banda del riu, al mateix lloc on abans hi havia una olla, i el van estrenar el dia de Nadal.³¹

No hem trobat que s'anomeni cap forn de rajoles ni de calç, tot i que sabem que n'hi ha un de cada mena davant del mas d'en Comte. I també un de calç als Abres, per allí on comença el camí del Mas d'en Caçador. I potser algun altre en llocs diversos, segons el record de gent gran, però no se'n parla.

LES GUERRES

La guerra de Joan II contra Catalunya (1462-1472) no va afectar gaire el Priorat d'Escaladei. Sembla que tant la Cartoixa com la gent es van mostrar favorables al partit del Principat. Per aquesta raó, Joan II va prendre represàlies contra el monestir, i el va perjudicar. L'any 1462 la Generalitat va demanar al procurador de la Cartoixa que, per cada deu famílies, armessin i alimentessin un home per a la guerra, sense que se'n sàpiga la resposta.³²

La Guerra dels Segadors (1640-1652) es va fer sentir molt aviat a Porrera, segons *Crònica*, p. 110. El febrer de 1641, es va rebre una circular demanant que tots els bons patricis amants de les llibertats de Catalunya i aptes per a les armes es reunissin amb els altres sometents i se n'anessin cap al coll de Balaguer a impedir

29. *Història*, p. 386.

30. *Fil·loxera*, p. 39.

31. ACPR, relación de lo acaecido de más notable en Porrera en el año de 1872, carpeta 4.

32. *Priorat*, p. 41.

el pas de l'exèrcit castellà. Segons *Història*, p. 321-322, més tard, els francesos profanaven l'església de les poblacions per on passaven i l'agost de 1650 van entrar a la vila, van rebentar les portes de l'església, van esbotzar el sagrari i van llençar les hòsties per terra.

Crònica (p. 121) comenta que els pobles del Priorat es van mantenir com a espectadors passius durant la Guerra de Successió (1702-1714); per això Simó i Serres no troba gaires coses a dir que afectin Porrera, d'aquella època. Dedica un bon espai (p. 122) a parlar del Carrasclet, que estava emparentat amb cal Nebot del Portal. Dedica més interès a la postguerra, particularment a la considerable pressió fiscal. Comenta algunes disposicions generals, com la substitució de jurats per regidors, per decret de 1719, i les restriccions imposades per decret de 1719 (p. 124) a l'hora de portar dol.

Però *Història* (p. 350 i s.) explica que, al pas del coronel Joan Nebot pel Priorat, els pobles es pronunciaven a favor del rei Carles. A la Cort de 1705, convocada per aquell rei, el representant de la Cartoixa va obtenir-ne una salvaguarda per al monestir. Sembla que el 16 de febrer de 1706 la salvaguarda reial va ser publicada a tots els llocs de la senyoria. Però els borbònics van inquietar la zona i se sap que el 1708 hi va haver una batalla a Falset. La Cartoixa va ser regida per un prior favorable als enemics, els borbons; el 1709 va substituir els batlles locals sospitosos als ulls de les forces d'ocupació.

Sembla que a Porrera mateix no va passar gran cosa, però al conjunt del Priorat hi va haver alguna violència i, sobretot, va haver d'acollir i alimentar els exèrcits que hi passaven, i patir-ne abusos. Porrera no se'n devia escapar.

Crònica (p. 138) parla de la guerra Gran amb França (1793-1795), que s'originà arran de l'execució de Lluís XVI per la Revolució Francesa. L'exèrcit espanyol experimentà derrotes i també algunes reaccions favorables fins que finalment es va acordar la pau de Basilea. A Porrera, el 16 de juliol de 1794, Francesc Ardèvol i Muntaner va capitanejar noranta voluntaris que van marxar cap a Montblanc per posar-s'hi a les ordres d'un comandant que els havia de conduir al camp de l'honor. Però, quan van ser a Cornudella, hi va haver raons entre aquells milicians; es van escapar i van tornar a casa. Atesa aquesta situació, Ardèvol va haver de fer marxa enrere i abandonar el propòsit.

Durant la Guerra del Francès (1808-1814),³³ el dia 19 de novembre de 1809, una columna de sis mil francesos va envair Porrera. Hi va haver saqueigs, crema d'unes quantes cases, entre les quals la del rector i la del vicari, i de l'ermita de Sant Antoni, i van assassinar alguns vilatans.

A la fi de l'Antic Règim, a la matinada del dia 11 de juliol de 1822, els reialistes del guerriller anticonstitucional Pau Miralles van ocupar la població i la van co-

33. *Història*, p. 404.

mençar a encendre; tres quartes parts de les cases de la vila i moltes de les del camp van ser devorades per un foc que en alguns punts va durar més de quinze dies.³⁴ *Lugares* atribueix l'acció al «cabecilla» Carnicé, i diu que va ser una venjança per cert desgavell que els liberals de Porrera havien fet a Ulldemolins. *Lliure poble*, p. 60, diu que hi va haver tres morts: Juan Aduar, pare i fill, i Bautista Figuerola.

També comenta que Josep Robrenyo va escriure *Numància de Catalunya y lliure poble de Porrera* i que les posades en escena d'aquesta peça teatral van tenir un gran èxit entre els liberals.

Francesc Gras i Elias, quan parla de l'exili a França de dos personatges distingits de la vila, diu que «Visqué amb tanta penúria'l Sr. Pellicer a França, que va aver de fer d'ataconador, per guanyar-se la vida. Vingué l'època constitucional, tornà a Porrera, nodrit amb les obres dels enciclopedistes francesos, i, junt amb el Sr. Amorós, que s'avia entregat també en cos i ànima an aquelles lectures, se convertiren en apòstols de la llibertat, catequisant, se pot dir, tot el poble».³⁵

Cap al final de les guerres carlines, el govern de la província de Tarragona, el dia 10 d'abril de 1860, va adreçar un ofici a l'alcalde de Porrera demanant que intentés capturar Cabrera, que se sospitava que volia desembarcar per aquest litoral. En feia el següent retrat: cinquanta-dos anys, estatura regular, cabell castany fosc, ulls vius una mica inflamats, barba serrada, inquiet, paraula viva. Al cap de tres dies, en un altre ofici, recomanava a l'alcalde que activés la vigilància per la captura de Montemolin [Carles Lluís de Borbó i de Bragança], del seu germà D. Fernando i dels seus sequaços.³⁶ Tots els veïns de Porrera devien estar alerta.

Durant els fets de maig de 1937, la CNT havia ocupat Porrera i el jutjat de Falset acusava Esperidió Pedrol Vallès, Fèlix López Pereda i Josep Sans Mariné per rebel·lió al poble de Porrera, sense que digués d'on eren aquests individus.³⁷

EL FRANQUISME

La subversió militar de 1936 i la guerra que la va seguir fins al 1939 van provocar víctimes a Porrera, unes per assassinat, unes altres al front de combat i per afusellament, així com també hi va haver convilatans que van patir condemnes de presó no pas per causa criminal sinó per adscripció política, i encara una colla va haver de decidir exiliar-se.

El juliol de 1936 es van cometre quatre assassinats a la vila (Jaume Llorenç Rovira del Molar, Josep Fernández Pellisser, Josep Ferrer Grau i Jaume Montlleó

34. *Lliure poble*, p. 60, i *Priorat*, p. 96.

35. *D'Escorn.*, p. 44.

36. Vaquer.

37. «Repercussions dels fets de maig 1937 a la província de Tarragona [...]», per Josep SÁNCHEZ CERVELLÓ, a *Miscel·lània en homenatge al Dr. Lluís Navarro Miralles* [...], Tarragona, 2009, p. 318 i 320.

Montlleó). I dos més fora vila (Jaume Montlleó Pellisser i Jaume Assens Aguiló). Més tard, hi va haver disset morts al front de guerra, un en un bombardeig de l'aviació i, una mica després, un en un camp de concentració. Les persones que es van veure obligades a exiliar-se frontera enllà el 1939 van ser deu homes i set dones.

Dels processats a la postguerra, dos —que vivien a Porrera però hi eren arribats de pobles veïns, un d'ells per matrimoni— (Andreu Estivill Bertomeu, de Cabassers, i Joan Rofes Costa, dels Guiamets) van ser afusellats. Altres setze els van condemnar a reclusió i, en alguns casos, més tard, es van beneficiar d'una reducció de la pena. Hi va haver cinc condemnes a trenta anys de presó, dues a vint anys, sis a dotze anys i un dia; i els altres tres afectats van ser alliberats al cap de pocs mesos o fins i tot un d'ells al cap de pocs dies.

LA DEFENSA

«Al Priorat es van fer, o refer, almenys, les muralles de Porrera en 1371 [...]. Alguns [pobles] ja tenien castell, com és el cas de Porrera mateix».³⁸ Són testimonis de la defensa el Castell, que Felip V va fer destruir el 1713 perquè la gent del Principat no es pogués defensar. I la Muralla: una d'antiga, que l'Audiència va fer enderrocar el 1716, i una de moderna, construïda per protegir-se de les carlinades. El Portal, del qual també es parlava, va íntimament relacionat amb la muralla. Les portes que tancaven els portals es van eliminar l'any 1845.

L'any 1876 l'Ajuntament va decidir de vendre a subhasta el que quedava dels portals i els rastells —sobretot la fusta. Es va tractar dels portals dels carrers de la Barceloneta, del Castell, del Cementiri, de la Font i Major, de la Plaça, de darrere l'Església i de cal Pellisser, i els rastells del Barranquill, del carrer de Cardassars i de l'Altra Part del Riu. En van treure 400,50 pessetes, en total.³⁹

V. t. a l'apartat «L'economia» els arbitris per a armar i vestir els voluntaris, de l'any 1828, que eren uns impostos destinats a contribuir en la defensa.

LA RELIGIÓ

La parròquia forma part de l'arxidiòcesi tarraconense. En documents del segle xv, hem vist que es parla de «pau i treva» entre certes famílies, com les Cerdà i Pellisser.

Diverses calamitats del segle xvii, com ara guerra, plaga de llagosta, misèria i gana, enteses com un càstig de Déu pels pecats dels homes, van impulsar els jurats de Porrera a elegir sant Francesc d'Assís per advocat amb la intercessió del qual

38. *Història*, p. 150.

39. Vaquer.

obtenir la misericòrdia divina i a celebrar cada any una festa solemne encaminada a perpetuar aquest vot. La petició al bisbe de l'arxidiòcesi es féu el 15 de setembre de 1687. S'hi fa constar que qui es mostri reticent a aquesta celebració serà obligat a aportar una lliura de cera per a la il·luminació de la solemnitat. L'església parroquial és dedicada a sant Joan Evangelista, que s'escau el 27 de desembre; hi correspondria la festa major. Però, segons *Crònica*, p. 115, el poble trobava que no anava bé de celebrar-la aquell dia, segurament per la proximitat de Nadal, i va obtenir permís episcopal per a celebrar-la el dia 6 de maig, dia que l'Església dedica a sant Joan davant la Porta Llatina, patró de la gent que tracta amb vi. És una festa que el poble, aquest cop donant fe de la seva sensibilitat poètica, coneix per *sant Joan de la Cirereta*. Una altra festa se celebra el segon diumenge de novembre, sota la invocació de sant Francesc. Segons *Floridablanca*, el 1787 hi havia quatre capellans: rector, vicari i dos beneficiats. Madoz, a mitjan segle XIX, diu que hi havia un capellà de terme, un coadjutor i un beneficiat. «Va vindre a predica Mⁿ Anton Clarét».⁴⁰

L'any 1796 Francesc Ardèvol i Muntaner era familiar del Sant Ofici.

A mitjan segle XIX també devia ser el temps que la mateixa gent que va endegar l'Academia Agrícola Mutua-Instructiva va fundar la congregació de Sant Isidre. El paper que ens n'informa diu que la idea va emanar de la Sociedad Agrícola Porrerense, que potser era la que hem vist amb el nom de *Academia*, i els que figuren a la junta són aquelles mateixes persones.⁴¹

Hi ha notícia d'un esdeveniment que es deien Pia Unió de les Ànimes del Purgatori (1807), Confraria del Carme (1850) i Confraria del Roser (1878).⁴²

«Dia 16 Jene de 1870 lo Pere Siurana va fe enterra la seva mare sense capellans ni pasala per la Yglesia y va na la musica tocan la marcha de Riego la Marsellesa [...] que semblava que naven enterra lo carnestoltes» explica *Llibreta XIX*, amb sorpresa i probablement amb indignació, tenint en compte que els Amorós eren catòlics practicants, probablement carlins. L'actitud de Pere Siurana lligava amb les aspiracions de la Revolució de Setembre de 1868.

V. t. l'apartat dedicat a «La cultura» per trobar notícia de l'orgue que hi havia hagut.

LA INSTRUCCIÓ

El mestre, que l'any 1775 tenia un sou de 56 lliures i 5 sous, l'any 1776 va passar a percebre 224 lliures,⁴³ cosa que significa un augment molt considerable. «Son

40. *Llibreta XIX*, 27.3.1846.

41. Diversos XIX.

42. *Fil·loxera*, p. 170.

43. *Crònica*, p. 135.

ajuntament sosté dues escoles públiques elementals»;⁴⁴ *Crònica*, p. 315, dona el nom de disset mestres d'escola (divuit, si hi afegim el primer, sense indicació d'any i amb un salari de 130 lliures) que hi va haver en els vuitanta anys que van de 1769 a 1848, i anota els salaris d'alguns anys: van de 240 lliures el 1769 a 360 el 1800. Curiosament, baixen a 90 el 1813-1815, i pugen a 300 el 1818. Quan se'n torna a parlar, el 1826, ha passat a 400, que comprenen, val a dir-ho, l'estipendi corresponent a organista. L'última indicació, de 1840, continua sent de 300 lliures. Hi ha mestres que són de Porrera mateix: Ardèvol, Prats i Vall, i Porqueres, que hi era d'apotecari. N'hi ha d'Alforja, de Montblanc, del Pont d'Armentera i de Reus.

Només parla de tres mestres, dones, de Porrera, de 1805 i 1812-1849, amb una assignació de 15 lliures, però que no cobraven. No diu d'on era la tercera, de 1848 a 1865; fa constar que tenia títol des de 1852 i que se la dotava amb 2.400 rals.

No se sap que hi hagués hagut un convent de monges dedicades a l'ensenyança de nenes, tal com passava en altres poblacions de la comarca.

LA CULTURA

Algun lector pot observar que a l'encapçalament de l'entrada corresponent, el seu cognom no consta escrit tal com ell se l'escriu. L'ortografia que ell utilitza deu ser la que figura als papers oficials de l'Estat espanyol, que probablement copien la que va utilitzar el funcionari del registre civil a l'hora d'inscriure a ell, son pare o l'avi, o la que va fer servir el clergue encarregat dels llibres sacramentals. Aquest treball nostre, d'interès estrictament lingüístic, prescindeix de com s'hagin fet les anotacions estatals o eclesiàstiques i es regeix pel que recomana la normativa actual de la llengua, quan el cognom és una paraula coneguda, o hi està relacionat. Tanmateix, això no obliga cap dels afectats a canviar la manera d'escriure'ls que tinguin per tradicional, si no fos que desitgessin regularitzar-la oficialment servint-se de la possibilitat que ara dona la llei referida als antropònims. Una cosa semblant es pot dir dels renoms, encara que no tinguin caràcter oficial, també algun cop escrits de qualsevol manera per amanuenses d'èpoques passades.

Al segle XVIII, Josep Vidal, a més de mestre de cases, era músic. També ho va ser Mateu Soler, del regiment de dragons d'Espanya.

En el camp de la música —tot i que també es podria incloure en el de la religió—, sabem que, el dia 4 de gener de l'any 1755, el Comú de Porrera va firmar un contracte per a la construcció d'un orgue, per a l'església. L'instrument havia de tenir set-centes trenta-set flautes, cent vuitanta de les quals per al registre de timbala, cent quaranta-quatre per al de corneta magna, i cent trenta-cinc per al de ple. Les altres dues-centes setanta, fins ací totes de metall, d'estany, per a altres

44. *Geografia*, p. 427.

registres i, encara, vuit més de fusta. S'hi preveïen tres manxes i un teclat de boix, de quaranta-cinc tecles, amb els sostinguts i els bemolls d'una fusta diferent, tintada de negre.

El mestre d'orgues que va rebre l'encàrrec va ser Antoni Casas, de Reus, un artesà del qual parla una mica Josep Olesti Trilles, al seu *Diccionari biogràfic de reusencs* (Ajuntament de Reus, 1991). En va saber que havia reparat l'orgue de la parròquia d'Arenys de Mar l'any 1765. El de Porrera s'havia d'instalar no més tard del 6 de maig de 1758, potser perquè és el dia de la festa de Sant Joan davant de la Porta Llatina, una festa major local que, com ja he dit abans, és la de sant Joan de la Cirereta. El preu convingut va ser de 790 lliures barcelonines, a satisfer en diversos terminis i amb la particularitat que 585 d'aquelles 790 lliures les havia de pagar Josep Juncosa, de Cornudella, de les terces que li corresponien per l'arrendament de la premsa de lliura de Porrera. Al contracte es preveu que si Anton Casas moria abans d'acabar la feina, el Comú de la vila podria obligar els hereus del difunt a completar el treball.

El contracte complet consta al protocol del notari Joan Baptista Ferrer i Porta, de Cambrils, custodiat a l'Arxiu Històric de Tarragona.

Tanmateix aquest orgue no va ser per a Porrera, per raons que s'ignoren, i va fer cap al convent reusenc de Sant Francesc. La família Casas havia fet orgues per diverses esglésies, com la prioral de Sant Pere, de Reus (1729), la de Vila-seca (1750) i la de la Pobla de Cérvoles (1759). El que sí que s'hi va instalar va ser el que va construir Lluís Sherrer, que vivia a Valls. El pacte —establert el 23 d'octubre de 1771 davant el notari de Poboleda Antoni Martí Creus— preveu un cost de 1.500 lliures barceloneses, amb pagaments fraccionats.

Dissortadament, l'orgue va ser malmès pels francesos, i va quedar inutilitzat, quan els napoleònics van saquejar l'església el novembre de 1809. Més tard, el gran instrument va ser substituït per un harmònim que va facilitar Josep M. Simó. (La notícia del segon orgue ens l'ha facilitada Fina Anglès Soronellas.)

A l'últim terç del segle XIX, va aparèixer *El Arrullo*, un periòdic manuscrit de notícies locals, uns quants números del qual hem vist a l'ACPR, capsa 4, compresos entre maig i agost de 1870. No sabem qui n'era l'impulsor ni quant va durar, però és una mostra de vitalitat cultural.

Abans de la guerra, és a dir, abans de 1936, hi havia hagut un orfeó i una orquestra. I hi ha hagut grups de teatre i s'havien fet representacions teatrals, més que no pas ara, segons l'opinió d'algun dels consultats. La Unió de Porrera dedica l'activitat a l'esport.

Una associació mutualista havia estat La Unió de Porrera, fundada el 1897 i presidida per E. Hernández.⁴⁵

45. *Fil·loxera*, p. 185.

ELS RELLOTGES

L'abundància de rellotges de sol en aquesta vila és una particularitat remarcable. Són tan significatius, segurament més que en altres poblacions, que, l'any 2007, l'Ajuntament va tenir l'encert de publicar un fullet amb la fotografia i el detall de les característiques tècniques dels catorze que hi ha al nucli urbà, un dels quals traslladat des d'un mas, que tenim entès que era al mas de la Salut.

Encara es pot afegir que n'hem trobat alguns més en construccions rurals, escampades pel terme. Els anotem a continuació sense especificacions tècniques ni artístiques. Un en cada mas: de Ca l'Àngela, de Ca l'Anguera, d'en Caçador de Dalt, de la Giola, d'en Peirí, de la Salut (traslladat a la vila) i de la Solana de les Viudes. I al maset de la Coranya, I, curiosament, al mas de les Escomelles n'hi ha dos, un en cada banda de façana; i al d'en Comte, tres.

ELS CASTELLANISMES

No se n'ha vist cap en els noms de la ruralia. Tots els observats es concentren al nucli urbà. Majoritàriament són antropònims i, gairebé tots, prenom, d'aquells que quasi pertot arreu es pronuncien a la castellana: *Aniceto*, *Anselmo*, *Antolín*, *Arturo*, *Bienvenida*, *Cándido*, *Clàudio*, *Hugo*, (*Jordi de la*) *Pepita*, *Pío*, *Sixto* i *Teodoro*.

En importància quantitativa, segueixen els renoms: *Chico*, *Ciego*, *Curandero*, *Macareno*, *Manco*, *Maquico*, *Miguelito*, *Palero*, *Plácito*, *Sensano* i *Tragabales*.

Només tres s'utilitzen per designar llocs urbans: *Hospitalillo*, *Matadero* i *Secares*. I sis més que s'havien imposat per conveniències de política espanyola: *Calvo Sotelo*, *Catorce de Enero*, *Fermín Galán*, *Generalísimo Franco*, *José Antonio* i *Mártires*.

LES CATALANADES

A mitjan segle XVIII, quan els notaris van haver de començar a escriure en castellà perquè no tenien altre remei, no es pot dir que el domini de la llengua imposada no fos força bo entre els que formaven aquell estament, però se'ls escapaven algunes irregularitats, sobretot ortogràfiques. No és que hagi anat a la percaça d'aquestes desviacions, però llegint uns lligalls d'un notari d'aquella època m'han anat saltant a la vista unes quantes —poques— particularitats que anoto a continuació: *vers*, significant 'en direcció a', en lloc de «hacia»; *confrenta*, volent dir que 'afronta', que 'és contigu a', en lloc de «confronta»; *ametllers*, 'l'arbre de les ametlles', en lloc de «almendros»; *haver* 'el verb auxiliar', per «haber»; *dever a*, significant 'no haver pagat', en lloc de «deber a»; *confessamos* per «confesamos», i *piessa* de terra, en lloc de «pieza». N'hi ha alguna altra que no he anotat i segura-

ment alguna més que m'ha passat per alt perquè, com he dit, no era el meu propòsit de buscar-ne.

UNS FETS FAMOSOS

L'any 1844 un llop rabiós va aixecar una gran alarma. Baixava pel riu de Siurana. Als horts de Poboleda va mossegar un pare i fill, que van morir al cap d'uns quants dies. A l'horta de Gratallops, un miracle va fer que un vell que s'hi va banyar en sortís illès. No va tenir la mateixa sort un mosso d'esquadra que feia vigilància prop d'un mas del terme del Molar. El va matar amb una escopetada, però les ferides que la bèstia li va ocasionar li van provocar la mort al cap de no gaire temps.⁴⁶

Un trasbals important, generalitzat, va ser la substitució de les mesures antigues pel sistema mètric. En una acta d'*Acords 1880*, es comenta que el sistema antic queda prohibit a partir del primer de juny. Una altra acta del març d'aquell any parla de les cèdules personals; s'havien d'obtenir abans del 28 de març.

Guia explica que ha tingut ressonància l'anomenada *taula de Porrera*: una taula de noguer, petita i vella, propietat de Francesc Aduart, que per respondre les preguntes que se li fan s'aixeca per donar cops rítmics de pota. L'acte requereix una preparació d'escalfament de la taula, aprofitant, si cal, l'escalfor d'una estufa, i amb les mans dels actants posades damunt. Quan es considera que la taula està a punt, es fa la primera pregunta: —Ja estàs bé? Si és que sí, fes un cop; si és que no, fes-ne dos. És a dir, que quan cal una afirmació o negació, fa un cop o en fa dos. Quan es tracta de qüestions numèriques fa el nombre exacte de cops.

UNA LLEGENDA

A la *Final*, entre el mas del Licor i el d'en Botó (que és al terme d'Alforja), és a dir, al serrat enlairat cap als 700 m sobre el nivell de la mar, que fa de frontera amb el terme d'Alforja, els bons coneixedors expliquen que es poden veure unes ruïnes a les quals no es dona cap nom i que es calcula que són antiquíssimes. S'explica que hi ha la creença que els cartoixans, al començament, abans d'establir-se allí on finalment es van aposentar, van intentar de fundar el convent en aquella altura però que aviat hi van renunciar. No sabem quin va ser el resultat d'unes intervencions arqueològiques que s'hi van practicar no fa gaire. No sembla raonable que els monjos escollissin un indret tan inhòspit i sense abundància d'aigua. No és el mateix fundar-hi uns masos, com els que hem anomenat, que instal·lar-hi un grup d'individus poc o molt nombrós. Cal no oblidar, tanmateix,

46. *Crònica*, p. 240.

que en un lloc igualment inhòspit i sense gens d'abundància d'aigua, allà on després hi ha hagut l'ermita de la Mare de Déu de Montsant, damunt del poblet d'Albarca, a mitjan segle XII, es va establir una comunitat monàstica d'eremites i després una de femenina cistercenca. Val a dir que aquest pensament dels bons coneixedors del territori coincideix amb el comentari del doctor Joan Coromines —que aportem a l'entrada dedicada a la Garranxa— quan emet la hipòtesi que els monjos d'Escaladei van fundar una granja a l'Alta Vall de Porrera. De manera que el relat que de moment sembla llegendari potser un dia es podrà afirmar que és històric.

LA POBLACIÓ

No hem trobat cap notícia de la població que hi havia abans de la pesta negra, que va afectar els Països Catalans al llarg de tota la segona meitat del segle XIV. *Crònica*, p. 88, parla de la pesta, que es coneixia per *foc de Sant Antoni*, referint-se a l'any 1348, però no diu res de la població.

El primer recompte d'habitants que coneixem és de 1497, quan havia passat un segle d'ençà del final de les grans mortaldats que havien començat cap al 1347. Aquell any 1497 hi ha anotats trenta-un focs, que podien equivaler a cent quaranta habitants, partint d'una mitjana de 4,5 persones per foc. Divuit anys més tard, el 1515, se n'anoten quaranta-quatre, o sia, un augment del 42 %. En els trenta-vuit anys que vénen després, el moviment va ser de signe negatiu, amb una disminució de dos focs fins al 1553, que se'n troben només quaranta-dos. El segle XVI s'acaba amb cinquanta-sis caps de casa, de manera que en els vuitanta-quatre anys que van de 1515 a 1599 s'han afegit dotze focs al cens, unes cinquanta-quatre persones.

Del segle XVII, hi ha poca informació. És de l'últim terç d'aquell segle: cinquanta cases el 1680 i seixanta-sis el 1694. De manera que hi ha hagut una petita davallada de sis cases entre 1599 i 1680, potser influïda per la Guerra dels Segadors, de Felip IV de Castella contra Catalunya. I una recuperació de setze cases en els últims catorze anys.

Del segle XVIII hi ha més informació. Al començament, la Guerra de Successió es nota perquè el 1716, després de la derrota, només queden quaranta-cinc cases de les cinquanta-dues que hi havia el 1708. En vuit anys s'han perdut trenta-una persones, o sigui, el 13,24 % dels habitants. Després, s'observa l'expansió demogràfica generalitzada al país: noranta-cinc focs el 1719 (+211 % des de 1716); cent vint-i-vuit focs el 1756 (+284 % des de 1716). Hi ha una certa recessió que es nota el 1763, amb només cent deu veïns; però el 1773 n'hi havia cent vint-i-un. Val a dir que el 1775 la reacció cap en amunt és notable, amb dos-cents deu veïns (+91 % dels cent deu que hi havia dotze anys abans).

És cert que hi ha oscil·lacions sorprenents com, per exemple, que en un any (1716) es passi de quaranta-cinc cases a setanta-una (1717) i en dos anys més (1719) s'arribi a noranta-cinc. El mateix Josep Iglésies, a *Minves*, pensa que hi ha d'haver alguna irregularitat.

Les notícies del segle XVIII s'acaben el 1787 —quan ja no es parla de focs, ni cases, ni veïns, sinó d'habitants— amb 1.255 persones, que són tres-centes deu més de les que hi havia dotze anys abans. De manera que en aquests dotze anys l'augment de població va ser notable, d'un 33 %. I se sap que aquest conjunt era format per 639 homes i 616 dones. Al llarg del segle, en setanta-nou anys, de 1708 a 1787, l'increment de gent a la vila es va més que quintuplicar: va pujar el 536,32 %.

Segons «Cathaluña Numerada en sos termes, en sas casas y personas», any 1719 (potser 1716),⁴⁷ «Te de llargaria 3 horas, de ample 2 quarts y de rodaria 6 horas: afronta a levant ab Alforja, a mitgdia ab Pradell i Falset, a ponent ab Gratallops, y a tremontana ab Poboleda, Tarroxa i Cornudella: te 45 casas y 358 personas».

La mateixa obra, al «Cens de 1717. Relación de las Personas que componen las Ciudades, Villas y Lugares del Principado de Cathaluña con distinzion de Beguerias», p. 521, diu que a Porrera hi havia cinquanta-nou homes, dotze pobres, sense cap cavaller. No quantifica les dones. Així i tot una diferència de dos-cents vuitanta-un individus entre 1719 i 1717 no pot venir només de l'absència de les dones sinó d'alguna altra irregularitat.

Al volum II⁴⁸ diu: «Es lugar, las jurisdicciones son del Monasterio de Cartujos de Escaladei, tiene 95 casas, las mas juntas, con 383 habitantes. Su situación es montaña, mal terreno, linda por levante con Alforja, a mediodia con Pradell, y Falset, a Poniente con Tarroja, y a Tramontana con Tarroja, Poboleda y Cornudella».

Al volum III, quan fa la «Comparació de les xifres de cases o veïns de les vegueries i sotsvegueries en els diversos censos», dintre «Els estats comarcals», el Priorat, p. 1186, a Porrera troba el següent:

Aparici

1708	1716	1717	1718	1719	1716	1719
Cases	Cases	Veïns	Cases	Cases	Persones	Habitants
52	45	71	50	95	358	383

47. *Estadísticas*, vol. I, p. 301.

48. «Cens de 1719. Noticia del Principado de Cathaluña dividido en Corregimientos con expresión de las Ciudades, Villas, Lugares y Quadras en sus confrontaciones y jurisdicciones y el número de casa y Habitantes de ellas», p. 685, quan es refereix a Porrera.

El detall que ofereix el comte de *Floridablanca*, de l'any 1787, és el següent:

Pueblo de Porrera. Partido de Montblanc. Parroquia de Sant Joan Evangelista. Corre-gimiento de Tarragona

	<i>Solteros</i>		<i>Casados</i>		<i>Viudos</i>		<i>Total de edades</i>
	Var.	Hem.	Var.	Hem.	Var.	Hem.	
Hasta 7 años	170	106	—	—	—	—	336
De 7 a 16	99	101	—	—	—	—	200
De 16 a 25	99	63	10	12	—	—	184
De 25 a 40	4	—	134	141	10	12	301
De 40 a 50	—	—	38	47	7	9	101
De 50 arriba	—	—	30	23	38	42	133
Total	372	330	212	223	55	63	1.255
Total de estados	702	435	118				
Total general	1.255						

Curas	1	Jornaleros	60
Beneficiados	2	Comerciantes	1
Tenientes de cura	1	Artesanos	17
Estudiantes	10	Dependientes de Inquisición	1
Labradores	190		

El segle XIX, les notícies del qual comencen el 1819, és favorable fins a 1857, amb un increment poblacional de 764 individus en trenta-vuit anys, cosa que significa +73,81 % dels 1.035 que hi havia. Madoz (any 1845) diu que té 350 cases, 330 veïns i 1.321 ànimes, i. e. quatre persones per família, de mitjana. Després vénen anys amb una lleugera recessió. El 1877 només n'hi ha 1.701, segurament a causa de l'oïdi que va afectar la collita del raïm entre 1852 i 1856. La represa dels deu anys següents porta el cens de 1887 a 1.873 persones, cosa que significa +10,11 %. És la xifra d'habitants més alta de totes en els temps coneguts. S'acostava la fil·loxera, que va arribar als ceps de Porrera el 1893. D'ací que els habitants de 1900 no passessin de 1.203, amb una disminució que és fenomenal, del -35,73 % en tretze anys.

Al segle XX, el retrocés no es va aturar. Entre 1900 i 1981 es perden 708 habitants al terme; i, si s'entra al segle XXI, fins a 2003 —quan hi ha 246 homes i 216 dones—, trobem que la pèrdua ha pujat a 741 individus i al 38,40 %. Hi ha hagut

un parell de moments d'esperança: entre 1910 i 1915, amb una minúscula millora de vint-i-nou habitants, i entre 1930 i 1936, els anys de la II República espanyola, hi va haver un petit respir, amb un augment de noranta-quatre individus. La Guerra Civil espanyola va ser funesta per a la població de Porrera: el 1940 s'havien perdut ni més ni menys que dues-centes vint-i-dues persones, un 77,84 % de les que hi havia el 1936.

ELS AGRAÏMENTS

He tingut llargues converses amb Josep Anguera Santclement, de cal Ros, nat l'any 1921, pagès i comerciant de vi, i amb Sebastià Mestres Ardèvol, dit *Seba*, nat l'any 1941, pagès i caçador, que havia estat secretari municipal i que ens és conegut de temps ha. Amb el mateix senyor Mestres i Òscar Borràs Pascual, geògraf, nat el 1966, excellent coneixedor del territori per exigències professionals, hem recorregut el terme de cap a cap. També he parlat amb Enric Abelló Cabrer, de cal Noguerets, nat l'any 1928, que havia estat pastor i viu a cal Bosc. I amb Jaume Montaner Vall, dit *Jaume Pigat*, nat el 1941, pagès, que resideix al carrer del Castell.

El matrimoni Francesc Grau Figuerola, dit *Cassiner* i també «*Verano*», caçador, i Maria del Carme Domènec Montaner, tots dos de Porrera, ens han rebut diverses vegades a llur domicili de Reus i ens han facilitat molta informació.

Josep Vaquer Aduard, nat *circa* 1920, resident a ca les Viudes, al carrer del Centre, ens ha atès amablement i ens ha facilitat còpia d'alguns documents.

No podem obviar les atencions que ens han reservat les encarregades de la secretaria i de l'arxiu municipal, Rat Blasco Mut i Elisenda Pons Duran, cada vegada que hi hem acudit. I les que ens ha dispensat Teresa Fernández i Usac, regidora de cultura del consistori.

Els arxivers reusencs Sabí Peris Serradell i Ezequiel Gort Juanpere, de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp, han posat a la nostra disposició papers que custodien de Porrera i d'Escaladei. Jaume Teixidó i Montalà, responsable de l'Arxiu Comarcal del Priorat, ens ha deixat veure tot el que conserva relacionat amb Porrera, i entre diversos altres documents n'hi ha de ca l'Amorós. I, com en anteriors ocasions, Isabel Companys, de l'Arxiu Històric de Tarragona, ens ha facilitat tots els papers que ha pogut, sobretot sis lligalls de protocols d'un notari de Cambrils que havia actuat molt per Porrera i altres poblacions del Priorat. Tampoc no han es-talviat ganes d'ajudar l'amic Eugeni Perea Simón, responsable de l'arxiu de la Diputació Provincial de Tarragona, i Carlos Miranda Ruiz de Gordejuela, secretari general del Govern Civil a Tarragona.

El personal de l'Archivo Histórico Nacional, de Madrid, ens va atendre correctament quan vam sol·licitar i obtenir uns capbreus d'Escaladei corresponents a Porrera.

El porrerenc Òscar Borràs, esmentat més amunt, s'ha entretingut a llegir el text i ha fet algunes observacions que han resultat valuoses. I ha dibuixat els esborranys dels mapes del terme, aprofitant la seva condició de cartògraf. Un nou motiu de gratitud.

I l'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans per haver-me ajudat a obtenir alguns documents antics i, finalment, per encarregar-se de la revisió i l'edició d'aquesta obra. I Pere Navarro per la revisió de la transcripció fonètica.

El nostre nét, Marcel Martí Amigó, arquitecte, ha confeccionat la secció esquemàtica de la vila.

Fonts documentals

ARXIU

ACBC	Arxiu Comarcal del Baix Camp, Reus
ACPR	Arxiu Comarcal del Priorat, Falset
AHN	Archivo Histórico Nacional, Madrid
AHP	Arxiu Històric Parroquial
AHT	Arxiu Històric de Tarragona
AMP	Arxiu Municipal de Porrera

MANUSCRITS

<i>Acords 1880</i>	<i>Acuerdos celebrados en el Ayuntamiento en el año 1880.</i> Paginat. Comença amb la part de baix dels primers cinc fulls; la part del mig per amunt ha estat suprimida. Continua amb la pàgina 11 fins a la 51, però sense les 13-14. Text en castellà. ACBC.
<i>Amill. 1818</i>	<i>Amillaramiento. Año 1818.</i> Carpeta contribució. Papers diversos. 1818. AMP.
<i>Amill. 1945a</i>	<i>Amillaramiento de Porrera.</i> Any 1945. Llibre foliat. AHT. Reg. 722. La feina entretinguda d'explorar i anotar el document ha anat a càrrec de Maria Teresa Muntanya i Martí. El total d'anotacions corresponents a propietaris de la vila arriba a cent noranta-sis —inclòs el «municipio». No s'ha anotat la part dedicada a <i>Terratenientes</i> perquè comprèn només els propietaris forasters. Fa l'efecte que, alguna vegada, les anotacions d'aquest <i>Amillaramiento</i> no són de fiar.
<i>Amill. 1945b</i>	<i>Amillaramiento reformado y depurado de acuerdo con lo dispuesto en la Ley de 26 de Septiembre de 1941, Orden ministerial de 23</i>

- de Octubre* [etc]. Año 1945. 203 folis. Finques numerades fins a 609. AMP.
- Capb. 1669* *Manual dels censos que segons lo capbreu de 1669, la Cartja de Scaladei deu rebre de la vila de Porrera. Y Llosol y Mortisacions.* AHN, Clero Libro 13955. 145 folis numerats + 7 folis no numerats amb preàmbul i taula de contingut. Conté anotacions fins a l'any 1744. Alguns noms d'aquest document porten accent gràfic.
- Capb. 1774* *Capbreu de Porrera del any 1774.* AHN, Clero. Libro 13919. 144 folis numerats + 2 d'inicials sense número, amb escut del monestir i índex d'antropònims. Els primers vint-i-tres folis són dedicats a diversos protocols i a establir la rodalia del terme. Les declaracions de béns comencen al f. 23v.
- Censals XIX* *Llibreta de censals de Batiste Amorós de Porrera.* 1820-1913. ACPR, Fons Amorós, capsa 3, document núm. 10.
- Contrib. 1933* *Contribución territorial Riqueza. Lista cobratoria para 1933.* AMP.
- Correspon.* *Correspondència.* Oficis adreçats a l'alcalde de Porrera, procedents de Falset, Tarragona i de poblacions veïnes, sobretot sobre pagaments que no s'han atès, junta de sanitat, carretera, quintes i eleccions. Entre 1869 i 1873. Textos en castellà. ACBC.
- Dietari 1912* *Dietario año 1912.* De Josep Simó, amb notícies diàries de les activitats a les hisendes i a la casa. A partir del mes de novembre, les anotacions són escasses. ACPR, Fons Amorós, capsa 5, document núm. 24.
- Diversos XIX* Documents diversos, del segle XIX. ACPR, Fons Amorós, capsa 3, document núm. 13.
- Escrip. XIX (I)* *Escriptures notariales (1813-1856).* ACPR, Fons Amorós, capsa 19, document núm. 55.
- Escrip. XIX (II)* *Escriptures notariales, familiars (1846-1925).* ACPR, Fons Amorós, capsa 2, document núm. 8.
- Final XIX* *Cuenta y razón de la Final del Terme desde 1849 (1849-1872).* ACPR, Fons Amorós, capsa 12, document núm. 60.
- Fitament 1628* *Generale fitamentum totius Prioratus Scala Dei et termini Montis S^{ti} actum anno domini MDCXXVIII.* Document de l'Arxiu Medinaceli, de Poblet, facilitat en fotocòpia per Ezequiel Gort.
- Infrac. XIX* *Relació d'infracions i condemnes.* Sense data. ACPR, Fons Amorós, capsa 13, document núm. 72.
- Llevador XIX* *Llevador de censales y otros créditos de José Simó.* 1851 (1851-1879). Tapes de pergami. ACPR, Fons Amorós, capsa 12, document núm. 66.

<i>Llibre XIX</i>	<i>Libro Mayor de Josep Simó (s. XIX)</i> . Pàgines numerades fins a la 98. ACPR, Fons Amorós, capsa 3, document núm. 12.
<i>Llibreta XIX</i>	<i>Llibreta per asentar diferentes cosas per casa Batista Amorós de Porrera dia 15 de Novembre de 1838</i> . Conté notícies diverses: naixements, matrimonis, defuncions, meteors, política, etc., de dates diverses. Pàgines no numerades. Les dates no són correlatives. ACPR, Fons Amorós, capsa 1, document núm. 1.
Matrim. 1870	Llibre de registre de matrimonis. Comença el 17 de desembre de 1870 i s'acaba al final de 1876. AMP.
Matrim. 1911 Medinaceli	Llibre de registre de matrimonis. Libro 6º. Anys 1911-1918. AMP. Diversos documents microfilmats, llegits a l'ACPR. El número i l'any dels utilitzats s'indica a cada citació que en resulti.
Naix. 1871	<i>Registro Civil. Sección de nacimientos</i> . Comença el 6 de gener de 1871 i s'acaba el 22 de febrer de 1876. AMP.
Naix. 1881	<i>Registro Civil. Sección de nacimientos</i> . Comença el 7 d'agost de 1881 i s'acaba el 21 de febrer de 1887. AMP.
Naix. 1901	<i>Registro Civil. Sección de nacimientos</i> . Libro 9. Anys 1901-1905. AMP.
Naix. 1926	<i>Registro Civil. Sección de nacimientos. Tomo 13</i> . Any 1926-1934. AMP.
Òbits Ull.	Llibre d'òbits d'Ulldemolins, de l'any 1820 al 1852. AHP d'Ulldemolins.
Òbits 1871	<i>Registro Civil. Sección de defunciones</i> . Comença el 7 de gener de 1871 i s'acaba al final de l'any 1875. AMP.
Òbits 1900	<i>Registro Civil. Sección de defunciones</i> . Anys 1900-1905. AMP.
Òbits 1917	<i>Registro Civil. Sección de defunciones</i> . Anys 1917 i 1918. AMP.
Òbits 1919	<i>Registro Civil. Sección de defunciones</i> . Tomo 12. Anys 1919-1925. AMP.
Òbits 1925	<i>Registro Civil. Sección de defunciones</i> . Tomo 13. Anys 1925-1934. AMP.
<i>Padró 1939</i> Pascó	<i>Padrón del impuesto de cédulas personales. Año 1939</i> . AMP. Fons de Joan Pascó i Ardèvol, notari. Es tracta d'esborranys d'escriptura. Són unes llibretes, una per a cada any, a partir de 1794 i fins a 1811, amb alguna llacuna. Alguna de les llibretes conté anotacions d'altres localitats: Bellmunt, Cabassers, Falset, Gratallops, els Guiamets, Llaberia, Marçà, Prades, la Serra d'Almos, la Vilella Baixa. ACPR.
Prot. 1751a	Protocol del notari Joan Baptista Ferrer i Porta, dit <i>Notari de Cambrils</i> . Anys 1751-1762. 266 folis numerats. Signatura 618, capsa 93. Només capítols matrimonials. AHT.

- Prot. 1751*b* Protocol del notari Joan Baptista Ferrer i Porta, dit *Notari de Cambrils*. Anys 1751-1753. 167 folis numerats. Signatura 619, capsa 89. AHT.
- Prot. 1752 Protocol del notari Joan Baptista Ferrer i Porta, dit *Notari de Cambrils*. Anys 1752-1768. 108 folis numerats i molts més sense numerar. Signatura 616, capsa 90. AHT.
- Prot. 1754 Protocol del notari Joan Baptista Ferrer i Porta, dit *Notari de Cambrils*. Anys 1754-1758. 333 folis numerats. Signatura 620, capsa 91. AHT.
- Prot. 1759 Protocol del notari Joan Baptista Ferrer i Porta, dit *Notari de Cambrils*. Anys 1759-1762. 290 folis numerats. Signatura 621, capsa 92. AHT.
- Recana*. 1846 *Recanació del terme de Porrera*. 1846. De Josep Mª Simó. Pàgines no numerades. Cap dels topònims no va precedir d'article. ACPR, Fons Amorós, capsa 1, document núm. 6.
- Reg. Fisc.* 1921 *Registro fiscal de edificios y solares*. Llibre de gran format, uns 45 × 70 cm, 413 fulls. A l'últim full, no numerat, hi ha la data, 14.12.1921 i les firmes de l'alcalde, Francesc Rabascall, i del secretari, J. Abelló Cabré. Anota vint-i-dues vies urbanes i una quarantena de masos i partides de terra.
- Reparto* 1782 *Reparto por menor hecho por el Ayuntamiento de la villa y termino de Porrera [...] y se deberá pagar en este corriente año 1782*. ACBC.
- Reparto* 1786 *Reparto por menor del R^l. Catastro del Lugar y Termino de Porrera*, certificat el 8 d'abril de 1786. ACBC.
- Taba* 1834 Per a l'arrendament per a l'any 1834 de la carn de moltó, de l'hostal i del forn, convocatòria del 28 de desembre de 1833. Text en castellà. ACBC.
- Taba* 1839 Per a l'arrendament per a l'any 1839 del redelme del mas d'en Caçador, convocatòria del 22 de setembre de 1839; de la taverna i de la carnisseria, convocatòria del 29 de setembre de 1838. Text en castellà. ACBC.

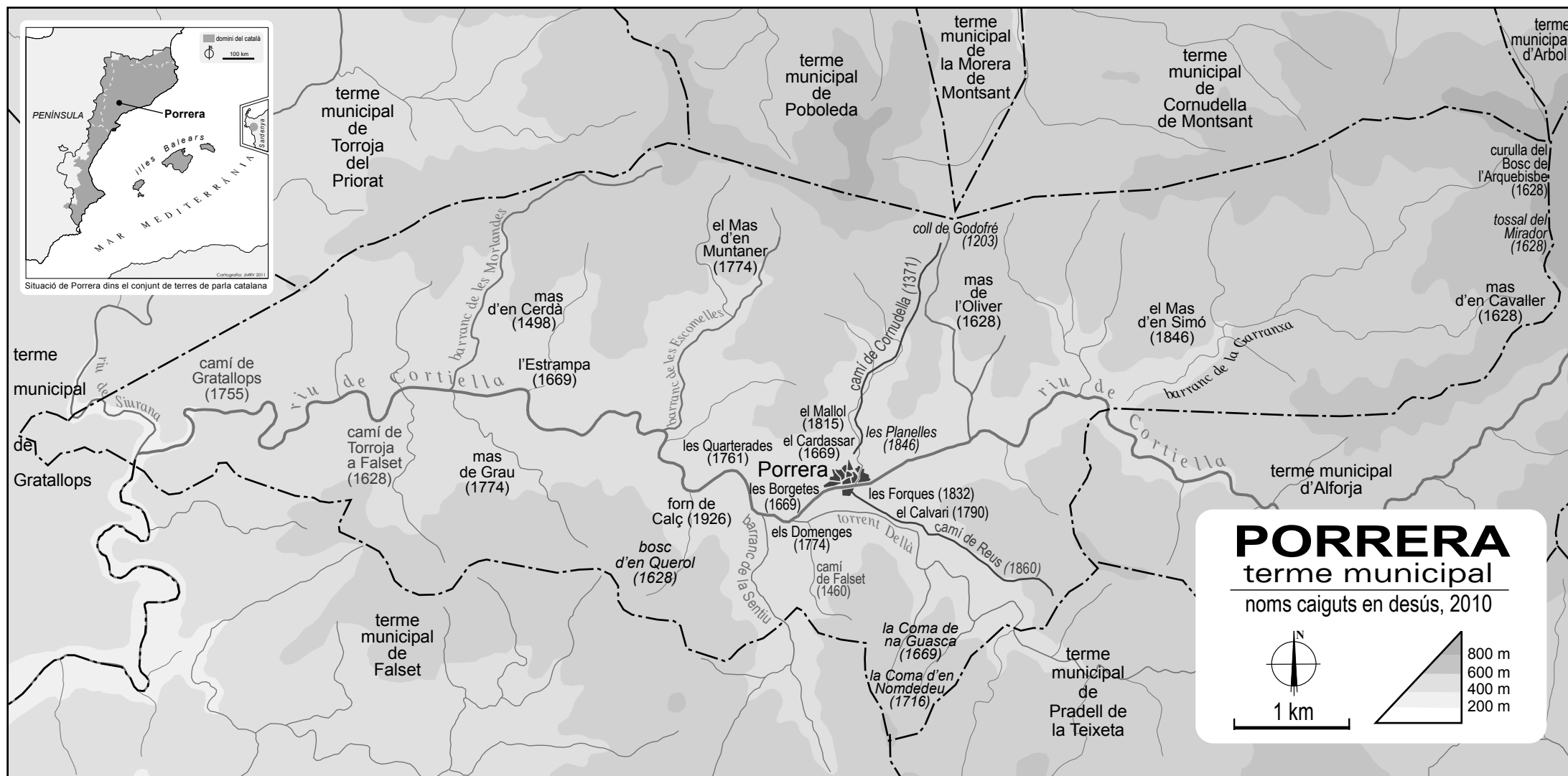
BIBLIOGRAFIA IMPRESA

- Alforja* *Noms de lloc i de persona d'Alforja i Cortiella*, per Miquel S. JASANS. Reus: Centre d'Estudis Comarcal Josep Iglésies, 1991.
- Arxiu* *Aspectes sanitaris dels arxius parroquials del Priorat (segles XVI-XVIII)*, per Jordi PAU I ROIGÉ. Barcelona: Seminari Pere Mata, Universitat de Barcelona. 1993. Porrera queda exclosa de l'obra d'aquest autor.
- BOPT *Boletín oficial de la provincia de Tarragona*.

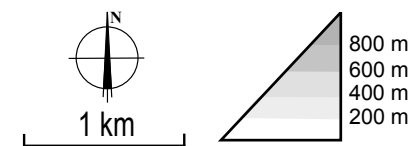
- Cartas* *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, per Jose Mª FONT Rius. Madrid; Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1969.
- Cornudella* *Noms actuals i pretèrits del terme antic de Cornudella de Montsant*, per Ramon AMIGÓ ANGLÈS i Joan Bta. ESPASA BALLESTER. Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 1990.
- Creixement* «Creixement demogràfic i transformacions econòmiques al Priorat (segles XVI-XIX)», per Jordi ANDREU SUGRANYES. *Pennell, Revista d'Història* [Reus: Centre d'Estudis de la Comarca de Reus], 3, 2/89 (1989), p. 65-86.
- Crònica* *Crònica de Porrera. 1865*, per Josep SIMÓ I SERRES. Ajuntament de Porrera, Consell Comarcal del Priorat i Arxiu Comarcal del Priorat, 2008.
- D'Escorn.* *D'Escornalbou a Scala-Dei*, per Francisco GRAS I ELIAS. Barcelona: L'Avenç, 1910.
- Desamortització* *La desamortització dels béns de l'església a la província de Tarragona (1835-1845)*, per Salvador J. ROVIRA I GÓMEZ. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV: Excma. Diputació Provincial de Tarragona, 1979.
- Ermitas* *Historia de las ermitas del arzobispado de Tarragona*, per Francisco GRAS Y ELIAS. Reus: Tipografía Sanjuán Hermanos, 1909, p. 111-112.
- Estadístiques* *Estadístiques de població de Catalunya en el primer vicenni del segle XVIII*, per Josep IGLÉSIES. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana; R. Dalmau, editor, 1974. 3 v.
- Filloxera* *La comarca del Priorat en temps de la filloxera (1870-1903)*, per Josep RECASENS LLORT. Mecanoscrit inèdit.
- Floridablanca* *El cens del comte de Floridablanca. 1787 (Part de Catalunya)*. Vol. I, per Josep IGLÉSIES. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1969, p. 551.
- Fog. 1497* *El fogatge de 1497. Estudi i transcripció*, per Josep IGLÉSIES. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana: Rafael Dalmau, editor, 1991.
- Fog. 1553* *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*, per Josep IGLÉSIES. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana: Rafael Dalmau, editor, 1979.
- GEC* *Gran enciclopèdia catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1969-2005. 21 v.
- Geografia* *Geografia general de Catalunya*. Dirigida per Francesch Carre-ras y Candi. «Provincia de Tarragona», per Emili MORERA Y

- LLAURADÓ. Barcelona: Establiment editorial de Albert Martín. (Sense any, potser 1915.)
- GGCC *Gran geografia comarcal de Catalunya. Priorat, Ribera d'Ebre, Terra Alta, Matarranya.* Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1984.
- Gratallops *Noms de lloc i de persona actuals i pretèrits del poble i terme municipal de Gratallops (Priorat)*, per Jaume SABATÉ I ALENTORN. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV: Diputació de Tarragona, 1994.
- Guia *Guia del Priorat*, per Joan ASENS. Tarragona: Edicions de la Llibreria de la Rambla, 1981, p. 229-237.
- Història *Història de la Cartoixa de Scala Dei*, per Ezequiel GORT I JUANPERE. Reus: Fundació d'Història i Art Roger de Belfort, Santes Creus, 1991.
- Lliure poble *Lliure poble de Porrera*, per Pere ANGUERA i Joan MILÀ. Ajuntament de Porrera, 1985.
- Lugares *Historia de los lugares, villas y ciudades de la Provincia de Tarragona*, per FRANCISCO GRAS Y ELÍAS. Barcelona: Tipografía de Julián Doria, 1907.
- Madoz Articles sobre el Principat de Catalunya, Andorra i zona de parla catalana del Regne d'Aragó. A: *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar*, per Pascual MADÓZ. Barcelona: Curial, 1985. Aquesta obra es va publicar inicialment a Madrid entre els anys 1845 i 1849.
- Mapa 1926 *Dirección General del Instituto Geográfico. Trabajos topográficos. Provincia de Tarragona. Término municipal de Porrera. Escala 1:25.000. 11 de diciembre de 1926.* Diputació provincial de Tarragona. Sembla un esberrany, ple de números, moltes «Casilla» i «Masia» sense nom, i multitud d'indicacions sense significat conegut.
- Minves *Les minves dels cultius i de la població a la comarca del Priorat*, per Josep IGLÉSIES. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana: R. Dalmau, editor, 1975.
- Nomen. 1950 *Nomenclátor.* Instituto Nacional de Estadística, 31.12.1950.
- Nomen. 2003 *Nomenclátor oficial de toponímia major de Catalunya.* Generalitat de Catalunya: Institut d'Estudis Catalans, 2003.
- Nomen. 2009 *Nomenclátor oficial de toponímia major de Catalunya.* Generalitat de Catalunya: Institut d'Estudis Catalans. 2a. ed., 2009. 3 v.
- OnCat. *Onomasticon Cataloniae: Els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana.* Obra fundada per Josep M. de

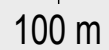
	Casacuberta, per Joan COROMINES i diversos col·laboradors. Barcelona: Curial: "La Caixa", 1989-1997. 8 v.
Pla	Pla de Porrera, escala 1/500, sense autor, sense data.
<i>Plano 1886</i>	<i>Plano de Porrera en 1886</i> , per J. M. Simó, inclòs al final de <i>Crònica</i> .
<i>Poboleda</i>	<i>Onomàstica de Poboleda</i> , per Miquel S. JASSANS. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1998.
Poemet	«Poemet dedicat a Porrera», per Bonaventura AGUILÓ I AULÈSTIA, a les p. 131-140 de <i>Lliure poble de Porrera</i> , Reus, maig de 1891.
<i>Pradell</i>	<i>Noms de lloc, llinatges i renoms del Pradell de la Teixeta</i> , per Enric PRATS I AUQUÉ i Josep Maria DURAN I ROVIRA, edició d'autor, sense any (2009).
<i>Priorat</i>	<i>El Priorat de la cartoixa d'Escaladei</i> , per Pere ANGUERA, i <i>Notes històriques. El nom i els límits del Priorat</i> , per M. ARAGONÈS I VIRGILI. Santes Creus: Fundació Roger de Belfort, 1985.
<i>Repressió</i>	<i>La repressió franquista al Priorat (1939-1950)</i> , per Josep RECASENS LLORT. Centre Cultural i Recreatiu La Unió de Torroja del Priorat i Arxiu Comarcal del Priorat. 2009. La part dedicada a Porrera, a les p. 193-201.
Toponímia	«La toponímia del Priorat i de la Ribera d'Ebre en un document de l'any 1460», per Ventura CASTELLVELL Díez. <i>Societat d'Onomàstica. Butlletí interior</i> , núm. 94 (setembre 2003), p. 209-232.
<i>Torroja</i>	<i>Noms actuals i pretèrits del poble i terme de Torroja del Priorat</i> , per Jaume SABATÉ I ALENTORN. Barcelona: Societat d'Onomàstica: Institut Cartogràfic de Catalunya, 1995.
Vaquer	Còpia mecanografiada de documents de diversos anys: arrendament de la sal (1824), id. arbitris per a armar i vestir voluntaris (1825), id. de la venda de carn de moltó (1830), id. de la carnisseria (1843), relacionats amb els portals (1876).

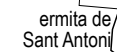
noms actuals, 2010

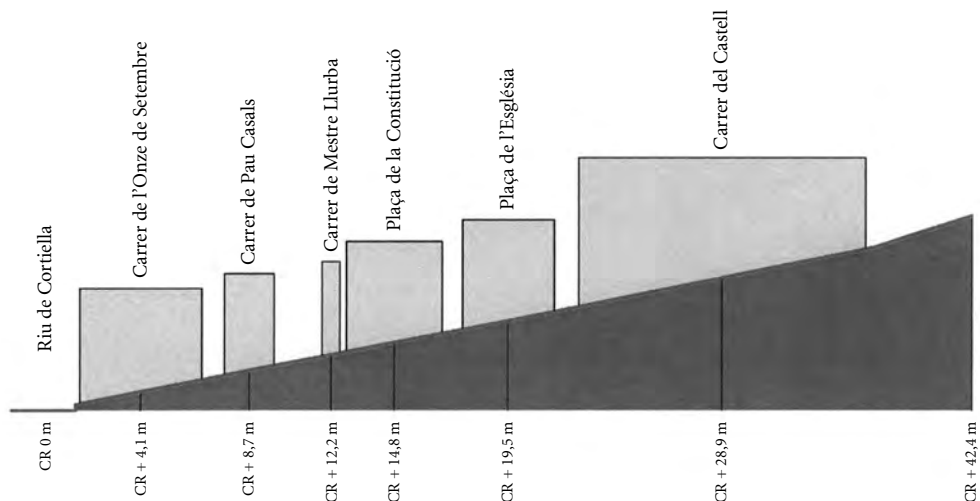
noms actuals, 2010

100 m

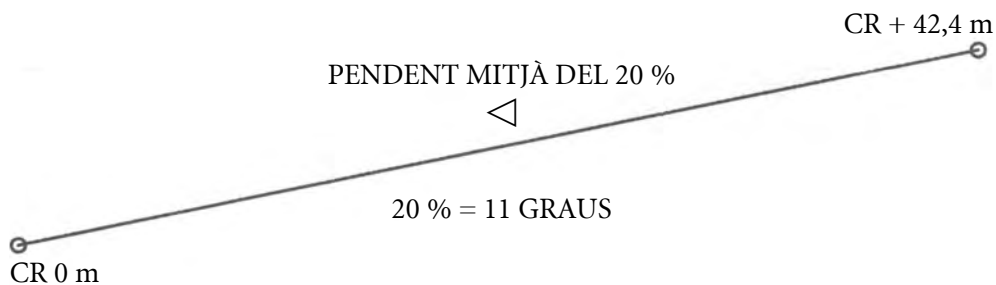

SECCIÓ ESQUEMÀTICA DE PORRERA

Escala 1/1500

CR (cota relativa corresponent a 296 m)

Llista de noms

Abadia, l' [ʔaβa'ðie]

Encara se'n parla, poc o molt. És en una placeta lleugerament separada al sud de l'església, davant de la Casa de la Vila. No fa gaires anys, l'edifici va ser derruït i reedificat. Ara hi ha alguns veïns, la sala parroquial i el consultori mèdic. Això fa que es prefereixi conèixer-la per la *sala parroquial* o pel *consultori*.

«en la sala de la Abadia» (*Capb.* 1774, f. 9); «Fecha que marcan los portales de algunas casas. Abadia. 1798. De su renovación» (*Crònica*, p. 78); «L'agost de 1836 [...] Com a complement es construïren tres fortins, [...] l'altre davant l'abadia [...]» (*Priorat*, p. 99).

Abadia, el carrer de l', o el carreró de l'Abadia

«Una tassa de aigua [...] per un passador sobre lo carrer horrible [...] en lo carrer de la Badia» (*Capb.* 1669, f. 106); «un passador sobre lo carreró del costat de la Badia» (*Capb.* 1774, f. 57v).

Potser es referia a un pas elevat construït per passar d'una part a l'altra del carrer.

Abadia, el corral de l'

«ab lo corral dit de la Abadia» (*Capb.* 1669, f. 144).

Abadia, el pla de l'

«en lo carrer Major [...] y ab lo pla» (*Capb.* 1669, f. 107); «El cementerio á la otra parte de la iglesia ocupaba lo que actualmente forma la mitad meridional del llano de la Abadia» (*Crònica*, p. 63).

Prefereixen dir-ne *la plaça de l'Ajuntament*. No és segur que el document de l'any 1669 es referís a aquest pla.

Abelló [aβe'ʎo]

El llinatge és conegut a la vila. No s'ha trobat en documents anteriors al segle xx. No ha comunicat el nom a cap casa. L'antropònim consta a *Torroja* el 1425; a *Poboleda*, el 1434; a *Cornudella*, el 1530; a *Alforja*, el 1595, i a *Gratallops*, el 1677.

Abeurador, el carrer de l' [ʎo ka're ðe ʎaβewra'ðo]

És un fragment del sector meridional del carrer de la Pescateria, des del local de la Pescateria fins a trobar el carrer de la Font de Dalt. L'antic abeurador es conserva a la cantonada del carrer del Perxe. *Amill. 1818* hi anota nou contribuents.

«calle del Abeurador» (Matrim. 1870 i Òbits 1900, f. 107, any 1871); «calle del Abrevadero» (Òbits 1871, any 1874, i Naix. 1881, f. 23v, any 1882).

Abres, els [ʎo'zaβres]

També per escrit, s'ha optat per respectar la transcripció fonètica, tal com han fet alguns dels escrivans, tot i que la primera anotació documental escriu *Arbres*, la forma ortogràfica habitual. *Abre* procedeix de dissimilació consonàntica, com passa a la Ribera d'Ebre, segons Olga Cubells, *Els parlars de la Ribera d'Ebre*. També *Crònica*, potser per ultracorrecció. Designa una partida de terra a la vora esquerra del riu, al sud-sud-oest i a cosa d'1 km més avall del poble. Confronta amb la Coranya. *Recana. 1846* hi localitza sis propietaris, i una de les terres toca al riu. Donem per bona la correcció en l'apígraf a *Amill. 1945a*.

«partida dels Arbres» (Pascó, 9.2.1799); «Abres» (*Recana. 1846*); «Dichas aguas se encuentran aquí en muchas partes del término, tales como: en [...] Arbres [...] y algunas otras que omitimos por ser de poca importancia» (*Crònica*, p. 284); «Los Albes», «Albes» [en l'apígraf «Abres»] i «Abres» (*Amill. 1945a*, f. 115, 137 i 199); «Abres» (*Amill. 1945b*, finca núm. 596).

Abres, el barranc dels [ʎo βa'raŋ ðe'ʎaβres]

Tirant riu avall, és el que es troba que hi desemboca, per la vora esquerra, bastant després d'haver trobat el barranc de les Esplanetes.

Abres, el camí dels [ʎo ka'mi ðe'ʎaβres]

Va pels trossos. És curt. A partir del començament de la carretera de Falset, cap a ponent.

«C° de los Abres» (Mapa 1926).

Adelaida, ca l'

[ˈka ɫaðaˈɫajðe]

A la Barceloneta.

Adet

«Nos Joannes Baptista Adet agricola» i «dicti qº Joannis Adét» (Prot. 1751*b*, f. 12, 3.12.1751, if. 20, 5.12.1751); «con Placido Adet» (*Llibre* XIX, p. 59, 4.3.1815); «Bernat Adet» i «Placido Adet» (*Amill.* 1818); «Antonie Adet» (*Lliure poble*, p. 98, 5 de març 1855).

El 23 de febrer de 1755 el Comú de la vila va restablir a Joan Baptista Adet un tros de terra al Mas d'en Caçador. Segons *Recana.* 1846, Bernat tenia terra a les Falgueres. També és segon cognom d'una *Marina Ferrer*, el 1818, i d'un *Ardèvol*, el 1855.

Aduart¹V. **Ramon A.***Aduart²**

[aðuˈart]

L'ortografia dels documents vacilla entre *Aduar* i *Aduart*. El llinatge es fa present al segle XVIII amb *Joan*, pagès (Prot. 1751*b*, f. 45*v*), i *Joan* i *Tecla* (Prot. 1754, f. 106, 24.2.1755). El dia 23.2.1755 va rebre en restitució un tros de terra al Mas d'en Caçador, i el 6.3.1756 li'n van restablir un altre. Joan també figura a la part mitjana dels contribuents (*Reparto* 1786). Igualment s'ha vist *Josep* (*Crònica*, p. 303, alcaldes, any 1817), *Francesc* i *Ramon* (*Recana.* 1846) i *Sebastià* (*Llevador* XIX, 17.11.1851). *Amill.* 1945*a* anota el cognom vuit vegades: quatre homes i quatre dones, sense cap prenom repetit. Algun *Aduart* va exercir el càrrec de batlle i el de vocal de la junta de sanitat.

Aduart, ca l'

[ˈka ɫaðuˈart]

Al nostre comunicant no li resulta estrany el nom d'aquesta casa, però no pot recordar on era.

«una vieja de casa Aduart» (*Crònica*, p. 155, any 1809); «José Aduart, hereu Porrera. En su casa» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, anys 1822-1823).

Aguiló¹V. **Coma de Pere A.***Aguiló²**

No hem trobat ningú que conservi el llinatge. La primera anotació correspon al prenom *Joan* (*Capb.* 1669, f. 63), que és un dels més abundants, amb vuit ocu-

rències. El mateix document ofereix *Francesc*, pagès, que *Reparto* 1786 situa a la part mitjana dels contribuents. El que surt fins a nou vegades és *Josep* (a partir de Prot. 1751*b*, f. 18*v* i 47*v*) que el 1841 era secretari municipal (Pressupost, ACBC). Hi ha nou prenomes més —o potser només vuit, a causa de *Palsito*— que s'han vist poques vegades: *Pere* i *Jaume* (*Capb.* 1774, f. 10), que, el 1833, va ser fiador de Tomàs Vall en l'arrendament de la carn de moltó; *Plàcid*, regidor (*Crònica*, any 1793); *Palsito* [*sic*], segurament error d'impremta en lloc de *Plácito* (*Crònica*, p. 71, any 1803); *Angeli* i *Baptista*, espadenyer (*Recana.* 1846); *Bartomeu* (*Llibreta* xix, 2.8.1853); *Ramon* (*Crònica*, p. 260, any 1858), i *Gartrudis* (*Crònica*, p. 56, any 1865). L'any 1755 Francesc Aguiló, Jaume Aguiló, Joan Aguiló menor de dies, Mateu Aguiló i Pere Aguiló van rebre en restitució unes terres al Mas d'en Caçador. El 24 d'abril de 1803 l'Ajuntament va arrendar l'hostal a Francesc Aguiló Mestres (Pascó). L'any 1824 Joan Baptista Aguiló va obtenir l'arrendament de la sal. S'han vist alguns renoms: *de Cal Pereguiló*, *del Coll d'en Peret*, *Falsetà*, *Pau de la Rossa*, *Roc i Roquet*, *del Seques* i *Vesquet*. *Amill.* 1818 inscriu quinze propietaris, onze homes i quatre dones. *Amill.* 1945*a* només conté un home i una dona. *Amill.* 1945*b* informa que Aguiló posseïa un ramat de setanta cabres i un de deu bous: era el major ramader del terme. Bonaventura Aguiló Aulèstia és l'autor de «Quadro de costums en vers», publicat a Reus, Impremta de V^{da} de Torroja, l'any 1893 (Vaquer). L'antropònim consta a *Pradell* el 1390; a *Gratallops*, el 1572; a *Alforja*, el 1581, i a *Poboleda*, el 1853.

Aguiló, ca l'

«José Aguiló. De su renovación» (*Crònica*, fecha que marcan los portales de algunas casas, p. 78, any 1774).

A un dels nostres comunicants li sona el nom d'aquesta casa, però no pot recordar on havia estat. Un altre consultat ni n'ha sentit parlar.

Aguiló, el mas de n'

«Los espresados Aguiló [...] fueron [...] los [...] que [...] fundaron allí sus masías [...] ya se llamaban dichas masías den [...] Aguiló» i «en el año 1668 el pueblo de Porrera poseía dos masías dichas den [...] y Aguiló» (*Crònica*, p. 58 i 108).

La Universitat de Porrera, per sant Miquel de setembre, pagava a Escaladei un cens de dos sous i tres sous més per amortització per aquest mas, conjuntament amb el mas d'en Caçador, que eren hisendes contigües; entre totes dues tenien una extensió de cent cinquanta jornals (*Capb.* 1669, f. 5). Una nota trobada entre els f. 103 i 104 de *Capb.* 1774 diu que «los masos den Caçador y den Aguiló, eran del Comu, ara [?]lents à particulars».

Aguiló, l'olla d'

«Finalmente, otra sociedad, compuesta de José Aguiló, Bautista Figuerola y otro, en 1856, establecieron otra de dichas máquinas á la otra parte del puente, en edificio nuevo hecho por la misma sociedad al intento» (*Crònica*, p. 286).

Es tractava d'una *olla de fondre*, per a produir aiguardent. No queda record ni d'aquesta ni de les altres dotze citades en documents.

Agustí Carles

«Agusti Carles pages de Benisanet [...] vuy en dita vila de Porrera domiciliat» i «Pere Saloni (a) Agusti Carles» (Prot. 1759, f. 106, 17.2.1760, i f. 107, 19.2.1760).

Agutzil, ca l'[¹ka ʔayʊ'ziʔ]

No el considerem renom, sinó càrrec.

V. t. *Pau*, *cal*, al carrer de Vilanova.

aigua

V. **Mas de la Rosa*.

Aiguardent

«arrenden al mateix Peiri la [*sic*, per àlies] aiguard^b» (Pascó, any 1795).

Ajuntament, l'

[ʔaʒunta'men]

És la Casa de la Vila. Però al document que copiem té el sentit recte: no es refereix a l'edifici sinó a la 'corporació encarregada del govern d'una vila'.

«Lo Ajuntament y Regidors de la vila de Porrera [...] Prohoms elegits [...] per lo Mg^{ch} Ajuntament [...] manifestam y capbrevam q^e tenim y possehim per dit R^l Mon^r [...]» (*Capb.* 1774, f. 122).

Ajuntament, la plaça de l'

[ʔa 'ptase ðe ʔaʒunta'men]

És el nom modern del *pla de l'Abadia*. Conserva el rètol de la Constitució, en rajoles de majòlica.

Alarma

«con pinturas de bastante gusto por lo ábiles pintores Farrán y Alarma» (*Crònica*, p. 286, anys 1816 i 1817).

No és segur que fos de Porrera.

Albi, el mas de n'

«Scala Dei es va trobar amb alguns problemes en una partida d'aquell terme anomenada el Sitjar, on hi havia tres masos —els de J. Narbonès, Arnau Albí i Domènec Piquer— i tenia un castlà propi, Guillem Navarra [...] per una sentència, donada el 18 de febrer de 1266, la meitat de la castlania del Sitjar va ser adjudicada a Scala Dei (*Història*, p. 102, any 1266).

En nota a peu de pàgina, diu que es basa en «Registre universal de totes les escriptures que estan en lo Archiu de Scaladei, ab dos Indexs, hu de les coses més notables, y altre dels calaixos y armaris; fet en lo any mil sis cents trenta y cinc». No és segur que el mas hagués correspost al terme de Porrera, tot i que aquell autor l'hi inclou. Potser havia estat al de Cornudella, en el qual hi ha el *pla de l'Albi* (V. *Cornudella*, s. v. *Aubi*, el *pla de l'*, p. 103), a l'altra banda de les Foreses i la Garranxa.

Alcàsser

«viuda de Agusti Alcasar» (Pascó, 25.3.1799).

Alcolea, el carrer d'

Segons el *Plano 1886*, és el que, des de la carretera del Coll de la Teixeta, fa cap a la plaça de la Constància.

Alcolea, la carretera d'

[ʔa kare'terɐ ðaŋko'ʔejɐ]

En parlaven antigament i n'hi ha memòria; ara no se l'anomena gaire. El nom complet seria d'*Alcolea del Pinar*. *Crònica*, p. 260, parlant de l'any 1858, en diu *de Reus a Falset*, i comenta que el dia 29 de novembre es va donar d'alta per poder-hi transitar, al cap de tretze anys d'haver-s'hi començat a treballar; però no fins a Móra, on no va arribar fins a l'any 1862.

Alegret

«Jph. Peiri Alegret» (*Recana*. 1846).

Interpretem que és renom, segons ilustra l'entrada que ve a continuació. El llinatge, com a cognom, s'ha trobat a *Gratallops* el 1985.

Alegret, ca l'

[ˈka ʔaʔa'ʔrɐt]

Encara que el renom hagi desaparegut de la vila, hi ha record de la casa, al costat de l'Ajuntament, tocant al carrer del Forn. No se l'anomena gaire sovint.

«En 1798 [...] el horno del Común [...] ocupaba [...] lo que actualmente ocupa la casa de José Peiri (Alegret)», «debajo del campanario donde está construida la casa de José Peiri (Alegret)» i «el horno dicho de Abajo que ocupaba el lu-

gar donde se halla [...] sentada la casa de José Peiri (Alegret)» (*Crònica*, p. 140, 63 i 254).

Alexandri

«al encargado del reloj D. Buenav^a Alexandri» (*Acords 1880*, p. 23, 23 maig).

Potser s'hauria de llegir *Alexandrí*. No és segur que fos de Porrera.

Alforja, el camí d'

[to ka'mi ðat'fordʒɛ]

Se'n parla sobretot a partir d'allà on el barranc de la Garranxa s'ajunta amb el riu de Cortiella; és justament quan el camí entra ja al terme d'Alforja i se'n va cap al mas d'en Mestre. Un altre —potser més antic— que travessa en un sentit EO i passa per la Garranxa i pel mas del Licor. Més enllà, els dos es reuneixen en un de sol. Segons *Recana. 1846*, passa pel Cap del Mas. De la Garranxa per amunt també en diuen *camí del Mas del Licor*.

V. t. *Garranxes, el camí de les*.

«cami de Porrera á Alforja» (*Final* XIX, pla desplegable); «la Garranxa [...] de medio dia con el camino publico de Alforja» (*Llibre* XIX, p. 64, 13.2.1852).

Alforja, el terme d'

[to 'terme ðat'fordʒɛ]

Partint del Molló, que és l'altura màxima de Porrera, la línia de contacte dels dos termes se'n va cap al sud. Quan ha corregut cosa d'un quilòmetre, s'inclina cap al sud-est i, al cap de poc, cap a l'oest. Quan troba l'interfluvi del barranc de la Garranxa amb el riu de Cortiella, reprèn l'orientació cap al sud fins una mica més enllà de la punta de la Peixera. Tot plegat, uns sis quilòmetres i mig. Una carena que va baixant per damunt dels vuit-cents metres, i des dels set-cents metres fins a arribar a menys de quatre-cents i remunta després fins a sis-cents vint-i-cinc. Només una petita part d'aquell terme veí és al Priorat geogràfic; altrament, al Camp de Tarragona. Aquesta línia fronterera separa termes municipals, que són entitats administratives; però no separa comarques hidrogràfiques. *Recana. 1846* diu que confronten amb el terme d'Alforja les partides de les Falgueres, del Mas d'en Ferrer, Mas d'en Peirí i Mas d'en Simó.

«lo Mas den Ferrer que dita pessa de terra se diu la Solana [...] á solixent ab lo terme de Alforja, a mix dia ab lo terme de Pradell» (*Capb. 1774*, f. 85); «Partió del terme de Alforja y travessen lo cami que va de la Garranxa á Alforja» (*Final* XIX, Afrontacions fixas de la Final); «Termino de Alforja» (*Amill. 1945a*, f. 22, 43, 75 i 129).

Àliga, el comellar de l'

[to kome'la ðe 'tatiɣɛ]

Aflueix a la vora esquerra del barranc de la Final.

Alta, la serra

«Sierra Alta» (Mapa 1926).

Entre el terme de Porrera i el de Falset, en el qual el topònim és conegut. Des d'aquell terme veí la visió d'aquest lloc és d'una serra que sobresurt en alçada. A Porrera no se'n parla. Figura a la cartografia. El seu punt culminant és la pedra del Terme.

Altes

V. **Foreses A.*, **Garranxes A.*

Àlvarez

Sembla que el llinatge va arribar al poble l'any 1939. *Manuel* consta a *Amill. 1945a. Amill. 1945b* diu que Àlvarez posseïa un ramat de cinquanta cabres i un de deu ovelles. Era el segon ramader en nombre de caps.

Alzina

«Entre otros de los concurrentes á la reunión fue José Alsina dicho el Alsineta» (*Crònica*, p. 126, any 1754); «Juan Alsina pages de Porrera» (Pascó, 25 desembre 1799).

Amill. 1818 anota *Alsina* una sola vegada, i el domicili a al carrer dels Oliveres. L'antropònim consta a *Cornudella* el 1765.

Alzineta

«Entre otros de los concurrentes á la reunión fue José Alsina dicho el Alsineta» (*Crònica*, p. 126, any 1754).

Amades

«de consensu et mandato honorabilis domini Guilermi Amades, bayuli dicti loci de Porrera» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 94, any 1460).

Ambrosi

«Juan Vidal (a) Ambrosi, cayó de una morera en el mas de la Rosa y murió» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 308).

Ambròsia

[am'bròsie]

N'hi ha record. Diuen que va néixer a la Garranxa. No està relacionat amb el llinatge de l'entrada anterior. Considerem que era un renom.

Amorós¹V. **Sebastià A.***Amorós²**

[amo'ros]

A la vila queden pocs descendents d'aquest llinatge. Si feiem cas de *Crònica*, p. 106, els *Amorós* ja hi eren l'any 1610, quan van cedir el terreny per a l'ermita de Sant Antoni. Hem vist anotacions de 1737, aportades també per *Crònica*, amb *Baptista*, *Francesc*, *Francesc Josep*, *Francesca*, *Joan Baptista*, *Josep*, *Maria* i *Vicent*. L'octubre de 1755, Prot. 1754 parla de *Josep Amorós*, pagès, i *Maria Amorós i Peirí*, consorts. El dia 27.12.1756 es van fer capítols matrimonials entre *Sebastià Amorós* i *Aulèstia*, fill de *Joan Baptista Amorós*, i l'honesta *Maria Peyri* (Prot. 1756, f. 77). *Baptista* és el prenom més freqüent, a partir de *Capb.* 1774, f. 9. Va ser regidor degà i batlle. També *Capb.* 1774, f. 113, anota *Joan Baptista*, batlle, i *Josep*, regidor. I al f. 137 hi ha *Maria*. *Amill.* 1818 anota *Baptista*, *Francesc* i *Joan*, al carrer de la Carnisseria, de la Font i de la Barceloneta, respectivament. Hem vist *Francesc* a *Recana*. 1846. *Lliure poble*, p. 98, parla de *Joan*, any 1855. *Amill.* 1945a en troba un de sol, contribuent. Una filla de ca l'Amorós es va casar amb *Josep Simó*. Referint-se a la crema de 1822, *Francesc Gras* i *Elias* explica que «Porrera [...] era una càtedra on s'explicava [...] la doctrina lliberal. Dos eren els mestres: el Sr. Amorós [...] rics acaudalats del poble. Tots dos havien estat a França: l'un [Amorós] fet presoner per les tropes de Napoleó» (*D'Escorn.*, p. 43). El cognom consta a *Cornudella* el 1378; a *Gratallops*, el 1480; a *Pradell*, el 1540; a *Torroja*, el 1607; a *Poboleda*, el 1774, i a *Alforja*, el 1846.

Amorós, ca l'

['ka ʎamo'ros]

És un edifici notable, a la placeta a la qual dóna nom, arran del carrer del Forn. A la dovella central hi ha gravat l'any 1797, que és el d'una reforma, i el 1826 *Sebastià Amorós* la va ampliar (*Crònica*, p. 78). La paraula *Amorós* és gravada en una planxeta del pany de la porta. Els de ca l'Amorós van cedir el terreny on es va construir l'ermita de Sant Antoni.

Amorós, el corral d'«Ynmediato al corral de Amorós» (*Crònica*, p. 307, any 1849).**Amorós, la devesa d'**

«el día 1º de agosto de 1700 corrió [...] la voz [...] de haber pasado por la Devesa de Amorós» i «La Devesa de Amorós pasó muchos años [...] sin roturarse» (*Crònica*, p. 115 i 61); «en la parte llamada Devesa de Amorós» (*Crònica*, p. 74, any 1791); «seps que se han de ampaltá a la Devesa» (*Llibreta* XIX, 5.5.1840); «á la nostra devesa [l'aiguat] va fer desacatos q^e vam judica q^e se'n va du la mitat dels aulives jun ab altres abres ab mols marges [...] y va fe un gran corrich jun

ab la mitat del cacau» (*Llibreta* XIX, 9.9.1845); «aixartigar a la Devesa» (*Dietari* 1912, 9 de gener); «Devesa 27.912 kg» (*Dietari* 1912, Pes de verema venuda a Violet, resum del mes d'octubre).

Ara només en diuen *la Devesa*, però saben que era *de l'Amorós*. La paraula *cacau*, de *Llibreta* XIX, és indicadora de l'existència d'un molí.

Amorós, el mas de l'

[tə 'maz ðe tamo'ros]

És el *mas de les Escomelles*.

«en la masia de Vicente Amorós» (Naix. 1881, f. 17v, any 1882).

Amorós, el molí de Ca l'

«Los molinos harineros de [...] Amorós» (*Crònica*, p. 67, any 1765); «la construcció del molí [...] de l'Amorós el 1769 [...]» (*Priorat*, p. 96); «que llevaba el molino de Amorós» (*Crònica*, annex, p. xvii).

Era un molí d'oli, davant del Pont, a la vora esquerra del riu. No hi ha memòria que fos fariner, com diu un dels documents. Però, pel que diem a *la séquia del Comú*, es pot deduir que el molí fariner havia estat a la Fàbrica.

Amorós, l'olla d'

«Y, finalmente, la [olla] de Amorós á la otra parte del puente que ha servido muy poco. Fue construida en 1800» (*Crònica*, p. 285).

Amorós, la placeta de Ca l'

[tə pta'sete ðe 'ka tamo'ros]

És petitona, arran de l'antic carrer del Forn, a la confluència d'un carreret que baixa del carrer de l'Escola.

«debajo la plazoleta de casa Amorós» i «carnicería que está debajo la plazoleta de casa Amorós» (*Crònica*, p. 129 i 254).

Amunt

V. **Domenges d'A.*, **Horta d'A.*

Anablanca

«Anablanca uxore del Pere Arnau» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 95, any 1460).

Era un prenom; així i tot, l'anotem per la singularitat. Potser caldria ortografiar *Annablanca*.

Andador

Significa ‘pas pel qual es pot transitar a l’entorn o dalt d’un mur’.
V. t. **Castell, el carreró del*.

Andreu

Hem trobat el llinatge a Porrera només durant vuitanta-un anys, entre 1774 i 1855. S’han vist els prenomes *Agustí, Francesc, Joan, Josep, Maria* i *Sebastià*. No hem observat renoms, oficis ni càrrecs. L’antropònim consta a *Poboleda* el 1434; a *Cornudella*, el 1454; a *Torroja*, el 1499, i a *Gratallops*, el 1640.

Andreu, la casa d’

«La Barceloneta se construyó la mayor parte desde 1760 á 1770 y sólo se conocen allí por algún tanto antiguas [...] la [casa] de Juan Andreu antes del Jaumet dels Duros» (*Crònica*, p. 65).

En el llenguatge genuí de l’època devia ser *ca l’Andreu*.

Andreu de Cabassers

[an'drew ðe kaβa'ses]

El renom havia correspost a Andreu Estivill Bartolomé, que vivia a Porrera.

Andreua, ca l’

[ˈka ˈan'dreʋə]

Al carrer de Vilanova, amb l’any 1603 gravat en una dovella. Una altra casa del carrer del Portal abans havia estat propietat de la mateixa família del carrer de Vilanova i això fa que hi hagi qui li doni el mateix nom.

Àngela

V. **Po de la Plaça de Ca l’À*.

Àngela, de l’

«Joan Peiri (a) del Angela» (*Llibreta* XIX, 5.10.1839); «la [casa] de Juan Peiri del Anjala» i «Peiri del Lleón del Anjala, sacando la brasa de un lugar quedó asfixiado» (*Crònica*, p. 62 i 308).

La paraula *brasa* de l’última anotació no sembla adequada en aquesta frase. Devia voler dir que treien els *baixos*, el *solatge*, d’un cup. Potser no va trobar la paraula castellana *poso*, que podia ser la que li calia.

Àngela, ca l’

[ˈka ˈaŋdʒetə]

És a la plaça de l’Església. *Lliure poble*, p. 65, indica que el criat de ca l’Àngela era Bernat Musté, l’any 1828.

«frente casa del Anjala» (*Crònica*, p. 66).

Àngela, el mas de Ca l' [to 'maz ðe 'ka 'ʎandʒetɛ]

És gran i es conserva en bon estat. Una mica apartat de la vora esquerra del riu, a cavall entre la Rodeda i els Abres. És veí del mas d'en Caçador. Podria haver estat el *mas de la Rodeda* abans de dir-se *de Ca l'Àngela*. Hi ha un rellotge de sol.

Àngela, el querol de Ca l' [to ka'rɔt de 'ka 'ʎandʒetɛ]

Querol en el sentit de 'roca petita'. Si no fos que es referís al cognom *Querol*, que també hem anotat. És el capdamunt del serrat a la part baixa del qual hi ha el mas de Ca l'Àngela, una hisenda que va fins dalt de tot de la muntanya.

Angelino, ca l' ['ka ʎandʒe'ʎino]

Probable masculinització de *Angelina*. De la casa se'n parla al carrer de la Font de Dalt.

Anglada

«testigos Juan Anglada alias Baró» (Prot. 1754, f. 65, 9.1.1755); «Francisco Anglada (a) Quico Baró. Era den Castell» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 306, any 1819).

L'any 1755 va ser restituïda a Joan Anglada una peça de terra al Mas d'en Caçador. El llinatge consta a *Gratallops* el 1643; a *Poboleda*, el 1762, i a *Cornudella*, el 1829. També s'ha anotat *Inglada*, que n'és un equivalent.

Anguera [aŋ'gere]

És un llinatge que es conserva. Josep, nat el 1921, ens ha ajudat a fer aquesta obra. L'antropònim consta a *Gratallops* el 1476; a *Pradell*, el 1594; a *Torroja*, el 1632; a *Cornudella*, el 1696, i a *Alforja*, el 1876.

«Luís Anguera» (*Crònica*, lista de párrocos, p. 309, any 1664); «Josefa Anguera Peyri» (Òbits 1917, f. 42); «Juan Anguera Ripoll» i «Concepcion Anguera Sancliment» (*Amill*. 1945a).

Anguera, ca l' ['ka ʎaŋ'gere]

Una casa del carrer de la Font de Baix.

Anguera, el mas de Ca l' [to 'maz ðe 'ka ʎaŋ'gere]

És un mas de dues plantes, a no gaire distància al nord d'un retomb del riu, a la vora esquerra del barranc de les Comelles, a prop del mas de la Salut. Hi ha un rellotge de sol.

«Más de Anguera» (Mapa 1926).

«Aniceto»

«Aniceto conocido por José Pascó Aduart» (Òbits 1917).

Interpretem que el renom era *Aniceto*, i no a la inversa.

Anselmo, ca l'

[¹ka ðan'seɫmo]

A la Barceloneta.

Anselmo, el mas de l'

[to 'maz ðe ðan'seɫmo]

A la Coma Vidala. En queden els enderrocs.

Antolín

[anto'ɫin]

És un cognom pres del prenom *Antoni*, amb terminació castellanitzant. Hi ha record que el llinatge hi havia estat; però no queda ningú que se'n digui. El primer document on l'hem trobat, amb *Joan*, és de 1797. *Francesc* i *Sebastià* apareixen al segle XVIII, però *Sebastià*, aquell 1851, vivia a Alforja, cosa que confirma el llibre de Jassans. Se n'hi devia haver anat perquè, segons *Crònica*, p. 221, era un gran facciós i atracava els transeünts. *Amill*. 1818 anota tres homes, tots tres al carrer del León. Ja al segle XX, hem vist *Rosa*. I *Juan Antolín Rabascall* a *Reg. Fisc.* 1921, f. 15 i 16, el qual havia tingut una taverna. Hem trobat un sol renom, *Bord*, des dels primers temps.

«el 17.11.1835 mori a la forsa de las balas dels Christins en esta vila del Albi Joan Antolin, voluntari levantat, natural de Porrera, marit de Lluçia Saludas, habitant en Alforja» (Llibre d'òbits, de l'Albi, p. 141, AHAT, recollit a Ramon Amigó i Anglès i Ramon Pere Anglès, *L'Albi i els seus noms*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2001, Treballs de l'Oficina d'Onomàstica, VI).

Anton

V. *Dolors de l'A. de Torroja*.

Anton Batista, de l'

«y entre los soldados mataron á Antonio Figuerola dicho del Anton Batiste» (*Crònica*, p. 184).

Anton Cosí, ca l'

[¹ka ðan'toŋ ku'zi]

V. *Cosí, cal*.

Anton de la Graveta, ca l'

[¹ka ðan'ton de ɫa ɣra'vete]

Una casa de la Barceloneta. *Graveta* podria ser un hipocorístic de *Grau*.

Anton Figuerola, la garranxa d'

«Dichas aguas se encuentran aquí en muchas partes del término, tales como: en [...] Garranxa de Antón Figuerola y algunas otras que omitimos por ser de poca importancia» (*Crònica*, p. 284).

Es refereix a les aigües ferruginoses, a les quals dedica una lloança. Altrament, la informació del document és vaga; a la Garranxa els Figuerola tenien diverses propietats.

Anton Grau, ca l'

[ˈka ˈtanˈɾəŋ ˈɡrau]

Al carrer del Portal.

Antoni

«Joseph Antoni» (*Capb.* 1774, f. 10v).

No queda clar que sigui un prenom compost. Interpretem *Antoni* com a cognom.

Antonio

V. **José A.*

Apatxe

V. **Corral de Ca l'A.*

Apatxe, ca l'

[ˈka ˈtaˈpatʃa]

Per la fonètica, és femení. És al carrer de l'Escola, vora la plaça de l'Església. *Apatxe* va ser el nom amb què es va conèixer un cert tipus característic francès, de barris baixos, que, entre el segle XIX i XX, va protagonitzar espectacles de *music-hall* i pel·lícules cinematogràfiques. Algunes cançons que se li havien dedicat encara es cantaven per ací quan jo era jove.

Apotecari, ca l'

[ˈkaʔ ˈpotaˈkari]

Se l'anomena a la plaça de l'Ajuntament. També se'n parla a la plaça de la Carretera, la del cantó de sol ixent pròxima al carrer del Pont. I novament al carrer del Centre.

Apotecari, l'hort de l'

[ˈʔor ˈðet ˈpotaˈkari]

Una altra manera de designar l'*hort del Lleó*.

Aragonès

«Antonio Aragonés [...] natural de Porrera y vecino de Cornudella» (BOPT, 5.7.1840, Relación de los confinados que han desertado).

N'hem trobat la primera notícia a Prot. 1751*b*: parla dels consorts Pere i Esperança Aragonès. *Crònica*, p. 309 i 125, diu que Francesc, un clergue, va estar en mala relació amb el batlle, els anys 1753 i 1754; devia ser el mateix «Francisco Aragonés Pb^{ro} rector de [...] Porrera» que trobem a Prot. 1754, f. 54. Se'n torna a parlar l'any 1755 arran de la fundació de la novena de Sant Josep a l'església parroquial de Porrera. Aquell any mateix va ser restablerta a Pere Aragonès una peça de terra del Mas d'en Caçador. *Capb.* 1774 anota *Isabel*. Pascó ha donat notícia novament de *Pere* el 1796. Al segle XIX hem vist *Anton*, *Baptista*, *Dolors*, *Joan*, *Josep* i *Teresa*. *Amill.* 1818 anota *Antoni*, *Isidre*, *Joan* i *Magdalena*. Hem trobat un sol renom: *Corraló*. Joan va ser destre a obtenir arrendaments: l'any 1828 el dels arbitris per a armar i vestir voluntaris, per haver posat quarts, és a dir, per haver sisenat, amb un preu 53 lliures per damunt del que s'havia pactat amb l'aspirant anterior. I el 1833, el de l'hostal. El llinatge consta a *Torroja* el 1425; a *Cornudella*, el 1453; a *Gratallops*, el 1476; a *Alforja*, el 1581; a *Pradell*, el 1589, i a *Poboleda*, el 1685.

Aravat, el mas de n'

«Per unes terres que antigament solien ser den Aravat [...] afronta [...] ab dit denunciant [Joan Figuerola de la Garrancha] [...] y a tremuntana ab lo tossal del Vesper» (*Capb.* 1669, f. 45); «altras terras ditas lo Mas den Arravat [...] y a tremuntana ab lo tossal del Vesper y terme de Cornudella» (*Capb.* 1774, f. 51).

Una nota, sense data, trobada entre els f. 103 i 104 de *Capb.* 1774, diu: «Fran^{co} Simó, lo mas de na Piquera en la Garrantja, y lo den Aravat en dita partida». Aquesta informació permet de proposar que aquest mas era a la Garranxa. Hem optat per la *r* simple, malgrat que el segon document aporta la *r* múltiple, sense que tinguem un argument per a defensar l'opció. És un cognom insòlit, que ni *Llinatges* ni DCVB no anoten. El DCVB parla del verb antic, reflexiu, *aravatar-se* 'precipitar-se' (actuar amb precipitació). Fa pensar en *Arnavat*, que només recull el DCVB.

Arbolí, el terme d'

[to 'terme ðarβo'ti]

Una punta d'aquest terme veí arriba al Molló. Només el toca, sense que el contacte tingui gens d'extensió. Hi arriba entre el terme de Cornudella i el d'Alforja.

Arbonès

«Joan Simo fadri pages fill de Fran^{co} y de Cecilia Arbones [...] del mas de la Garranxa» (Pascó, 21.8.1810).

Arbres

V. *Abres*.

Arcís

«Jose Ardèvol (Arsis) herido» (*Crònica*, p. 202, any 1822 (?)); «Jph Ardevol Arsis» (*Recana*, 1846).

Afèresi de *Narcís*.

Ardèvol¹

V. *Jaume A.*, **Sebastià A.*

Ardèvol²

[ar'ðeβot]

L'honorable n'Antoni Ardèvol era batlle de Porrera l'any 1490 (Medinaceli, doc. núm. 600). *Fog.* 1497 inscriu *Antoni, Gabriel i Pere* i un altre *Pere* als masos del terme. *Antoni, Gabriel i Sebastià* consten a *Fog.* 1553, i també *Tomàs d'Ardèvol*. Novament *Sebastià* a Prot. 1751*b*, f. 94, 27.1.1753. El dia 23.2.1755 va ser restablerta a Antoni Ardèvol una peça de terra al Mas d'en Caçador. Leon Ardevol consta al portal del Saques [*sic*, per *Seques*] (Prot. 1754, f. 53, 8.10.1754). Leon Ardevol era pagès (segons Prot. 1754, 4.1.1755). Una nota trobada entre els f. 103 i 104 de *Capb.* 1774 diu que Jaume (que era batlle) té part del mas d'en Ferrer. En aquell segle XVIII, Mateu, fill i hereu de Pere Josep, funda misses, novenes i aniversaris. *Reparto* 1782 informa que Jaume Ardèvol va tributar per una casa. *Reparto* 1786 situa Josep Ardèvol a la part mitjana dels contribuents. El 1793 Francesc era regidor i Antoni Ardèvol i Muntaner fou nomenat Familiar del Sant Ofici de la Inquisició. El 24 d'abril de 1803 l'Ajuntament va arrendar la carnisseria a Sebastià Ardèvol (Pascó). *Amill.* 1818 anota el cognom divuit vegades, dotze homes, entre els quals un fra i un cirurgià, i sis dones. *Crònica*, any 1740, anota *Jaume i Sebastià*, i continua amb *Antoni, Francesc, Francesca, Joan, Marc, Maria, Maria Teresa, Mateu, Ramon i Tomàs*, l'any 1865. S'anomenen dedicacions: alcalde, regidor, capità, cirurgià, frare i reverend pare. I alguns renoms: *Arcís, Dolcet, del Frare, Gendret, León, del Lleón, Plácito i Xivitxa*. La firma de Jaume Ardèvol figura a les ordenances municipals aprovades l'any 1876. Segons *Amill.* 1945*a*, hi havia vuit homes i sis dones que es deien *Ardèvol*. El mateix llinatge surt a *Poboledda* l'any 1270; a *Torroja*, el 1323; a *Pradell*, el 1390; a *Gratallops*, el 1496, i a *Corrudella*, el 1627.

«fou passat per les armes de les tropes de sa majestat nostra amada reyna Ysabel segona Francesc Ardevol, pagés, casat, de Porrera, 57 anys» (Llibre d'òbits, p. 56, 15.9.1835, Arxiu Històric Parroquial d'Alforja).

Ardèvol, ca l'

['ka ɫar'ðeβot]

És una casa de dalt, a l'Encastell. N'era Jaume Ardèvol i Ardèvol. La de Jaume Ardèvol, de *Crònica*, era una altra.

«la [casa] de Jayme Ardévol antes de Roiget», «Las casa de Sebastián Ardévol [...] en los Carrerots» i «la casa de Francisco Ardévol dicho lo Gendret» (*Crònica*, p. 62, 65 i 142).

Ardèvol, l'era d'

«la [era] de Ardevol camino de Reus» i «á la era de Ardevol» (*Crònica*, p. 67 i 122).

Ardèvol, el mas d'

[to 'maz ðar'ðeβot]

És més conegut per *mas de l'Isidrol*. És davant del mas d'en Comte, a l'esquerra del riu. També se'n coneix un al terme de Falset, transformat en casa rural.

«Más Ardevo [*sic*]» (Mapa 1926).

Ardèvol, l'olla d'

«En el mismo tiempo, Francisco Ardèvol, dicho lo Gendret, construyó la suya en la calle de la Fuente» (*Crònica*, p. 285, any 1781).

Amb «la suya» vol dir 'la seva oficina d'aiguardent', és a dir, 'la seva olla'. Una de les diverses que hi va haver.

Arena, el comellar de l'

[to kome'la ðe ʎa'rene]

Fa cap al barranc de la Final, per la seva vora esquerra. És davant per davant del comellar del Canut. Hi ha una mena de sòl amb filons i afloraments d'una classe de roca que, quan es desfà, s'assembla al sauló, que tendeix a convertir-se en arena. Es nota que per allí es van fer diverses prospeccions de mines.

Arenal, l'

«aixartigar la plantada del Arenal» (*Dietari 1912*, 2 de gener).

Argany

«que tingui presos [...] et Maria Arguay» i «ab lo Maria Arguany» (Medinaceli, document núm. 601, 20 de juliol 1498).

Argeles, les

[tez ar'dʒetes]

El nom respon a la qualitat argilosa de la terra. És una partida veïna del mas d'en Gregori, però que no hi pertany. Són terres que sempre han estat treballades per gent de Torroja. Al recull onomàstic de Torroja, Jaume Sabaté anota el *coll de les Argeles* (461 m).

Argent

V. **Cros de l'A.*

Armengol

«Antonio Armengol» (*Crònica*, lista de los párrocos, p. 309, any 1815); «Dr Antonio Armengol, Rector» (*Amill. 1818*); «al desventurado rector, Don Antonio Armengol» (*Crònica*, p. 207).

Va ser el nom d'un rector que no caldria incloure a l'onomàstica de Porrera, perquè devia ser un resident foraster. L'antropònim s'ha vist a *Torroja* el 1842.

Arnau

«afronta ab Anablanca uxore del Pere Arnau» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 95, any 1460); «esta[s] primitiva[s] casa[s] las abitaban Pedro Arnau» (*Crònica*, p. 62).

El llinatge consta a *Gratallops* el 1525; a *Poboleda*, el 1708, i a *Cornudella*, el 1862.

Arquebisbe

V. **Bosc de l'A.*

Arravat

V. **Aravat.*

Artigues del Frare

«llamada la Foresa antes Artigas del Frare y del Grá de Mill, termino de Porrera» (*Escrip.* XIX (II), cancellació d'hipoteca, notari Francisco Pellicer y Borrás, 7.1.1872).

Arturo, ca l'

[¹ka ʔar'turo]

A la plaça de l'Església.

Ascó

«fueron tomados D. Fco. Pellicer y Domenech Escho por D. Fco. Pellicer y Domenech (a) quico Pellicer» (*Lliure poble*, p. 93, potser any 1841).

Considerem *Escho*, ortografia alterada, corresponent a *Ascó*.

Ascó, la casa d'

«hasta á la casa de Ascó y lo llamado ahora portal del Seques» (*Crònica*, reseña de lo que fue Porrera en lo primitivo, p. 62).

Assens¹

V. Josep Maria A.

Assens²

[a'sens]

Un dels llinatges abundants. La fonètica generalitzada és la que s'indica. No s'ha de donar importància que els documents l'escriguin de fins a cinc maneres diferents, sobretot *Asens*, que és com ho fa la majoria dels que comparteixen aquest llinatge. I també hem trobat la fricativa sorda representada per *c*: *Acens*. *Asen* (*Fog.* 1497), *Assens* (Medinaceli, núm. 601, any 1498, i *Capb.* 1774), *Asens* (Medinaceli, núm. 601, any 1499, i núm. 602, any 1534, i totes les anotacions de *Crònica*, de *Lliure poble* i *Recana*. 1846), *Ascens* (*Fog.* 1553 i *Amill.* 1818 [amb catorze inscripcions, onze homes i tres dones]), com si intuïssin que el nom està relacionat amb l'Ascensió de Jesucrist, i *Acens* (*Capb.* 1699). I, finalment, amb accent: *Aséns* (*Correspon.*, any 1871). A Prot. 1751*b*, Joan actua de testimoni d'un pacte. *Reparto* 1782 atribueix a Jaume una casa i un porc, i el tribut és a la part baixa. A *Reparto* 1786, de vint-i-un contribuents, Marc era el segon en importància tributària, i Jaume, que també té casa, ocupa una posició modesta. L'any 1876 en una subhasta pública, Asens Peirí va adquirir les fustes que quedaven dels portals i rastells de la vila. De les anotacions preses dels documents examinats, *Francesc* és el prenom més abundant (8); per ordre decreixent de reiteracions hi ha Joan (6), Pere (4), Josep, Marc i Maria (3), Anton, Baptista, Jaume, Jordi i Pere Josep (2) i Brigida, Gabriel, Joaquim i Salvador (1). Hem trobat renoms: *el Baro*, *Cagó*, *Francisquet*, *dels Frares*, *Marieta Rosa*, *del Pepo*, *de la Placeta*, *Solereta* i *de Vilanova*. Quan Prot. 1754, f. 63, 4.1.1755, escriu «Acens del Mas d'en Roca» interpretem que indica procedència i no renom. No hem vist gaires càrrecs; només regidor, sotsbatlle i alcalde. També a *Gratallops* hi ha constància del cognom al segle XVI; a *Alforja*, l'any 1692; a *Pradell*, als segles XVII i XVIII; a *Poboleda*, l'any 1754, i a *Torroja*, des del 1877.

Assens, ca l¹

['ka ʎa'sens]

Al carrer del Perxe, a la dreta del riu.

«de la paret de la casa entonces de N. Asens dicho lo Cago» i «la casa [...] que [...] ha pasado á José Asens y Roca» (*Crònica*, p. 64).

Assens, ca l²

«Casa de Asens» (*Final* XIX, dibuix acolorit, desplegable).

A la Final, va indicada en una situació imprecisa al dibuix retolat «Primer plan de una masia de la Garrancha per Jph Simó».

Assens, el coll de l'

[to 'kɔʎ de ta'sens]

A les Solanes, al carener entre els termes de Porrera i Torroja, una mica més avall del coll del Pinell.

Assens, l'heretat de la viuda

«fins á la heretat [...] y de la viuda Assens deixada de Francisco Assens» (*Capb.* 1774, f. 19).

Capb. 1774 descriu els límits de les masies contigües d'en Caçador i de n'Aguiló.

Assens, l'horta d'

«Las huerta de [...] Asens [...] estaban unidas entre si, y con el huerto de la Rectoría» (*Crònica*, p. 75, any 1742).

Explica que Nebot i Asens han construït després de 1820, més tard que els altres, les parets que limiten llurs hortes, i en èpoques distintes.

Assens, els trossos de Pere

«y baixant del dit tosal dit lo bosch den Querol y girant-se a la part de migjorn sempre ayguavesant anaren per la summitat de dita serra y arribaren al cap dels trossos de Pere Asçens de Porrera y de la solana del mas den Blanch de Falcet y en dit lloc manaren [...] que posas una fita ab ses filloles y una contra fita» (*Fitament* 1628).

El document els situa abans d'arribar al collet de Sant Miquel, al serrat que separa el terme de Porrera del de Falset.

Aster, la coma de l'

«tota serra avall ayguavessant arriba fins al baixest de la coma dita del Asté» (*Capb.* 1774, f. 16v).

És a la serra que separa el terme de Porrera del de Torroja, a ponent enllà del coll del Filell. A Prades, vam trobar el *punt de l'Aster* i vam parlar de «suport per sostenir un dels caps de l'ast» (DCVB). Joan Coromines (*OnCat.*, IV, 165b6) l'anota com a paraula corresponent a un nom de persona.

Astrampa

V. **Estrampa*.

aubac

V. *Coma*.

Aubac, l'

«Aubachs» i «Aubach» (*Amill. 1945a*, f. 3, 25, 44, 74 i 138); «Aubachs», «Aubach» i «Aubach» [en llapis «Tolosa»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 7 i 74, i 221).

Hi van anotats per nom de partida de terra, tant en singular com en plural.

Aubac, el carrer de l'

[to ka're ðe ɫaw'βak]

Té dos fragments d'extensió desigual que, quan s'ajunten, formen un angle recte. S'accedeix al fragment curt des del carrer de la Pescateria i el més llarg hi torna a fer cap, al capdamunt, per allí on comença el carrer de l'Hospital. Amb aquest nom, no l'anota *Amill. 1818* ni *Plano 1886*. En diuen *Cardessars* i *Cardesalles*. A l'extrem superior, hi havia hagut un rastell que feia de portal.

V. t. **Cardassars, el carrer de; Cardessalles, el carrer de.*

«al extremo de la calle de Aubach» i «la prensa de libra se estableció á la calle del Aubach» (*Crònica*, p. 66 i 67).

Aubac de la Plana, l'

[ɫaw'βag de ɫa 'ptane]

Se'n parla a la plana del Seba. És vora la pedra dels Tres Termes. El document, que ja hem vist que no és gaire de fiar, utilitza el plural *Planes*.

«Aubach de las Planas» (*Amill. 1945a*, f. 16, i *Amill. 1945b*, finca núm. 47).

Aubada, l'

«Aubada» (*Amill. 1945a*, f. 186).

Partida de terra. Potser va ser error d'escrivà per *Aubaga*.

Aubaga, l'¹

[ɫaw'βayɛ]

Són els vessants del serrat que confronta amb el terme d'Alforja, a l'esquerra del barranc de la Garranxa.

Aubaga, l'²

[ɫaw'βayɛ]

Se l'anomena a la vora esquerra, i bastant per avall, del riu de Cortiella. El document que s'aporta hi anota un sol propietari de Gratallops.

«Aubaga» (*Recana. 1846*).

Aubagues, les

«Aubagues» i «Aubagues» [en llapis «la Plana»] (*Amill. 1945a*, f. 5, 20, 159 i 76); «Aubagues», «Aubagues» [afegit en llapis «Trosset»] i «Aubagues» [en llapis «Planàs»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 23, 192 i 229).

Partida de terra. Deu ser una altra irregularitat d'aquest *Amillaramiento*. Un dels nostres interlocutors pensa que potser és al terme de Torroja; però Sabaté no l'anota a l'onomàstica d'aquell terme.

Aubaguets, els

[ʔoz awβa'ʎets] o [ʔawβa'ʎet]

Hem sentit el nom en plural i en singular. És una partida a sol ponent de la carretera de Reus, a la vora esquerra del torrent Dellà. *Recana*. 1846 hi anota divuit propietaris. Tres d'aquelles finques limiten amb el Torrent (que deu ser el *Torrent Dellà*); una, amb el riu, i una altra, amb el camí de Reus. Hi ha el dipòsit municipal de deixalles. Justament per allà és el final de la partida.

«en la partida lo torrent de Pradell o, los obaguets [...] a tremuntana ab lo torrent de Pradell» (*Capb*. 1669, f. 49); «denunció otra mina en la partida dicha los Aubaguets, propia de José Delforn» (*Crònica*, p. 283, any 1838); «Planetas» [en llapis «Aubaguet»] (*Amill*. 1945a, f. 59 i 99); «Planetas» [afegit en llapis «Aubaguet»] (*Amill*. 1945b, finca núm. 201).

Aufes

«De cal Aulesti, filla de Aufes» (*Crònica*, sepulturas, p. 71).

Resulta una paraula desconeguda. No sabem a quina síl·laba correspon l'accent tònic. Sembla que indiqui procedència, però no ho podem afirmar. No queda clar tampoc que sigui un cognom.

Aulesti, ca l'

[ˈka ʔawˈʎesti]

Una casa a la vora dreta del riu de Cortiella, i pròxima a aquest riu, a la plaça de la Guineu, de la Barceloneta. Es diu que durant la guerra de 1936-1939 s'hi va instal·lar la Casa de la Vila. No consta a *Amill*. 1818. La forma *Aulèstia* dels documents d'ací, a sota, pot obeir a confusió, una confusió justificable per la presència de *Aulèstia* en tants altres documents que s'aporten a continuació.

«un farol en la esquina de casa Aulestia» i «mitad de la casa de Sebastián Aulestia» (*Crònica*, p. 269, 65 i 66).

Aulèstia

[awˈʎestie]

Un altre cognom abundant que apareix tardanament en els documents. No consta en els fogatges del segle xv i xvi. S'ha trobat per primer cop *Olestia* —sense diftongació de la primera síl·laba— l'any 1669. Després, sempre *Aulestia* (lògicament, sense accent als documents). El 27.12.1755, «Theresa Amorós, y Aulestia», és a dir, de soltera Teresa Aulèstia, era la muller, difunta, de Joan Baptista Amorós (Prot. 1751a, f. 77, capítols). L'any 1755 Sebastià va vendre un celler. Els prenombs observats, per ordre de reiteració, són *Antoni*, *Joan Baptista*,

Agustí, Josep (que el 1774 vivia a Cambrils) i *Sebastià*. I una sola vegada *Bernat, Francesc, Joan, Josep Antoni, Magdalena, Maria, Modest, Pere* i *Ramon*. Hem vist tres renoms: *Batistet, Bernat* i el raríssim *Petarro Torran*. Els Aulèstia van exercir el càrrec de batlle, alcalde, secretari i vicepresident de l'Academia Agrícola Mutua-Instructiva. L'any 1782 Antoni Aulestia tenia una casa, un mul i una fàbrica d'aiguardent. *Amill*. 1818 inscriu onze homes. I l'any 1844 Anton Aulèstia i Guasc va obtenir l'arrendament de la carnisseria. *Reg. Fisc.* 1921 anota *Aulèstia Anguera* i tres *Aulèstia Prats*, núm. 1, 20, 27, 28, 34. Bonaventura Aulèstia Vaquer (Naix. 1926, f. 45v, 18.4.1932). L'antropònim consta a *Pobole-da* el 1798 i a *Torroja* el 1865. Resulta extraordinari que Prot. 1759 parli de *Josep «de» Aulèstia*.

Aulèstia, la coma de l'

[ʔa 'kome ʔaw'ʔestie]

És un fragment de les Comes de l'extrem sud del terme, al vessant de l'esquerra del torrent Dellà.

«puja fins al cap del tossal de la Manýana ý de la coma del Aulestia ý ans de na Guasca» (*Caph*. 1774, f. 17).

Aulèstia, el mas d'

«Siendo empero su verdadero dueño Grau, hasta que [la masía] tomo el [nom] de Aulestia que actualmente tiene, por haberse casado Pedro Aulestia con la heredera» (*Crònica*, p. 59).

Aulèstia, el molí d'oli d'

«vinieron á parar en el molino de Bernardo Aulestia» (*Crònica*, p. 140, any 1796); «fue construido el [molino?] de Bernardo Aulestia o Juan Bautista en 1798» (*Crònica*, p. 67); «El monopoli del molí d'oli comunal fou trencat el 1798 amb la construcció del de l'Aulèstia que fou cremat el 1822» (*Priorat*, p. 96).

Aulèstia, l'olla d'

«En 1846, asociados Antonio Figuerola y Antonio Aulestia, construyeron otra máquina de refinós» i «y Aulestia mandó construir otra [màquina < olla] de cuenta propia, aún más perfeccionada que la anterior, colocándola en el lugar que ocupaba su antigua oficina de aguardiente en la Barceloneta [...] Llevando la máquina de floretes la fecha de 1860» (*Crònica*, p. 285 i 286).

Caph. 1774, f. 89, diu que «ultra de dita Pallissa y heres hi ha una oficina de fer aýguardent».

Aumet

«Signum mei Francisci Aumet presbiteri et notarii publici» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 97, any 1460); «otorgada por el notario de Porrera, Francisco Aumet» (*Crònica*, p. 310).

L'última anotació també es deu referir al notari de 1460. Devia ser foraster, potser de Tivissa, on el cognom ha donat nom a un mas important d'aquell terme.

Ausó

V. **Osó*.

Avall

V. **Domenges d'A.*, **Era Més A.*, **Horta d'A.*

Avellà

«en la partida dita lo torrent del assentiu [...] a mitjorn ab Jaume Avella ferrer» i «Jaume Avellà ferrer y Madalena Avella y Monlleo conjugues» (*Capb.* 1669, f. 60 i 137); «ab Joan Peñri de la Plaça ans Jaume Avella» (*Capb.* 1774, f. 10v, 58 i 63).

Aquest cognom no s'ha vist en cap època en cap de les poblacions veïnes.

avinguda

V. *Vidal i Barraquer*.

Baboix, el

«Un tros nomenat lo Baboix [...] en part hort per a fer canem [...] en la partida dita dels Horts» (*Capb.* 1669, f. 120); «heretat [...] dita lo Baboix [...] en la partida dita dels horts» (*Capb.* 1774, f. 25v).

Joan Coromines (*OnCat.*, II, 290b30) anota aquest nom trobat a Falset en un document de l'any 1168; pensa que potser el nom de lloc ve del nom d'una planta, però no ho afirma.

Baix

V. *Font de B.*

Baix, el forn de

«En 1798, fue construido el horno del Común [...] llamado de Abajo por hallarse colocado más bajo en positura que el que el pueblo tenía que se diferenciò llamándole de Arriba» (*Crònica*, p. 140); «Como Porrera no poseía otros

bienes comunales que [...] los hornos de Arriba y de Abajo» (*Crònica*, p. 254, any 1855); «venta [...] del horno dicho de Abajo» (*Crònica*, p. 264, any 1861).

V. t. **Comú, el forn del*.

Baix de la Font, el carrer de

V. *Font de Baix, el carrer de la*.

Baix de la Granja, el carrer de

«Carré de baix de la Granja» (*Final* XIX, dibuix acolorit, desplegable).

L'indica en una situació imprecisa al dibuix de la *Final*, retolat «Primer plan de una masia de la Garrancha per Jph Simó».

Baixes

V. **Foreses B.*, **Garranxes B.*

Bajoca

«Juan Aguiló (a) bayxoque» (*Llibreta* XIX, 2.8.1853).

Balcella, el camí de la

«Per un corral [...] junt al Castell [...] a sol ixent ab lo camí que va a Cornudella [...] a tremuntana ab lo camí de la Balcella» (*Capb.* 1669, f. 113).

Balcó, del

«a favor de Jaume Pellicer dit del Balco» (Prot. 1751a, f. 149, capítols matrimonials, 2.12.1760).

Baldirana, les comes de la

Miquel S. Jassans, a *Poboleda*, p. 40, anota *Baldira* (segurament *Baldirà*), els anys 1749 i 1799. Les comes potser es referien al mateix llinatge.

V. t. **Prior, les comes del*.

Baldirana, la serra de la

«ÿ de aquí puja fins al baixest de la serra dita de la Baldirana» (*Capb.* 1774, f. 17).

S'hi arriba després del camp d'en Fàbregues cap a sol ixent.

Baldric¹

V. **Portal de B.*

Baldrich²

«componían la [compra] de Baldrich á 12 octubre 1736» (*Crònica*, p. 56); «Pablo Baldrich [al carrer dels Frares]» (*Amill*. 1818); «Aniseto Baldrich» (*Recana*. 1846); «una permuta con José Pellicer (ahora Baldrich)» (*Crònica*, p. 72).

Baldrich, cal

['kaʎ βaʎ'drik]

Al carrer del Pont, al nord-nord-est del Pont, a la vora drete del riu.

Baldrich, el mas d'en

[to 'maz ðem βaʎ'drik]

És a les Solanes, poc abans d'arribar a la Garranxa, a poca distància al nord del mas d'en Peirí, a la vora esquerra del barranc que baixa de les Foreses.

Baldrich, l'olla de

«La [oficina de aguardiente] de Baldrich, al extremo occidental de los pórticos, se cree que fue obra de los frailes y en la que se fundía el vino de los diezmos» (*Crònica*, p. 285).

Baldrich de Valls, casa

«y satisface la casa Baldrich de Valls, sucesora de la de Pellicer, ahora la casa de Coll» (*Crònica*, p. 142, any 1789).

Devia ser *cal Baldrich de Valls*, a l'època de l'anotació. Els Baldrich eren oriünds de Valls, on el llinatge encara és abundant.

V. t. *Baldrich, cal*.

Ballester

«Matias Ballaster (al carrer Bernat)» (*Amill*. 1818); «Masiá Bellesté» (*Recana*. 1846).

Bernat Ballester, cirurgià, residia a la vila el 1753, però devia ser foraster. El cognom consta a *Cornudella* el 1620; a *Gratallops*, el 1630, i a *Torroja*, el 1650.

Balma, la

[ta 'βaʎmɛ]

És el nom d'una finca no gaire gran que situen vora el primer tomb de la carretera de Falset, de cara al riu. Els meus interlocutors no saben què és una balma, cosa raonable perquè no se'n formen en territori de llicorella. Però un d'ells comenta que vora el riu hi ha un roquer que forma una mica de cobert, molt petit. Es pot suposar que això va donar nom al lloc.

Baloni, cal

[ˈkaɫ βaˈtɔni]

Una casa del carrer Major.

«Jayme Doménech, dicho lo Baloni» (*Crònica*, p. 285, any 1781).

Baptista

V. **Anton Batista*.

Baptista de la Càndia, cal

[ˈkaɫ βatiste ðe ˈta ˈkandie]

Al carrer dels Oliveres. També es coneix per *cal Borràs* la part que dona al carrer de l'Aubac.

Baptista Miquel, el mas del

Ara no se'n parla, però els nostres informadors l'havien sentit anomenar. *Nomen*. 2003 el marca entre les Foreses i el mas d'en Peirí, a la vora esquerra de la part alta d'un barranc que afluïx també a la vora esquerra del que passa pel mas d'en Peirí. És a una altitud lleugerament superior als 500 m.

Barberà¹

V. *Rosa B*.

Barberà²

«Para el año 1836 y 1837 fue nombrado Alcalde de Porrera, Jayme Barberá» i «Don Jayme Barberá, alcalde» (*Crònica*, p. 208 i 287); «Francisco Barbera Masip» (*Amill*. 1945a).

Amill. 1818 no l'anomena. El llinatge consta a *Torroja* el 1323; a *Cornudella*, el 1399; a *Gratallops*, el 1496, i a *Alforja*, el 1568.

Barceloneta, la

[ˈla βarsetoˈnete]

Una petita barriada al sud-est de la vila, a la vora dreta del riu de Cortiella i a l'esquerra del Barranquill. Va sorgir entre 1760 i 1770, a causa del creixement econòmic general de l'època. Hi ha el carrer de la Barceloneta, el de Fluvià i el de l'Era. N'arrenca el camí d'Alforja.

«la calle de Simó asia á la Barceloneta» (*Crònica*, p. 285, any 1802); «un puente sobre el Barranquet, al paso del pueblo á la Barceloneta» (*Crònica*, p. 240, any 1844); «fue construido en 1860 en la Barceloneta», «de la otra parte de la Barceloneta», «La muralla [...] abrazaba la Barceloneta», «su oficina de aguardiente en la Barceloneta» i «se undió la tapadera de un pozo en la Barceloneta» (*Crònica*, p. 68, 67, 209, 286 i 309).

Barceloneta, el camí de la

«en la encrucijada del camino que va río arriba y el que dirige a la Barceloneta» (*Crònica*, p. 74).

Barceloneta, el carrer de la [ʔo ka're ðe ʔa βarseʔo'netə]

Hi havia hagut un fortí; les fustes que en quedaven van ser subhastades el dia 5 de novembre de 1876 (Vaquer).

V. t. *Barceloneta, la*.

«La mayor parte de casas que componen las calles [...] y Barceloneta han sido construidas desde cien años á esta parte» (*Crònica*, p. 65); «calle de la Barceloneta» (Matrim. 1870, 15.7.1871; Òbits 1900, f. 72); «Barceloneta» (Naix. 1881, f. 32, any 1883).

Bargalló [barɣa'ʎo]

El llinatge continua a la vila. Consta a *Pradell* el 1391; a *Cornudella*, el 1599; a *Torroja*, el 1634; a *Poboleda*, el 1887, i a *Gratallops*, s/d.

«Jaýme Bargalló» i «Jph Bargalló» [tots dos al carrer del Castell] (*Amill. 1818*); «Jaime Bargalló Escoda» (*Amill. 1945a*).

Bargalló, cal ['kaʔ βarɣa'ʎo]

Una de les cases del carrer Major.

Baró¹

V. *Joanet B.*, **Quico B.*, **Torrent d'en B.*

Baró²

«El 1273 la cartoixa establí a Pere Baró *la meitat de un molí* per 2 faneques de sègol i el mateix Pere Baró vengué a la cartoixa mig molí per 90 sous el 1278» (*Priorat*, p. 93).

El cognom consta a *Cornudella* el 1378; a *Gratallops*, el 1476, i a *Poboleda*, el 1642.

Baró, el

«Joan Acens pages dit lo Baro o de Vilanova» (*Caph. 1669*, f. 132); «testigos Juan Anglada alias Baro» (Prot. 1754, f. 65, 9.1.1755).

Hi ha record del renom *Joanet Baró*.

Baró, el torrent d'en

«del torrent den Baro en amunt» (Pascó, 16.12.1798); «desde el torrente llamado den Baró» i «hasta pasado el torrente llamado den Baró» (*Crònica*, p. 56, i p. 168, any 1819).

També hem anotat la partida de terra *Torrent d'en Baró*. En cap d'aquests dos casos, no hi ha elements per a una localització. Probablement el renom *Baró*, aplicat a *Joanet* i a *Quico*, devia donar nom al torrent.

Barraca, el collet de la

«partida de las Comas den Romeu [...] fins al collet de la Barraca» (Prot. 1754, f. 175, 6.3.1756).

També s'ha anotat el *collet de la Barraqueta*, un nom amb el qual potser es designava el mateix indret.

barranc

V. *Abres*, **Cardassars*, *Cardessales*, *Carretera*, **Coll d'en Cugat*, *Comes*, *Escome-lles*, *Esplanetes*, **Filell*, *Final*, *Font Encantada*, *Garranxa*, **Mas d'en Caçador*, *Mas d'en Ferran*, *Mas d'en Gregori*, *Mas d'en Peirí*, *Mas del Licor*, **Morlandes*, **Peirí*, **Planetes*, *Porreres*, *Pradell*, *Sentiu*, **Solana de Simó*, *Solanes*, **Torrent Dellà*.

Barranc, el

«seguen lo Barranch» (*Dietari* 1912, 19 de juliol).

Recana. 1846 l'anota per confrontació d'una terra a la partida dels Solans dels Plans i d'un altra a la de Sant Miquel, i a Terracuques, però no se'n parla. A l'hora d'escriure, es devien limitar a anotar la part genèrica del nom i van ometre la part específica. Un dels nostres comunicants pensa que potser es referien al *barranc de les Planetes*.

barrancó

V. **Cometa*, **Molí de l'Oli*.

Barranquet, del

«Fran^{ca} del Barranquet» (*Llibreta* XIX, 29.7.1845).

Barranquill, el

[to βaraŋ'kiɫ]

És un barranquet que baixa de més amunt de la Sort i és tributari del riu de Cortiella, per la dreta, entre el pont Vell i la Barceloneta. Acostuma a portar només una mica d'aigua. Quan és vora d'aquella confluència, queda ocult sota els

efectes de la urbanització. Segons *Recana*. 1846, hi confronten partides com ara les Eres, el Mallol, la Martorella, el Perer i «Planilla». L'última anotació en diu *Barranquet* sens dubte que per una distracció. Al Barranquill, hi havia hagut un rastell per a dificultar-hi el pas; les fustes que en quedaven van ser subhastades el dia 5 de novembre de 1876 (Vaquer).

«fins a la hera den Peýrona [...] y de aqui devalla al Barranquill antigament dit del Godofre» (*Capb.* 1774, f. 18); «al lado derecho del Barranquill» (*Crònica*, p. 285, any 1802); «Fuente encima del Barranquill [...] en el paso que va desde la población asia Alforja» i «la construcción de un puente sobre el Barranquet, al paso del pueblo á la Barceloneta» (*Crònica*, p. 74 i 240, any 1844).

Barraquer

V. *Vidal i B.*

Barraques, cal

[ˈkaʎ βaˈrakes]

A l'Encastell.

Barraqueta, el comellar de la, o el collet de la Barraqueta

«lo any 1838 vam comensá aixartigá lo comellá la Barraqueta» (*Llibreta* XIX); «Mosso llaura C. la Barraqueta» i «a cavar al collet de la Barraqueta y Verdál» (*Dietari* 1912, 10 de maig).

També s'ha anotat el *collet de la Barraca*, a la Coma d'en Romeu, un nom amb el qual potser es designava el mateix lloc.

Barretes

«Pedro Porta (a) Barretas, perseguido por el pueblo» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 306, any 1805).

Bartomeu, cal

[ˈkaʎ βartoˈmew]

Una de les cases de la Barceloneta.

«N. Aguiló, de casa Bartomeu» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 309).

Bartomeu, el tros del

[tɔ ˈtroz ðet βartoˈmew]

És a prop del coll de les Marrades. El primer propietari del qual tenim notícia va ser Bartomeu Criveller.

V. t. **Criveller, el mas de*.

Basília

«Teresa Prats (a) Basilia» (*Llibreta* XIX, any 1840).

bassa

V. *Bernat, Bessona, *Colom del Vall, *Comú, *Cortiella, Pla, *Ramon Aduart, *Vila.

Bassella, la

[la βa'seʎɛ]

És vora el dipòsit de l'aigua, al capdamunt del poble. Pel que diu *Recana*. 1846, deu ser una partida de poca extensió puix que hi situa un sol propietari. *Crònica* diu que és una de les aigües ferruginoses, a les quals dedica una lloança.

«Mallol, Sort y Basella» (*Recana*. 1846); «Dichas aguas se encuentran aquí en muchas partes del término, tales como: en [...] Basella [...] y algunas otras que omitimos por ser de poca importancia» (*Crònica*, p. 284); «Coma den Romeu [“Basella” per confrontació]» (*Amill*. 1945b, finca núm. 506).

Batelles

No se'n parla. L'hem vist documentat entre *Reparto 1782*, f. 9 i 15, i *Lliure poble*, p. 98, any 1855, amb els prenomes *Alejandro*, *Fernando* i *Francisco*, i dues dones: *Maria* i *Marina*. Els dos últims, amb títol de doctor, havien exercit càrrecs municipals. No hem trobat aquest cognom en cap de les poblacions veïnes.

Batista

V. *Anton B.

Batistet

«se va casa lo Juan Bautista Aulestia (a) Batistet» (*Llibreta* XIX, 10.6.1856).

Batistó

«Bautista Figuerola (a) Batistó» (*Crònica*, p. 284, i *Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, any 1822).

N'hi ha un cert record, vague, però no se'n parla.

Batistó, el tros del

[to 'troz ðet βatis'to]

Una terra a la Garranxa.

Batlle

«Jaume Pelliser Batlle» (*Capb*. 1669, f. 25).

Interpretem que *Batlle* era el renom, tot i que també podria ser el càrrec.

Batllet

V. *Mas B.

Baxcone

«por Jose Nebot, de su orden y presencia Juan Baxcone [sic]» (*Lliure poble*, p. 98, 5 de març 1855).

És una paraula estranya, que deu procedir d'una dificultat de lectura del manuscrit, o d'error d'escrivà.

Bayuca

«Fanollas y Bayuca» (*Recana*, 1846).

Una partida a la qual el document anota dos terratinents un dels quals, la viuda de Joan Vall, té la terra que confronta amb les cases. És un nom estrany. Potser caldria escriure *Balluca*, o *Belluça*. *OnCat.*, II, 413a2 i s., s. v. *Bellús*, en parla extensament i diu que havia estat nom de persona.

Beleta

«Dicen algunos que la que quemó la masía se llamaba Beleta» (*Crònica*, p. 56).

Afèresi de *Isabeleta*.

Bellver

«ab nantonj Belver de Porera» i «en Jaume Belver» (Medinaceli, doc. núm. 601, 20 juliol 1498); «Jaume Belver» (*Fog.* 1553); «a tremuntana ab Jau^e Bellver» (*Capb.* 1669, f. 7); «Maria Vallvé Gibert» (*Amill.* 1945a).

El cognom consta a *Cornudella* el 1399 i a *Torroja* el 1425.

Bellver, cal

[ˈkaɫ βaɫˈβɛ]

Una casa del carrer de la Font de Dalt.

Bellví, el tossal de

«tota serra avall dret fins al tossal de Bellví sempre aïguavessant ahont acaba lo terme de Torroja y comensa lo de Gratallops» (*Capb.* 1774, f. 16v).

A Torroja s'anomenen *els Bellvissos*, una gran partida que confronta amb Porrera i Gratallops. La mateixa partida consta al recull de noms de Gratallops.

Beltran

«la fabrega de la Senyoria que vuÿ posseheix Batiste Beltran» (*Capb.* 1774, f. 20); «Rosa Beltran» (*Correspon.*, 6.9.1871, relació de compresos en tarifa especial de patent, venda ambulant de galons, cordons, etc.).

Beltran, el coll d'en

«la segona [heretat] dita lo Çafranar [...] a solixent ab [...] lo coll den Beltran, a migdia ab la coma den Romeu» (*Capb.* 1669, f. 138); «antigament lo Safranà [...] partida del Mas de la Rosa [...] ab lo Coll den Beltran» (*Capb.* 1774, f. 68v).

Benet

[be'nɛt]

El llinatge es manté al poble. Consta a *Cornudella* el 1831.

«Jaime Benet Mestres» (*Amill.* 1945a).

Bernadí, cal

['kaɫ βerna'di]

És equivalent a *cal Cabassers*, al carrer Major.

Bernal

V. **Pau B.*

Bernat¹

«Joseph Bernat», «concedo a vos Joseph Bernat maestro de casas» i «Estevan Bernat maestro de casas» (Prot. 1754, f. 67v, 10.1.1755; f. 98, 23.2.1755, i f. 8 i 146v, 7.10.1755); «Esteve Bernat» (*Capb.* 1774, f. 10v); «Jph Bernat» (*Amill.* 1818).

El llinatge consta a *Gratallops* el 1641.

Bernat²

«varen feri al Agusti Aulestia (a) Bernat» (*Llibreta* XIX, 15.1.1870).

Bernat, la bassa del

«nadando se ahogó en la balsa del Bernat» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 309, any 1805).

Bernat, cal

['kaɫ βer'nat]

És *ca les Viudes*, al carrer del Centre. Una altra casa amb el mateix nom va ser allà on hi havia el cafè Nou, a la cantonada del carrer del Pont amb el carrer de la Unió.

V. t. *Viudes, ca les*.

«Figueroles de las Viudas, antes Bernat» (*Crònica*, fechas que marcan los portales de algunas casas, p. 78, any 1779).

Bernat, el carrer del

«Carrer Bernat» (*Amill.* 1818); «Calle del Bernat» (*Crònica*, p. 306, any 1818).

Amill. 1818 hi anota vint contribuents. Era, doncs, un carrer d'una certa magnitud; probablement havia estat un fragment del carrer del Centre.

Bernat, l'hort de

«Sebastián Figuerola, por vengarse. Huerto de Bernat» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 307, any 1834).

No se'n parla, però n'hi ha record; els meus interlocutors no aconsegueixen situar-lo.

Bertran

«Testigos Juan Bautista Bertran [...] herrero» (Prot. 1754, f. 111, 24.2.1755); «Joan Baptiste Bertran» (*Capb. 1774*, f. 10v); «Bautista Bertran, herrero» (*Crònica*, p. 145, any 1805); «el clavario Bautista Bertran» (*Crònica*, p. 157, any 1811); «Magdalena Bertran» [al carrer del Portal] (*Amill. 1818*).

El llinatge consta a *Gratallops* el 1485; a *Pradell*, el 1535; a *Torroja*, el 1650, i a *Cornudella*, el 1862.

Besora

«Antonio Besora» i «Maria Besora» (*Amill. 1818*); «Anton Besora» (*Recana. 1846*); «de un tal Pó Farré de la que de[s]cienden los de este apellido conocido en Porrera por Besoras» (*Crònica*, p. 61).

Lliure poble, p. 65, també parla de *Antoni* (any 1828). El fet que *Crònica* anoti el llinatge en plural no és obstacle perquè l'incloem en aquesta entrada en què el cognom és en singular. El cognom consta a *Torroja* el 1425 i a *Alforja* el 1453.

Bessó

«Joan Besó» (*Reparto 1786*).

Segons aquest document, només posseïa una mica de garriga, pasturatge i roques. Dels vint-i-un contribuents que hi consten, era el més modest. També s'ha vist *Beso*, a *Amill. 1945b*. El llinatge és anotat a *Torroja* el 1499 i a *Cornudella* el 1668.

Bessona

V. *Rosa B*.

Bessona, la bassa de la

[ʔa 'βase ðe ʔa βe'sone]

A un quart d'hora del poble, pel camí de Cornudella. Hi comença el camí de Poboleda, que parteix d'aquella carretera. La bassa és enrunada. La va malmetre

un aiguat de fa pocs anys. La dona que li va prestar el renom no se sap que fos propietària d'aquella terra. La bassa devia correspondre al Bessó d'una entrada anterior.

Bibiana, ca la [ˈka ˈta βiβiˈanɛ]
Al carrer de la Font de Baix.

Bidó

«Jph Bidó maestro de niños» (Prot. 1752, f. 80, 11.9.1757).

Atès que era mestre de minyons, no és segur que fos de Porrera.

Bienvenida, ca la [ˈka ˈta βembeˈniðɛ]
Al carrer de la Font de Baix.

Bitxo, el coll del [ˈto ˈkɔʎ deɫ ˈβitʃo]
Era la manera preferida per a anomenar el *coll de la Teixeta*, fins que no van modernitzar la carretera, al començament d'aquest segle XXI.

Bitxo, el mas del [ˈto ˈmaz ðeɫ ˈβitʃo]
Al coll del Bitxo, terme de Pradell. Havia estat hostal, un edifici de dimensions considerables, punt d'aturada gairebé obligada de tots els traginers. Va ser enderrocat quan van modernitzar la carretera.

Blai

«Maria Blay» [anotada al carrer de Dalt] (*Amill. 1818*); «Jaume Blay» (*Recana. 1846*); «Maria Blay Vda.» (*Lliure poble*, p. 98, 5 de març 1855).

El cognom consta a *Gratallops*, s/d.

Blai, cal [ˈkaɫ ˈβɫaj]
Es pot confondre amb *ca l'Andreua* del carrer del Portal, perquè hi viu ara, des de fa pocs anys, un individu que es diu *Blai*.

Bleda, el mas del [ˈto ˈmaz ðeɫ ˈβɫɛðɛ]
És un maset ensorrat, a uns dos quilòmetres per la carretera de Reus.
«A l'E [del mas den Vall?] Mas den Bleda» (*Amill. 1945a*, f. 19).

Bo, cal [ˈkaɫ ˈβɔ]
Al carrer de Vilanova. Una altra casa amb el mateix nom al carrer de Fluvià.

Boix

V. **Camp del B.*

Bola, cal

[ˈkaɫ ˈβoɫɐ]

Al carrer dels Olivers.

Boló

«testigos Joseph Bolon» (Prot. 1751*b*, 11.2.1753); «Joseph Bolon» (*Capb.* 1774, f. 10*v*); «en la plassa [...] y part ab Joseph Boló» (*Capb.* 1774, f. 122*v*); «Jph Bolo Pag^s de Porrera» i «Teresa Boló don[zell]^a filla de Jph dif y de Maria Aragones» (Pascó, any 1795 i 1.10.1811); «Juan Boló» i «Teresa Boló» (*Amill.* 1818).

El dia 24 de febrer de 1755 el Comú de la vila va establir carta precària a Josep Boló per un tros de terra al Mas d'en Caçador. La -n dels primers documents deu procedir de lleugeresa castellanitzadora de l'escrivà.

Bonet¹

V. **Mas de Pere B.*

Bonet²

«Antonio Bonet» [al carrer de Vilanova] (*Amill.* 1818).

El llinatge consta a *Torroja* el 1319; a *Cornudella*, el 1378; a *Porrera*, el 1434; a *Gratallops*, el 1476, i a *Alforja*, el 1568.

Boquer

«Allí leyó en alta voz el reverendo ecónomo Don Baltasar Boquer, el decreto de las Cortes y la Real sanción de la Constitución» (*Crònica*, p. 220, any 1837); «Pedro Boque y Massot secretario del Ayuntamiento» (pressupost municipal 1866-1867. Carpetas de cargo, ACBC); «Pere Boque Checo» (*Llibreta* xix, 15.1.1870); «D. Pedro Boque Masot [nomenat per a la junta encarregada del projecte de ferrocarril]» (*Acords* 1880, p. 49, 19 desembre).

El cognom consta a *Cornudella* el 1566; a la vila de Poboleda hi és des de fa poc.

Bord

«al gener del any 1797 Juan Antolin dit lo Bort comprá una casa al carré dit del portal del Seques» (*Final* xix); «Juan Antolín (a) Bort padre» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, anys 1822 a 1823); «Terras ditas del Bort 8 jornals», «Caseta dita de Ventura (Bort)» i «lo mas o la caseta del Bort [...] ja está mol der-roit» (*Final* xix, pla desplegable); «dels Antolin vulgo Bors» (*Final* xix).

Segons el pla desplegable de *Final* XIX, les terres eren al NE de la caseta del Ventura, a la Final.

Borgetes, les

«en la part dita la Borgeta [...] a mitjorn ab lo Riu de Cortiella a tremuntana ab les fites del Domenge devall» (*Capb.* 1669, f. 68); «a la partida del Domenges de Baix dita la Borgeta» (*Capb.* 1774, f. 24 i 37v); «Borjetas» (*Recana.* 1846).

El document de 1846 diu que l'únic propietari que hi ha en aquesta partida és «Fran^{co} Rabascall» i que la terra toca al riu.

Boronat [boro'nat]

Encara hi ha algun hereu d'aquest llinatge. Només *Amill.* 1818 aporta la variant *Baronat*, per error d'escrivà. El cognom arriba tard en els documents. No apareix per primera vegada, *Pere*, «Reg^{or} de Cano», fins a l'any 1782. La majoria del llinatge s'ha dit *Pere*. També *Maria* (Pascó, any 1794), algun *Francesc* (*Amill.* 1818), *Josep* (*Crònica*, p. 199, any 1824) i *Tomàs* (*Acords* 1880, p. 21). Únicament *Batllet* (*Infrac.* XIX, any 1884) i *Narcís* (*Acords* 1880, p. 21) per renoms. Van exercir càrrecs: alcalde, regidor, secretari i vocal. I professions: tinent (*Crònica*, p. 199, any 1833) i moliner (*Crònica*, p. 305, any 1834). El cognom consta a *Poboleda* l'any 1570; a *Torroja*, el 1594, i a *Cornudella*, el 1794.

Boronat, cal ['kaʎ boro'nat]

Al carrer dels Olivers.

«Casa Boronat» (*Crònica*, sepulturas, p. 69, any 1980 [sic]).

Borra, el serret de la [to se'red de ʎa 'βore]

És al terme d'Alforja, a Cortiella, amb propietaris de Porrera, a la careneta de per allà a les Comes d'en Lluís. Ja el va anotar Jassans, al recull d'Alforja, amb el genèric en plural. A Porrera, *borra* és equivalent a 'molsa', la molsa que s'aferria a les roques. No hem sabut trobar que cap dialectòleg hagi recollit *borra* amb aquest sentit. Jassans també va comentar aquesta particularitat nominativa. En canvi, anomenen *molsa* la que flota damunt l'aigua. També diuen *borra* en lloc de *molsa* a la Serra d'Almos (Olga Cubells, *Els parlars de la Ribera d'Ebre*) i a Falset. Igualment a la vila d'Alforja, emplaçada al Camp, lluny de Cortiella, tots els meus amics de mitjana edat utilitzen només la paraula *borra*.

Borràs [bo'ras]

Uns pocs porrerencs conserven aquest llinatge. Un d'ells ha collaborat en la confecció d'aquest estudi. La primera anotació que n'hem fet és treta de Prot.

1751*b*, f. 22, 5.12.1751, amb Joan Baptista Borrás, pare i fill. Tots els documents on s'ha vist el cognom, a partir de l'any 1774, escriuen *Borrás*. Hi ha hagut una abundància de prenom: *Antoni*, *Antònia*, *Baptista*, *Joan*, *Josep*, *Tecla*, *Teresa* i *Vicent*. Últimament, també *Alexandre*, *Jan* i *Òscar*. S'han vist dos renoms: *Boteret* (*Llibreta* XIX, 2.8.1853) i *Vicentó* (*Crònica*, p. 305, any 1834). L'any 1795 Baptista va ser l'arrendador del monopoli de la sal (Pascó). El 1803 Josep va obtenir l'arrendament de la corredoria (Pascó). El 1853 *Borrás*, *Boteret*, consta entre els manobres, segurament de l'església (*Llibreta* XIX, 2.8.1853). A *Reg. Fisc.* 1921 s'ha vist *Batista Borrás Perpiñá*. El llinatge s'ha trobat a *Cornudella* l'any 1378; a *Poboleda*, el 1432; a *Alforja*, el 1495; a *Pradell*, el 1586; a *Gratallops*, el 1656, i a *Torroja*, el 1904.

«Josep Borrás Saloni, de Porrera, se encontró en la sequia dels Hortolans, detrás la Mare de Deu de Gracia [...] miliciá de Porrera mort en acció de guerra lo mati del dia anterior en la entrada de Carnicer» (*Llibre d'òbits*, 1812-1834, parròquia de Falset, 8.4.1834, f. 316v).

Borràs, del

«Pablo Figuerola (a) del Borràs [...] todos de Porrera» (*Lliure poble*, Acontecimientos varios, p. 65, 21 de gener 1828).

Borràs, cal

[¹kaʃ βo'ras]

Una casa del carrer del Centre. També al carrer de l'Aubac.

V. t. *Baptista de la Càndia*, *cal*.

«Abuelo de casa Borrás» (*Crònica*, sepulturas, p. 71, any 1799).

Borràs, la vall del

«en el valle llamado del Borrás» (*Crònica*, Introducción, p. xx).

bosc

V. **Castanyers*, **Font de na Tolosa*, **Josep Pascó*, **Masia d'en Ferran*, **Quebrals*, **Querol*, **Solana del Mas d'en Ferran*.

Bosc¹

V. **Manco del B.*; **Mas d'en Ferran*, *el tossalet del B. del*; **Peixera del Molí de Porrera*, *el cap del B. de la*.

Bosc²

«Remedios Bosch Sanahuja» (*Amill*. 1945a).

El llinatge consta a *Cornudella* el 1454; a *Poboleda*, el 1497; a *Alforja*, el 1553, i a *Gratallops*, s/d.

Bosc, el [to 'βos]

És una partida per allà a Sant Miquel, que parteix amb el terme de Falset. El mas d'en Cubells del document correspon en aquell terme veí. Segons el manuscrit de 1846, al Bosc hi havia tretze propietaris.

«partida del Bosch af^a ab lo camí del Mas den Cubells» i «terme de Porrera y partida dels Horts ó del Bosch» (Pascó, 25.3.1799 i 13.3.1803); «Bosch» (*Recana*. 1846); «Mas den Ferran» [en llapis «conocido por Bosch»] i «Mas den Ferran» [afegit en llapis «Bosch y Vinya Vella»] (*Amill*. 1945b, finca núm. 215 i 298).

Bosc, cal ['kat 'βos]

Una de les cases del carrer Major.

Bosc de l'Arquebisbe, la curulla del

«en lo cap de la Montanya dita la Curulla del Bosch vulgarment dit del Archebisbe, per lo qual affecte per confinar en dit lloch los termens de les viles y llocs de Cornudella, Arboli, Alforge y Porrera» i «del proxim dit tossal del Mirador i tota serra amunt [...] arribaren a la Curulla del Bosch dit del Archebisbe en lo qual lloch se comença y dona principi a dit fitament [...] y en lo cap de la dita Corulla de dit bosc se posa un mollo» (*Fitament* 1628).

La *i* que connecta les dues cites enllaça el fragment de l'inici del *Fitament* amb el del final. Es pot fer notar la paraula «curulla», per designar un capdamunt de muntanya. V. t. Molló, *el*. A *Cornudella*, p. 101, consta *la cogulla del Bosc de l'Arquebisbe* (de *Capb*. 1724) donada per equivalent del Molló, i *la serra de l'Arquebisbe* (de *Capb*. 1789). Es referia a l'arquebisbe de Tarragona, que era senyor de les terres del Camp, fins al Molló. D'allí cap al nord eren del comtat de Prades i, cap a ponent, de la cartoixa d'Escaladei.

Bosc de l'Arquebisbe, el tossal del

«Per unes altres terres dites lo Mas de na Piquera [...] a sol ixent ab lo bosch del Arque Bisbe [...] a mig jorn ab lo cap del barranch de la Garrancha, a tremuntana ab lo terme de Cornudella» (*Capb*. 1669, f. 46); «comensant a la serra de la Garrancha es a saber al cap del tossal del Bosch del Archebisbe ahont en temps passat y degué haver algun molló y per vuy y ha encara senyal de aquell» i «puja fins a la serra del Coll de Cortiella y travessant tota la serra enllá sempre aýgua vessant fins a la Garrancha y tossal del Bosch del Archabisbe ahont aviem comensat» (*Capb*. 1774, f. 16 i 17v).

Ara és conegut per *el Molló*.

Bosc de la Peixera del Molí de Porrera, la coma del

«fins un tossalet que és entre la coma del bosc de la Peixera del molí de Porrera i la coma den Lluís. [...] fins al lloc on l'esmentat molí agafava l'aigua del riu Cortiella» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 299).

Bosc de les Toloses, el

[to βoz ðe tes to'tozes]

És a la vora esquerra del riu de Cortiella, a prop de Gratallops. *Nomen*. 2003 l'indica per nom de partida de terra quasi a l'extrem de ponent del terme, arran de la frontera amb el terme de Falset. *Gratallops*, p. 249, parla de la partida de terra coneguda per *la Font de na Tolosa*, segons un document de l'any 1637.

V. t. **Font de na Tolosa, el bosc de la*.

Bosquet, el

«El Bosquet» (*Amill*. 1945a, f. 59, i *Amill*. 1945b, finca núm. 177).

Les anotacions corresponen a una partida de terra.

Boter, cal

['kaʎ βo'te]

El renom és conegut, per l'ofici. És un altre nom de *cal Cabrer*, del carrer de Sant Antoni.

Boter, el mas del

[to 'maz ðeʎ βo'te]

Al cantó de ponent de la carretera de Reus, pròxim al final del terme, per aquell sector. També en diuen *l'Estació*.

Boteret, el

«hijo de Compte, dicho lo Boteret» (*Crònica*, p. 76, any 1851); «menobres [...] Borrás Boteret» (*Llibreta* XIX, 2.8.1853).

Botifarra, el pla d'en

«tota sera avall fins al pla dit den Botifarra ahont acaba lo terme de Poboleda y entra lo terme de Torroja a les Tosses» (*Capb*. 1774, f. 16).

Com a nom caigut en desús, també l'aporta Jassans, a *Poboleda*, tret d'un document de 1601. Un altre llibre d'aquell mateix terme, de 1623, el fa equivalent a *la coma de Cases*.

botiga

V. **Senyor*.

Botjaret, el [tə βodʒa'ɾet]

Unes terres a la carretera de Cornudella, vora el pont del Cortiella.

«una casa al Botjaret» (Pascó, 3 octubre 1797); «se dice existia otra [era] al otro extremo de la Barceloneta encima del Botjaret» (*Crònica*, p. 67).

Botjaret, el carrer del

«un tros de terreno [...] y per davant lo carre del Botjaret» (Pascó, 21 agost 1796); «calle de Botjaret» (Òbits 1871, any 1873); «del Botjaret» (Naix. 1881, f. 15, any 1882; Òbits 1900, f. 16).

El *Plano 1886* l'indica a la Barceloneta. Va de sud a nord, entre el Barranquill i el carrer de l'Era. De fet, es tracta del *carrer de Fluvià*, que fa cap al Botjaret i és continuat per un camí que anava a trobar el de Cornudella.

Bou

«ab heretat de Bap^e Bou» i «y Baptiste Bou» (*Capb.* 1669, f. 6 i 16); «Joseph Pellicer ans Batiste Bou», «la plana de Francisco Porta antes Batiste Bou» i «en los bens de Theodora Bou sa avia» (*Capb.* 1774, f. 18v i 31).

Bover

«Joan Bover» (*Fog.* 1497).

El cognom consta a *Cornudella* el 1524 i a *Alforja* el 1910.

Brodadora, ca la ['ka ʎa βroða'ðore]

Sovint precedit del prenom *Lola*. Al carrer de la Font de Baix.

Bru

«Lorenzo Bru» (*Crònica*, lista de párrocos, p. 309, any 1653).

Consta a *Amill. 1945b* entre els no propietaris. El llinatge és a *Torroja* el 1425; a *Gratallops*, el 1553, i a *Pradell*, el 1734.

Bru, les roques d'en

«comença lo terme de Falçet passat lo riu [de Siurana] y afronta ab les roques dites den Bru» (*Capb.* 1774, f. 16v).

Al límit entre el terme de Porrera i el de Gratallops.

Bugadera, el toll de la [tə 'toɫ de ʎa βuɣa'ðere]

És a la llera del riu de Cortiella, gairebé dintre el poble, perquè és a un centenar de metres per avall a partir del pont Nou.

«des del toll dit de la Bugadera en amunt ni al Torrentdellà» (*Crònica*, p. 132, any 1768).

Butxaques, el mas del, o el tros del Butxaques

[tə 'maz] o [tə 'trɔz ðet βu'tʃakes]

Diuen que no hi ha mas. És riu avall, a la dreta, en un coster de per allà al mas de la Giola.

«varem fe la just al mas del Buchaques» (*Llibreta* XIX, 30.6.1848).

ca (i variants **cal**, **ca l'**, **ca la**, **ca les**)

V. *Adelaida*, *Aduart*, **Aguiló*, *Agutzil*, *Alegret*, *Amorós*, *Andreua*, *Àngela*, *Angelino*, *Anguera*, *Anselmo*, *Anton Cosí*, *Anton de la Graveta*, *Anton Grau*, *Apatxe*, *Apotecari*, *Ardèvol*, *Arturo*, *Assens*, **Assens*, *Aulesti*, *Baldric*, *Baloni*, *Baptista de la Càndia*, *Bargalló*, *Barraques*, *Bartomeu*, *Bellver*, *Bernadí*, *Bernat*, *Bibiana*, *Bienvenida*, *Blai*, *Bo*, *Bola*, *Boronat*, *Borràs*, *Bosc*, *Boter*, *Brodadora*, *Cabassers*, *Cabrer*, *Canari*, *Càndia*, *Càndido*, *Carlets*, *Catèria*, *Catrac*, *Cintet*, *Clàudio*, **Coll*, *Cosí*, *Costa*, *Cotillaire*, *Crusat*, *Dolors de l'Anton de Torroja*, *Dolors Seba*, **Domènec*, *Donya Maria*, *Eminta*, *Enriquet*, *Enrovellat*, *Esperança*, *Esquerrer*, *Estrella*, **Ferran*, *Figuerola*, **Figuerola*, *Fisqueta del Grau*, *Franquet*, *Frare*, *Gallicant*, *Gallo*, *Gandalla*, *Garcés*, *Garranxera*, *Giol*, *Grademill*, *Grau*, *Guardiola*, *Isern*, *Jaume Ardèvol*, *Joanàs*, *Jordi*, *Jordi de la Pepita*, *Josep Maria Assens*, *Juncosa*, *Lleó*, *Maciana*, *Macip*, *Magí*, *Magnet*, *Màlic*, *Manco*, *Maquico*, *Maria de Móra*, *Maria Porta*, *Maria Pradell*, *Maria Santa*, *Marquet*, *Marxant*, **Mas d'en Gregori*, *Mas d'en Roca*, *Masovera*, *Mateu*, *Met*, *Miguelito*, *Milionari*, *Mimí*, *Miralles*, *Mirta*, *Moixó*, *Monroio*, *Montlleó*, *Moreno*, *Mundeta*, *Muntaner*, *Nap*, **Nebot*, *Noguers*, *Notari*, *Pagès*, *Pascó*, *Pasqual*, *Pastoreta*, *Patano*, *Pau*, *Pau de la Rossa*, *Pau del Riu*, *Pedra*, *Peirí*, *Pellisser*, *Pepet*, *Pepo*, *Pereguiló*, **Perpinyà*, *Petxitxa*, *Pigadet*, *Pigat*, *Pinyol*, *Pío*, *Pistoles*, *Pla*, *Pons*, *Porrerà*, *Porta*, *Portal*, *Porteta*, *Potagrau*, *Prats*, *Pubill*, *Quando*, *Quico la Cosina*, *Quiquet*, *Rabascall*, **Rabascalló*, *Rafel*, *Ramon Manco*, *Ramon Pigat*, *Ramunda Santet*, *Regalat*, *Regina*, *Roca*, *Romà*, *Romegosa*, *Ros*, *Rosa Barberà*, *Rosa Bessona*, *Rosa del Coll d'en Peret*, *Rossa*, *Sagal*, *Saloni*, *Salvador de la Costa*, *Salvadoret*, *Samarra*, *Santa*, *Santet*, *Sastre*, *Sensano*, *Serafi*, *Serres*, *Simó*, *Sixto*, *Solera*, *Tafall*, *Tardà*, *Teclet*, *Teodoro*, *Teresa Sorda*, *Tet*, *Toribi*, *Torròs*, *Trompa*, *Vall*, **Valleta*, *Ventura*, *Ventureta*, *Verniol*, *Vinyes*, *Viudes*, *Xafat*, *Xela*, *Zacarias*.

Cabassers

V. *Andreu de C*.

Cabassers, cal ['kaʃ kaβa'ses]

Una de les cases del carrer Major. És un edifici considerable, cantoner. També al carrer del Sagal. Abans era *cal Bernadí*.

Cabrer [ka'βre]

Algun porrerenc conserva el llinatge. Tots els documents examinats, des del segle XVII, opten per l'ortografia irregular, adoptada a partir de la fonètica. Els prenombs observats són *Marià*, diputat (*Reparto* 1782, p. 15, 12.4.1793), *Isidre* i *Francesc* (*Amill*. 1818), *Jaume*, rector, el 1630 (*Crònica*, p. 309), *Joan* (*Crònica*, p. 305, any 1834), *Josep* (*Recana*. 1846) i *Teresa* (*Lliure poble*, p. 98, any 1855). Al començament del segle XIX, alguns vivien a la Barceloneta. Els càrrecs exercits van ser alcalde i diputat. *Amill*. 1945a anota un home i tres dones. El cognom consta a *Alforja* l'any 1378; a *Cornudella*, el 1524; a *Gratallops*, el 1650; a *Torroja*, el 1659, i a *Poboleda*, el 1751.

Cabrer, cal ['kaʃ ka'βre]

Una casa del carrer de Sant Antoni. També se la coneix per *cal Boter*.

Cabrer, el mas d'en [to 'maz ðeŋ ka'βre]

A prop de la carretera de Reus. Hi ha una caseta senzilla.

Cabrer, el mas de

«Mas de Cabré» (Mapa 1926).

El marca al sector del Mas d'en Ferran, pròxim a la vora esquerra del riu de Cortiella. No se'n parla.

Caçador

V. *Mas d'en C*.

Caçador, el mas d'en [to 'maz ðeŋ kasa'do]

L'ortografia predominant en els documents és adulterada, amb -s-, com si fos un derivat del verb *casar*. Només escrivans de 1933 i 1945, i de 1628, van utilitzar la -ç-, tal com correspon d'acord amb la fonètica. El mas és a sol ponent i a cosa de 2,5 km de la vila, al sud i bastant en amunt d'un vessant que aboca per l'esquerra al riu de Cortiella. És vora el mas de la Giola. Hi ha una casa ensorrada i dues que es conserven. El cognom *Caçador* consta a *Cornudella* el 1496.

V. t. *Mas d'en Caçador, el*.

«con dos masías [...] llamadas la una den Casadó» (*Crònica*, p. 58, any 1623); «masias dichas den Casadó y Aguiló» (*Crònica*, p. 108, any 1668); «el Ayuntamiento de Porrera vendió mas Casadó á varios particulares» (*Crònica*, p. 126,

any 1755); «diezmo que el Común percibia de las tierras dichas del mas den Casadó» (*Crònica*, p. 254).

Caçador de Dalt, el mas d'en [tə'maz ðeŋ kasa'ðo ðe 'ðaɫ]

Comprèn un fragment d'aquella hisenda. Per altre nom és *el mas del Giol*. A la façana del mas es pot veure un antic rellotge de sol.

café

V. *Centre, Nou*.

Caga-ràbies

«Arresto [...] y Juan Sans Cagarrabias» (*Infrac*, XIX, any 1844).

Cagó, el

«de la casa entonces de N. Asens dicho lo Cagó» (*Crònica*, p. 64).

Calç, el forn de

«Horno de Cal» (Mapa 1926).

L'indica a la vora esquerra del barranc dels Abres, i pròxim al barranc, al sud d'allà on el camí del Mas d'en Ferran travessa el riu. No se'n parla.

Calvari, el

«tenían de hir al Calvario el Viernes Santo» (*Crònica*, p. 136, any 1790); «una centella [...] cayó sobre la octava estación del Calvario inmediato al lugar llamado de las Forcas y la derribó» (*Crònica*, p. 196, any 1832).

Calvo

«Francisco Calvo Valera» (*Amill*, 1945a).

No fa gaire que, al poble, encara n'hi havia algun descendent.

Calvo Sotelo, el carrer de

Denominació imposada pel franquisme al *carrer del Portal*; recordava José Calvo Sotelo (Tui, Galícia, 1893 - Madrid, 1936). Polític de dretes. El seu assassinat precipità l'alçament militar de juliol de 1936. Ara és retolat *de Pau Casals*.

Camades, les [təs ka'maðəs]

Un dels nostres consultats recorda haver sentit aquest nom però no està en condicions de determinar cap a quin lloc s'esqueia. Coromines va recollir aquest

nom de partida quan va passar per Porrera (*OnCat.*, III, 211b10). També en parla a *DECat.* (II, 446a46, s. v. *cama*): «en el Priorat reapareix una accepció semblant ‘espai entre tira i tira de ceps’».

«llaura les Camades» (*Dietari* 1912, 15 d’abril).

Camafort

«Joan Camafort» [a la Carrerada] (*Amill.* 1818).

El cognom consta a *Torroja* el 1834.

camí

V. Abres, Alforja, *Balcella, *Barceloneta, *Camp de Tarragona, *Camp del (o d’en) Boix, *Coma, Coma d’en Lluís, Comes, Cornudella, *Costa, Costa de Sales, *Dalt, Ermita, Falset, Falset a Torroja, Fonollars, *Font, Garranxes, Gratallops, Horta, Mas d’en Caçador, Mas d’en Cubells, Mas d’en Ferran, Mas d’en Peirí, *Mas de Pere Bonet, Mas de la Rosa, Mas del Licor, *Pallisses, Poboleda, Porrera, Pradell, *Reial, Reus, Riuamunt, Riuavall, Rosa, Sant Antoni, *Sentiu, Torroja, Torroja a Falset, Torroja a Porrera.

Camí d’en Peirí, el

«C° den Payri» (*Amill.* 1945a, f. 124).

Hi consta per nom de partida.

Camí de Porrera

«C° de Porrera» (*Amill.* 1945a, f. 162); «C° Porrera» (*Amill.* 1945b, finca núm. 564).

Els documents que aportem l’anoten per partida de terra.

Camí de Reus, el

«C° de Reus» (*Amill.* 1945a, f. 1 i 196); «C° de Reus» [«Barranco» i «C° de la Coma» per confrontació] (*Amill.* 1945b, finca núm. 586).

Actualment, no es considera que el nom designi una partida de terra, ans només designa el camí.

Camins

V. *Dos C.*

camp

V. **Fàbregues*.

Camp de Tarragona, el camí del

«devant lo dit moli den Ferriol [...] y de aqui munta fins al camí Real que va de Porrera al Camp de Tarragona. Baix del qual camí a la part de tremuntana junt a una Roqueta petita prop del dit riu [de Pradell] atrobaren tres pedres [...] y la del estrem ya es mes petita que esta a modo de fita ab ses filloles pero nos pot ben designar que ho sien, empero com estiguen ben fermes [...] y fins avuy sien estades tingudes per fites a la veu publica [...] fou determinat que nos moguessen dites pedres» (*Fitament* 1628); «a la partida dita lo Mas den Ferran pel mitx de la qual passa lo camí real que va al Camp de Tarragona» (*Capb.* 1774, f. 81v).

L'anotació de 1628 es refereix a un lloc entre els termes de Porrera i Pradell, abans d'arribar a la solana d'en Ripoll.

V. t. *Reus, el camí de*.

Camp del (o d'en) Boix

«Camp del Boix» i «Camp den Boix» (*Amill.* 1945a, f. 150 i 187); «Camp del Boix» (*Amill.* 1945b, finca núm. 448, que confronta amb la Carrerada).

Hi consta per nom de partida de terra.

Camp del (o d'en) Boix, el camí del

«ÿ girant a ma esquerra per lo camí del Camp den Boix fins al cap de la vinÿa de Llorens Guimet que ans era de la Vicaria ahont ÿ a una fita» (*Capb.* 1774, f. 16v).

Això es troba després del coll de Gratallops.

Canal, el

[tə ka'naɫ]

Se'n parla a prop del mas d'en Pubill, quan la conducció d'aigua agafada del riu de Siurana travessa per sota, amb un sífó, al barranc de la Garranxa. El canal continua amagat per sota terra cap al subsòl del terme d'Alforja. Surt del túnel quan és al terme de Duesaigües i l'aigua se'n va cap al pantà de Riudecanyes.

Canalís, el

[tə kana'tis]

Se'n parla com d'una mena de barrancó que baixava del Cardessales cap a la Pescateria i tirava per avall, a reunir-se amb el riu de Cortiella, vora el pont Nou.

Canari, cal ['kaɾ ka'nari]

Una casa del carrer de Sant Josep.

Càndia

V. *Baptista de la C.*

Càndia, ca la ['ka ɫa 'kandie]

Una casa dels Carrerots. N'era Josep Pellicer Figuerola, que es va exiliar cap a l'Argentina el 1939.

Càndido, cal ['kaɾ 'kandiðo]

És al carrer de Secares.

Càndido, el mas de

«Más de Candido» (Mapa 1926).

El marca entre el camí de Torroja i el riu, poc abans que se li ajunti el barranc del Mas d'en Gregori. Es diu que els de cal Càndido tenen terra cap a Sant Antoni i cap al barranc de les Escomelles. Però no es parla del mas.

Canera

V. *Canyera*.

Canó, la font[eta] del

«La [fuente] llamada del Cañón» i «sobre lo establiment de la fonteta dita del Canó» (*Crònica*, p. 68 i 139, any 1795).

No hem trobat ningú que en sàpiga res.

Cantacorbs, la roca de [ɫa'ɾoke ðe 'kanta'kɔrs] o [ðe 'kanta'kɔr]

Abans, quan hi havia molts corbs, se n'hi posaven, segons l'etimologia popular. És un penyal singular, al capdamunt del poble, damunt i a una certa distància del cementiri vell.

«y las hogueras sacrílegas [...] eran contempladas desde las rocas de Cantacops [sic]» (*Crònica*, p. 155, any 1809).

Cantacorbs, la serra de

«y desde la sierra dicha de Cantacors» (*Crònica*, p. 56).

No se'n parla.

Càntir

V. *Coma d'en C.*

Càntir, la coma d'en

[ʦa 'komaŋ 'kanti]

És la part inferior dels Fondos. És el bell inici del barranc de la Garranxa, sobretot després de reunir-se amb el barranc de la Final.

Canut, el comellar del

[ʦo kome'ʎaʦ ka'nut]

A la Final, s'ajunta amb el barranc de la Final, per la seva vora dreta. És davant per davant del comellar de l'Arena.

Canyar, l'hort del

«sobre lo hort que dit Montaner te dit del Cañyar» (*Capb.* 1774, f. 112).

Canyera, la

[ʦa kaj'neɾe]

És un comellar, que es considera partida de terra, entre la Rodeda i el riu. Encara hi ha canyes i hi havia hagut figueres. Segons *Recana*. 1846, només hi consta Jaume Osó, amb terra que tocava al riu i contenia vinya i figueres. L'hem ajuntada amb *Canera* perquè interpretem que era la mateixa partida.

«Cañera» (*Recana*. 1846); «Canera» (*Amill*. 1945a, f. 142); «Cañera [y «Rodeda»]» (*Amill*. 1945b, finca núm. 426).

Canyes Xiules, les

[ʦes 'kajne 'tʃiwʦes]

Una partida no gaire extensa a l'extrem de ponent del terme, veïna de les Pereroles. El document que s'aporta hi anota un sol propietari, de Gratallops. El tros confronta amb el riu de Porrera, que vol dir *de Cortiella*. A Gratallops no se'n deu parlar puix que Sabaté no el va anotar al seu recull d'onomàstica.

«Cañas chiulas» (*Recana*. 1846).

cap

V. **Mas d'en Peirí*, **Miralles*, **Peixera del Molí de Porrera*, **Solana de Jaume Domènec*.

Cap

V. **Comes del C. del Mas*, **Vinya d'en Llopi*.

Cap d'en Corrala, el

«Cap den Corrala» (*Recana*. 1846).

Hi anota sis terratinents. La terra que hi té Joan Peirí toca al riu.

Cap de la Falguera, el tossal del

«arribaren al tossal dit den Marco de Cortiella y en un tossal dit al cap de la Falguera del mas den Cavaller y vuy den Figuerola de Porrera» (*Fitament* 1628).

Aquests noms corresponen al sector de terme de Porrera que confronta amb el d'Alforja, cap a la Garranxa.

Cap de la Solana, el tossal del

«i seguia després per un tossal anomenat el Cap de la solana de Jaume Domènec, per la part del Priorat» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 295).

Cap de la Vila, el

«Per un corral [...] al cap de la vila [...] y de altre costat ab los ambits del Castell» (*Capb.* 1669, f. 131); «una casa al cap de la vila al carrer del Portal del Seques» (*Capb.* 1774, f. 77v).

Cap de la Vila, del

«Juan Doménech era conocido por del Cap de la Vila» (*Crònica*, p. 65, any 1610); «hijo [...] de Antonio Doménech y Barberá y de Gertrudis Saludes, dichos del Cap de la Vila (coll den Peret)» (*Crònica*, p. 107, any 1610).

Cap del Carrer, del

«Joan Domenech del Cap del Carrer» (*Capb.* 1669, f. 33); «Juan Rabascall dicho del Cap del Carrer» (*Crònica*, p. 56).

Cap del Mas, el

[to 'kab deɫ 'mas]

És un fragment del començament de la Coma, en el qual no hi ha cap mas, ni record d'haver-hi vist residus d'un que n'hi hagués pogut haver. És a un quart d'hora del poble, tirant riu amunt, passat el toll Gran. El document que s'aporta hi parla de tres propietaris. Una de les terres confrontava amb el camí d'Alforja i l'altra, amb el riu.

«p^a de Cap del mas» i «dret de pasar per sa heretat del cap del mas la acequia del moli de dits conjs Montlleó» (Pascó, febrer 1796); «Cap del Mas» (*Recana*. 1846).

Cap del Mas de Joan Crusat, la font del

«y la [fuente] del cap del mas de Juan Crusat» (*Crònica*, p. 263, any 1861).

És un nom oblidat.

Cap del Miralles, el

[to 'kab deɫ mi'raɫes]

També en diuen *el Tomb del Miralles*. És al terme d'Alforja, població a la qual el cognom és documentat des del segle XVII i hi ha *cal Miralles* (V. *Alforja*, p. 203). A la p. 204, parla d'una mina de galena, amb molta aigua, amb la qual s'havia abastat la vila de Porrera. Els propietaris de la terra són de Porrera. El document que s'aporta hi anota un sol propietari: la viuda de Lleon Ardèvol, amb una terra a la vora del riu.

«Cap de Miralles» (*Recana*. 1846).

Cap dels Obacs, el

«Així, el següent tossal per la part del Priorat era la solana de la Maria Peirí i per la part del comtat era el Cap dels Obacs, de la masia de la Coma Tornera» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 295).

Si era «per la part del Comtat», era terme de Cornudella.

Capblanc

['kab'bl̥aŋk]

Es parla del *Miquel del Capblanc*, un convilatà que probablement no té cap vinculació amb l'antecessor d'aquest renom localitzat més de dos segles abans. La N. inicial del document indica que en desconeixien el cognom.

«N. (a) Capblanch» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 306, any 1786).

Capçades, les

«partida nomenada de la Coma de na Guasca [...] mitjansant la Carrerada ahont son las capsadas» (*Capb*. 1774, f. 118v).

L'anotem, tot i pensar que potser ací aquest terme és utilitzat per nom comú.

Capçanera, de la

[de ɫa kapsa'neɾɛ]

Un renom que no designava cap casa.

Capdamunt del Carrer Major, del

«Pere Aulestia del Capdamunt del carrer Major» (Prot. 1754, f. 219, 6.10.1756).

Cardassar, el

«Un tros de terra dit lo Cardassar [...] en la partida dita lo Cardassar [...] a sol ixent ab la via publica» (*Capb*. 1669, f. 108); «illum domum cum suo ovilliculo sive corral extra et prope muros dicte ville en lo Cardasá» (Prot. 1751b, f. 8); «a

la partida del Cardassar [...] á sol ixent y á mitg dia ab la Carrerada» (*Capb.* 1774, f. 60); «un pati al cardesa [...] y per lo davant ab lo carre» (Pascó, febrer 1796); «Cardesas» (*Recana.* 1846).

Recana. 1846 l'anota per partida de terra, amb sis propietaris. La terra d'un d'ells confronta amb el barranc de Cardassars i les cases [del poble]. La de Baptista Aulèstia confronta amb el Fossar. El nom equival a 'camp amb abundància de cardasses' (*Onopordon acaule*, segons Masclans, que ho treu d'unes notes manuscrites de P. Font i Quer, també dit 'escardassa blanca'). Amb aquesta planta s'havia cardat la llana. El nom del conjunt vegetal forma part del topònim *Sant Llorenç des Cardassar*, al districte de Manacor, a Mallorca.

Cardassars, el barranc de

«afrontant de part devant ab lo carrer publich, de part detras ab lo Barranch dit Torrent del Cardassar, de un costat ab les Roques del Portal» (*Capb.* 1669, f. 11); «un corral contiguo a ma casa [...] situat al portal de la vila [...] á ponent ab lo barranc del Cardasás» i «casa y fabrica ab sos ambits, que tinch [...] cerca la vila [...] y al cami que va à Gratallops [...] a solixent ab lo barranch dit dels Cardasás» (*Capb.* 1774, f. 31 i 125).

El barranc baixava pel carrer de la Pescateria, segons la nomenclatura actual. Per això hi confrontava alguna de les cases del Portal. Consta *Cardessars* a *Recana.* 1846 per confrontació d'una terra d'Aniseto Baldric, situada a la partida que va donar nom al barranc.

V. t. *Cardessales, el barranc de.*

Cardassars, el carrer de

«con la calle de las casas dels Cardasás» (Prot. 1754, f. 106v, 24.2.1755); «calle de Cardesas» (Matrim. 1870, 20.1.1872; Òbits 1871).

Amill. 1818 l'anota *Cardesars* i *Cardesas*, equivalent al nom que encapçala aquesta entrada. Hi situa vint contribuents. En aquest carrer, hi havia hagut un rastell per a dificultar-hi l'entrada; les fustes que en quedaven van ser subhastades el dia 5 de novembre de 1876 (Vaquer).

V. t. *Aubac, el carrer de l'; Cardessales, el carrer de.*

Cardessales, el barranc de

[to βa'raŋ de kaɾðe'saɾes]

És el que també anodem per *barranc de Cardassars*. Comença una mica més amunt del poble, baixa pel carrer de la Pescateria i s'ajunta amb el riu, per la vora dreta, prop del pont Nou.

Cardessales, el carrer de

[tə ka're ðe karðe'saɫes]

Devien derivar cap en aquest nom quan van deixar d'entendre què volia dir *cardassar*. Prefereixen dir-ne *carrer de l'Aubac*. Un dels nostres consultats en deia *de Sales*. L'any 1855 hi havia viscut una família que duia aquest cognom, que, tanmateix, no es va quedar per nom de casa. Deu anys més tard, hi ha notícia d'Esteve Sales, mestre de minyons. El *Plano 1886* el marca, per un cantó, com si formés part d'un fragment del Torrent Deçà entre el carrer de Sota el Cementiri i el de l'Hospital i, amb el mateix nom, un altre que li és paral·lel a ponent que desemboca al carrer de Vilanova. *Reg. Fisc.* 1921 hi inscriu vint-i-tres cases, algunes d'arruïnades. N'hi ha que confronten amb el carrer dels Oliveres, amb els afores i el barranc, que deu ser el Torrent Deçà.

V. t. **Cardassars, el carrer de*.

«una prensa de libra [...] que fue trasladada al extremo más arriba de la calle Cardesales» i «las calles de [...] Cardesales» (*Crònica*, p. 63 i 65); «calle de Cardesales» (*Matrim.* 1870; *Naix.* 1871; *Naix.* 1926, f. 2, i *Òbits* 1871 i 1917).

Carles

V. **Agustí C.*

Carlets, cal

[ˈkaɫ kaɾˈɫets]

Al carrer de Secares, damunt de la Carrerada. També és renom.

«á casa Juan Juncosa i Carlets» (*Llibreta* XIX, 30.9.1868).

Carnisseria, la

Era el mateix local conegut per *Matadero*, on hi hagué la Pescateria. La taba de l'any 1844 per a l'arrendament d'aquest establiment per a la venda de carn exigeix que es mantingui sempre net. Afegeix que per la festa major de sant Francesc d'Assís hauran de matar un porc que pesi com a mínim seixanta carnisseres (Vaquer). Per la carnisseria la Universitat pagava a Escaladei un cens de 5 lliures i 10 sous (*Capb.* 1669, f. 2). Més tard, aclareix que la Universitat té el dret de fer matar carn en dita carnisseria «los anys que lo Monastir non donará ó vendrá en ella» (*Capb.* 1774, f. 19v).

Carnisseria, el carrer de la

«Antonio Besora» i «Maria Besora» [al carrer del Castell i al de la Carnisseria, respectivament] (*Amill.* 1818); «Jph Roca Porter» [al carrer de la Carnisseria] (*Amill.* 1818).

Amill. 1818 inscriu *Bautista Amorós* al carrer de la Carnisseria. També en parla la taba de l'any 1844 de l'arrendament de la Carnisseria quan posa per condició

que tant el local com el carrer de la Carnisseria s'han de mantenir sempre nets. Del nom d'aquest carrer, no en queda record.

V. t. **Carnisseria, la*.

Carnisseries, les

«aquella altra casa [...] ahont está lo piló y carnicerías de dita vila [...] en la plassa de aquella» (*Capb.* 1774, f. 122v); «arrenden a Batiste Aguilo espardeñer [...] la carn de molto» (Pascó, any 1795).

Si les carnisseries d'aquella època eren a la plaça, no era el mateix local que *Amill*. 1818 diu que hi havia en un carrer, no a la plaça.

carrer

**Abadia, Abeurador, *Alcolea, Aubac, Baix de la Font, *Baix de la Granja, Barceloneta, *Bernat, *Botjaret, *Calvo Sotelo, *Cardassars, Cardessales, *Carnisseria, Carrerada, Carretera, Castell, *Catorce de Enero, Cementiri, *Cementiri Vell, Centre, *Coll d'en Peret, *Comerç, *Dalt, Dalt, *Damunt la Placeta, Era, *Era d'en Castell, Escola, *Estudi, *Fermín Galán, Filadors, Fluvià, Font, Font de Baix, Font de Dalt, *Fonts, Forn, *Forn Vell, *Francesc Macià, *Frares, Hospital, *Hospital, *José Antonio, *León, Major, Mestre Llurba, Miquel Martí Pol, *Nou, *Nou que puja al Castell, Olivers, *Omplidor, Onze de Setembre, Palla, *Passeig, Pau Casals, Perxe, Pescateria, *Plaça, *Placeta, Pont, *Porta, Portal, *Portal del Seques, Prat de la Riba, *Raval, *Riu, *Roig, Rossend Giol, Sagal, Sales, Sant Antoni, Sant Josep, *Sebastià Ardèvol, Secares, *Simó, *Sort, *Sota el Cementiri, Unió, Vilanova.*

Carrer

V. **Cap del C., *Capdamunt del C. Major*.

Carrerada, la

«quatre almuts y mig de segol [...]. Per un tros de terra campa [...] en la partida dita lo torrent del assentiu [...] a sol ixent ab lo barranch de lassentiu, a ponent ab la carrerada de la Vila» i «en lo corral gran [...] a sol ixent ab la carrerada» (*Capb.* 1669, f. 60 i 144); «con la Carrerada y camino R¹ que va a Cornudella [...] con la calle del Portal del Sequés» (Prot. 1754, f. 126v, 23.4.1755); «casa situada al Sol de la Vila [...] a la part de mitx dia ab la Carrerada» i «al Sòl de la Vila [...] a mitx dia ab lo camí de Gratallops [...] y a tremuntana ab la Carrerada» (*Capb.* 1774, f. 42v i 93v); «part^a de St Miquel [...] a P. ab la carrerada» (Pascó, 24.2.1799); «Carrerada» (*Recana*. 1846).

No tots els documents es refereixen a la mateixa carrerada, o al mateix fragment de la Carrerada. Prot. 1755, f. 78, 23.2.1755, concreta que la carrerada del bestiar passa pel Mas d'en Caçador i que una terra d'aquella partida confronta

amb el terme de Falset. El document de 1799 la indica cap a Sant Miquel i es deu referir a la mateixa. El de 1755, vora el poble. I al de 1846 consta per nom de partida, amb Jaume Montlleó per únic propietari i confrontant amb cases del poble i el fossar; per tant, era la del carrer de la Carrerada.

Carrerada, de la

[de ʎa kare'raðe]

Encara se'n parla.

«Pedro Nogués de la Carrerada» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, anys 1822-1823).

Carrerada, el carrer de la

[ʎa kare'raðe]

És la via urbana situada més a sol ixent del poble. És bastant llarga, porta una direcció sud-nord; segurament fora muralla, antigament. Arrenca de la part baixa de la vila, del carrer de Sant Josep, i puja en línia recta fins a l'Encastell. El rètol del *Plano 1886* és «C. de la Cañada». Hi comunicava la porta del Seques. *Amill. 1818*, que li diu *Carrerada*, hi anota quinze contribuents. *Reg. Fisc. 1921* n'hi anota vint i diu que alguna confronta amb el «Callejón». *Capb. 1774*, f. 113v, quan cita *la Carrerada del Cardasà*, per confrontació del forn, pensem que es refereix a aquesta mateixa carrerada que desemboca vora el final del carrer del Forn. No s'hi coneixen cases amb nom; hi guaiten els darreres de cases del carrer del Centre. El sector del capdamunt és conegut per *carrer de la Palla*.

«en lo carrer dit del Porta [...] de part detras vers solixent a la Carrerada» (Prot. 1752); «una casa [...] y carre de S' Jph. [...] de altre ab lo carre de la Carrerada» (Pascó, 21 agost 1796); «Calle de la Cañada» (Matrim. 1870, 20.5.1871; *Òbit* 1871 i 1917, i Naix. 1881, f. 13v, any 1882).

Carrereres

«y el cirujano Don Narciso Carreras» (*Crònica*, p. 195, any 1830).

El llinatge és a *Poboleda* el 1648 i a *Torroja* el 1713.

carreró

V. **Abadia*, **Castell*.

Carreró, el

És una travessia de sol ixent de la part baixa de la Carrerada, paral·lela a l'oest-nord-oest del carrer de Sant Josep. Condueix al camp, cap a la Sort. Només hem vist que en parli *Reg. Fisc. 1921* quan diu que un dels contribuents de la Carrerada confronta amb «el Callejón».

V. t. **Sort*, *el carrer de la*.

Carrerots, los

[ʔoz askara'ɾots]

Un ram d'unes quantes escales molt amples, que van de part a part de carrer, d'un aspecte revellit. Del final del carrer del Pont donen accés al carrer del Forn.

«las casas de [...] en los Carrerots» (*Crònica*, p. 65).

carreter

V. **Cornudella, el camí c de*.

carretera

V. *Alcolea, Coll, *Coll de la Teixeta, Cornudella, Falset, *Falset, Reus, Torroja*.

Carretera, el barranc de la

[ʔo βa'raŋ de ʔa kare'terɛ]

Algú ho diu. Però es prefereix dir-ne *el torrent Dellà*.

«Barranco de la Carretera» (*Amill. 1945a*, f. 10, 11, 58 i 157); «Sola» [«barranco de la Carretera» per confrontació] (*Amill. 1945b*, finca núm. 471).

Carretera, el carrer de la

[ʔo ka're ðe ʔa kare'terɛ]

De la plaça de la Carretera anava a trobar la carretera de Reus. Se l'havia conegut per *carrer del Comerç*. Recentment, ha estat retolat *avinguda de Vidal i Barraquer*.

«en la calle de la Carretera» (Naix. 1881, f. 120v, any 1885); «calle de la Carretera» (Òbits 1900, f. 39, i Òbits 1917, f. 39).

Carretera, la plaça de la

[ʔa 'pʎase ðe ʔa kare'terɛ]

És gairebé rectangular, a la vora esquerra del riu, abans de travessar el pont i d'entrar al nucli principal del poble. N'arrenquen el carrer del Pont, el camí de l'Horta / de Falset, el carrer de Rossend Giol i el de la Carretera, que condueix a la carretera de Reus. Correspon a la que va retolada *plaça de Catalunya*. Antigament, havia estat la *plaça de la Constància*. I potser també d'*Isabel Segona i Reial*. Hi havia hagut un portal, els elements del qual van ser subhastats el dia primer de novembre de 1876 (Vaquer).

«Plaza Carretera» (*Padró 1939*).

casa

V. **Andreu, *Ascó, *Baldric de Valls, Coll d'en Peret, *Comú, *Delmera, Freres, *Gendre, *Grau del Ferran, *Jaume Peirí, *Jaumet dels Duros, *Joan del Mas, *Portal, *Ramon del Frare, *Ros, *Viuda Isern*.

Casa de la Vila, la

[ˈka ˈta ˈvila]

És a la plaça de l'Església, al sector de davant de l'antiga Abadia. En una façana, un rètol de majòlica anuncia «Plaza de la Constitución», un rètol ostentós instal·lat no fa gaires anys. Els nostres informants de més edat, segurament per haver-ho sentit contar, expliquen que, abans de construir-se l'església actual, començada a edificar l'any 1763, el temple era allí on ara hi ha la Casa de la Vila i que la presó era a l'escala del campanar. Ho relata *Crònica* quan diu (p. 239) que la presó «ocupaba antiguamente (abans de 1844, però sense indicar quan) la escalera del campanario». Al vestíbul —que és molt gran— de l'actual Casa del Comú, s'observa una estructura de dues arcades que podia ser de l'antiga església. La porta de fusta que hi dóna accés des del carrer és gairebé igual que la de l'església actual.

V. t. *Ajuntament, l'.*

«aquella casa de cel en abís dita la casa de la Vila [...] en la plaza de aquella [vila] [...] ab lo carrer per lo qual se va al forn [...] a part detras ab la carrerada dita dels Cardasars» (*Capb.* 1774, f. 122v); «y també tots los de la Casa de la Vila» (*Crònica*, p. 133, any 1774).

Casa del Comú, la

«reunidos [...] en la casa del Común» (*Crònica*, p. 107, any 1620); «En 1753 [...] se encontró en la casa del Común una grande libreta» (*Crònica*, p. 125); «los censales á que está sujeta la casa del Común» (*Crònica*, p. 131, any 1768); «en lo Pla [...] de part davant ab la casa del Comu mediant lo carrer [...] de altre costat ab lo forn de la vila» (*Capb.* 1774, f. 96); «En 1841 [...] mejoras en la casa del Común», «le fue entregada la casa del Común», «un rótulo que [...] se leía en la parte de la casa del Común» i «casa del Común [...] fueron exepuadas de la Ley de Desamortización» (*Crònica*, p. 237, 66, 106 i 254).

V. t. *Casa de la Vila, la.*

Casabò

V. **Mas d'en C.*

Casals¹

V. *Pau C.*

Casals²

«a la part de la Coma afà ab [...] la Puvilla de Ysidro Casals» (Pascó, any 1794); «Silvestre Casals mestre de casas» (Pascó, 21 agost 1796); «Antonio Casals y Aguiló» i «Antonio Casals» [al carrer de l'Abeurador i a la Carrerada, respectivament] (*Amill.* 1818).

El cognom és present a *Cornudella* el 1454; a *Alforja*, el 1495; a *Torroja*, el 1504, i a *Poboleda*, el 1570.

Cascal

V. **Roque C.*

Cases

V. **Coma de C.*

caseta

V. *Vallvè*.

Casiner, el

[tɔ kasi'ne]

Tal com es veu, la gent realitza sorda l'alveolar fricativa. El renom li ve d'haver estat cafeter al Casino. Ha estat un dels nostres col·laboradors.

Casino, el

[tɔ ka'sino]

Havia estat al carrer del Pont, a la casa de damunt del Perxe. Era el lloc on es reunia la gent acomodada, però no se sap que hagués estat constituït com a societat. Hi havia cafè i hi va haver el primer teatre, en el qual es van fer representacions. No hi ha record de quan van ser els seus primers temps. No fa gaires anys que va tancar. La casa s'havia conegut per *cal Met*.

«després d'haver pres cafè al Casino, seguïrem la marxa» (*D'Escorn.*, p. 45).

Cassanella, la

[tə kasa'neɫɛ]

És una petita porció de territori vora el mas de la Salut, al costat dels Fonollars. El document que s'aporta a continuació hi anota quatre propietaris. Una de les terres toca al riu.

«Coma den Romeu y Casanella» (*Recana*. 1846).

Castanyers, el bosc dels

«baixant del dit cap de les comes del Prior y Baldirana tota serra avall entre sol hixent y tremuntana [...] arribaren a un tosal que per part de tremuntana se anomena lo cap del bosc dels Castanyers y de part de migjorn la Sentiu y alli en dit tosalet [...] manaren [...] que posas una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628); «tota serra avall aigua vessant entre lo Bosch dels Castanyers y del Assentiu y baixa fins al barranc del Assentiu y passa lo Barranch y puja lo Collet del Assentiu y baixa fins al barranch del Assentiu qui va a Falcet ahont y ha un molló» (*Capb.* 1774, f. 17).

S'interpreta que correspon a *el Bosc*, una partida en la qual hi ha algun castanyer. El document de 1628 el situa entre les comes del Prior i els Horts Vells, al serrat que separa el terme de Porrera del de Falset.

Castell

V. **Era d'en C.*, **Era del C.*, **Nou que puja al C.*, **Porteta de l'Era del C.*

Castell, el¹

«combiniendo al servicio de S. M. que los castillos [...] de este Principado se pongan en estado de no ser defensibles» (ACA, Arm. 54, Llig. 9, segons *Guia*, p. 234).

No en queda rastre ni memòria. Però hi havia estat; *Capb.* 1669, que s'aporta a les dues entrades següents, ho deixa clar. Simó i Serres pensa, tanmateix, que no és cert —tal com realment ho va ser— que, a Catalunya, l'enderrocament de castells durant l'època «gloriosa» de Felip V, no en va deixar, en la majoria de casos, ni els fonaments (*Guia*).

V. t. **Muralla, la*.

Castell, el²

«Per mitja hera y un pati [...] en la partida dita lo Castell [...] afronta ab tots los ambits del Castell» (*Capb.* 1669, f. 69).

Castell, el carrer del

[tə ka're ðet kas'teɫ]

Arrenca del carrer Major, del costat de cal Cabassers, i va cap al nord fins a l'Encastell. Bastant llarg i bastant desnivellat, com la majoria de la part alta de la vila. *Reg. Fisc.* 1921, f. 58-77, diu que hi obren porta vint cases; n'hi ha que confronten amb el carrer Major, la Carrerada i els afores. És continuat pel camí de Cornudella. Hi havia hagut un portal; les fustes que en quedaven van ser subhastades el dia 5 de novembre de 1876 (Vaquer).

«Un pati que antes era cuyna [...] de altra part ab lo carrer qui va al castell» (*Capb.* 1669, f. 27); «calle del Castillo» (Matrim. 1870 i Òbits 1871); «Castillo» (Òbits 1900, f. 73, i Òbits 1925, f. 3v).

Castell, el carreró del

«en lo carrer del coll den Peret [...] de altre costat ab lo carrero que va al castell» i «en los patis del Castell [...] afronta ab la hera del Castell ab un carreró que puja a dit Castell» (*Capb.* 1669, f. 42 i 94); «de part davant ab lo andador, eo Carreró del Castell» (*Capb.* 1774, f. 101).

Castell, davall el

«una casa y pati [...] davall lo Castell» (*Capb.* 1669, f. 42).

Castell, l'era del

«en los patis del Castell [...] afronta ab la hera del Castell ab un carrerò que puja a dit Castell» (*Capb.* 1669, f. 94); «dos patios [...] fuera y cerca de la referida villa a la era llamada del Castell» (Prot. 1754, f. 67v, 10.1.1755); «al costat de ma casa situada en la era del Castell» i «fins dalt a la era den Castell» (Prot. 1759, f. 107, 19.2.1760, i f. 228, 16.8.1761); «teniendo [...] su refugio en la Era del Castell» (*Crònica*, p. 144, any 1801).

El document de 1761 utilitza «d'en» i no «del» per introductor.
V. t. *Encastell*, l'; **Era d'en Castell*, l'.

Castell, els patis del

«en lo carrer del coll den Peret [...] de detras ab patis de dit Castell», «Per un corralet [...] als patis del Castell [...] afronta ab lo andador del Castell y ab sos ambits» i «Per un corral [...] en los patis del Castell [...] afronta ab lo carrer y ab lo Castell» (*Capb.* 1669, f. 42, 86 i 92).

Castells

«Venerando Castells» (*Recana.* 1846).

El cognom consta a *Gratallops* el 1831 i a *Cornudella* el 1833.

Catalunya, la plaça de

[ʎa 'plase ðe kata'ʎujne]

És el nom oficial, i conegut, de la *plaça de la Carretera*. Ha tingut altres noms de caràcter polític.

Catarín

«y lo guarda termes que era lo Juan las Voltas y lo Catarin» (*Llibreta* XIX, 16 o 17.?.1856).

Interpretem que era renom.

Catèria, ca la

[ʎa ʎa ka'terie]

Procedent de *Quitèria*. Un altre nom de *cal Manco*, al carrer del Portal.

Catorce de Enero, el carrer del

Recordava la data de l'any 1939 en la qual l'exèrcit franquista va ocupar la població. És el *del Perxe*, ara retolat de *l'Onze de Setembre*.

Catrac, cal

['kaʦ ka'trak]

Al carrer dels Olivers. N'era Enric Figuerola Sentís, que va ser empresonat pel franquisme.

Cavaller

«Joan Cavallé Aragonés, pagès, 63 anys, casat, de Porrera, trobaren el Codiner algo corromput [...] en la partida de las Sentiuas» (Llibre d'òbits de Falset, 17.10.1834. AHAT).

No hem trobat ningú d'aquest llinatge. La forma genuïna del cognom es va conservar fins molt tard. *Amill. 1818* encara vacilla entre *Cavaller* i *Cavallé*. Un *Cavaller* ja era a la vila l'any 1448, quan surt mencionat en un procés que se seguia arran del robatori d'una copa d'argent (Medinaceli, doc. núm. 599). Una escriptura de concòrdia de 1460 anomena *Josepa* (*Crònica*, p. 95). I «del senyor Gabriel» se'n parla al final de 1490 (Medinaceli, doc. núm. 600). *Fog. 1497* anota un *Gabriel* al poble i un als masos. *Fog. 1553* inscriu *Gabriel de l'hostal* i *Cavaller al mas*. Prot. 1759, f. 106, 19.2.1760, parla del pagès *Antoni Cavaller*. Els prenombs observats són *Gabriel* i *Josepa*, ja citats, i *Joan* (*Amill. 1818*), *Josep* (*Capb. 1774*, f. 110), *Maria* (*Amill. 1818*) i *Pere*, pagès (*Capb. 1669*, f. 135). El llinatge consta a *Alforja* l'any 1337; a *Torroja*, el 1425; a *Poboleda*, el 1530; a *Gratallops*, el 1553; a *Pradell*, el 1577, i a *Cornudella*, el 1588. Ignorem d'on era el *Codiner* que se cita a la nota documental que encapçala aquesta entrada.

Cavaller, el mas d'en

«arribaren al tossal dit den Marco de Cortiella y en un tossal dit al cap de la Falguera del mas den Cavaller y vuy den Figuerola de Porrera» (*Fitament 1628*).

Aquests noms corresponen al sector de terme de Porrera que confronta amb el d'Alforja, cap a la Garranxa. *Capb. 1724* de *Cornudella*, f. 156, en parla i el context va fer pensar en una situació al terme de Porrera.

celler

V. *Simó*.

Celoni

V. **Saloni*¹.

cementiri

V. *Nou*, *Vell*.

Cementiri

V. **Sota el C.*

Cementiri, el carrer del

[tə ka're ðet semen'tiri]

Reg. Fisc. 1921 hi anota nou cases; alguna confronta amb el carrer del Castell i amb els afores. Hi havia hagut un portal; les fustes que en quedaven van ser subhastades el dia 5 de novembre de 1876 (Vaquer).

V. t. *Hospital, el carrer de l'*, que és el nom que porta ara.

«calle del Cementerio» (Matrim. 1870; Naix. 1881, f. 29v i 131v, anys 1882 i 1885; Òbits 1900, f. 15).

Cementiri Vell, el carrer del

«Calle Cementerio Viejo» (Naix. 1901, f. 19).

És el *carrer de l'Hospital*.

Centre, el cafè del

[tə ka'fe ðet 'sentro]

Al carrer del Perxe.

Centre, el carrer del

[tə ka're ðet 'sentro]

És un dels llargs i força desnivellat. Des de l'Encastell va per avall fins al carrer del Forn. Hi fan cap el carrer Major i el de l'Escola. També hi connecta el de Secares. És a ponent de la Carrerada. Podria haver estat el *carrer del Bernat*. *Reg. Fisc.* 1921 hi anota trenta cases i diu que una d'aquestes confronta amb el «callejón»; potser es referia a un bocí molt curt del capdavall que fa un angle agut per anar a connectar amb el carrer del Forn.

«calle del Centro» (Matrim. 1870; Òbits 1871; Naix. 1881; Òbits 1900, f. 2; Òbits 1917).

Cerdà

No en queda cap a Porrera, ni en la forma genuïna, equivalent a 'natural de la Cerdanya', ni en la forma modificada: *Sardà*, que és la més popular, o *Serdà*. *Fog.* 1497 inscriu *Bernat* i *Pere Cerdà*. I, l'any següent, Medinaceli, doc. núm. 601, torna a parlar de *Bernat* i de *Pere*. *Fog.* 1553 anota *Serdà del Mas*. *Fran^h Serdà* consta a *Capb.* 1669. *Capb.* 1774 explica que el mas d'en Cerdà s'havia passat a dir *d'en Gregori*, i també escriu «ab heretat de Joan Peiri ans *Fran^{ch} Cerdà* y ab lo terme de Falcet». El doc. núm. 601 de Medinaceli dóna a Pere el tractament de «prohom». *Fitament* 1628 utilitza el de «honorable».

Cerdà, el mas d'en

«la volta del mas den Cerda» (Medinaceli, doc. núm. 601, 20 juliol 1498);
 «Gregori Domenech del mas dit den Gregori y antiguament den Cerda»
 (*Capb.* 1774, f. 44 i 105v).

Ja s'hi devia referir el fogatge de 1497, quan parla de *Cerdà del Mas*, i el de l'any 1553, que escriu *Serda del Mas*.

Chico, el mas del

«Mas del Chico [afrontació]» (*Amill.* 1945a, f. 45).

No és segur que no hagués de dir *Chicó*.

Ciego

«siego de casa Portal durmiendo cayó á la calle» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 308, any 1796); «Agusti Macià y Ripoll ciego» (Pascó, 13 octubre 1797).

No és segur que fos un renom; podria ser només una indicació de ceguesa.

Cigar

V. **Sitjar, el*.

Cimó

V. *Simó*².

cine, el

[tə 'sine]

Sembla que es va inaugurar cap a l'any 1925. Va ser un local modern. S'hi projectaven pel·lícules i s'hi va fer teatre. Abandonades aquestes activitats, cap a l'any 1970, s'ha convertit en un restaurant amb un nom inventat fa poc temps: *El Teatret*.

Cintet, cal

['kaʎ sin'tet]

Una casa del carrer de Sant Josep. També se la coneix amb el nom en femení i per *cal Serafi*. N'era Jaume Siurana Ferrer, que fou condemnat a presó per les autoritats franquistes.

cisterna

V. *Sant Antoni*.

Ciurana

V. *Siurana*.

Civeller

V. **Criveller*.

Civit

«con todos los párrocos especialmente con el Doctor Sivit» (*Crònica*, p. 134, any 1772); «José Sivit. 1782» (*Crònica*, lista de los párrocos, p. 309); «En 1790, el Doctor Don José Civit, rector de Porrera» (*Crònica*, p. 136).

No devia ser de Porrera, però hi va exercir molts anys el ministeri.

Claper, l'hort del

«Per altra lo hort dit lo hort del claper» i «Per un altre hort dit lo hort del Claper [...] en la partida dita la Horta Damunt [...] de les demes parts ab les sequies comunes» (*Capb.* 1669, f. 18 i 85).

El primer el posseïa Jaume Pellisser, era a l'Horta d'Amunt, i tenia una extensió de «dos hores de llaurahor». Confrontava amb la séquia «que porta la aygua al Colomer y als Domenges» i amb el camí de Falset. El segon era d'Elisab^a Jo^a Llabe-
ria, «de mitja hora de llaurahor». El nom fa pensar en una abundància de pedres.

Claret

V. *Mas d'en C*.

Claret, el mas d'en

«tota serra avall aïguavessant fins al Mas den Claret y arriba fins al riu de Ciurana» (*Capb.* 1774, f. 16v).

No se'n parla. Deu ser un nom procedent de Gratallops. A *Gratallops*, p. 83, quan es parla del mas es diu que en «queden unes parets velles que ningú no recorda si eren del mas o no». El pla del terme de Porrera, de *Nomen*. 2003, el marca a l'extrem de ponent del terme, vora la frontera amb el de Gratallops, arran del serrat que declina cap al riu de Siurana, a una altitud per damunt dels 300 m.

Clàudio, cal

[^hkaɫ ^hkɫawðio]

A la Barceloneta.

Claveguera

«Joan Claveguera» [al carrer de Sant Josep] (*Amill.* 1818); «con tierras de Juan Claveguera» (*Llibre XIX*, p. 95, 13.12.1851).

El cognom consta a *Poboleda* el 1892.

Clement

V. **Mas d'en C.*

Clement, el pas de

«Pas de Clement» (Mapa 1926).

Pel gruix de la lletra, sembla (però no és segur) que correspongui a una partida de terra, quan el riu de Cortiella és a punt de reunir-se amb el de Siurana. Els nostres consultats no en saben res. Potser és un nom utilitzat a Gratallops, on hi ha cal Climent; però el recull de noms d'aquell terme parla de diversos «pas», però no d'aquest.

Cofiola, el tossal de la

«y anant tot serra amunt per la solana del mas den manya [...] arribaren al tossal vulgarment dit de la Cofiola y en lo mig del dit tossal [...] manaren [...] que plantas y ficas una fita ab ses filloles» i «pujant tota serra amunt de la Cofiola» (*Fitament* 1628); «ÿ puja serra amunt aÿguavessant fins al tossal de la Cofiola ÿ dels llevadors ÿ de les Solanes del Mas den Marco de Cortiella» (*Capb.* 1774, f. 17v).

Aquests fragments del document corresponen al sector de contacte del terme de Porrera amb el d'Alforja, per allà a la Garranxa. La paraula *Cofiola* resulta estranya; no en parla cap dels experts en onomàstica que he consultat.

Coia, els de la

«Peret de la Coya [...] Palla de la Santeta» (*Llibreta* xix, 10.5.1855); «de un tal Pó Farré de la que de[s]cienden los de este apellido conocido [...] por Besoras y, especialmente ó mas directamente, los de la Coya y el llamado Pansit» (*Crònica*, p. 61).

Coia, si més no a Reus, és hipocorístic de *Misericòrdia*.

Colga

«Entre los de la gavilla [...] hiban Tomás Doménech (Colga)» (*Crònica*, p. 233, nota 1).

coll

V. *Assens*, **Beltran*, *Bitxo*, *Cortiella*, *Creu*, **Estrampa*, **Fembra Morta*, **Filell*, **Godofré*, **Gratallops*, *Major*, *Marrades*, **Peronet*, **Pins*, **Roures*, **Sant Marcell*, *Sant Miquel*, *Teixeta*.

Coll¹

V. **Peirí del C. d'en Peret, Rosa del C. d'en Peret.*

Coll²

«Se presento D. Ramon Coll de Valls uno de los primeros terratenientes forasteros de esta villa» (*Acords 1880*, p. 49, 19 desembre).

A la vila, tenia Baltasar Rabascall i Nebot per administrador. Per acumulació d'immundícies al corral que Coll tenia al carrer del Pont, el veïnat es va queixar (*Acords 1880*, p. 24, 6.5.1880). El cognom consta a *Poboleda* el 1270; a *Cornudella*, el 1553, i a *Gratallops*, el 1919.

Coll, cal

«y satisface la casa Baldrich de Valls, sucesora de la de Pellicer, ahora la casa de Coll» (*Crònica*, p. 142, any 1789).

Com que els de cal Baldrich es deien *Coll*, el nostre interlocutor pensa que potser es referien a *cal Baldrich*.

Coll, la carretera del

[ʔa kare'terɛ ðet 'kɔʎ]

Parteix del poble, en direcció sud, i se'n va cap al coll de la Teixeta.

Coll d'en Cugat, el

[ʔo 'kɔʎ deŋ ku'ɣat]

Se'l troba anant pel camí de la Coma, sota el coll de les Marrades. El document de 1846 que s'aporta a continuació hi situa dos propietaris. El cognom *Cugat* no s'ha fet present a Porrera. És documentat a Cornudella a partir de 1523, i se n'hi troben sense interrupció fins fa poc. Es pot pensar que el topònim es va generar perquè algun cornudellenc va posseir aquella terra.

«Per un tros de terra Garriga part plantada de avellaners en la partida dita lo Coll den Cugat» (*Capb. 1669*, f. 70); «una pessa de terra [...] de vinya y avellaners [...] en la partida dita lo Coll den Cugat» (*Capb. 1774*, f. 39v); «Coll den Cugat» (*Recana. 1846*).

Coll d'en Cugat, el barranc del

«la Coma den Godofré [...] ab lo barranch del Coll den Cugat» (Prot. 1759, f. 110, 22.2.1760).

Coll d'en Peret, el

«Joseph Aguilo del Coll den Peret» (Prot. 1751b, f. 45v); «Joan Peirí del Coll den Peret» (*Capb. 1774*, f. 48v); «en 1610, la casa llamada actualmente del coll den

Peret se tenía por la del extremo de la población», «Poco á poco fue después edificándose la parte llamada coll den Peret [...] y lo llamado ahora portal de Seques» i «Antonio Doménech y Barberá y de Gertrudis Saludes, dichos del Cap de la Vila (coll den Peret)» (*Crònica*, p. 65, 62 i 107).

N'hi ha una vaga memòria, però no de la casa, sinó d'un sector que localitzen al capdamunt del poble, que deu ser on hi havia hagut la casa a què es refereix l'anotació de *Crònica*.

Coll d'en Peret, del

«Joan Peyri dit del Coll den Peret» (*Capb.* 1669, f. 51, i *Capb.* 1774, f. 3v).

Coll d'en Peret, el carrer del

«Per la fabrega o ferreria [...] que ab una caseta per dita ferreria [...] en lo carrer del Coll den Peret» (*Capb.* 1669, f. 137); «davall lo Castell y en lo carrer del coll den Peret» (*Capb.* 1774, f. 42 i 53v); «calle de Coll den Peret» (Naix. 1881, f. 17, any 1882).

Coll d'en Peret, la casa del [ʔa 'kazat 'kɔʎ dem pe'ɾet]

Al carrer de la Barceloneta. Un dels nostres informants parla «dels» del coll d'en Peret, que havien viscut a la Barceloneta.

Coll d'en Romeu, el

«Coll den Romeu» (*Amill.* 1945a, f. 27).

Potser volia dir *la Coma d'en Romeu*.

Coll de la Teixeta, la carretera del

Segons *Plano* 1886, és la continuació cap a l'O del carrer d'Alcolea i gira de seguida cap al sud. És la carretera del Coll.

Coll de les Marrades, el

«Per un tros de terra que vuy es botjar [...] en la partida dita lo Coll de les mas-sades» (*Capb.* 1669, f. 129); «partida dita lo Coll de les Marrades» (Prot. 1751b, f. 69, i *Capb.* 1774, f. 74v); «al terme de Cornudella y partida del Coll de las Marradas» (Prot. 1754, f. 219, 7.10.1757); «partida dels Colls de les Marrades» (Pascó, 7.5.1803).

La -ss- del primer document és una falsa lectura per -rr-. No ha de fer estrany que tercera anotació parli del terme de Cornudella, puix que el coll és entremig dels dos termes.

V. t. *Marrades, el coll de les*.

Coll del Sitjar, el tossal del

«pujant per dita serra amunt arribaren al tossal dit del Coll del Sitjar, en lo qual lloch eo en lo mig del dit tosal [...] manaren [...] posar una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628).

Aquest tossal, que el document anomena al serrat que separa el terme de Porrera del d'Alforja, podria estar relacionat, encara que haguessin transcorregut quatre segles i mig entretant, amb les terres a què es refereix el document que s'aporta a l'entrada *Sitjar, el*.

collegis, els

[ʔos ko'ʎɛʒits]

Es van construir cap a l'any 1960, al final del carrer de Rossend Giol, arran de la carretera de Torroja.

collet

V. **Barraca*, **Barraqueta*, **Comellar de la Cometa*, *Gros*, *Mas*, *Pere Joan*, *Pinnell*, *Sentiu*.

Collet de la Sentiu, el

[ʔo ko'ʎed de ʔa sen'tiw]

Es considera una partida de terra, pel serrat on transita el camí de Pradell. *Recana*. 1846 hi situa dos propietaris. Una de les finques confronta amb el terme de Falset i amb el camí de Falset.

V. t. *Sentiu, el collet de la*.

«en la partida dita lo collet de la Sentiu» (*Capb.* 1669, f. 14); «Collet la Sentiu» (*Recana*. 1846).

Colom del Vall, la bassa del

«nadando se ahogó en una balsa del Colom del Vall» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 309).

Colomer, el

[ʔo koʔo'me]

Una partida entre el riu i el camí de l'Horta, tocant al poble, vora el pont Nou. És un petit territori planer, amb còdols. Diuen que abans hi passava el riu.

«Per un altre hort [...] en la partida dita la horta devall dit lo Colomer [...] a sol ixent ab lo camí de Falset [...] a tremuntana ab lo Riu de Cortiella» (*Capb.* 1669, f. 89); «Peixera» [en l'apil «Colomé»] (*Amill.* 1945b, finca núm. 371).

Colomer, la séquia del

«lo hort del Claper [...] a mig jorn ab la sequia que porta la aygua al Colomer y als Domenges» i «la partida de la Horta damunt [...] a tramunt^a ab la sequia que aporta la aygua al Colomer y Domenges» (*Capb.* 1669, f. 18 i 20).

coma

V. **Aster*, *Aulèstia*, **Bosc de la Peixera del Molí de Porrera*, *Càntir*, **Molins*, *Romeu*.

Coma, la

«partida del Torrent Dellà dita la Coma, ó, la Cometa» (Prot. 1759, f. 229, 16.8.1761).

Coma, l'aubac de la

[ʔaw'βag de ʔa 'komɛ]

Entre el Garrofer i el collet del Mas.

Coma, el camí de la

«Cº de Reus» [«Barranco» i «Cº de la Coma» per confrontació] (*Amill*. 1945b, finca núm. 586).

Coma d'en Càntir, la

[ʔa 'komarj'kanti]

És coneguda d'un dels nostres interlocutors, també a la Garranxa, al vessant que puja cap al sector de Cornudella. És al costat de la Coma de l'Hort; guaita damunt la Coma Tornera.

«la posesio dita la Coma den Canti» (Pascó, 21.8.1810).

Coma d'en Figueres, la serra de la

«passa a la serra de la Coma den Figueres tot serra avall tot aïgua vessant» (*Capb*. 1774, f. 16).

Coma d'en Figueres, el tossal de la

«seguint per la carena es dirigia al cim del tossal dit la Coma den Figueres, a la partida de la Garranxa» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 295).

El treu de *Fitament* 1628. El tossal és a la carena que separa el terme de Porrera del de Cornudella, que enllaça el Molló amb el coll de les Marrades. V. *Cornudella*, p. 209, on s'anota *Figueres, la coma d'en*, partint de documents de 1732 i 1737.

Coma d'en Figuerola, la

«Per un tros de terra campà [...] en la partida vulgar^{ent} dita la Coma den Figuerola» (*Capb*. 1669, f. 54).

Coma d'en Godofré, la

«partida de la Coma den Godofré [...] ab lo barranch del Coll den Cugat» (Prot. 1759, f. 110, 22.2.1760).

Suposem que és la mateixa partida que ara es coneix per *el Garrofer*.
V. t. **Godofré, el*.

Coma d'en Llopis, la

«Coma den Llopis» (*Recana*. 1846).

Aquest manuscrit hi emplaça set propietaris. Dues de les peces de terra confronten amb el terme de Pradell i una, amb el de Falset. Devia ser un fragment de les Comes de l'extrem sud del terme. Els nostres comunicants desconeixen el cognom. Però les anotacions de l'entrada *Llopis* que hem tret de papers antics demostren que hi havia estat.

Coma d'en Lluís, la

[ʔa 'komaplu'is]

És un nom conegut perquè, tot i ser una partida majoritàriament del terme d'Alforja, n'hi ha un sector del de Porrera. És a la vora esquerra del riu de Cortiella, bastant aigües amunt i, cap al sud, se'n va fins a prop del terme de Pradell. *Alforja*, p. 177, anota *les Comes d'en Lluís* a l'extrem occidental de la vall de Cortiella, a la partió amb Porrera: un conjunt de barranquets afluent del riu de Cortiella. *Capb.* 1669 afirma que hi havia una masia «de tinguda de vint y dos jornals de terra». Era propietat de Joseph Domenech dit *lo Frare*, sotmès a un tribut de la dotzena part de tots els fruits. «La qual Masia esta a tota [?] directa del mon^{ir}, ab cens annuo de dos cortans forment en 15 de Agost pagadors, y ademes la dosena part de tots fruits»; «En lo any 1700, posseeix esta Masia Joseph Figuerola, per averla comprada a dit Domenech» (*ibídem*); «en 1708 compra dita masia Joseph Cimo del Mas» (*ibídem*). Al final de 1799 la va comprar Domingo Pascó.

«en la partida vulgarm^t anomenada la Coma den Luys terme de la vila de Alforge afronta a solixent ab la partida dita den Guiameta y ab heretat de Bap^e Bou, a mig jorn ab lo terme de Pradell y del present loch de Porrera [...] y a tremuntana ab lo Riu de Cortiella» (*Capb.* 1669, f. 6); «al termino de Alforja y partida de la Coma den Lluís» (Prot. 1751b, f. 71, 3.10.1752); «desde las rocas ayguavesant terme de Alforja Partida de la Coma den Lluís» (Pascó, 25 desembre 1799).

Coma d'en Lluís, el camí de la

[ʔo ka'mi ðe ʔa 'komaplu'is]

Parteix del camí de les Garranxes, després d'haver passat per les roques Llises, cap al SE, i travessa el riu. La coma a què es refereix és al terme d'Alforja, però amb propietaris de Porrera.

Coma d'en Lluís, el tossal de la, o la serra de la Coma d'en Lluís

«per la solana den Ripoll y vuy den Ferrer [...] arribaren al tosal dit de la Coma den Lluís en lo qual lloch per acabar alli de afrontar ab lo terme de Porrera lo terme de Pradell y comensar afrontar ab lo dit terme de Porrera lo terme de la vila de Alforge [...] convenia que en dit tosal de la Coma den Lluís se posas una fita ab ses filloles [...] per a que en lo devenidor constas [...] a ont arriben los termens dels dits llochs de Porrera Pradell y Alforge» (*Fitament* 1628); «arribant al tossal de la Coma den Lluís en lo qual y ha un Molló derruit y acaba lo terme de Pradell y entra lo de Alforja» (*Capb.* 1774, f. 17v).

Els documents deixen clar que en aquest tossal hi ha el trifini de Porrera, Pradell i Alforja.

Coma d'en Nomdedeu, la

«partida dita la Coma del Homdedeu y de present del Pansal [...] a solixent [...] y part ab lo terme de Pradell [...] y part ab lo terme de la vila de Falcet» i «en la partida dita la Coma den Homdedeu [...] mitjansant lo terme del lloch de Pradell» (*Capb.* 1774, f. 119v i 121); «y part^a de la Coma de Nom de Deu [...] ab lo terme de Pradell a P. ab lo de Falset» (Pascó, any 1796).

Hem reunit *Nomdedeu* amb *Homdedeu* perquè les dues anotacions es refereixen al mateix lloc i perquè no fa estrany que es produís confusió d'un nom amb l'altre. Havia de correspondre a les Comes de l'extrem sud del terme. També hem donat preferència a l'introduïdor *d'en* i hem prescindit de *de* i *del*.

Coma d'en Nomdedeu, la serra de la

«y baixant dita serra avall caminant envers sol hixent y entrant en la serra dit de la Comma den nom de deu y de les Porreres [...] arribaren a un tosal que es sobre lo moli den Ferriol» (*Fitament* 1628).

En aquesta serra, que és a continuació de la serra del Pansal, no van posar cap fita. És anotada entre Porrera i Pradell.

V. t. **Coma d'en Nomdedeu, la*.

Coma d'en Pere, la

[ʔa 'komam'pere]

Una mica més amunt de la Peixera, a la vora del riu de Cortiella. Fem cas de *Recana*. 1846 i considerem que és partida de terra. Aquest manuscrit hi situa un sol propietari, Josep Simó, i confirma que la terra toca al riu.

«Coma den Pere» (*Recana*. 1846); «La coma den Pere que se ignora de que Pedro sería» (*Crònica*, p. 61).

Coma d'en Romeu, la

[ʔa 'komanro'mew]

Una partida d'una extensió considerable, al nord-nord-oest i una mica enlairaada a poca distància de la vila. Diuen que és entre les Escomelles, el mas de la Rosa i el mas d'en Gregori. S'hi forma un barranquet que, amb una direcció sud-sud-oest, fa cap al riu de Cortiella. *Recana*. 1846 diu que hi ha vint propietaris. Pel que es veu, *Amill*. 1945a no ho tenia gaire clar; però *Amill*. 1945b en parla sense plantejar dubtes: quan anota la finca núm. 21; però quan inscriu la finca núm. 173 fa una anotació en lllapis: «Mas de la Giola y Mas d'en Caçador». I quan inscriu la finca núm. 495, l'anotació diu: «conocido por "Montsants"». Tot plegat indica una certa inseguretat.

«la segona [heretat] dita lo Çafranar [...] a solixent ab [...] lo coll den Beltran, a migdia ab la coma den Romeu» (*Capb*. 1669, f. 138); «partida de las Comas den Romeu [...] fins al collet de la Barraca» (Prot. 1754, f. 175, 6.3.1756); «en la compra q^e feu de la Coma den Romeu que vuy posseheix Fran^{ch} Domenec de Ysidro Aguilo» (*Capb*. 1774, f. 139v); «Dichas aguas [ferruginosas] se encuentran aquí en muchas partes del término tales como: en la [...] Coma den Romeo» (*Crònica*, p. 284); «Coma den Romeu», «Coma den Romeu» [en lllapis «Comellas»], «Coma den Romeu» [en lllapis «Mas den Caçador» i «Mas Llorens»], «Coma den Romeu» [en lllapis «Coma»], «Coma den Romeu» [en lllapis «Solá»] (*Amill*. 1945a, f. 3 i 153, 10 i 109, 58, 109 i 110); «Coma den Romeu» [afegit en lllapis «Tros den Jaume»]; «Coma den Romeu» [afegit en lllapis «Terra Cuques»]; «Coma den Romeu» [afegit en lllapis «Peré» i «Fonollasos»]; «Coma den Romeu» [«Basella» per confrontació] i «Coma den Romeu» [«conocida por Mas den Gregori»] (*Amill*. 1945b, finca núm. 305, 312, 380 i 384, 506 i 534).

Coma de Cases, el tossal de

«tota serra amunt puja fins al tossal de Coma de Cases sempre aïgua vessant» (*Capb*. 1774, f. 16).

És després del coll de les Marrades, cap a ponent, al serrat que separa el terme de Porrera del de Poboleda.

Coma de l' (o de n')Homdedeu, la

V. *Coma d'en Nomdedeu.

Coma de l'Hort, la

[ʔa 'kome 'ʔort]

Una partida d'anomenada al capdamunt de la Garranxa, amb fama de rica, amb vinya. Sembla que per *coma* s'entén un barranc que baixa cap a la banda del terme de Cornudella. *Cros*, que cita el document *infra*, és equivalent a 'clot d'una mina a cel obert'. Mapa 1926 indica *Comalort* ja al terme de Cornudella, arran de l'extrem nord de la Garranxa.

V. t. *Coma de l'Hort, el tossal de la.

«en la coma del Ort, tiene un cros antiguo que creo no fue explotado en esta temporada» (*Crònica*, minas metàlicas, p. 284); «Comalort» (Mapa 1926).

Coma de l'Hort, el tossal de la

«anant sempre per la summitat de dita serra enves sol ponent [...] arribaren al tossal dit de la Coma del Hort per la part del Priorat y per la part del comptat de la Espigola en vista de la Coma Tornera» (*Fitament* 1628).

El tossal s'anomenava al serrat que separa el terme de Cornudella del de Porrera. Mapa 1926 marca el tossal, sense indicació d'altitud. V. *Cornudella*, p. 242, on s'anota *Hort, el tossal de la Coma de l'*. És un nom oblidat, recuperat allí a partir de *Recopilación* 1628.

Coma de na Guasca, la

«junt a la Masia den Ferrer [...] a mitjorn ab la Coma de na Guasca» (*Capb.* 1669, f. 87); «una heretat dit lo Planás [...] a la partida dita del Torrent dellá [...] a mitx dia ab la Coma de na Guasca» (*Capb.* 1774, f. 44); «de la partida dita de la Coma tot aigua vessant de la Coma de na Guasca [...] a solixent [...] mitjansant lo terme de Falçet» i «partida nomenada de la Coma de na Guasca [...] a mitx dia ab Joseph Grau mitjansant la Carrerada ahont son las capsadas» (*Capb.* 1774, f. 52, 117v i 118v).

Es refereix a les Comes de l'extrem sud del terme, de les quals devia ser un fragment.

Coma de na Guasca, el tossal de la

«y pujant tota serra que va entre sol hixent y migjorn [...] a la que foren al tosal de la Manyana eo de la coma dita de na Guasca manaren [...] posar en la summitat de dit tosal [...] a les dos parts dels dits termens una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628); «puja fins al cap del tossal de la Manñana y de la coma del Aulestia y ans de na Guasca» (*Capb.* 1774, f. 17).

Aquest tossal era al serrat que separa el terme de Porrera del de Falset.

Coma de Pere Aguiló, la

«Desiderio Jordi, en 1839, denunció otra mina [...] en la partida dicha coma de Pere Aguiló» (*Crònica*, p. 283).

Coma del Porteta, la font de la

«inspeccionó las aguas de la fuente [...] las de la coma del Porteta» (*Crònica*, p. 263, any 1861).

Porteta, diminutiu del cognom *Porta*. L'any 1861 hi va haver un propòsit de conduir-ne l'aigua cap a la vila. Ara ningú no la recorda.

Coma dels Molins, el tossal de la

«quan foren a la summitat de dita serra entre la coma dels Molins y lo bosch del Mas den Ferran, per a millor divissio de dit fitament, manaren les dites parts al dit mestre Jacinto Franquet que en dit lloc, eo a la summitat de dita serra, posas una fita ab ses filloles y una contrafita» (*Fitament* 1628); «pujant tota serra amunt aigua vessant fins al tossal dit de la Coma dels Molins y de aqui baixa al baixest de la Coma dels Molins fins al camí que va a Falset ahont y avia un molló» (*Capb.* 1774, f. 16v-17).

El camí «que va a Falset» de la segona anotació era el de Torroja a Falset.

Coma Tornera, la [ʔa 'komɛ tor'nerɛ]

Tal com diu el document, la Coma Tornera és al cantó del Comtat de Prades, és a dir, al terme de Cornudella. V. *Cornudella*, p. 169, amb il·lustració documental des de MN 1496.

«anant sempre enves sol ponent y continuant la dita serra aygua vesant a dos parts arribaren al tossal dit de la part del Priorat lo tossal dels Plans y de la part del comptat la Coma Tornera» (*Fitament* 1628).

Coma Tornera, la masia de la [ʔo 'maz ðe ʔa 'komɛ tor'nerɛ]

A Porrera, se'n té coneixement i se l'anomena, encara que pertanyi al terme de Cornudella.

«Així, el següent tossal per la part del Priorat era la solana de la Maria Peirí i per la part del comtat era el Cap dels Obacs, de la masia de la Coma Tornera» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 295).

Coma Tornera, la serra de la

«y de aqui a la serra de la Coma Tornera sempre aigua vessant» (*Capb.* 1774, f. 16).

Coma Vidalà, la [ʔa 'komɛ vi'daʔɛ]

Una partida al nord-nord-oest de la vila, a una petita distància al sud de la confrontació amb el terme de Torroja. Pròxima a ponent de la Plana del Seba. Hom diu que hi ha tres propietaris. És més amunt del mas d'en Gregori, al qual es diu que havia pertangut. *Recana*. 1846 hi emplaça deu propietaris i una de les terres confronta amb el terme de Poboleda. La coma en si, de la qual no es parla, és un afluent per l'esquerra de la part alta del barranc de les Escomelles.

«partida de la Coma Vidala» (Prot. 1751*b*, f. 91*v*, 25.1.1753); «partida Coma Vidala» (Pascó, any 1796); «Coma Vidala» (*Recana*. 1846); «Coma Vidala» [en llaips «Terme de Poboleda»] (*Amill*. 1945*b*, finca núm. 211 i 289).

comellar

V. Àliga, Arena, *Barraqueta, Canut, Creu, Escurçons, Mosso, *Romeral, Tenelles.

Comellar de la Cometa, el collet del

«partida dels Domenges damunt [...] mediant lo collet del Comellar de la cometa ahont son les fites de la partió del Domenge» (*Capb*. 1774, f. 60*v*).

Comellars

«Comellás» (*Reg. Fisc.* 1921, f. 18).

Interpretem que volia representar el nom que encapçala l'entrada. Si no fos que l'accent fos adventici i calgués llegir *Comelles*.

Comelles, les

«Comellas» (*Recana*. 1846).

V. t. *Escomelles, les*.

Comerç, el carrer del

«Calle del Comercio» (Òbits 1925, f. 79*v*, 25.3.1933).

Reg. Fisc. 1921, f. 117-120, hi situa quatre veïns. Un dels nostres consultats pensa que va correspondre al *de la Carretera*. És ben probable perquè la plaça de la Constància, segons aquell document, hi confrontava. No és tan probable que hagués correspost al *del Perxe*; si hagués estat així, no hauria constatat a *Padró* 1939. Ara té per nom oficial *avinguda de Vidal i Barraquer*.

comes

V. *Baldirana, *Prior.

Comes, les¹

[t̪es 'komes]

O en singular: *la Coma*. Una partida de terra, en avall del coll de les Marrades, cap al sud-est. És molt extensa. Ja ho dóna a entendre *Recana*. 1846, quan hi situa deu terratinents que, entre altres conreus, hi tenen figueres i moreres. Una d'aquelles hisendes confronta amb el camí de Cornudella. Un dels nostres comunicants, generalment ben informat i amb bona memòria, desconeixia el significat de la

paraula «Coma» [depressió no gaire fonda i més aviat planera en territori de muntanya]. Afirmava que totes les comes són al cantó nord del terme; però aquesta opinió contrasta amb la presència de les Comes a l'extrem sud. Quan *Amill. 1945b* inscriu *Planetas*, finca núm. 155, anota en llaips «Coma».

«a la partida dita les Comes que vuÿ es botjar [...] mediant lo camí del mas dit de la Rosa alies den Montaner» (*Capb. 1774*, f. 52v i 117v); «a la part de la Coma af^a ab [...] la Puella de Ysidro Casals» i «partida de la Coma [...] ab lo camí del Mas de la Rosa» (Pascó, any 1794 i 1 abril 1798); «Otra la Coma» (*Llibre XIX*, p. 59, 4.3.1815); «Coma» (*Recana. 1846*); «Coma», «La Coma» i «Coma den Romeu» [en llaips «Coma»] (*Amill. 1945a*, f. 17 i 69); «Coma» i «la Coma» (*Amill. 1945b*, finca núm. 49 i finca núm. 206).

Comes, les²

[tes 'komes]

Una partida a l'extrem sud del terme, situada com una falca entre el terme de Falset i el de Pradell, al sud-sud-oest del Mas d'en Ferrer. Se l'havia coneguda —potser només en part— per *Coma de na Guasca* i per *Coma d'en Nomdedeu*. També hi devia pertànyer la Coma d'en Llopis.

«de la partida dita de la Coma tot aÿgua vessant de la Coma de na Guasca [...] a solixent [...] mitjansant lo terme de Falçet» (*Amill. 1945a*, f. 109).

Comes, el barranc de les

[to βa'raŋ de tes 'komes]

Comença poc més avall del coll de les Marrades, recorre cap a dos quilòmetres en direcció sud, fa un desnivell d'uns 160 m i s'ajunta amb el riu de Cortiella a la Creueta, davant de la Devesa.

Comes, el camí de les

[to ka'mi ðe tes 'komes]

Arrenca del camí de les Garranxes, poc després del toll Gran, abans d'arribar a la Creueta. Tira vessant amunt fins al Coll d'en Cugat, on s'ajunta amb el camí de Cornudella.

«C^o de la Coma» (*Amill. 1945a*, f. 46 i 196).

Comes del Cap del Mas, les

«Comas del Cap del Mas» (*Recana. 1846*).

Hi anota cinc propietaris, de manera que l'extensió de la partida devia ser mitjanament gran.

V. t. *Cap del Mas, el*.

Cometa

V. **Comellar de la C*.

Cometa, la

[ʎa ko'mete]

Una partida gran, riu amunt, enllà de la Barceloneta, no gaire lluny de la població, a la vora dreta del riu i del barranc de les Comes, amb vinya. Enfront de la Devesa. Un dels nostres comunicants parla de *la Cometa de Cal Pla. Recana. 1846* hi situa un sol propietari: Jaume Montlleó. Quan *Capb. 1774* parla de la «partiό» es refereix a la *del Domenge de les Eres*. Sembla que la primera anotació no designa el mateix lloc.

«partida del Torrent Dellá dita la Coma, ó, la Cometa» (Prot. 1759, f. 229, 16.8.1761); «davant lo pou d'aquí va per lo riu amunt de Cortiella la partiό fins a la Cometa ahont y ha una fita en lo cantό de dit Domenge» (*Capb. 1774*, f. 18); «Cometa» (*Recana. 1846*).

Cometa, el barrancό de la

«deixant lo riu seguint lo Barrancό de la Cometa» (*Capb. 1774*, f. 18).

És un fragment de la delimitació del Domenge de les Eres.

Comte

No sabem que actualment hi hagi algú que se'n digui a la vila. Hi ha confusió ortogràfica entre *comte* (títol nobiliari que és entre el de vescomte i el de marquès), *compte* (acció de comptar, càlcul d'una quantitat, o bé atenció, com en «anar amb compte») i *conte* (relat de fets reals o imaginaris). La confusió indicada ve de lluny. Una anotació en un llibre de baptismes de Torroja, de l'any 1499, ja opta per la forma no recomanable, tot i que altres papers, com les nòmimes de Torroja de *Fog. 1496* i *Fog. 1553*, recorren a la forma raonable, amb *-m-* i sense *-p-*, però no es pot afirmar si a l'original hi era o no hi era. A Porrera, no hem trobat el cognom fins al *Capb. 1669*, f. 141, i els dos contribuents que anota són de Torroja i també ho és el consignat a *Capb. 1774*, f. 126; igualment Joan, estudent, que fa de testimoni (Prot. 1751*b*, f. 93), és de la població veïna. Prot. 1754, 4.1.1755, anota «Fran^{co} Compte cubero», i no diu que sigui de fora vila. *Amill. 1818* parla només de dos *Josep*, al carrer del León. *Antònia (Corresp. 6.9.1871)* es dedicava al comerç i consta entre els drapaires. L'última inscripció és la de *Sofia* (Òbits 1925, f. 20). El cognom apareix a *Poboleda* el 1372; a *Cornudella*, el 1453; a *Torroja*, el 1496; a *Alforja*, el 1584, i a *Gratallops*, el 1657.

Comte, el mas d'en

[ʎo 'maz ðen 'konte]

És una hisenda extensa, a la partida de les Solanes, amb un mas de bona presència. L'edifici és a bastant de distància a ponent de la vila, a la vora dreta i a prop del riu de Cortiella, a l'esquerra del barranc de les Solanes, vora la confluència amb aquest riu, arran de la carretera de Torroja. La hisenda ocupa un bon

espai a totes dues bandes de riu. Segons *Priorat*, p. 103, en aquest mas hi havia una capella. En el mas hi ha tres rellotges de sol. És a ponent del mas de la Giola. *Amill. 1945a* li dóna categoria de partida de terra, però deu ser una apreciació exagerada. *Capb. 1774* descriu els límits de les masies contigües d'en Caçador i de n'Aguiló.

«devalla fins a la heretat de Francisco Compte ans Pere Vall del Portal» (*Capb. 1774*, f. 19); «Mas den Compte T^e de Porrera» (Pascó, 5.1.1799); «Pedro Giol, muerto por los ladrones. En el mas den Compte» (*Crònica*, p. 307, any 1829); «dia 23 varem fe los capitols al mas den Compte» (*Llibreta* xix, 30.6.1848); «Masia den Compte» (Òbits 1871, any 1873); «en la masia den Compte» (Naix. 1881, any 1884).

Compte

V. **Comte*.

Comú, la bassa del

«El obgeto de construir aquel dique, sería sin duda para llevar las aguas á la balsa del Común que servía para regar las huertas» (*Crònica*, p. 74, mitjan segle xiv).

Comú, el forn del

«en lo Pla [...] de part davant ab la casa del Comu mediant lo carrer [...] de altre costat ab lo forn de la vila» i «capbrevam que tenim y posehim per dit R^l Mon^r un forn de couer pa junt ab sos ambits, y corral situat dins dit lloch de Porrera, y a la part nombrada del pla. Afronta [...] ab casa y corral del Comu [...] ab la Carrerada del Cardasá» (*Capb. 1774*, f. 96 i 113v); «En 1798 [...] el horno del Común [...] ocupaba [...] lo que actualmente ocupa la casa de José Peiri (Alegret)», «debajo del campanario donde está construida la casa de José Peiri (Alegret)» (*Crònica*, p. 140 i 63).

Pel que diuen aquests documents, havia estat a ca l'Alegret, entre la Casa de la Vila i el carrer de Mestre Llurba (del Forn).

Comú, el molí del

«le impone la obligación de tener que moler al molino de la Villa [...] creo sería este propio del Común» (*Crònica*, p. 67).

Potser era el *de l'Amorós*, ja que sembla que la séquia del Comú conduïa l'aigua cap a la Fàbrica, on hi havia hagut el molí. Però, quan parlem del *molí del Gaget*, que era riu amunt, el document diu que era el nom inicial del *molí del Comú*, que també s'havia dit *del Vallès*. Pel molí, la Universitat pagava al mones-

tir, cada any per sant Miquel de setembre, dues faneques de sègol i dos sous d'amortització (*Capb.* 1669, f. 3). El 4 de març de 1682 la vila va vendre el molí a Marc Domènec per 200 lliures (*ibídem*).

Comuna, la séquia, o la séquia del Comú

«devan la basa de Cortiella que afronta ab la sèquia del Comú» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 95, any 1460); «en la partida de la Horta Damunt [...] a solixent ab la sequia comuna» i «partida dita lo Torrent de Pradell [...] a mitjorn ab la sequia comuna» (*Capb.* 1669, f. 21 i 104).

Hi ha record d'una séquia que agafava l'aigua a la Peixera i la portava a la Fàbrica. Hi ha un parell de basses. Tot plegat fa pensar que es tractava del *molí de Ca l'Amorós*; però no ho sap ningú amb exactitud.

Comuna de l'Horta, la séquia

«la peixera [...] a tremuntana ab la sequia comuna de la horta» (*Capb.* 1669, f. 100).

Constància, la plaça de la

«solicitud presentada por los Sres. Sans Aguilo y Comp^a para edificar el solar lindante á la carretera y plaza de la Constancia» (*Acords* 1880, p. 24, 30 maig); «en la plaza de la Constancia» (Naix. 1881, f. 103v, any 1885); «P. de la Constancia» (Òbits 1925, f. 31).

Plano 1886 la indica al sud del riu de Cortiella, en el petit grup de cases d'aquella banda esquerra del riu. *Reg. Fisc.* 1921, f. 121-127, hi situa set edificis i la fa confrontar amb el carrer del Pont, del Comerç i amb els afores. Ara és oficialment retolada *plaça de Catalunya* i popularment coneguda per *plaça de la Carretera*.

Constitució, la plaça de la

[ʎa 'plase ðe ʎa constitu'sjo]

Es referia a la primera constitució de l'Estat espanyol, de l'any 1812, coneguda popularment per *la Pepa*. És un nom que va aparèixer a tots els pobles, fins als més petits, segurament obeint instruccions de l'Estat central, trameses de manera dissimulada. Consta en un rètol en majòliques, col·locat fa escassament una vintena d'anys, a la façana de la Casa de la Vila, per alguna raó circumstancial que desconeixem. I encara és nom oficial, tot i que el seu àmbit ha canviat. *Reg. Fisc.* 1921, f. 128-137, hi situa deu cases, una de les quals l'església. Toca amb els carrers Major, del Portal i del Forn.

«que era de mármol gris en la que hiba esculpida y teñida con tinta negra la inscripción de PLAZA DE LA CONSTITUCIÓN» [*sic*, majúscules] (*Crònica*,

p. 174, any 1820); «plaza de la Constitución» (Naix. 1871; Òbits 1871 i 1917, i Naix. 1926, f. 2v).

Constitucionals, el passeig dels

«un rótulo que decía “Paseo de los Constitucionales” que después fue borrado por los realistas» (*Crònica*, p. 175, any 1821).

consultori, el

V. *Abadia*, l'.

Cooperativa, la

[ʔa kopeɾa'tive]

Hi ha les oficines del Sindicat, al carrer de la Unió.

«La Cooperativa Agrícola és fundada, amb el nom de sindicat, l'any 1932. Avui té 140 socis, dels quals, 22 viuen fora» (*Guia*).

Coranya, la

[ʔa ko'rajne]

És una partideta que es reparteixen tres o quatre propietaris, a poca distància a ponent del poble, a la vora esquerra del riu, davant del Cementiri, amb accés pel camí de l'Horta. *Recana*. 1846 hi emplaça només dos terratinents i una de les hisendes confronta amb el riu principal i el barranc de les Planetes.

«pieza de tierra [...] llamada la Coraña [...] en la partida de Riuavall» (Prot. 1754, f. 148v, 9.10.1755); «en la partida de la Coranya» (*Capb*. 1774, f. 137v); «La Coraña» (*Amill*. 1945a, f. 86, i *Amill*. 1945b, finca núm. 257).

Coranya, el maset de la

[ʔo ma'zed de ʔa ko'rajne]

Una caseta poc transcendent en aquesta partida. Té, tanmateix, un rellotge de sol.

Corberes, les

[ʔes koɾ'βeres] o [ʔez askoɾ'βeres]

És una partida no gaire extensa, a la vora dreta del riu i de la carretera de Torroja, no gaire enllà cap a ponent, entre el Cementiri i el mas de la Salut. Hi ha vinya i bosc. *Recana*. 1846 hi anota només dues hisendes. *Crònica* es refereix a les aigües ferruginoses, a les quals dedica una lloança.

«Dichas aguas se encuentran aquí en muchas partes del término, tales como: en [...] Corberas [...] y algunas otras que omitimos por ser de poca importancia» (*Crònica*, p. 284).

Cornador

«donamus vobis Raymundo Cornador» (Medinaceli, doc. núm. 594, mutilat, any 1370); «los Cornadors donaren al Pedrol» (Medinaceli, doc. núm. 601, 20

juliol 1498); «a Guillem Cornador Joan Cornador germans [...] tots habitants del Mas Cornador del terme de Porrera [acte rebut el 21 de maig 1394]» (*Capb.* 1669, f. 141v).

Cornador, el mas

«a Guillem Cornador Joan Cornador germans [...] tots habitants del Mas Cornador del terme de Porrera [acte rebut el 21 de maig 1394]» (*Capb.* 1669, f. 141v).

Cornadores

V. **Planes C.*

Cornudella, el camí de

[tə ka'mi ðe kornu'deɫɛ]

És la continuació, cap al nord-nord-est, del capdamunt de la Carrerada, com si fos la continuació del carrer del Castell; se'n va cap al Coll d'en Cugat i s'enfila cap a les Marrades. Segons *Recana*. 1846, passa per la Coma, la Giberta, la Mallola i el Perer. Mapa 1926 el fa arrencar del camí Carreter, del punt on també parteix, en una altra direcció, el camí del Mas de la Rosa.

«y otra puerta que daba á la cañada ó camino de Cornudella» (*Crònica*, p. 64, any 1371); «la via de Cornudella» (Medinaceli, enquesta [...] per haver estat robada una copa de argent, doc. núm. 599, any 1448); «Seguia després pel coll de Godofre, per on passava el camí que anava de Porrera a Cornudella» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 296); «Per un corral [...] junt al Castell [...] a sol ixent ab lo camí que va a Cornudella [...] a tremuntana ab lo camí de la Balcella» (*Capb.* 1669, f. 113); «con la Carrerada y camino R¹ que va a Cornudella» (Prot. 1754, f. 126v, 23.4.1755); «des de la part del camí de Cornudella» (Prot. 1759, f. 228, 16.8.1761); «llamada lo Mallol [...] inmediata en las casas de ella [Porrera] [...] a oriente con el camino de Cornudella» (*Llibre XIX*, p. 63, 13.2.1852).

Cornudella, el camí carreter de

Al començament, és el camí Vell, fins allà on, recentment, s'ha convertit en carretera.

«Camº carrº de Cornudella» (Mapa 1926).

Cornudella, la carretera de

[tə kare'terɛ ðe kornu'deɫɛ]

Transita per damunt del que havia estat el camí carreter de Cornudella, tret del primer fragment, que arrenca de la carretera del Coll abans d'entrar a la vila. Circula per la part de fora, de sol ixent, de la població, i es reuneix finalment amb l'antic camí Carreter. L'any 1880 ja es parlava del projecte d'una carretera de Cornudella a Falset, per Porrera.

Cornudella, el terme de

[to 'terme ðe kornu'deɫɛ]

La línia imaginària que separa el terme de Porrera del de Cornudella de Montsant, altrament dit que separa el Priorat històric de l'antic domini del comte de Prades, és un serrat amb una extensió que no arriba a cinc quilòmetres, des del coll de les Marrades, cap a sol ixent, fins al Molló. La carena va ascendint suauement des dels sis-cents metres fins al nou-cents quinze. És rectilini, si excloem una lleu curvatura, cap al final. *Recana*. 1846 diu que confronten amb el terme de Cornudella les partides de la Foresa, la Garranxa, la Giberta, el Mas d'en Peirí, el Mas d'en Simó, la Solana de Riuamunt i el Torrent d'en Baró.

«Per unes altres terres dites lo Mas de na Piquera [...] a tremuntana ab lo terme de Cornudella» (*Capb*. 1669, f. 46).

corral

V. **Abadia*, **Amorós*, **Gran*, **Jordi*.

Corral de Ca l'Apatxe, el pou del

No se'n parla gairebé gens. Era d'aigua, per allà a les Eres, a la part baixa de les Sorts. Segurament que era el mateix que el de l'entrada dedicada a *el Pou*.

Corrala

V. **Cap d'en C*.

Corraló

«y el otro Bautista Aragonés, dicho Corraló» (*Crònica*, p. 154).

Corredor, el

[to kore'ðo]

És un atzucac del carrer del Perxe. Oficialment retolat *Carreró*, com si *Corredor* no fos paraula impecable.

Cortiella¹

V. **Marco de C*.

Cortiella²

[korti'eɫɛ]

Un sector del terme d'Alforja que penetra al Priorat geogràfic. Administrativament és atribuït al Baix Camp. Hi havia masies importants. Hi va haver explotacions mineres.

«Nota dels dines que deixaré a Joseph Mestre mitje de Cortiella» (*Llibreta* XIX, any 1840); «Cortiella, 4.863 kg» (Pes de verema venuda a Violet. *Dietari* 1912, resum del mes d'octubre).

Cortiella, la bassa de

«de la balsa de Cortiella [...] que se encuentra dentro de la del molino de Amorós» (*Crònica*, p. 61, any 1460); «Y un hort devan la basa de Cortiella que afronta ab la sèquia del Comú» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 95, any 1460); «la sequia que parteix de la bassa que ve de Cortiella y en la partió [...] de dit Domenge tota sequia fins a la roca ahont se gira l'aigua que ve de la bassa del torrent de Pradell» (*Capb.* 1774, f. 18v).

No hi ha record del nom, però es coneix la bassa que sembla fora de dubte que era la del molí de Ca l'Amorós.

Cortiella, el coll de

[tə 'kɔʎ de korti'eʎe]

És al terme d'Alforja. Jassans, a *Noms de lloc [...] d'Alforja i Cortiella*, p. 105, l'anota així: «Sobre la Canaleta, just on el vell camí de Porrera travessa la carretera de Puigcerver», i en dona notícia documental des del segle XVI.

«puja fins a la serra del Coll de Cortiella y travessant tota la serra enllà sempre aigua vessant fins a la Garranxa» (*Capb.* 1774, f. 17v); «pasando asia el coll de Cortiella» (*Crònica*, any 1837, p. 216); «a la punta mes alta en varios particulars de Alforja [...] antes del coll de Cortiella» (*Final* XIX, Afrontacions fixes de la Final).

Cortiella, el riu de

[tə 'riw ðe korti'eʎe]

La seva conca alta correspon al terme d'Alforja. A partir del moment que se li uneix el barranc de la Garranxa és l'eix del terme de Porrera. De llevant a ponent, recorre un parell de quilòmetres fins al poble i cosa de sis més, amb múltiples giragonses, fins que s'ajunta amb el riu de Siurana, a prop de Gratallops. Té un desnivell suau, que no arriba als dos-cents metres. Només porta abundància d'aigua en èpoques de pluja. Per la dreta, rep diversos barrancs: del Mas d'en Peirí; de les Comes; el Barranquill, entre el pont Vell i la Barceloneta; el de les Escomelles; del Mas d'en Pellicer o d'en Gregori, i de les Solanes, com a més importants; i alguns altres per l'esquerra: el torrent Dellà, els barrancs de les Esplanetes, de la Sentiu, del Mas d'en Ferran, el del Mas d'en Caçador i el dels Abres. Segons *Plano 1886*, de *Crònica*, travessa d'est a oest el sector sud de la vila. La plaça de la Carretera, els carrers de Rossend Giol i de Sant Antoni, i l'avinguda de Vidal i Barraquer li queden a la vora esquerra.

«illam terram totam quan vocavit Sanctum Marcellum et vallem Porreram in-simul cum illas argenteras [...] afrontat a parte orientis in altam serram super Cigar [sitjar] et prendit totum Cigar et descendit per serram et ferit in rivo de Cortudela et in Roca Franca» (*Cartas*, doc. núm. 161, donació del territori de San Marcelo i Vall de Porrera, amb l'Argentera, feta per Alfons I, a favor de Pere de Déu, p. 223, any 1180); «baixant tota serra avall de la dita coma den Lluís [...]

arribaren al riu de Cortiella aont se pren la aygua per al moli de Porrera» (*Fita-ment* 1628); «baixa tota serra avall aigua vessant fins al Riu de Cortiella y passat lo riu y ha un molló dirruit» (*Capb.* 1774, f. 17v).

Cortiella, la serra de

«aquae vergunt versus eundem Pradel, et sic ab eiusdem serris transit praedictur terminus per ipsam aquan de Valle Porraria, et vadit usque ad ipsas serras de Cortedela [Cortiella]» (*Cartas*, doc. núm. 138, donació d'Escornalbou feta per Alfons I a favor de Joan de Sant Boi, p. 197, any 1170).

Cortiella, la vall de [ta 'βaʎ de korti'eʎe]

És la conca alta del riu de Cortiella i correspon al terme d'Alforja. Aquesta conca alta és formada per aquest riu i el barranc de la Garranxa, terme de Porrera. Jassans, al recull de noms d'Alforja i de Cortiella, troba un document datat l'any 1327 que anomena la vall. *Amill.* 1945a, f. 5, parla del «Termino de Cortiella». Devia voler dir *la vall* en lloc de *el terme*.

«asia el valle de Cortiella» (*Crònica*, annex, p. xx, any 1864); «al entrar en el valle de Cortiella» (*Crònica*, p. 56, sense any); «algún otro en el valle de Cortiella» (*Crònica*, p. 67); «que dirije asia el valle de Cortiella» (*Crònica*, carretera, p. 256, any 1856); «por la parte del valle de Cortiella» (*Crònica*, p. 257, any 1860).

Cortila

«ab un tros de terra camp de Ramon Cortila» (*Capb.* 1669, f. 141v).

Consta en un establiment del 21 de maig de 1394 de les Planes Cornadores.

Cosí, del

«uno de los cuales era José Doménech, dicho del Cosí» (*Crònica*, p. 154, any 1809).

Cosí, cal [ˈkaʎ kuˈzi]

És a ponent de la plaça de la Carretera, al costat de cal Giol, cantonada al camí de Falset. També en diuen *ca la Cosina* i *ca l'Anton Cosí*.

«De cal Cosí. 1796» (*Crònica*, p. 71).

Cosina

V. *Quico la C.*

costa

V. *Sales*.

Costa

V. *Salvador de la C.*

Costa, la

[ʎa 'kɔstɐ]

Un petit territori tocant al cementiri, pròxim a la Ràpita. El document que s'aporta a continuació hi situa només dos propietaris la terra d'un dels quals, de Josep Simó, toca al riu.

«llamada la Costa [...] con el camino que [...] dirige a la [villa] de Gratallops» (*Llibre XIX*, p. 12, 20.3.1837); «Costa» (*Recana*. 1846); «esporgan Costa» (*Dietari 1912*, 14 d'abril); «Costa 7.729 kg» (Pes de verema venuda a Violet. *Dietari 1912*, resum del mes d'octubre).

Costa, ca la

['ka ʎa 'kɔstɐ]

Una casa del carrer de la Font de Baix.

Costa, el camí de la

«Que lo bestia no puga pasar per o camí de la Costa» (*Crònica*, p. 132, any 1768).

Costa de Sales, el camí de la

[ʎo ka'mi ðe ʎa 'kɔstɐ ðe 'safes]

Una costa amb aquest nom no és coneguda al terme i cap dels nostres informadors no sap tampoc que hagi estat un nom del terme de Falset. Només es parla del camí, que parteix del de Falset, va pel collet de la Sentiu, per una careneta, i conduïa al terme de Pradell. Un dels nostres comunicants diu que és per allà als Tintibés. *Sales* no és cognom abundant a Porrera. Una anotació de l'any 1628 parla de «la pujada de na Sales», a la qual hem dedicat una entrada i hem considerat la «pujada» equivalent a la «costa». *Pradell* també anota el *camí de la Costa de les Sales* i diu que és al terme de Porrera. *Pradell* no anota aquest cognom.

V. t. *Sales, la costa de na*.

Costa del Gendre, la

«Pedro Porta (a) Barretas, perseguido por el pueblo. Costa del Gendre» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 306, any 1805).

Cotillaire, ca la

['ka ʎa koti'kajre]

Al carrer de Mestre Llurba (del Forn).

cova

V. *Pobres*.

Creu, el coll de la

[to 'koʎ de ʎa 'krew]

És riu avall, al camí del Mas d'en Caçador, abans d'arribar al mas de Ca l'Àngela.

Creu, el comellar de la

[to kome'ʎa ðe ʎa 'krew]

És riu amunt. Hi afluïx per la vora dreta, entre el tros del Manescal i el mas del Pubill.

Creueta, la

[ʎa kre'wete]

És un lloc d'anomenada, a la vora dreta del riu i tocant-hi, després d'haver deixat el camí de la Coma, si es ve del poble. Davant la devesa d'Amorós i prop de la Peixera. Hi desemboca el barranc de les Comes. Hi ha aigua abundant. El document que s'aporta la considera partida de terra.

«Garranchas»[en llapis «Creueta»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 418).

Creueta, la muntanya de la

«Al amanecer del 11 de Julio de 1822 [...] aparecieron en los montes del Tosal, Rauret y otros del norte de Porrera [...] quemaron en el tránsito la masia de la plana del Pellicer, comandante de la milicia. [...] haciéndose especialmente fuerte en los montes de San Antonio y de la Creueta» (*Lliure poble*, p. 60, Acontecimientos varios [...]).

Criveller

Com que *Criveller* i *Criviller* són equivalents, amb una lleugera variant ortogràfica, i *Civeller* deu ser error d'escriuà o una falsa lectura del manuscrit, els ajuntem tots en aquesta mateixa entrada. Hem vist el llinatge per primera vegada en un document de l'any 1448, de Medinaceli, amb *Gabriel*, en una enquesta a l'entorn del robatori d'una copa d'argent. *Fog.* 1497 aporta *Bartomeu*, novament *Gabriel*, i *Guillem* i *Joan*. *Pere* és consignat a *Fog.* 1553. L'última notícia que hem trobat del cognom és de *Fitament* 1628, quan l'honorable prohom Bartomeu va ser elegit per representar la universitat en la col·locació de mollons en els límits del Priorat de Cartoixa. El cognom s'ha vist a *Torroja* l'any 1425; a *Cornudella*, el 1522; a *Poboleda*, el 1570; a *Gratallops*, el 1603, i a *Alforja*, el 1700.

Criveller, el mas de

«y pujant dalt de la hera del mas per avuy dit de Bartholomeu Criveller de Porrera y antigament lo mas den Oliver [...] aont per confrontar en dit lloch lo terme de la Morera [...] atrobaren en dit loch [...] una fita ab dos filloles de pedra llacolella [...] fonch determinat [...] se fes [...] un mollo» (*Fitament* 1628).

Per aquell sector pròxim a les Marrades, ara es coneix el tros del *Bartomeu*, del qual s'ha perdut el cognom que cita el document. Ara és conegut per *del Verniol*.

Criviller

V. **Criveller*.

Cros de l'Argent, el tossal del

«en la summitat del tossal dit del Cros del Argent» (*Fitament* 1628).

El document el situa al límit entre Porrera i Alforja, poc abans d'arribar al tossal del Mirador. S'entén que en aquell tossal hi havia una mina de plata. *Guia* explica que, a l'hora de superar certes crisis, foren un ajut les explotacions mineres.

Crusat¹

V. **Cap del Mas de Joan C.*

Crusat²

[kru'zat]

Alguns porrerencs conserven el llinatge. *Amill*. 1818 anota *Francesc, Jaume i Joan*, domiciliats en carrers diferents. Documents posteriors aporten *Joan* (*Crònica*, p. 307, any 1830) i *Isidre* (*Recana*. 1846), que havia estat alcalde. I un renom: *la Pedra* (*Llibreta* XIX, 15.2.1854). El cognom consta a *Gratallops*, s/d.

Crusat, cal

['kaʎ kru'zat]

Al carrer Major. Sovint hi anteposen el prenom *Maria*. Se sap que havien procedit de l'Argentera.

Cua

«que afronta [...] et ab en Pere Cua» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 95, any 1460).

Cuaso

«que afronta [...] et ab Joseph Cuaso» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 95, any 1460); «y José Cuaso» i «Pedro Cuaso» (*Crònica*, p. 61 i 62).

Potser la C- inicial era una Ç- en el document de l'any 1460. Si fos així, es podria proposar *Suaso*. «*Suazo*», segurament d'origen castellà, és cognom conegut. També hem anotat *Juaso*, que podria representar el mateix personatge si l'escrivà hagués optat per una lletra inicial diferent, d'acord amb la pronunciació habitual per [k] de la *j* castellana; o si hi hagués hagut confusió a l'hora de llegir el document.

Cubells¹

V. *Mas d'en C.*

Cubells²

«en lo carrer Major [...] y de altre ab casa de Hieronym Cubells» (*Capb.* 1669, f. 107).

Un *Cubells* consta a *Amill.* 1945b. El cognom *Cubells* era a *Gratallops* el 1662; a *Poboleda*, el 1700; a *Alforja*, el 1824; a *Cornudella*, el 1862, i a *Torroja*, el 1866.

Cubells, els masos de

[toz 'mazoz ðe ku'βeʎs]

Se'n parla, tot i que és un sector del terme de Falset, immediat al sud del terme de Porrera, a ponent de la part alta del barranc dels Abres.

Cubells, el serrat (o el tossal) de

[to se'rad] o [to to'saʎ de ku'βeʎtʃ]

Confronta amb el terme de Falset. Deu el nom al *mas d'en Cubells*, del terme veí, que havia pertangut a la família Amorós.

«Loma de Cubells» (Mapa 1926).

Cugat

V. *Coll d'en C.*

Curandero

«eran: [...] Juan Pellicer (a) Curandero [...] todos de Porrera» (*Lliure poble*, Acontecimientos varios, p. 65, 21 de gener 1828).

curulla

V. **Bosc de l'Arquebisbe*.

Dabella

«afronta [...] et ab Josep Dabella» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 96, any 1460).

Deuria ser millor escriure *d'Abella*.

Dadet

«Batista Dadét y Porta pagés» (*Capb.* 1774, f. 74).

Daguer

«Matrimoni de Fran^{co} Dague fadri pages [...] y la hon^a Maria Figuerola» (Pascó, any 1794); «Juan Dagué y Molló» [al carrer del Castell] (*Amill.* 1818).

Dalmau

«Francisco Dalmau» (*Crònica*, lista de los párrocos, p. 309, any 1688); «Vicente Dalmau» [al carrer de la Barceloneta] (*Amill. 1818*).

El cognom consta a *Cornudella* el 1504; a *Poboleda*, el 1838, i a *Alforja*, molt recentment.

Dalt

V. *Caçador de D.*, *Font de D.*, **Horta de D.*, *Perí de D.*

Dalt, el camí de

«Partida de las Solanas [...] y camí de Dalt» (Pascó, any 1794).

Dalt, el carrer de¹

«al Coll den Peret [...] de part devant ab lo carrer de Dalt» (*Capb. 1774*, f. 78v).

Dalt, el carrer de²

[tə ka're ðe 'ðat]

És el carrer de la Font de Dalt. L'anota *Amill. 1818*, que hi fa constar vint-i-dos contribuents.

«carrer de la Font af^a [...] de detras lo carrer de dalt» (Pascó, any 1794); «Calle de Arriba» (Matrim. 1870, 5.5.1871; Òbits 1871, i Naix. 1881, f. 19 i 23, any 1882).

Dalt, el forn de

«En 1798, fue construido el horno del Común de esta villa llamado de Abajo por hallarse colocado más bajo en positura que el que el pueblo tenía que se diferenciò llamándole de Arriba» (*Crònica*, p. 140).

Era a la placeta de Ca l'Amorós. Va plegar l'any 1919.

V. t. **Comú, el forn del*.

Dalt de la Font, el carrer de

V. *Font de Dalt, el carrer de la*.

Damunt la Placeta, el carrer

«Per una caseta [...] en lo carrer damunt la placeta [...] y de part de dalt ab lo carrer del perche» (*Capb. 1669*, f. 135).

Damunt Sant Marcell, la serra

«illam terram totam quan vocavit Sanctum Marcellum et vallem Porreram insimul cum illas argenteras [...] afrontat a parte orientis in altam serram

super Cigar [sitjar] et prenit totum Cigar et descendit per serratam et ferit in rivo de Cortudela et in Roca Franca; a circio, in illa serra que est super Sanctum Marcellum; a meridie in termino de Falcet; ab occiduo in illa Pobole-da» (*Cartas*, doc. núm. 161, donació del territori de San Marcelo i Vall de Porrera, amb l'Argentera, feta per Alfons I, a favor de Pere de Déu, p. 223, any 1180).

Daniel de Móra, el

[tɔ dani'et de 'morɛ]

Havia estat un veí molt conegut, del carrer de la Carrerada. Havia procedit de Móra d'Ebre.

davallV. **Castell*.**davant**V. **Vila*.**Deçà, el torrent**

No se l'anomena. Segons *Plano 1886*, era al capdamunt de la vila, procedent del camp. Era continuat cap al sud per dos carrers paral·lels, tots dos retolats «Cardesales», el més oriental dels quals correspon al *carrer de la Pescateria* actual. I un altre que girava cap a sol ixent, retolat «C. Baja del Cementerio» (que vol dir 'de sota' el Cementiri).

Delforn

«Jph. De[l]forn fadri espartenyer [...] y la hon^a Maria Pasco donzella» (Pascó, any 1795); «denunció otra mina en la partida dicha los Aubaguets, propia de José Delforn» (*Crònica*, p. 283, any 1838); «Jph. Delforn» (*Recana*. 1846).

També hem anotat *del Forn*.

DellàV. **Torrent D*.**Dellà, el torrent**

[tɔ to'ren da'la]

S'origina a la font Encantada del terme de Pradell. El barranc que s'inicia en aquella font afluïx al barranc de les Valls, que la carretera del Coll segueix al llarg de tot el recorregut. Se'l coneix per *torrent Dellà* dintre el terme de Porrera i afluïx al riu de Cortiella per la seva vora esquerra, quan aquest riu és al final del cantó de ponent de la vila. Ofereix contrast amb *el torrent Deçà*, que ara ja no s'anomena. La taba de 1831 per a l'arrendament de venda de carn de moltó parla

del *Torrent d'allà* [sic] per un dels límits per on poden pasturar els moltons. Ha comunicat el nom a una partida de terra.

V. t. **Torrent Dellà*, el.

«Reparto de las aguas del Torrendellá» (*Crònica*, p. 317, any 1740); «aquel peñasco hay pasado del Torrendellá» (*Crònica*, p. 136, any 1790); «á la confluencia de los rios Cortiella y Torrente de allá» (*Crònica*, p. 68, any 1800); «El 21 Octubre de 1828 [...] fueron muchos a recibirle hasta el manso den Vall y otros a pie al torrente de allá» (*Lliure poble*, p. 65).

Delmera, la casa

«Cuyo tributo se llamó el escusado que se cobraba de la primera casa de la población, llamada por antonomasia la casa Delmera» (*Crònica*, p. 103, any 1572).

devesa

V. **Amorós*.

Devesa, la

[ʎa ðe'veze]

És la d'*Amorós*. Ocupa un cert espai a la vora esquerra del riu, del poble per amunt, fins per allí a la Creueta i la Peixera, sota Sant Antoni. La taba de 1831 per a l'arrendament de venda de carn de moltó parla de *la Devesa* per lloc on poden pasturar els moltons. *Recana*. 1846 només hi anota Josep Amorós per propietari.

«una gran pedregada [...] per la part [...] y a la Devesa» (*Llibreta* XIX, 24.8.1835); «Devesa» (*Recana*. 1846); «abriéndoles un boquerón en la Devesa» (*Crònica*, p. 283).

Dolcet¹

«Ysidro Dolset» [al carrer de la Barceloneta] (*Amill*. 1818); «Nota dels dines rebuts del any 1839 [...] Joseph Dolset» (*Llibreta* XIX); «Prisca Dolcet Martorell» (Òbits 1925, f. 17v).

El llinatge s'ha trobat a *Gratallops* el 1642 i a *Cornudella* el 1650.

Dolcet²

«A ponen confina ab Joseph Ardevol (a) Dolset» (*Final* XIX, Afrontacions fixas de la Final).

Dolors de l'Anton de Torroja, ca la

[ˈka ʎa ðo'torez ðe ʎan'ton de to'rɔjɜ]

Al carrer del Portal, allí on hi ha el gran rellotge de sol.

Dolors Seba, ca la

[ˈka ʎa ðoˈlores ˈseβɐ]

Apòcope de *Sebastià*. La casa és a la placeta de Ca l'Amorós, altrament dit al carrer de Mestre Llurba (del Forn).

Domènec¹

V. **Josep D.*, **Solana de Jaume D.*

Domènec²

[doˈmɛnek]

Encara avui, es pot dir que tothom escriu el cognom amb una *-h* final, tradicional i tanmateix inútil. El llinatge és representat ara per diversos vilatans. *Fog.* 1497 no n'anota cap. Passats quatre anys, trobem *Bernat* el 1501 (*Crònica*). Trenta-cinc anys més tard, hi ha *Joan* (Medinaceli, doc. núm. 602, any 1534). I una vintena d'anys després, *Fog.* 1553 parla de *Antoni*, *Bartomeu*, novament *Bernat*, *Francesc* i també novament *Joan*. Al segle XVII, es fan presents *Gregori* (*Capb.* 1669, f. 6, 13 i 141), *Jaume* (*Història*, p. 295, any 1628), *Josep* i *Marc* (*Capb.* 1669, f. 6 i 3). Al segle XVIII, *Bernadí* (*Capb.* 1774, f. 123v), *Bernat* (*Capb.* 1774, f. 45), *Emanuel* (*Capb.* 1774, f. 10v), *Manuel* (*Capb.* 1774, f. 52), *Pau* (*Capb.* 1774, f. 48) i *Ramon* (*Capb.* 1774, f. 11). El 1r d'abril de 1759 es van pactar capítols matrimonials entre Francisco Domenech, fill de Gregori Domenech, del mas dit *d'en Gregori*, i Teresa Ferrer (Prot. 1751a, f. 137). El dia 23 de febrer de 1755 el Comú de la vila va restablir a Pere Domènec dit *Gabriel* un tros de terra al Mas d'en Caçador. I l'endemà, dia 24, un tros a Francesc Domènec dit *del Francesc*. L'endemà veiem anotat *Bernardino Domènec*. I, finalment, al segle XIX, *Joan Baptista* (a) *Paijes* (*Llibreta* XIX, any 1860), *Maria* (*Lliure poble*, p. 65, any 1828) i *Pau* (*Censals* XIX). Tants *Domènec* han generat una abundància de renoms, a partir del segle XVII; els anotem per ordre alfabètic: *el Baloni* (*Crònica*, p. 285, any 1781), *del Cap de la Vila* (*Capb.* 1669, f. 131), *del Cosí* (*Crònica*, p. 154, any 1809), *del Forn* (*Capb.* 1669, f. 13), *del Francesc* (Prot. 1754, f. 65, 9.1.1755), *Francesc del Pou* (*Lliure poble*, p. 98, 5 de març 1855), *el Frare* (*Capb.* 1669, f. 6), *del Frare* (Prot. 1754, f. 179v, 7.3.1756), *del Gabriel* (Prot. 1754, f. 67v, 10.1.1755), *de la Magdalena del Frare* (Prot. 1759, f. 64v, 2.4.1759), *del Mas* (*Capb.* 1669, f. 141), *del Mas d'en Gregori* (*Capb.* 1774, f. 105v), *de l'Olla* (*Lliure poble*, p. 66, any 1830), *Pep* (*Llibreta* XIX, 6.1.1852), *el Po de la Tecla* (Prot. 1754, f. 66, any 1755), *del Portal* (*Capb.* 1669, f. 141), *Quico Pellisser* (*Lliure poble*, p. 93, potser any 1841), *del Riu* (*Fog.* 1553), *del Riumolins* (*Lliure poble*, p. 65, any 1828), *de ca la Valleta* (*Crònica*, p. 71, any 1799) i *Xeco* (*Checo*) (*Llibreta* XIX, 30.9.1868). Alguns *Domènec* van exercir càrrecs: regidor, regidor «de cano» (1786), «Sindico Personero», vocal de la Junta de Sanitat. I van ostentar títols: «muy reverendo», «padre» i reverend. L'any 1682 Marc va comprar el molí del Comú (*Capb.* 1669, f. 3). L'any 1795 Francesc va obtenir l'arrendament de la premsa de lliura (Pascó). I Francesc Domènec i Do-

mènec, el 1803, el del forn de coure pa. *Amill. 1818* anota vint-i-cinc contibueuts: disset homes (dos dels quals són eclesiàstics: Rⁿ Jph, Vicario i R^o Mⁿ Jph, que potser són una sola persona, anotada dues vegades) i vuit dones. *Amill. 1945a* anota cinc homes i dues dones. Quan els documents escriuen Domènec «clerga» entenem que volen dir que és un sacerdot i que no utilitzen «clerga» per renom. El cognom és anotat a *Poboleda* el 1434; a *Cornudella*, el 1523; a *Gratallops*, el 1573; a *Torroja*, el 1643, i a *Alforja*, molt recentment.

Domènec, cal

«Jaume Doménech del Lleón» (*Crònica*, fecha que marcan los portales de algunas casas, p. 78, any 1797); «las actuales casas de: Jayme Doménech dicha del Lleón» i «parte de la casa Francisco Doménech (*Crònica*, p. 62 i 66).

No n'hi ha record. Devia ser la mateixa que hem anotat com *cal Lleó*.

Domènec, l'olla de

«Jayme Doménech, dicho lo Baloni, construyó la suya sobre los años 1781 en su propia casa [...] la que trabajó muchos años seguidos. Dando nombre hasta en la familia que todos fueron llamados del Olla» (*Crònica*, p. 285, any 1781).

Domènecs

V. **Era dels D*.

Domenge de les Eres, el

«Per un tros de terra part vinya y part terra campa dit lo Domenge sobre les heres [...] en la partida dita los Domenges damunt [...] a mitjorn ab lo Riu de Cortiella» (*Capb. 1669*, f. 110); «digueren que lo Domenge de les heres te la primera fita ab quatre filloles davant lo pou» i «un cortó de hera en la era mes avall [...] en la partida del Domenge de les heres» (*Capb. 1774*, f. 18 i 44v).

Al f. 19 diu que totes les possessions incloses en les afrontacions d'aquests Domenges estan obligades a lluisse, fadiga i qualsevol altra senyoria del Monestir. «*Domenge*» és un nom de partida que apareix en molts termes; equival a 'domini del senyor [feudal]', 'propietat senyorial'. No té res a veure amb el dia de la setmana, tot i que, prenent-lo amb aquest significat, ha donat lloc a múltiples historietes.

Domenges

V. **Eres dels D*.

Domenges, els

«mitg cortó de hera a la horta mes avall en la partida dita dels Diumenges» (*Capb.* 1774, f. 32).

V. t. **Colomer, la séquia del.*

Domenges d'Amunt, els

«en la Partida dit los Domenges damunt terme de dit loch de Porrera» (*Capb.* 1699, f. 7); «un cortó de hera dita la hera nova a la partida dels Diumenges mes amunt» i «a la partida del Diumenge damunt terra de pa y moreras» (*Capb.* 1774, f. 26v i 32v).

Afronta «a mig jorn ab lo Riu de Cortiella». Hi ha molts propietaris que hi tenen petits trossos. Hi veiem eres, terra campa i ametllers. I una borja.

Domenges d'Avall, els

«Per un tros de terra [...] en la partida dita los Domenges Devall [...] a mitjorn ab lo torrent de Pradell y a tremuntana ab lo Riu de Cortiella» i «a tremuntana ab les fites del Domenge devall» (*Capb.* 1669, f. 67 i 68); «una heretat dita la Font den Gener [...] a la partida dita el diumenge devall» i «a la partida del Domenges de Baix dita la Borgeta» (*Capb.* 1774, f. 24 i 37v).

Observem que *Capb.* 1774 escriu «Diumenge» i «de Baix».

Domingo

«Depositario Dⁿ Agostin Domingo» (de l'Academia Agrícola Mutua-Instructiva, esborrany d'article, sense data, Diversos XIX); «Agostín Domingo y Cano, vocal secretario» (*Crònica*, p. 260, any 1858); «José Domingo (a) Peoni. Ynmediato al hospital» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 307).

El cognom s'ha trobat a *Torroja* el 1545; a *Poboleda*, el 1548; a *Gratallops*, el 1575, i a *Cornudella*, el 1601.

Donya Maria, ca

[¹ka 'ðoŋe ma'riɛ]

Una casa molt gran, al carrer de Vilanova.

Dos Camins, els

[¹toz 'ðos ka'mins]

És el punt on el camí del Mas d'en Mestre, o d'Alforja, arrenca del camí de la Garranxa. Per allà on també el barranc de la Garranxa s'ajunta amb el riu de Cortiella.

Duros

V. **Jaumet dels D.*

Eladi Simó, el mas d'

[to 'maz ðe'taði si'mo]

A la vora esquerra del barranc de les Escomelles, cap a la banda del collet del Mas.

«Más de Eladio Simó» (Mapa 1926).

Elies

«Dolores Elias Aleu» (*Amill. 1945a*).

El cognom consta a *Cornudella* el 1724 i a *Poboleda* el 1897.

Eminta, ca l'

['ka te'minte]

Al carrer de la Font de Dalt. El nom també havia correspost a una de les cases de la Garranxa.

Emmurallades

V. **Hortes E.*

Empenyo, l'

[tem'pejɲo]

Una terra cap al final de la Peixera, a la vora esquerra del riu, després d'haver deixat el camí de la Coma d'en Lluís. El nostre comunicant diu que no es refereix a cap pignoració, sinó que és un derivat de 'penya'. Potser sí.

Encantada

V. *Font E.*

Encastell, l'

[taŋkas'teɫ]

És la forma utilitzada per indicar la part més enlairada del poble. Deu procedir de l'elisió del substantiu «*Era*».

V. t. **Era d'en Castell, l'.*

Enero

V. **Catorce de E.*

Enriquet, ca l'

['ka ŋanri'ket]

A la plaça de l'Església.

Enrovellat, ca l'

[ˈka ʎanroveˈʎat]

Era el renom de Lluís Jordà Prats, que havia arribat de fora, fill del ferrer. La casa s'anomena al Perxe, cap al final de ponent.

era

V. **Ardèvol*, **Castell*, **Mig*, **Nova*, **Peirona*, **Pellisser*.

Era

V. **Porteta de l'E. del Castell*.

Era, el carrer de l'

[to ka're ðe ˈteɾɐ]

A la Barceloneta, és un atzucac, paral·lel al carrer de Fluvià, i a sol ixent d'aquest carrer. *Reg. Fisc.* 1921, f. 138-144, hi situa set cases. L'era a la qual es refereix és a la part de fora del carrer, en un lloc on n'hi havia diverses.

«terra la una dita la vinya del Rector [...] al carrer del era» (Pascó, febrer 1796); «una casa en Porrera y carrer de las heras [...] per detras lo barranch» (Pascó, 16.7.1803); «calle de la Era» (Matrim. 1870, 19.1.1872; Òbits 1872; Matrim. 1911, f. 12).

Era d'en Castell, l'

«la parte llamada Era den Castell» (*Crònica*, p. 65, any 1610); «detras las casas de la Era den Castell» (Pascó, any 1794); «una casa en la era den Castell» (Pascó, febrer 1796 i 24.2.1799); «puesto llamado actualmente Hera den Castell, como dominante á la antigua población, probablemente se trató de un fuerte que no llegó a realizarse» (*Crònica*, p. 64); «estableció otra [oficina de aguardiente] en su casa sita en la Hera den Castell que el año 1822 fue quemada» (*Crònica*, p. 285).

No queda clar que fos una partida de terra, tot i que ho sembla. L'article *en* de distinció personal fa comprendre que *Castell* era interpretat per antropònim. La quarta anotació fa entreveure que s'havia perdut tota memòria de la presència d'un castell a la vila.

V. t. *Encastell, l'*.

Era d'en Castell, el carrer de l'

«en la calle llamada del era den Castell» (*Lliure poble*, p. 65, 20 de gener 1828).

Era del Castell, l'

«en la partida dita la hera del Castell [...] afronta ab tots los ambits del Castell» (*Capb.* 1669, f. 101).

Era dels Domènecs, l'

«mig corto de hera y una pallissa [...] en la partida dita la hera dels Domenechs y dels Pellissers» (*Capb.* 1669, f. 25).

Era dels Pellissers, l'

V. **Era dels Domènecs, l'*.

Era Més Avall, l'

«Per una Borja [...] en la partida dita les Heres dels domenges [...] a tremontana ab la hera mes avall», «Per mig cortò de hera [...] en la partida dita les heres dels domenges dita la hera mes avall [...] a mitjorn ab les pallisses» i «en la partida dita la hera mes avall» (*Capb.* 1669, f. 97, 98 i 122); «la hera dita la hera mes avall ab sa borja a la partida dita lo Domenge Davall», «un cortó de hera en la era mes avall [...] en la partida del Domenge de les heres» i «y en la hera mes avall hi tenim un cortó» (*Capb.* 1774, f. 25, 44v i 89); «una pallisa q^e tenen en la era mes avall» (Pascó, 29 juny 1796).

Encara que al f. 122 de *Capb.* 1669 es parli de «partida dita la hera mes avall», ens fiem més de les anotacions que no li donen aquesta categoria.

Eres

V. **Domenge de les E.*

Eres, les

[tə'zeres]

Una partideta a la part de fora del carrer de l'Era. N'hi havia més d'una. El manuscrit de 1846 que s'aporta a continuació abans ha posat *Eres* juntament amb *Planelles*. Ara, en aquesta anotació, amb un nom tot sol, es refereix a una partida a la qual només situa un propietari: Anton Aduar.

«mig corto de Hera situat en la partida de les Heres», «una sort de terra [...] en la partida de les Heres [...] a mig jorn ab lo Riu de Cortiella» i «una tassa de aygua [...] Per un cortó de hera y una pallissa y perche [...] en la partida dita les Heres, dita la hera nova [...] a mitjorn ab lo Riu de Cortiella» (*Capb.* 1669, f. 12, 22 i 72); «domus sive pallisa [...] a las Eras» (Prot. 1751b, f. 22v, 5.12.1751); «Planillas y eras» (*Recana.* 1846).

Eres, la font de les

[tə 'fɔn de tə'zeres]

Hi havia estat, però ha quedat colgada pel Pantanet.

«La fuente dicha de las Heras [...] por los años 1816 a 20 la he visto manar [...] Desde entonces acá está abandonada» (*Crònica*, p. 77); «a la parada de la font de les eres» (*Dietari* 1912, 11 de maig).

Eres dels Domenges, les

«Per una Borja [...] en la partida dita les Heres dels domenges [...] a tremontana ab la hera mes avall» i «Per mig cortò de hera [...] en la partida dita les heres dels domenges dita la hera mes avall [...] a mitjorn ab les pallisses» (*Capb.* 1669, f. 97 i 98).

ermita

V. *Sant Antoni*.

Ermita, el camí de l'

[to ka'mi ðe ter'mite]

Hi pujava des del poble. Era la continuació del carrer de Sant Antoni. Està molt malmès. Ha estat substituït per una carretereta.

«el pequeño trozo de debajo el rocal por la parte norte hasta el camino que dirige del pueblo á la hermita» (*Crònica*, p. 106, any 1610); «C° de la Hermita» i «C° de la Ermita» [en llaips «Mas den Ferre»] (*Amill.* 1945a, f. 1, 47, 63 i 128).

Escaladei

[askaʎa'ðej]

Antigament *Scala Dei*. El monjos cartoixans van comprar Porrera l'any 1263 al monestir de Sant Vicenç de Pedrabona, pel preu de 1.300 morabatins, amb pagaments ajornats. Hi va haver altres serrells econòmics que van quedar liquidats el 1367 (V. *Història*, p. 83, 95-98 i 102-103). Com passa sempre, entre el senyor i els súbdits hi va haver dificultats freqüents per desacord amb certes exigències. Immediatament després de l'exclaustració, l'any 1835, al cap de cinc-cents setanta-dos anys de permanència, de tots els pobles va acudir gent al monestir per afanar tot el que poguessin.

«El 1273 la cartoixa establí a Pere Baró *la meitat de un molí* per 2 faneques de sègol i el mateix Pere Baró vengué a la cartoixa mig molí per 90 sous el 1278» (*Priorat*, p. 93 i 102); «usque ad collum Sancti Marcelli» («Donatio et designatio terminorum domus Cartusiae de Scala Dei, an. MCCIII», Jaime VILLANUEVA, *Viaje literario* [...], vol. xx, doc. 263); «Scala Dei es va trobar amb alguns problemes en una partida d'aquell terme anomenada el Sitjar [...] per una sentència, donada el 18 de febrer de 1266, la meitat de la castlania del Sitjar va ser adjudicada a Scala Dei» (*Història*, p. 102, any 1266); «En fer-se l'obra del pont [el 1804] sense permís de la cartoixa, aquest imposà al seu director [...] 25 lliures de multa» (*Priorat*, p. 93 i 102); «PP de Scala=Dei» (*Amill.* 1818, Extra¹⁶); «d'aquest patrimoni van ser [...] Joan Pellicer, de Porrera, que va comprar més de tres-cents jornals de terra i dues cases a Scala Dei» (*Història*, p. 418, any 1835); «inmediato a la casa de Scala Dei en donde se construyó parte de la casa [...] de Francisco Perpiñá» (*Crònica*, p. 73).

Escaladei, el monestir d'

«pel que fa a Porrera sembla que la reacció dels veïns va ser també violenta. [...] en 1764, quan el monestir va pretendre una aplicació massa rigorosa del delme, algú va calar foc a dues pipes d'aiguarent de la casa dels frares» (*Història*, p. 386).

Segons *Reparto 1782*, p. 12, núm. 19, el monestir va tributar per l'hort, moreres i la fàbrica d'aiguarent.

Escapolada, la serra de l'

«de aquí a la serra de la Scapolada sempre aigua vessant ahont y ha un peu de molló» (*Capb. 1774*, f. 16).

Escoda

«Jaume Escoda» (*Reparto 1782*, p. 5, núm. 14); «Jph. Escoda» (*Recana. 1846*).

Amb terra a la Garranxa. Segons *Reparto 1786*, Jayme Escoda, sense indicació que tingui casa, figura a la part mitjana baixa dels contribuents. El llinatge és anotat a *Poboleda* el 1428 i a *Torroja* el 1658.

Escola, el carrer de l'

[to ka're ðe ʎas'koʎe]

O en plural: *de les Escoles*. Des de la plaça de l'Església, cap a sol ixent, fins al carrer del Centre. Deu ser el mateix que els documents anoten per *carrer de l'Estudi*. No consta a *Amill. 1818*. *Reg. Fisc.* 1921, f. 145-149, hi situa cinc cases, que toquen amb el carrer del Forn i el del Centre. L'any 1885 hi vivia el mestre Sebastià Llurba.

«calle de la Escuela» (Naix. 1871; Matrim. 1870, 9.1.1871; Naix. 1881, f. 27v, any 1882; Matrim. 1911, f. 6).

Escola, la placeta de l'

[ʎa pʎa'sete ðe ʎas'koʎe]

Un altre nom de la *placeta de Ca l'Amorós*.

Escomelles, les

[ʎez asko'meʎes]

O *la Comella*. Una partida de terra a la vora dreta del barranc de les Escomelles, a la dreta del riu, damunt del mas de la Salut. Hom diu que encara hi arriba la Coma d'en Romeu. *Recana. 1846* hi inscriu dotze propietaris. Una de les terres confronta amb el Barranc.

«seps que se han de ampaltá a la [...] Comella» (*Llibreta XIX*, 5.5.1840); «Come-las» (*Recana. 1846*); «pieza de tierra llamada las Comellas partida del mismo nombre y Riuavall [...] distante de aquí tres cuartos de hora a la que se va por el camino público que dirige de Torroja a Gratallops» (*Escrip. XIX* (II), permuta, notari Francisco Pellicer y Borrás de Porrera, 1.2.1848); «Poden a les Come-

llas» (*Dietari 1912*, 16 de febrer); «Comellas 9.210 kg» (Pes de verema venuda a Violet. *Dietari 1912*, resum del mes d'octubre); «Coma den Romeu» [en llapis «Comellas»] i «Las Comellas» (*Amill. 1945a*, f. 10, 109 i 99).

Escomelles, el barranc de les [to βa'raŋ de ɬez asko'meɫes]

Els bons coneixedors diuen que comença al Salt, després que la Coma Vidala s'hagi reunit amb un barranquet que ve de la banda del mas de la Rosa. Fet i fet, tot plegat, a redós de la carena que fa de frontera amb el terme de Poboleda i de Torroja, per allà a la font de Cal Muntaner. Baixa cap al sud i, després de recórrer un parell de quilòmetres, amb un desnivell de cap a 250 m, s'ajunta a la vora dreta del riu de Cortiella, a uns dos quilòmetres aigües avall a partir del poble.

«por el camino público que dirige de Torroja a Gratallops tomándose en el punto en el que el barranco llamado de las Comellas se une con el rio Curtiella» (*Escrip. XIX* (II), permuta, notari Francisco Pellicer y Borrás de Porrera, 1.2.1848); «B^{co} de las Comellas» (Mapa 1926); «Barranco de las Comellas» (*Amill. 1945a*, f. 64, 106 i 112).

Escomelles, el mas de les [to 'maz ðe ɬez asko'meɫes]

Els conserva en bon estat. És al nord i a poca distància de la carretera de Torroja, entre el barranc de les Escomelles i el del Mas d'en Gregori. *Escrip. XIX* (II) explica que en aquest tros de les Escomelles hi havia dos horts, tres basses, una fàbrica de teules, un pou i un mas amb un pis i tres cups i premsa, però no dona el nom d'aquest mas, que en aquell moment era de Josep Peirí i Rabascall. Pel nord, tocava al mas d'en Gregori. Després devia passar als Amorós i Simó, perquè *Dietari 1912* en parla molt. I els nostres interlocutors anomenen *les Escomelles de Ca l'Amorós*. Té dos rellotges de sol a la façana principal. En una altra façana, hi ha una pintura alegòrica al treball, amb la llegenda «Qui de jove no treballa, quan és vell jeu a la palla», amb una persona (una dona?) que fa la sembra. És evident que pertanyia a una família poderosa. Ara és una propietat municipal.

Escorxador, l'

V. *Matadero, el*.

Escrçons, el comellar dels [to kome'ɫatz askur'sons]

És un petit afluent a la vora esquerra del barranc de la Final.

«direcció de comellà dit dels escursons» (*Final XIX*).

Escrçons, la font dels

«Fon dels ascursons» (*Final XIX*, pla desplegable).

La marca a l'extrem NE de la Final, pròxima a la frontera amb el terme d'Alforja.

església, l'

[tʰig'gʎeziɐ]

És dedicada a sant Joan Evangelista. És a la part mitjana central de la vila, en una plaça a la qual el temple dóna nom. La construcció es va donar per llesta el 1771. L'any 1809 els francesos la van saquejar. Hi ha record d'haver sentit contar que l'església anterior havia estat allà on ara hi ha la Casa de la Vila. V. t. *Casa de la Vila, la*. Segons *Desamortització*, p. 182, a Porrera, procedent de la parròquia, només es van vendre 3/4 de jornal de terra, valorats en 4.500 rals. Darrere l'església, hi havia hagut un portal; les fustes que en quedaven van ser subhastades el dia 5 de novembre de 1876 (Vaquer).

«El creixement econòmic i demogràfic setcentista [...] ve confirmat per la construcció de l'església nova, acordada el 1754» (*Priorat*, p. 96); «El dia 9 de agosto de 1763 dióse principio á la obra colocando la primera piedra el mismo corregidor, Don Severino de Orosco» (*Crònica*, p. 127); «L'agost de 1836 [...] Com a complement es construïren tres fortins, l'un davant l'església parroquial, l'altre davant l'abadia i el tercer a l'ermita de sant Antoni» (*Priorat*, p. 99).

Església, la plaça de l'

[tʰa'ptase ðe tʰig'gʎeziɐ]

Rep el nom del temple que hi ha edificat. El nom més popular és *plaça de Missa*. En parteix cap a sol ixent el carrer de l'Escola i hi fa cap, pel sud-oest, el del Portal. Cap al nord, marxa el carrer Major. El document de què disposem diu que hi havia hagut un portal de la Plaça, i suposem que era en aquesta. Les fustes que en quedaven van ser subhastades el dia 5 de novembre de 1876 (Vaquer).

«en la plaza de la Yglesia» (Naix. 1881, f. 132v, any 1885).

Esperança, ca l'

['ka tʰaspe'ranse]

Al carrer de Secares.

Esperança Llorenç, la vinya d'

«al Cap de la Vinça de Esperanza Llorens y del tros de Joan Jover major ahont y ha una fita y Molló baixant per la serra avall fins al Cap de la Vinça de Jaume Porrera de Gratallops» (*Capb.* 1774).

Al límit entre Porrera i Gratallops.

Espinal, l'

«llaura al Espinall» (*Dietari* 1912, 22 d'abril).

És una partida del terme de Pradell. La família Simó, que és l'autora del document que s'aporta, hi devia tenir terra.

Esplanetes, les

[tez aspta'netes]

Una partideta, entre la Coranya i els Quints, a l'esquerra del riu.

Esplanetes, el barranc de les

[to βa'raŋ de tez aspta'netes]

S'inicia a la Roca Roja del terme de Falset, baixa en direcció nord i s'ajunta per l'esquerra al riu de Cortiella, només una mica més enllà d'on hi ha fet cap el del Torrent Dellà, davant del Cementiri. Quan transita per dintre el terme de Porrera, té un recorregut curt, un desnivell petit, i es prefereix dir-ne *barranc de la Sentiu*.

«B^{co} de Planetas» (Mapa 1926); «Barranco de las Planetas» (*Amill. 1945a*, f. 70, 106 i 130).

Esquella

«á la oficina de Antonio Grau (a) Asquella» (*Crònica*, p. 311, sense data).

Esquerrer, ca l'

['ka ʎaska're]

Al carrer de Mestre Llurba (del Forn). Vora el carrer del Centre.

Esquerrer, el molí de Ca l'

Només ens n'ha parlat un dels consultats. Devia ser un altre nom del *molí de la Vila*.

Esquerrera del Vidal

«N. (a) Esquerrera del Vidal» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, any 1806 a 1814).

Estació, l'

[testa'sjo]

Es tracta del *mas del Boter*, també dit *d'en Guerra*. És una caseta que s'assembla a certs petits edificis que hi ha a les estacions del ferrocarril. És a ponent de la carretera de Reus, a poca distància del final del terme, per aquell sector.

Estanc

V. **Josep de l'E*.

Esteve

V. **Jaume E*.

Estivill

[asti'viʎ]

L'hem reunit amb *Estevill*, que n'és una variant fonètica. El llinatge és present a la vila. No n'hem trobat gaire constància escrita. Només al primerenc *Fog*. 1497,

corresponent a una dona, *Na Stevil*. I molt recentment, el naixement de Rosa Estivill Vaqué, l'any 1926, f. 6. El cognom s'ha vist a *Cornudella* el 1378; a *Torroja*, el 1775; a *Poboleda*, el 1795, i a *Alforja*, no fa gaire temps.

Estrada

[as'traðe]

Si més no una família porta aquest nom. El llinatge consta a *Alforja* el 1602 i a *Poboleda* el 1860.

«Juan Estrada Rebull» (*Amill*. 1945a).

Estrampa

V. **Mas de l'E*.

Estrampa, l'

«en la partida dita la Strampa» (*Capb*. 1669, f. 92); «una masia [...] a la partida dita la Estrampa que es botjar [...] a mitx dia tambe ab heretat nostra [...] y per alli passa lo camí de Torroja [...] a ponent ab terres del mas den Gregori ans den Cerda» (*Capb*. 1774, f. 44).

Una nota, sense data, trobada entre els f. 103 i 104 de *Capb*. 1774 diu: «Tomas Vall y Teodora Pellisá una masia en la Estrampa». Fent cas del doctor Joan Coromines (DECat., III, 804a45 i 803a46), i dels documents que s'aporten, adoptem la *E*- per lletra inicial. Dóna a la paraula un valor d'adjectiu i una equivalència més o menys de 'extravagant', sense en cap cas una aplicació toponímica. El DCVB hi afegeix el significat de 'esquerp'. Tanmateix, ací usat per substantiu, com ho és ara, no sembla que s'hi pugui relacionar.

V. t. **Mas de l'Estrampa*.

Estrampa, el coll d'

«des el collado llamado Astrampa, confín de mas den Gargori, hasta el Rouret y desde la sierra dicha de Cantacors, al Tosal confinado con Poboleda» (*Crònica*, p. 56).

Estrampa, el pla de l'

[to 'pla ðe ʎas'trampe]

Podria ser que correspongués al *coll* de l'entrada anterior. El pla és bastant gran. Hi havia vinya. Cap al mas d'en Gregori.

Estrella, ca l'

[ʎa ʎas'trɛʎe]

Al capdamunt del poble, als Olivers. També l'hem sentida en masculí: *ca l'Estrello*.

Estudi, el carrer de l'

«en la calle llamada ahora del Estudio» (*Crònica*, p. 115, any 1700); «calle del Estudio» (*Crònica*, p. 144).

Va ser una manera de conèixer el carrer de l'*Escola*.

V. t. *Escola, el carrer de l'*.

Estudiant

«Juan Rabascall (a) Astodian. Al Barranquill» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 306, any 1824); «lo frare Marimon el Astudiant del Portal» (*Llibreta* XIX, 24.6.1857); «Francisco Rabascall (Estudian)» (*Crònica*, p. 202).

Fàbrega, la

«Per la fàbrega o ferreria [...] que ab una caseta per dita ferreria [...] en lo carrer del Coll den Peret» (*Capb.* 1669, f. 137); «tots los poblats en lo lloch de Porrera són obligats á [...] anar á llocear en la fàbrega de la Senyoria que vuÿ posseheix Batiste Beltran» (*Capb.* 1774, f. 20).

Fabregat

[faβre'ɣat]

És un cognom present a la vila. S'ha vist a *Gratallops* el 1809 i a *Alforja* el 1827.

«Juan Fabregat Sanclement» (Òbits 1925, f. 68); «Florença Fabregat Perpiñá» (*Amill.* 1945a).

Fàbregues, el camp d'en

«y arribant al baixest del camp dit den Fabregues manaren [...] que en lo mig del dit baxest posas y plantas una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628); «pujant mes tota serra amunt fins al baxest del Camp den Fabregues» (*Capb.* 1774, f. 17).

El document de 1628 el situa entre el tossal del Mas d'en Caçador i el bosc d'en Querol, al serrat que separa el terme de Porrera del de Falset. El de 1774 en parla després de travessar el camí de Torroja a Falset, anant cap a sol ixent.

Fàbrica, la

[ʔa 'faβrike]

Se'n parla poc o molt. És al cantó sud de cap al final del carrer de la Carretera. Tanmateix, la localització que li dóna el document de més avall no hi coincideix; l'autor de *Crònica* es devia malfixar. Hi havien fabricat alcohol. Encara funcionava algun temps abans de la guerra de 1936-1939. L'edifici ha estat substituït per una casa de nova planta. Com que al punt indicat en primer lloc feia cap la séquia del Comú i hi ha unes basses a la vora, es pot pensar que havia estat el molí de Ca l'Amorós.

«1700. Careciendo [...] de oficinas de aguardiente [...] que siendo para ellos cosa nueva le dieron el título de fábrica, cuyo nombre en adelante se dio á la casa [...] llamada hoy día de la Fábrica, primera de la izquierda al entrar en la calle de la Fuente» (*Crònica*, p. 116).

Fàbrica, de la

«con Josep Pellicer llamado de la Fabrica» (Prot. 1751*b*, f. 91*v*, 25.1.1753); «el alcalde José Pellicer y Riba dicho ya de la Fábrica» (*Crònica*, p. 122).

Falgosa, el mas de la

V. **Falosa, el mas de la*.

Falguera

V. **Cap de la F*.

Falgueres, les

[ˈles faɫˈɣeres]

És un territori al sud-oest de la Garranxa, més amunt dels Rocals, a l'esquerra del barranc. Hi havia avellaners i bosc. Ara és un sector abandonat, frescal, amb abundància de vegetació. *Recana. 1846* hi situa quinze propietaris i diu que una de les terres toca al terme d'Alforja. *Recana. 1846* les subdivideix en «baixas» i «altas».

«Falgueres» (*Recana. 1846*); «des del molló al entrar en el valle de Cortiella hasta el extremo más arriba de las Falgueras» (*Crònica*, p. 56); «Falguera» (*Amill. 1945a*, f. 69, i *Amill. 1945b*, finca núm. 205); «Garranchas» [en llapis «la Falguera»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 555).

Falosa, el mas de la

«Mas de la Falosa» (*Amill. 1945a*, f. 147).

La paraula «Falosa» és desconeguda. Segurament que l'escrivà hauria hagut d'escriure *Falgosa*, equivalent a 'falguerar', 'conjunt de falgueres'. Si fos així, el *mas de la Falgosa* podria ser el *dels Rocals*, o un de més petit que hi ha una mica riu avall, a la mateixa partida.

Falset¹

V. *Torroja a F*.

Falset²

Vila del Baix Priorat, capital de la comarca administrativa. Des de Porrera, s'hi va alguna vegada, per certes conveniències. A l'antic castell s'ha instal·lat l'Arxiu Comarcal del Priorat.

Falset, el camí de [ʔo ka'mi ðe faʔset]

Arrenca de la plaça de la Carretera, va en direcció a ponent i puja cap a la Sentiu. Segons *Recana*. 1846, passa pel Collet de la Sentiu, els Quints, les Solanes i els Tintibés. Aviat entra al terme veí.

«al sol de lorta afronta ab lo camí de Falset» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 96, any 1460); «y travesant lo camí Real que va de Porrera a Falset per lo camí de la Sentiu» (*Fitament* 1628); «formando un camino para hir á Falset» (*Crònica*, p. 125, any 1742); «la tan fanática práctica de hir [...] el día 4 de marzo en el camino de Falset» (*Crònica*, p. 136, any 1790).

Falset, el camí vell de

«Cº viejo de Falset» (*Amill*. 1945a, f. 119).

Falset, la carretera de¹ [ʔa kare'tere ðe faʔset]

Abans que es construís la carretera que descriurem tot seguit, per anar a Falset per carretera s'havia de pujar al coll de la Teixeta, a trobar la d'Alcolea. La carretera que va directament a la vila de Falset és de construcció recent, dels primers anys de la dècada de 1930, i força tortuosa. Circula més o menys per l'antic camí, que surt del terme pel collet de la Sentiu.

Falset, la carretera de²

És un petit fragment de la carretera de Falset a Gratallops que travessa l'extrem occidental del terme de Porrera. No se'n parla.

Falset, el terme de [ʔo 'terme ðe faʔset]

La línia imaginària que separa el terme de Porrera del de Falset és sinuosa, amb alts i baixos, amb una extensió de cap a uns 8,5 km. Ocupa la part meridional de ponent del terme de Porrera, fins vora les cases de Gratallops, poc més enllà del riu de Siurana. S'hi distingeix per l'altitud (601 m) la pedra del Terme. *Recana*. 1846 diu que confronten amb el terme de Falset les partides del Bosc, el Collet de la Sentiu, el Mas d'en Caçador, el Mas d'en Ferran, els Masos del Riu de Porrera, les Planetes, la Rodeda, Sant Miquel, els Tintibés i la Tolosa.

«illam terram totam quan vocavit Sanctum Marcellum et vallem Porreram in simul cum illas argenteras [...]; a meridie in termino de Falcet; ab occiduo in illa Poboleda» (*Cartas*, doc. núm. 161, donació del territori de San Marcelo i Vall de Porrera, amb l'Argentera, feta per Alfons I, a favor de Pere de Déu, p. 223, any 1180); «de la partida dita de la Coma tot aigua vessant de la Coma de na Guasca [...] a solixent [...] mitjansant lo terme de Falçet» i «partida dita la Coma del Homdedeu [...] a solixent [...] y part ab lo terme de la vila de Falcet» (*Caph*. 1774, f. 52, 117v i 119v).

Falset a Torroja, el camí de [tə ka'mi ðe fa'tset a to'rɔjɜ]

Un dels nostres comunicants diu que va per la fita del terme, és a dir, per la Pedra del Terme, i el mas d'en Ferran, i que és un camí malmès, pràcticament intransitable.

V. t. *Torroja a Falset, el camí de*.

«C^o de Falset a Torroja» (*Amill*. 1945a, f. 203).

Falsetà

«lo Fran^{co} Aguilo (a) Falsetà» (*Llibreta* XIX, 15.1.1870).

Fanollars

V. *Fonollars*.

Farriginal, el

«al Farriginal partida del Riuavall» i «pati rodat de parets [...] al fraginal qui va la Font» (Prot. 1754, f. 109v, 4.1.1755, i f. 273, 7.10.1756); «al Fraginal partida del Riuavall [...] ab lo carrer Nou que alli se ha de fer [...] ab lo camí que va á Gratallops» (Prot. 1759, f. 237, 6.10.1761).

Havia de ser el territori en el qual es va anar establint l'expansió de ponent de la vila, en direcció a la font.

Fembra Morta, el coll de

«Es dirigia després pel coll dels Roures, també al referit camí [...] vers el tossal de les Porreres, baixant després d'aquest tossal per la serra vers el coll dit de Fembra Morta [...] aigües vessants per la part del comtat» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 295).

El document hi relaciona el tossal de les Porreres, i això fa pensar en el terme de Pradell; però, puix que era aiguavessant del Comtat, aquest pensament s'ha d'excloure. A *Cornudella*, p. 206, va anotat a partir de *Recopilación 1628*, entre el tossal de les Porreres i el coll de Sant Marcell, potser cap a les Comes Torneres; també es relaciona, hipotèticament, amb el Coll Trencat, tret del mateix document. *Home Mort* s'aplica a un indret on hi havia hagut forques; tractant-se de *fembra*, segurament que tenia un altre sentit, que no sabem endevinar.

Fermí, el mas del [tə 'maz ðet fer'mi]

És un altre nom del *mas de Figuerola* de la Garranxa.

Fermín Galán, el carrer de

«Calle Fermín Galán» (Naix. 1926, f. 45v, 18.4.1932, i Òbits 1919, f. 71, 7.5.1932).

Durant l'època republicana, va substituir el nom de *carrer del Perxe*, ara retolat de *l'Onze de Setembre*. Va ser un militar (Illa de San Fernando, 1899 - Jaca, 1930) que, juntament amb Àngel García Hernández, es va insurreccionar contra la monarquia d'Alfons XIII i fou afusellat.

Fernàndez

[fer'nandes]

Alguns porrerencs conserven el llinatge. El cognom s'ha trobat a Porrera al segle XVIII. La firma de Juan Fernandez figura a les ordenances municipals aprovades l'any 1876. Celestí Fernàndez havia declarat una mina de plom, «San Antonio» (BOPT, 1902; *Filloxera*, p. 86). Josep Fernàndez Pellisser havia estat alcalde l'any 1934. Els nostres informadors recorden que *Celestino* era el prenom d'un porrerenc. La P. del document que segueix devia formar part del prenom compost, si no representava alguna altra cosa. El cognom consta a *Torroja* el 1904 i a *Gratallops*, s/d.

«concedo a vos Joseph Fernandes labrador» (Prot. 1751b, f. 71); «Fernandez Aduart, Eduardo» i «Celestino» (*Reg. Fisc.* 1921, f. 25 i 40 i 57); «Fernandez Aduart, P. Celestino» (*Contrib.* 1933).

Ferran¹

V. **Grau del F.*, *Mas d'en F.*, **Masia d'en F.*, **Solana del Mas d'en F.*

Ferran²

«Pere Joan Ferran pages» (*Capb.* 1669, f. 134); «con pinturas de bastante gusto por lo áviles pintores Farrán y Alarma» (*Crònica*, p. 286, anys 1816 i 1817).

El cognom consta a *Poboleda* el 1626; a *Porrera*, el 1657; a *Alforja*, el 1762, i a *Gratallops*, el 1881.

Ferran³

«Juan Grau Peliser [...] hereu universal de Sabestia Grau dit Farran son pare» (Pascó, 6.5.1804); «Juan Grau Faran» [a les masies] (*Amill.* 1818); «hermano junto con Juan Grau (A.) Ferran de Porrera» (*Lliure poble*, p. 62, any 1804).

Ferran, cal

«un pati [...] devan de la casa dita del Farran» (*Llevador* XIX, censal núm. 8, 22.11.1792).

Ferran, el mas d'en

[to 'maz ðem fe'ran]

És bastant lluny, a ponent de la vila, bastant enlairat vessant amunt de la vora esquerra del riu. Vora seu passa el camí de Torroja a Falset. És a una certa distància al nord del terme de Falset, sota la pedra del Terme, a la vora dreta d'un barrenc que afluïx a l'esquerra del riu de Cortiella. Segons *Nomen*. 1950, que el denomina *los Ferrants*, és a 3 km de la vila, i hi havia cinc edificis per a viure-hi i quatre de destinats a altres usos. El mas era sotmès a un cens de dotze sous per fornatge, cosa que vol dir que hi havia forn (per a coure pa).

V. t. *Mas d'en Ferran, el*.

«al cap del bosc de la Font de na Tolosa [...] al cim del tossal que és al cap del bosc de Quebrals [...] del bosc de la solana de la masia den Ferran» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 299); «dita la Masia den Ferran» (*Capb.* 1669, f. 47); «a la partida dita lo pas de Torroja [...] á mitg dia ab lo mas den Ferrant» (*Capb.* 1774, f. 34v); «Descendiente de mas den Farrán» (*Crònica*, p. 71, any 1804); «se ahogó en una balsa de mas den Farrán» (*Crònica*, p. 309); «Más de Ferrant» (Mapa 1926).

Ferrando

«Tomás Ferrando» (*Crònica*, lista de los párrocos, p. 309, any 1848); «el rector muy reverendo Tomás Farrando» (*Crònica*, p. 286, any 1860).

Segurament que era foraster; no se sap d'on procedia. El cognom consta a *Cornudella* el 1378; a *Poboleda*, el 1663, i a *Alforja*, des de fa poc.

Ferrer¹

V. *Mas d'en F.*, *Peretferrer*, **Plana del Mas d'en F.*

Ferrer²

[fa're]

És un cognom arribat modernament i ara bastant abundant. La primera vegada que se l'ha vist a Porrera ha estat l'any 1669 (*Capbreu*), quan consten *Agustí*, *Josep*, *Lluc*, *Pere* i *Pere Joan*, tots pagesos. Val a dir que *Fitament* 1628, quaranta-un anys abans, ja parla de *la Solana d'en Ferrer*. Prot. 1751b aporta *Josep*, *Rg^r Decano*, *Magdalena viuda d'Agustí* i *Maria Ferrer Aragones*. *Capb.* 1774 hi afegeix *Jaume*. El 1796 (Pascó) hi ha *Joan*. Al segle XIX, la nòmina de prenom augmenta amb *Marina* (*Amill.* 1818), *Ambrosi* (*Lliure poble*, p. 98, any 1855), *Caterina* (*Crònica*, p. 307, any 1846) i *Po* (*Crònica*, p. 61, sense data). El dia 24 de febrer de 1755 el Comú de la vila va restablir a Josep Ferrer quatre jornals de terra al Mas d'en Caçador. Joan va ser diputat l'any 1782. *Amill.* 1945a anota un home i dues dones. El llinatge s'ha trobat a *Poboleda* el 1273; a *Cornudella*, el 1453; a *Gratallops*, el 1476; a *Alforja*, el 1495; a *Torroja*, el 1524, i a *Pradell*, el 1535.

«in domo Jacobo Ferrer agricola eiusdem villa», «ego Josephus Ferrer major die-rum agricola» i «Josephus Ferrer agricola» (Prot. 1751*b*, f. 20 i 24, 5.12.1751).

Ferrer, el mas d'en

[to 'maz ðem fa're]

Diuen que a mitja hora enllà pel camí de Reus queden senyals d'un edifici on hi havia hagut una ferreria, on els traginers s'aturaven a ferrar els animals. També n'hem sentit dir *la Ferreria*. No ens volem oposar a l'opinió popular segons la qual hi havia hagut una ferreria, però no n'hem vist testimonis escrits i sembla més probable que el nom li hagués deixat en «Ferrer del Mas» que cita el capbreu del segle XVII, o un antecessor seu. *Nomen*. 2003 utilitza *masos*, en plural. El nom també ha estat anotat per partida de terra. El propietari de les terres de l'anotació de 1669 era Pere Pellissa.

V. t. *Mas d'en Ferrer, el*.

«Per moltes terres contigues [...] junt a la Masia den Ferrer del Mas [...] a mitjorn ab la Coma de na Guasca» (*Capb.* 1669, f. 87); «una heretat dit lo Planás [...] a la partida dita del Torrent dellá [...] a sol ixent [...] que ans era del Mas den Ferrer a mitx dia ab la Coma de na Guasca» (*Capb.* 1774, f. 44); «la masía den Farré propia en el siglo pasado de un tal Pó Farré» (*Crònica*, p. 61).

Ferrer, la solana d'en

«prosequin la dita divissio [...] girant-se a la part de sol hixent per la solana den Ripoll y vuy den Ferrer (*Fitament* 1628).

V. t. **Ripoll, la solana d'en*.

Ferreret, el

«Juan Vall, lo Farreret» [al carrer del Castell] (*Amill.* 1818).

També a Cornudella i a Pradell una casa porta aquest nom modernament.

Ferreria, la¹

[ta fere'rie]

L'última que hi va haver a la vila va ser en un edifici del carrer de la Pescateria, davant per davant del Matadero. Va treballar fins cap a l'any 1970. El document que ve a continuació es refereix a una d'un parell de segles anterior.

V. t. **Fàbrega, la*.

«una part de casa q^e antigament era caseta de la farrerria [...] en lo carrer dit del Perxe [...] Qual part de casa afronta á solixent ab lo carrer dit de la Placeta» (*Capb.* 1774, f. 109).

Ferreria, la²

[ʎa fere'riɛ]

Un dels nostres comunicants preferia aquesta denominació per designar el *mas d'en Ferrer*.

Ferreters, els

«en la última treta ó ayxartigada de la terra de la partida dels Ferreters» i «los dos primers comellars del bach dels Farreters» (Pascó, 7.5.1803 i 7.8.1804); «Farrates» (*Recana*. 1846).

Recana. 1846 hi anota un sol propietari: Anton Domènec.

Ferriol, el molí d'en

«en la serra dita de la Comma den nom de deu y de les Porreres seguint sempre [...] de tosal en tosal [...] arribaren en un tosal que es sobre lo molí den Ferriol [...] fins arribar al riu de Pradell, devant lo dit molí den Ferriol a la part de ma esquerra dins del dit terme de Porrera» (*Fitament* 1628); «baixa tota serra avall aigua vessant per la serra de les Porreres y baixa al molí den Pere Figuerola y ans den Ferriol» (*Capb*. 1774, f. 17).

Aquest molí és indicat tot anant per la frontera amb Pradell. A Porrera no se'n sap res. Prats, a *Noms de lloc de[l] Pradell*, n'aporta una notícia de l'any 1551, s. v. *Farriol*, sense cap comentari.

Ferro, la porta de

[ʎa 'pɔrte ðe 'fero]

Dóna accés a l'hort del Lleó, des del camí de les Garranxes. Com que d'aquest material no n'hi ha cap més en tot el camí, és de molta anomenada.

Figuerà, el

«Joan Figuerola dit lo Figuerà pages» (*Capb*. 1669, f. 54).

Indicador de procedència: de la Figuera.

Figuerada, el mas de la

«al moment de produir-se la repoblació el terme de Porrera fou repartit en quinze grans finques o masos, alguns dels quals haurien subsistit durant segles com els [...] de la Figuerada o Garranxa» (*Priorat*, p. 93).

Un dels nostres comunicants sospita que devia haver de dir *Figuerola*, un llinatge abundant pel sector de la Garranxa. Es pot posar en dubte l'explicació que en fa *Priorat*.

Figueres¹

V. **Coma d'en F.*

Figueres²

«N. Figueras» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, anys 1806 a 1814).

El llinatge s'ha vist a *Torroja* el 1323; a *Cornudella*, el 1378; a *Alforja*, el 1553; a *Gratallops*, el 1829, i a *Poboleda*, el 1860.

Figuerola¹

V. **Anton F.*, **Coma d'en F.*

Figuerola²

[fiya'ɾɔɫa]

Quant a l'ortografia del cognom, és intrascendent que escrivissin *Figuerolla* l'any 1498. Altrament, no s'ha vist cap irregularitat. N'hem trobat la primera anotació a *Fog.* 1497, amb *Bernat* i *Joan*. Mig segle després, a *Fog.* 1553, apareixen dos *Mateu*, un dels quals complementat amb «de Mendies», un afegit que no sabem interpretar. El segle XVIII és més generós: *Josep Figuerola de la Garranxa* (*Prot.* 1751a, f. 77, 27.12.1755), *Isidre* (1756), *Pere* (*Capb.* 1774, f. 10v), *Pau* (*Crònica*, any 1782), *Maria* (*Pascó*, any 1794), i a *Crònica*, any 1798, *Antoni*, *Baptista*, *Francesc*, *Pasqual* i *Salvador*. *Amill.* 1818 anota per contribuents catorze homes i tres dones. *Reg. Fisc.* 1921 n'inscriu una bona colla: les anotacions núm. 5, 8, 12, 23, entre d'altres. I *Amill.* 1945a, onze homes i tres dones. Hi ha uns quants renoms: *Batistó* (*Crònica*, p. 305, any 1822), *del Borràs* (*Lliure poble*, p. 65, any 1828), *Figuerà* (*Capb.* 1669, f. 54), *de la Garranxa* (*Capb.* 1669, f. 45), *del Guerra* (*Crònica*, p. 271, any 1866), *de l'Hereuet* (*Crònica*, p. 305, any 1822), *Pues* (*Crònica*, p. 307, any 1829), *de la Rosa* (*Prot.* 1754, f. 66, any 1755), *Solter* (*Amill.* 1818) i *de les Viudes* (*Lliure poble*, p. 67, any 1832). I diversos càrrecs al llarg del temps: comptador, regidor, vocal i vocal de l'Academia Agrícola Mutua-Instructiva. El llinatge s'ha vist a *Gratallops* el 1526; a *Cornudella*, el 1658; a *Poboleda*, el 1784, i a *Torroja*, el 1904.

«Francisco Figuerola [...] en caso de venir dicho Joseph Figuerola que es en el servicio de su Mag^d» (*Prot.* 1751b, f. 87v); «Josep Figuerola fadrí de Porrera, de mort violenta, lo qual portaren [...] del barranch fondo» (*Cornudella*, p. 226, 19.8.1836, d'Òbits 1693, AHAT, capsa 2, document núm. 60).

Figuerola, cal¹

['kaɫ fiya'ɾɔɫɐ]

Al carrer del Castell, tocant a l'Encastell. Hi ha un celler.

«Figuerola de las Viudas, antes Bernat» (*Crònica*, fecha que marcan los portales de algunas casas, p. 78, any 1770); «y parte de la [casa] de Antonia Figuerola» (*Crònica*, p. 65, anys 1760 a 1779).

Figuerola, cal²

«La Garranxa. Fins al 1820, sols hi havia cal Figuerola. Entre 1820 i 1865 s'hi feren altres edificis fins arribar a la dotzena de cases» (*Priorat*, p. 103).

Figuerola, el mas de¹

[to 'maz ðe fiya'ɾɔtɛ]

És a la Garranxa, més amunt del llogarret amb cases agrupades. L'edifici es conserva. Hi ha vinya. També s'havia conegut per *mas d'en Nebot* i ara se'n parla del *mas del Fermí*, que n'és el propietari actual, descendent dels Figuerola. També s'hi conserva en bon estat un rellotge de sol.

«arribaren al tossal dit den Marco de Cortiella y en un tossal dit al cap de la Falguera del mas den Cavaller y vuy den Figuerola de Porrera» (*Fitament* 1628); «Hacienda de Figuerola dicho de la Garranxa. [...] La masía de Figuerola primitiva y única que existió en la Garranxa hasta los años de 1820» (*Crònica*, p. 57).

Figuerola, el mas de²

Mapa 1926 el marca sota el coll de les Marrades, una mica apartat a sol ixent del camí de Cornudella.

Figuerola, el molí de Pere

«baixa tota serra avall aïgua vessant per la serra de les Porreres y baixa al molí den Pere Figuerola y ans den Ferriol» (*Capb.* 1774, f. 17).

Aquests llocs són indicats a la frontera amb Pradell. No són de Porrera.

Figuerola, l'olla de

«En 1846, asociados Antonio Figuerola [...] construyeron otra máquina de refinis [...] que colocaron [...] en la oficina de dicho Figuerola [...] quedando Figuerola sólo con la máquina de la sociedad» (*Crònica*, p. 285-286).

V. t. *Aguiló, l'olla d'.

Figuerona

«Lorens Figuerona» (*Fog.* 1553).

Filadors, els

[tos fiʎa'ðos]

Era un local del carrer de la Pescateria, davant del celler de cal Pla. Hi ha record que s'hi reunien dones, potser a filar, però potser només, últimament, a fer tertúlia. Tot plegat és un record una mica esvaït. Altrament, es diu que en aquest local hi havia espardenyers.

Filadors, el carrer dels

[to ka're ðets fi'ta'ðos]

Poca gent en té un record, sempre vague. No se l'anomena gairebé gens. L'hem vist en un pla sense data. És fortament desnivellat entre el carrer del Castell i el del Centre. Des del carrer Major, s'hi accedeix per unes poques escales d'obra i puja fins a l'Encastell. És un carrer que en els plans moderns queda sense nom. El rètol antic, en castellà, dorm en un magatzem municipal. No hi ha memòria que algú s'hagués dedicat a filar, ni llana ni canem, malgrat el que es diu a l'entrada precedent. Es pot veure també *el carrer Nou que puja al Castell*.

Filell, el barranc del, o el torrent del Filell

«la qual devesa [Planes Cornadores] en lo temps que fou establerta afrontava a ponent ab lo torrent nomenat del Filell [establiment del 21 de maig 1394]» (*Capb.* 1669, f. 141v); «las planas Cornadoras [...] á ponent ab lo barranch del Filell» (*Capb.* 1774, f. 126v).

Filell, el coll del

«ÿ de aqui tota serra avall tot aÿguavessant arriba fins al Coll del Filell» (*Capb.* 1774, f. 16).

És la serra que separa el terme de Porrera del de Torroja, per allà al trifini Porrera-Torroja-Poboleda. Jassans, a *Poboleda*, va anotar «serram de Filell», d'un document de l'any 1270, contingut a *Cartas*. Sabaté també troba *Filells* a Torroja, on pronuncien [fi'neɫs], en un protocol de 1425, i diu que el coll fa 515 m d'alt, pròxim a les Argeles. Tots dos situen el lloc per allà al sector indicat. També he vist *Firell* per nom d'una partida de terra de Vandellòs, sector de Masboquera, amb documentació tardana, de 1728, que anota *Filell* i, un segle i mig més tard, *Firell*. Coromines (*OnCat.*, IV, 219a32 i s., s. v. *Filella*) diu que és un arabisme que pot equivaler a 'espina', i suposo que, a muntanya, es podria haver aplicat a una serreta.

Final, la¹

[ta fi'nal]

És una partida de terra coneguda, a l'extrem oriental de la Garranxa, vora el serrat que marca la separació del terme d'Alforja, al capdamunt del vessant esquerre del barranc del Mas del Licor, afluent del barranc de la Garranxa. Hi ha restes clares de la masia que hi havia hagut. Hi domina el bosc. A l'acabament de *Recana*. 1846, hi ha una anotació que diu: «Garranxa (que voldrà dir *Final*)». *Alforja*, p. 135, explica que hi havia les darreres vinyes d'Escaladei, que era *el final* d'on es produïa bon vi. Devia ser una interpretació popular que no coincideix amb l'afirmació de l'últim document dels anotats a continuació.

«partida de la Garrancha final del término de Porrera [...] actualmente de Franco Suque de Reus» (*Llibre XIX*, p. 59, 4.3.1815); «Vista meridional de la final del terme lo que era en lo any 1849 que la compra Joseph Simó y se anomenava mas den Licor en aquell entonces» (*Final XIX*, dibuix desplegable); «de vendrem lo Suqué aquella finca que en endavan es la meva voluntat que se anomeni final del terme» (*Final XIX*).

Final, la²

[ʔa fi'naʔ]

A sol ponent de la plaça de la Carretera, una casa cantonera amb el carrer Nou i el de la Carretera. Sembla que aquest nom el va implantar a l'edifici, quan el va adquirir, el mateix propietari que va comprar les terres de la Final. Sembla que la casa es va construir a partir de la sollicitud de construcció de Sans Aguiló y Comp^a, tramitada per l'autoritat municipal el dia 30 de maig de 1880.

V. t. **Sans*.

Final, el barranc de la

[ʔo βa'raŋ de ʔa fi'naʔ]

És un dels que hi ha més a sol ixent del terme. Comença vora el terme d'Alforja i baixa a reunir-se amb la coma d'en Càntir per formar, junts, el barranc de la Garranxa.

Final, el mas de la

[ʔo 'maz ðe ʔa fi'naʔ]

Una altra manera de designar el *mas del Licor*, que és a l'extrem de sol ixent de la Final.

V. t. *Licor, el mas del*.

Fiol

«Fiol, médico. De su renovación» (*Crònica*, fecha que marcan los portales de algunas casas, p. 78, any 1863).

Fisqueta del Grau, ca la

['ka ʔa fis'ketəʔ 'ɣraw]

Al carrer del Centre. *Fisqueta* és un prenom inusual. Potser volen dir *Cisqueta*.

Flanxo, el

«N. (a) lo Flancho. Debajo la abadía» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 306, any 1813).

Fluvià, el carrer de

[ʔo ka're ðe ʔuvi'a]

És un nom exòtic, que ningú no sap de què pot venir. Es pot suposar que procedeix d'un antropònim que, tanmateix, no hem vist anotat en cap dels docu-

ments als quals hem tingut accés. Tampoc no s'ha observat en cap dels termes que confronten amb el de Porrera. És la primera travessia cap al nord del carrer de la Barceloneta i condueix al Botjaret. *Reg. Fisc.* 1921, f. 150-165, hi situa set cases, que confronten amb la Barceloneta i el Barranc.

«Fluviá» (Òbits 1917 i 1925, i Naix. 1926, f. 33v).

Fondos, els

[tos 'fondos]

Són diversos barranquets que es formen en una fondalada arrodonida, al capdamunt de la Garranxa, sota el Mollló, cap a la banda del terme de Cornudella. A la part inferior, hi ha la coma d'en Càntir. Quan s'ajunten amb el barranc de la Final neix del barranc de la Garranxa. Els documents que vénen a continuació parlen del *barranc dels Fondos*, però no hem sentit mai l'anteposició del genèric. Tenim la impressió que aquest document no és gaire fiable. Ho pot demostrar que en una ocasió tracti el nom en femení.

«Barranco de las Fondas» i «Barranco de los Fondos» (*Amill.* 1945a, f. 29 i 35, 50).

Fondos, la serra dels

[ta 'sere ðets 'fondos]

Una altra manera de designar la *serra del Molló*.

Fonollars, els

[tos funa'łasos]

A part de la forma que encapçala aquesta entrada, un dels documents ofereix *Fa-* per síl·laba inicial. És un espai ocupat per quatre trossets de terra a ponent de la part alta del poble, al vessant a la part inferior del qual hi ha el cementiri actual. *Recana.* 1846 hi situa set terratinents. *Plano* 1886 anota «Fonollés», al camp, a una petita distància de les cases, com si hi conduís un camí que és continuació del carrer dels Olivers.

«Los Fonollars los poseían el espresado Montreal, Pedro Obert y José Cuaso», «vaellanar [*sic*] et vinya als Fanollasos» i «Y una viña apellat lo Fonollar» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 61, 95 i 96, any 1460); «pesa de terra de vinya y avellaners plantada partida dels Fonollars» (*Prot.* 1751a, f. 149, 2.12.1760); «bastará que se diga que la avenida del insignificante valle llamado los Fanollás, derribó una parte de la muralla» (*Crònica*, p. 243, any 1845); «Fanollasos» (*Recana.* 1846); «Coma den Romeu» [afegit en llapis «Fonollasos»] (*Amill.* 1945b, finca núm. 384).

Fonollars, el camí dels

[to ka'mi ðets funa'łasos]

És la continuació del carrer dels Olivers cap al camp, vers la partida de la qual pren el nom.

Fonollosa

«afronta [...] et ab Antoni Fonollosa» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 95, any 1460).

font

V. **Canó*, **Cap del Mas de Joan Crusat*, **Coma del Porteta*, *Eres*, **Escurçons*, *Freixa*, *Gall*, *Gallo*, *Garrofer*, *Grèvol*, *Llop*, **Manxa*, *Mas de la Rosa*, *Muntaner*, **Novella*, **Pobres*, **Ramon Aduart*, *Teula*, *Vella*.

Font¹

V. **Plana de la F*.

Font²

«Maria Font viuda de Leon Ardevol» (Pascó, 3.10.1811).

Font, el camí de la

«fraginal qui va a la font [...] ab lo camí de la Font eo ab lo camí que va a Gratallops» (Prot. 1754, f. 273, 7.10.1756).

Font, el carrer de la

[tə ka're ðe tə 'fɔn]

El document de 1794 parla de «lo carre q^e se va formant» i aquest era sens dubte el *de la Font*. Al final d'aquest carrer hi devia haver el Molí de l'Oli per nom de partida de terra, segons una anotació de *Recana. 1846. Amill. 1818* hi anota vint-i-nou propietaris. Hi havia hagut un portal; les fustes que en quedaven van ser subhastades el dia 5 de novembre de 1876 (Vaquer).

V. t. *Font de Baix, el carrer de la; Font de Dalt, el carrer de la*.

«al entrar en la calle de la Fuente» (*Crònica*, p. 116, any 1700); «Al extremo de la calle de la Fuente sobre el año 1742» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 306); «des de lo carre q^e se va formant hasta lo riu [...] y paratge dit lo Moli del Oli» i «carrer de la Font af^a [...] de detras lo carrer de dalt» (Pascó, any 1794); «casa en la calle de la Fuente» (*Crònica*, p. 58, any 1796); «los primeros vecinos de la calle de la Fuente» (*Crònica*, alumbrado, p. 269, any 1865); «calle de la Fuente» (Matrim. 1870, 27.1.1872; Naix. 1871; Naix. 1881, i Òbits 1900, f. 75).

Font, el pla de la

«inmediato al pueblo y llano dicho de la Fuente» (*Crònica*, p. 67).

Devia ser l'espai en el qual hi havia la Fonteta.

Font, el raval de la

«aquella casa [...] en la raval de la Font de dita vila» (Prot. 1752, f. 77, 27.12.1755).

Devia ser el sector on s'anaven formant els carrers de la Font de Baix i de Dalt.

Font d'en Janer, la

«en la partida vulgarment dita la Font den Janer [...] a mig jorn ab lo Riu de Cortiella» i «per una sort part vinya y part terra campa a la partida de la font den Gener [...] en la partida dita la Borgeta» (*Capb.* 1669, f. 8 i 68); «una here-tat dita la Font den Gener dins la qual hi ha un moli de oli [...] a la partida dita el diumenge devall» (*Capb.* 1774, f. 24).

El mateix document en un cas escriu *Janer* i, a l'altre, *Gener*.

Font de Baix, el carrer de la

[to ka're ðe ta 'fɔn de 'βajʃ]

Altrament dit *carrer de la Font*. És un dels llargs i planers. És producte de l'expansió de la vila cap a ponent, del segle XVIII. El rètol del *Plano* 1886 diu «C. de la Fuente de abajo». Entenem que no es refereix a *la font de Baix*, sinó *al carrer de Baix de la Font*. És paral·lel a la vora dreta del riu de Cortiella. I també paral·lel al carrer de la Font de Dalt. Arrenca del començament del carrer de la Pescateria i conduïa a la Fonteta, a l'altra banda del riu. És continuat fora vila pel camí de Torroja. La preocupació per l'aigua a la vila era viva l'any 1861. Ho dóna a entendre que hi hagués hagut un propòsit —que es va frustrar— de fer-hi arribar aigua de diverses fonts del terme (*Crònica*, p. 263). Ara és retolat *de Prat de la Riba*. Durant la dictadura franquista, havia estat *de José Antonio*.

«calle de la Fuente Baja» (Matrim. 1870; Matrim. 1911, f. 10, i Òbits 1872 i 1917); «calle de la Fuente Abajo» (Naix. 1871; Òbits 1871, any 1872; Òbits 1900, f. 7, i Òbits 1917, f. 44); «Fuente de Abajo» (Naix. 1881, f. 95, any 1885).

Font de Dalt, el carrer de la

[to ka're ðe ta 'fɔn de 'ðatʃ]

Amill. 1818 no en parla; al seu lloc anota el *carrer de Dalt*, amb vint-i-dos contribuents. El rètol del *Plano* 1886 diu «C. de la Fuente de Arriba». Entenem que no es tracta de *la font de Dalt*, sinó *del carrer de Dalt de la Font*. És paral·lel al carrer de la Font de Baix, que li queda al sud; però el de Dalt és més curt. Porta una direcció oest, com l'altre, a ponent de la vila, i fa cap en un descampat, que correspon als Trossets, des d'on es comunica amb el de Baix. Una de les cases va marcada amb l'any 1884. La majoria dels edificis té la porta d'entrada al carrer de la Font de Baix. *Reg. Fisc.* 1921, f. 166-186, «Fuente Arriba», hi situa vint-i-una cases, algunes confrontant amb el carrer de Vilanova, amb afores i amb «callejón», que deu

ser el bocí de camí que el fa enllaçar amb el carrer de la Font de Baix, si no fos el que el comunica amb el carrer de Vilanova.

«calle de la Fuente de Arriba» (Matrim. 1870, 30.10.1871; Òbits 1871, any 1873, i Naix. 1881, f. 34v, any 1883); «calle de la Fuente Alta» (Matrim. 1870; Naix. 1871, f. 11, i Òbits 1871, any 1873); «Calle Fuente Arriba» (Naix. 1926, f. 6; Matrim. 1911, f. 10, i Òbits 1900, f. 9).

Font de na Tolosa, el bosc de la

«anant pujant per la dita serra amunt [del Mas den Porrera] [...] a la part de sol hixent en un tossalet que esta al cap del bosch de la Font de na Tolosa [...] manaren [...] en la summitat de dit tosal posar una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628).

Els encarregats de posar fites al terme troben aquest bosc al serrat que separa el terme de Porrera del de Falset. *Gratallops*, p. 249, parla de la partida de terra coneguda per *la Font de na Tolosa*, segons un document de l'any 1637. *Crònica*, p. 284, fa la lloança de l'aigua ferruginosa d'aquesta font. A *Cornudella* es va anotar *Sumell de Tolosa* per nom d'un jueu de Falset, tret de MN 1399, i no es pot excloure que el nom de la població occitana de procedència d'aquell hebreu, que feia negocis pel Priorat, hagués quedat per topònim porrerà. També hi va haver Isaac de Tolosa, igualment resident a Falset, amb actuacions en localitats del Baix Camp, entre 1345 i 1347, segons *Liber Iudeorum núm. 90 de l'Aleixar (1344-1348)*. *Estudi i edició*, Barcelona, Fundació Noguera, 2004. doc. 70, 173, 372 i 690.

V. t. *Bosc de les Toloses*, *el*.

Font Encantada, el barranc de la [tə βa'raŋ de ʔa 'fən aŋkan'taðɛ]

És equivalent al *barranc de Pradell*, al terme de la vila veïna.

Fonteta, la [ʔa fon'tetɛ]

És un altre nom de la *font Vella*.

Fonts, el carrer de les

Només hi ha el *de la Font*. Quan algun document l'anomena, és per error de l'escrivà, o per mala informació que va rebre.

Foresa, el torrent de la

«se poden comprá las terras [...] que se troban en disposició de vendres fins al torrent de la Foresa» (*Final* xix, Afrontacions fixes de la Final).

No se'n parla gairebé gens i, en tot cas, no utilitzen *torrent* per genèric, sinó *barranc*. Baixa de les Foreses i s'ajunta amb el barranc de la Garranxa no gaire lluny a l'oest-sud-oest de les cases de la Garranxa.

Foreses, les

[tes fo'rezes]

És un territori molt gran i bastant inclinat que ocupa el vessant que des de la línia de contacte amb el terme de Cornudella de Montsant, baixa a trobar el barranc de la Garranxa. És al NE i bastant distant de la vila, amb un tossal fronterer que fa 671 m d'altitud. *Recana*. 1846 hi anota vuit propietaris. Una de les terres confronta amb el terme de Cornudella i una altra, amb el de Poboleda. Aquesta última afirmació obeeix a confusió, sens dubte. A Cornudella vam trobar la *serra de la Foresa* a *Fitat Nou* de 1814, una fitació per a delimitar quins delmes anaven cap a Escaladei i quins cap al rector de Cornudella.

«Foresa» (*Recana*. 1846); «desde las tierras de Simó en la Foresa, subiendo hasta lo mas alto del molló» (*Crònica*, p. 57); «llamada la Foresa antes Artigas del Fra-re y del Grá de Mill, termino de Porrera» (*Escrip.* XIX (II), cancel·lació d'hipoteca, notari Francisco Pellicer y Borrás, 7.1.1872); «Foreses» (Mapa 1926).

Foreses Altes

«Foresas altas de cups lluny» (*Recana*. 1846).

Foreses Baixes

«Foresas baixas las que tenen cups prop» (*Recana*. 1846).

forn

V. **Baix*, **Calç*, **Comú*, **Dalt*.

Forn¹

V. **Pepo del F.* [*de la Plaça*].

Forn²

Lliure poble, p. 98, parla de *Josep* i *Maria Forn*, referint-se a l'any 1855.

Forn, el

«arrenden a Fran^{co} Muntane y Vall Pages lo forn» (Pascó, any 1795).

Es devia referir al *forn del Comú*.

Forn, del

«Joan Domenech dit del Forn pages» (*Capb.* 1669, f. 13); «Jph del Forn» [al carrer del Castell] (*Amill.* 1818); «Ramón del Forn (a) Mantega» (*Lliure poble*, Acontecimientos varios, p. 65, 21 de gener 1828).

Hi ha un record vague del *Josep del Forn*.

Forn, el carrer del

[to ka're ðet 'forn]

Pel forn de coure pa que hi havia en aquest carrer la Universitat pagava a Escaladei un cens de dos sous i una lliura per amortització, per sant Miquel de setembre (*Capb.* 1669, f. 4). Tots els poblats a Porrera són obligats «a couer lo pa en lo forn de la Senyoria», diu *Capb.* 1774, f. 20. Ara prefereixen dir-ne *carrer de Mestre Llurba*, però la gent gran sap que era el *del Forn*. Segons el *Plano* 1886, el carrer és bastant llarg. Va de ponent a llevant, des del carrer del Portal a trobar el punt on s'ajunten el carrer de la Unió i el de Sant Josep. Hi fan cap els Carrerots i el carrer del Centre. *Reg. Fisc.* 1921, f. 187-202, hi anota setze cases, que toquen amb el carrer del Portal, de l'Escola i la plaça de la Constitució. El mateix manuscrit de 1925 anota també el *carrer de Mestre Llurba*; devia ser l'època de la substitució d'un nom per l'altre.

«dita la casa de la Vila [...] ab lo carrer per lo qual se va al forn [...] a part detras ab la carrerada dita dels Cardasars» (*Capb.* 1774, f. 122v); «en la calle del Horno» (*Matrim.* 1870, 17.12.1870; *Òbits* 1871, any 1873, i *Naix.* 1881, f. 10v); «calle del Horno» (*Òbits* 1900, f. 6; *Òbits* 1917, f. 25, i *Òbits* 1925, f. 4v).

Forn Vell, el carrer del

«casa ab sa prempsa de lliura que antes fou forn de coure pa [...] que tenim eo que dita universitat te en lo carrer dit del Forn Vell que afronta ab lo fossar comu» (*Capb.* 1774, f. 114).

Forner

«Lorent Forner» (*Fog.* 1553).

El cognom consta a *Cornudella* l'any 1399; a *Poboleda*, el 1434, i a *Gratallops*, el 1527.

Forques, les

«cayó [una centella] sobre la octava estación del Calvario inmediato al lugar llamado de las Forcas» (*Crònica*, p. 196, any 1832).

Fossar, el

«que tenim eo que dita universitat te en lo carrer dit del Forn Vell que afronta ab lo fossar comu de la present vila» (*Capb.* 1774, f. 114).

Capb. 1669, f. 4, diu que confrontava amb el carrer del Forn; es referia al primer fossar, tocant a l'església primitiva, allà on ara hi ha la Casa de la Vila. *Recana.* 1846 diu que la terra de Baptista Aulèstia, situada al Cardessars, confronta amb el Fossar. També hi confronta la Carrerada. I en aquest cas es refereix al cementiri de la part alta del poble, per allà al Castell.

fraginal

V. **Farriginal*.

Fraginet

«Nota dels dines rebuts del any 1839 - Eustaquia Fraiginet - Eustaquio Fraiginet» (*Llibreta* XIX).

Deuria ser millor escriure *Freginet*, equivalent a *Freixinet*.

Franca

V. **Roca F*.

Francesc, del

«Fran^{co} Domenech llamado del Fran^{ch}» (Prot. 1754, f. 65, 9.1.1755); «Joseph Domenech dit del Francesch» (Prot. 1759, f. 236v, 6.10.1761).

Francesc del Pou

«Francisco Pellicer y Domenech, notario, como heredero de Francisco Domenech (a) Francesch del Pou» (*Lliure poble*, p. 98, 5 de març 1855).

Francesc Macià, el carrer de

«calle de Francesc Macià» (Òbits 1925, f. 68, 20.1.1932, i f. 82, 2.9.1933).

Hi vivia Juan Fabregat Sanclement i Maria Miralles i Sabater. No hem trobat ningú, ni cap document, que recordi quin nom anterior havia desplaçat. Va ser un homenatge a Francesc Macià i Llussà (1859-1933), president de la Generalitat de Catalunya (1931-1933).

Francesos, el tomb dels

[to 'tom deɫs fran'sezos]

Donaven aquest nom a la cantonada de vora la Fàbrica. En guarda record un dels nostres contertulians. N'ignora el motiu.

Francisquet

«que Francisquet se guarecía en una masía» (*Crònica*, p. 222, any 1838); «una muchacha que [...] era la querida de Francisquet», «pues era provable que Francisquet procuraría vender cara la suya», «largo rato luchó Francisquet», «sin dar lugar que Francisquet disparase su arma una bala le travesó el pecho», «asia á Alforja llevándose el cadáver de Francisquet encima un burrico» (*Crònica*, p. 222, any 1838); «Francisco Asens (Francisquet)» (*Crònica*, p. 221); «Francisco Mestres (a) Francisquet» i «Francisco Asens y Simó (a) Francisquet» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, any 1822 i 1834 a 1840).

Franco

V. **Generalísimo F.*

Franquet

[fraŋ'kɛt]

Es comenta que el llinatge va venir de Torroja, on encara hi és. El llinatge es conserva a Porrera. *Amill. 1945a* anota els germans *Franquet Sentís* tres vegades: dos homes i una dona. El cognom consta a *Torroja* el 1319; a *Gratallops*, el 1496; a *Cornudella*, el 1681; a *Poboleda*, el 1694, i a *Alforja*, el 1756.

Franquet, cal

['kaʎ fraŋ'kɛt]

Una casa del carrer de la Pescateria.

Frare

V. **Artigues del F.*, **Jaumet del F. Sastre*, **Magdalena del F.*, **Ramon del F.*

Frare, el

«Joseph Domenech dit lo Frare» (*Capb. 1669*, f. 6).

Frare, del

«testimonis Fran^{co} Domenech dit del Frare» (Prot. 1754, f. 179v, 7.3.1756); «Ramón Ardévol, dicho del Frare» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 304, anys 1806 a 1814).

Frare, cal

['kaʎ 'fɾare]

Una casa del carrer Major.

Frares, el carrer dels

«Pablo Baldrich» [al carrer dels Frares] i «Juan Inglada» [al carrer dels Frares] (*Amill. 1818*).

Potser havia estat el *carrer del Perxe*; però no tenim elements per a afirmar-ho.

Frares, la casa dels

[ʎa 'kaze ðɛʎ 'fɾares]

No se'n parla gaire. Havia estat al Perxe. *Desamortització* situa la casa d'Escaladei al carrer del Pont, cosa que coincideix, amb un valor de 31.101 rals.

«pel que fa a Porrera sembla que la reacció dels veïns va ser també violenta. [...] en 1764, quan el monestir va pretendre una aplicació massa rigorosa del delme, algú va calar foc a dues pipes d'aiguardent de la casa dels frares [...] Uns anys després, per la mateixa causa [...] un altre [...] sabotatge, que en aquesta ocasió va consistir en l'obertura d'un cup del que es va perdre una gran quantitat de

vi» (*Història*, Les violències de Porrera, p. 386); «prenen las primeras [aigües] devall cals Frares» (*Crònica*, p. 130, any 1766); «fueron llamados a casa de los Frailes en presencia del procurador de la Cartuja» (*Crònica*, p. 141); «compró al Gobierno la casa de los Frailes» (*Crònica*, p. 237, any 1841).

Frares, l'olla dels

«Los frailes de la Cartuja, en 1748, establecieron otra en su casa de ésta» (*Crònica*, p. 285).

Es refereix a l'establiment d'una oficina d'aiguardent, és a dir, d'una *olla*.

Frares, el porxo dels

«la calle que hiba desde el pórtico dicho de los Frailes» (*Crònica*, p. 175, any 1821).

Fraret, el [to fta'ɾet]

Hi ha record que el renom s'havia aplicat a un traginer que anava a Reus amb bots de vi —o potser d'aiguardent— a l'esquena dels muls. Devia administrar bé els guanys puix que es va fer una casa al poble.

«José Pellicer (a) Fraret» (*Infrac.* xix, any 1844); «Juan Pellicer Fraret» i «Jph Pellicer Fraret» (*Recana.* 1846).

Freixa, la font de la [ta 'fɔn de ta 'frejʃe]

Resulta curiós que, si es refereix al nom de l'arbre —tal com sembla—, rebi tractament femení. És a la Garranxa, sota el Molló. Hi neix el barranc de la Garranxa. Sota la font, hi ha tres roques monumentals que hi són d'ençà que les hi va portar l'aiguat de l'any 1967. Per allà a la vora hi ha una abundància de grèvols i es parla d'un d'especial que fa els fruits de color groc en lloc de fer-los vermells. És un paratge molt humit en el qual els arbres prosperen de pressa.

Gabriel, del

«Jph. Domenech llamado del Gabriel» (Prot. 1754, f. 67v, 10.1.1755).

Gaget

V. **Molí d'en G*.

Gaget, el [molí] del

«la construcció del molí [...] del Montlleó el 1794, quan fins aquell moment sols hi havia el del Gaget, que deuria ser el de la vila» (*Priorat*, p. 96); «La escritura [de 1766] [...] aclara lo dicho en otro lugar de esta historia sobre el molino

dicho den Gaipet [*sic*], que es el mismo que aquí se dice de Vallés propio antiguamente del Común de ésta» (*Crònica*, p. 131); «á este ultimo [de Montlleó] fueron pasadas las muelas del antiguo molino dicho del Gaiget [...] y como no había otro que el espresado de Gaijet, a un cuarto de legua de la población río arriba» (*Crònica*, p. 67, anterior a 1794).

Adoptem la forma *Gaget*, que sembla la més raonable per diminutiu de *gaig*, nom d'un ocell. Devia ser el molí que va donar nom a la partida de terra coneguda per *el Molí*. Havia estat aigües amunt del molí de Montlleó. L'edifici ha quedat engolit per la vegetació i gairebé no se'n veu cap residu. També l'hem anotat per partida de terra: *Molí d'en Gaget*.

Gaià, el

«Jaime Gaya Ramon» (*Amill*. 1945a).

Diuen que el Gaià era mallorquí. Passa per haver estat un especulador que va anar de pas per la vila i hi va comprar una gran finca: el mas d'en Pubill.

Galán

V. **Fermín G*.

Gall, la font del [ʔa 'fɔn deʔ 'ɣaɫ]

Se'n parla per allà al mas de la Giola.

Gallicant, cal ['kaʔ ɣaɫi'kan]

Era el nom d'una casa del Perxe abans de dir-se *cal Pigat*.

Gallo, cal ['kaʔ 'ɣaɫo]

Havia estat el renom d'una família que vivia a l'Encastell. Es parlava sobretot de l'Anton Gallo, desaparegut fa anys. El nom havia correspost a una de les cases de la Garranxa.

Gallo, la font del [ʔa 'fɔn deʔ 'ɣaɫo]

Als Fondos, abans d'arribar als masos del Quico de la Rossa i del Pepo, vora la llera de la coma d'en Càntir. Diuen que hi ha una de les aigües més bones del terme.

Galtés

«Pedro Galtés Torres» (*Amill*. 1945a).

Gandalla, cal ['kaʎ ɣan'daʎe]

A la Barceloneta.

Garcés [gar'ses]

Es té notícia d'una sola família amb aquest cognom. *Amill. 1945a* l'anota dues vegades: un home i una dona. El cognom consta a *Pradell* el 1884.

Garcés, cal ['kaʎ ɣar'ses]

A la Barceloneta.

Gargori

V. *Gregori*.

garranxa

V. **Anton Figuerola*.

Garranxa

V. **Teresa de la G*.

Garranxa, la¹ [ʎa ɣa'raptʃɛ] o [ʎez ɣa'raptʃes]

També l'anomenen en plural. La partida és presidida per l'antic llogaret d'aquest nom, a l'est-nord-est de la vila. *Recana. 1846* diu que hi havia seixanta propietaris, fet que es comprèn per la gran extensió que té la partida, i que alguna de les terres confrontava amb el terme de Cornudella i amb el d'Alforja. Joan Coromines, a *DECat.*, IV, 383a22-28, diu que «de l'encreuament de *garra* 'cama' [...] amb el mossàrab *GANXO*, *GANXA* resultà *garranxa*». Conclou que equival a 'perxa rústega feta d'una branca penjada al sostre', 'rama d'esbarzer'. A 386b12-18, diu: «Que havia de ser antic es comprèn pel fet que, en fundar una *Granja* els monjos de *Scala Dei* a l'Alta Vall de Porrera del Priorat, el poble va alterar aquest gal·licisme en *La Garranxa*». El *DCVB*, s. v. *Garranxa*, explica que la «perxa rústiga» és un «Bastó que té alguns branquillons a manera de ganxos, i que, penjat al sostre [...] serveix per a tenir-hi penjat el llum, les cistelles, les botifarres, etc.».

«seguint per la carena es dirigia al cim del tossal dit la Coma den Figueres, a la partida de la Garranxa» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 295); «puja fins a la serra del Coll de Cortiella y travessant tota la serra enllà sempre aïgua vessant fins a la Garranxa» (*Capb. 1774*, f. 17v); «de la Garranxa» (*Prot. 1751a*, f. 77, 27.12.1755, i Pascó, any 1794); «en la partida de la Garranxa dicha la Final» (*Crònica*, p. 255); «en la Garranxa» (*Òbits 1871*, any 1874); «Garranches» [en llapis «Mas del Peyri»], «Garranchas» [en llapis «Giberga»] i «Garranchas» [en llapis «Terra Cuques»] (*Amill. 1945a*, f. 1, 90 i 120); «Gar-

ranchas» [en llapis «Trocet»]; «Garranchas» [en llapis «Gibertas»]; «Garranchas» [en llapis «Creueta»] i «Garranchas» [en llapis «la Falguera»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 270, 282, 418 i 555).

Garranxa, la²

[ʎa ya'raɲtʃɛ]

Un dels nostres informadors que hi té propietat diu que al llogaret hi havia una vintena d'edificis, entre habitatges i corrals, uns quants de concentrats i els altres dispersos. Els que hi ha agrupats són en un llom a l'esquerra del barranc dels Fondos i a la dreta del de la Final. Ens han anomenat *cal Ros*, *cal Vall*, *cal Pepo*, *cal Gallo* i *ca l'Eminta*. *Geografia* diu que hi havia set cases habitades «y algunes masies [...] sense que ostente cap cosa digna d'ésser anotada». Segons *Nomen*. 1950, les cases són a 4 km de la població; hi havia cinc edificis per a viure-hi i nou de destinats a d'altres usos, amb sis habitants. A *Cornudella*, p. 226, hi ha una anotació treta de MN 1399 i, al segle XVI, es considerava equivalent al *mas d'en Torner*. Fins al 1820 sols hi havia cal Figuerola. Entre 1820 i 1865 s'hi feren altres edificis fins a arribar a la dotzena de cases, segons *Priorat*, p. 103.

V. t. *Garranxa, els masos de la*.

«en la masia de la Garranxa» i «caserio de la Garranxa» (Naix. 1881, any 1884 i any 1887); «la Garranxa» (Naix. 1901, f. 96).

Garranxa, de la

«al moment de produir-se la repoblació el terme de Porrera fou repartit en quinze grans finques o masos, alguns dels quals haurien subsistit durant segles com els [...] de la Figuerada o Garranxa» (*Priorat*, p. 93); «Joan Figuerola de la Garranxa» (*Capb. 1669*, f. 45); «hacienda de Figuerola dicho de la Garranxa» (*Crònica*, p. 57).

Allà on diu *Figuerada* devia haver de dir *Figuerola*. Es pot posar en dubte l'explicació que en fa *Priorat*.

Garranxa, el barranc de la

[ʎo βa'raɲ de ʎa ya'raɲtʃɛ] o [de ʎɛz ya'raɲtʃɛs]

S'inicia a partir de la reunió del barranc de la Final amb els Fondos, per allà a la Garranxa i va a reunir-se amb el riu de Cortiella, en un punt que es coneix per *els Dos Camins*, on arriba el terme d'Alforja. Fa un recorregut d'uns 3,5 km i un desnivell de cap a 350 m. *Recana. 1846* l'anota per confrontació d'una terra a la Garranxa.

«Per unes altres terres dites lo Mas de na Piquera [...] a mig jorn ab lo cap del barranch de la Garranxa» (*Capb. 1669*, f. 46); «Barranco de las Garranchas» i «Barranco de la Garranxa» (*Amill. 1945a*, f. 45, 50, 57, 82 i 177).

Garranxa, el mas de la

«anant sempre enves sol ponent per la summitat de dita serra, ayguavesant a dos parts, a la que foren en dret lo mas de la Garranxa manaren a dit mestre Franquet de possar una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628); «Francisco Simó labrador del manso de la Garranxa» (Prot. 1751*b*, f. 70*v*); «la hon^a Maria Figuerola [...] del mas de la Garranxa» (Pascó, any 1794); «Fran^{co} Simo y Guasch del mas de la Garranxa» i «Joan Simo fadri pages fill de Fran^{co} y de Cecilia Arbones [...] del mas de la Garranxa» (Pascó, 9.12.1798 i 21.8.1810); «Mas Garranchas [afrontació]» (*Amill*. 1945*a*, 57).

La primera anotació en parla quan l'equip que posava fites al terme baixa pel serrat que separa el terme de Porrera del de Cornudella, entre el Molló i el coll de les Marrades. El fet que l'última anotació utilitzi el plural de la part específica no és obstacle perquè les ajuntem.

Garranxa, els masos de la

[ʔoz 'mazoz ðe ʔa ɣa'raɲtʃɛ]

Recana. 1846 els indica a la Garranxa. N'hi havia vuit o nou d'agrupats. El document que segueix, d'un parell de segles abans, parla del *mas*, en singular, tot baixant del Molló, pel serrat que separa Porrera de Cornudella. El forn que hi havia per a coure pa encara es veu al costat del mas del Figuerola; era subjecte a un cens de sis diners «per rahó del fornatge». Una nota sense data trobada entre els f. 103 i 104 de *Capb*. 1774 diu: «Joan Figuerola te lo mas de la Garranxa, sols confessa fornatge».

«Per lo farratge del mas de la Garranxa» (*Capb*. 1669, f. 44); «y Joan Figuerola pagesos dels masos de la Garranxa» (*Capb*. 1774, f. 31*v*).

Garranxa, la serra de la

«comensant a la serra de la Garranxa es a saber al cap del tossal del Bosch del Archebisbe» (*Capb*. 1774, f. 16).

Garranxa, la vall de la

[ʔa 'vaʎ de ʔa ɣa'raɲtʃɛ]

Una altra manera de referir-se al *barranc de la Garranxa*.

Garranxa de les Viudes, de la

«Pascó del Riu y su esposa de la Garranxa de las Viudas» (*Crònica*, sepulturas, p. 70, any 1795).

Garranxer

«Antonio Figuerola (Garranché), miliciano de Porrera» (*Crònica*, p. 202, any 1822); «Antonio Figuerola (a) Garranché. En Mayals» (*Crònica*, muertes de infortunio, guerra, p. 305, anys 1834 a 1840).

Garranxera, ca la

[ˈka ʎa ɣaraɲˈtʃeɾɐ]

Habitaven per la Garranxa i s'hi quedaven. La casa és al carrer dels Olivers.

Garranxes, el camí de les

[ʎo kaˈmi ðe ʎeɾ ɣaˈraɲtʃes]

Surt de la Barceloneta, passa per vora els Rentadors i tira riu amunt, sempre per la vora dreta del corrent. És carreter i, a partir del mas d'en Pubill, no es conserva en gaire bon estat. Recorre una bona distància i salva un desnivell de cap a 370 m per arribar a les cases de la Garranxa. Segons Mapa 1926 encara tira més amunt, gairebé fins sota el Molló. També és conegut per *camí de Riuamunt*.

Garranxes Altes

«Garranchas altas» (*Recana. 1846*).

Garranxes Baixes

«Garranchas bajas» (*Recana. 1846*).

La descripció continua amb «las que tenen los cups prop».

Garrofer, el

[ʎo ɣaɾoˈfe]

És una partideta, prop i a ponent de la carretera de Cornudella, al SO del coll de les Marrades, damunt de la Coma. Hi ha un parell de masos, a una altitud de cap a 500 m, amb pinar. *Recana. 1846* hi situa un sol propietari, «Fran^{co} Asens». És un nom estrany, en un terme on el garrofer no viu. Un dels nostres consultats només recorda haver-ne vist un de bord, amb fulles molt petites i sense fruit. Val a dir que el nom de la parada no té res a veure amb l'arbre sinó que és l'adaptació d'un nom antic i estrany a un nom d'interpretació fàcil. Em refereixo a *Godofré*.

V. t. **Godofré, el coll de*.

«Garrofé» (*Recana. 1846*).

Garrofer, la font del

[ʎa ˈfɔn deʎ ɣaɾoˈfe]

És a cosa d'1,5 km al nord de la vila, en línia recta, i a ponent i a uns 300 m de per allà al punt quilomètric 3 de la carretera de Cornudella de Montsant. L'any 1861 hi va haver un propòsit de conduir-ne l'aigua cap a la vila. Hi ha una bassa gran i una mineta.

«las aguas de la fuente [...] las del Garrofé» (*Crònica*, p. 263, any 1861).

Gascó

«Johan Guasco» (Medinaceli, doc. núm. 600, 28 desembre 1490).

Gel, el pou de

«[...] es construí [...] així com el pou de gel el 1791» (*Priorat*, p. 96).

El van construir a la devesa d'Amorós, tirant riu amunt, a mig quart d'hora de Porrera. Sembla que la idea la va tenir un frare de la família Amorós, potser Josep Amorós, franciscà, que va morir cap al 1795. Si bé *Crònica*, p. 74, diu que l'empresa es va abandonar a causa dels mals resultats, pensem en canvi que la va fer plegar la Cartoixa, que exercia una gran activitat en el comerç del gel i en volia tenir el monopoli, dintre el seu territori. (V. Ramon Amigó, «Una altra nevera, al Priorat», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* (Barcelona), 64 (2007), p. 131-132.)

Gendre

V. **Costa del G.*

Gendre, casa

«De casa Gendre» (*Crònica*, sepulcros, p. 69, any 1799).

Oralment, devia ser *cal Gendre*.

Gendret, el

«Francisco Ardévol, dicho lo Gendret» (*Crònica*, p. 142 i 285, anys 1795 i 1781).

Gener

«y su esposa, Manuela Gener, en 1775» (*Crònica*, p. 128).

El cognom consta a *Poboleda* el 1617; a *Pradell*, el 1636; a *Alforja*, el 1788, i a *Gratallops*, el 1839.

Generalísimo Franco, la plaça del

Va ser la que ara és retolada *plaça de Catalunya*, coneguda per *de la Carretera*. Honorava el militar Francisco Franco Bahamonde (El Ferrol, 1892 - Madrid, 1975) que es va revoltar contra la II República espanyola, al govern de la qual havia jurat fidelitat, va provocar la guerra i va instaurar la dictadura encaminada a destruir la cultura i l'economia catalanes.

Germandat, la

Abans de la guerra, havia estat l'antecessora de la Cooperativa. Era una entitat d'esquerres.

Giberga, la

[ʎa dʒi'βeryɐ]

És el nom d'una finca, davall del coll de les Marrades; confronta amb el terme de Cornudella. *Fog.* 1553 anota *Francesc Giberga*, a Alforja, citat per Jassans (*Alforja*, p. 153). Traiem de Jassans, *Poboleda*, p. 122, les dues anotacions que vénen a continuació, obtingudes del *Registre Universal de totes les escriptures que estan en lo Archiu de Scaladei [...] fet en lo any mil sis cents trenta y cinch*, de l'Archivo Histórico Nacional, Madrid. En el nostre recull de *Cornudella*, ja que havíem sentit *Gibergues* alternant fonèticament amb *Gibertes*, vam proposar que podia haver correspost al mas de Perinet, de Cornudella, però ara considerem que a aquesta proposta li falta més fonament.

«Elvira Comtesa de Urgell y señora de les Montayes de Ciurana que en los masos de Gibergues y en la partida nomenada Citjas no hi te ningun dret com ella pretenia y torna dits masos y partida al Prior de Garraf com a verdader senyor» (10.6.1218); «quedava encara un alou que no era en mans dels cartoixans, es tractava dels masos anomenats de Girbergues [que] foren donats pel rei Jaume I al monestir, el 30 de juny de 1266. A partir d'aquests moments, doncs, Scala Dei va passar a senyorejar totalment, i durant molts segles, aquest territori» (*Història*, p. 102); «Garranchas» [en llapis «Giberga»] (*Amill.* 1945a, f. 90).

Giberta

«Giberta y Mallola» (*Recana.* 1846); «Garranchas» [en llapis «Gibertas»] (*Amill.* 1945b, finca núm. 270).

El primer document hi inscriu sis propietaris, tres dels quals són del llinatge *Montlleó*, i les terres confronten amb el camí de Cornudella i el terme de Cornudella. A *Cornudella* (p. 230 i 231), vam anotar *les Gibertes* cap a la Coma Tornera i les muntanyes de la Garranxa. Vam trobar l'antropònim *Gibert* a partir del final del segle xiv.

V. t. *Giberga, la*.

Gil

La firma d'Ant^o Gil figura a les ordenances municipals aprovades l'any 1876. El cognom consta a *Poboleda* el 1638; a *Cornudella*, el 1696, i a *Gratallops*, el 1742.

Giol¹

V. *Rosend G.*

Giol²

[dʒi'ɔʎ]

És un llinatge que es manté viu. L'any 1876 Antoni Giol va obtenir, en una subhasta pública, les fustes que quedaven del portal de la plaça de la Carretera. El cognom consta a *Torroja* el 1808.

«Pedro Giol» [a les masies] (*Amill.* 1818); «Pere Giol» i «Jaume Giol» (*Recana.* 1846); «Pedro Giol, muerto por los ladrones. En el mas den Compte» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 307, any 1829); «Antonio Giol» (*Lliure poble*, p. 98, 5 de març 1855); «Juan Giol Corbella, médico C.» (*Correspon.*, 31.1.1869, vocal de la Junta de Sanitat); «Jaime Giol» (*Correspon.*, 6.9.1871, relació de compresos en tarifa especial de patent, casa de pupilos); «Rosendo y Juan Giol Figuerola» (*Reg. Fisc.* 1921).

Giol, cal [ˈkaʎ dʒiˈɔt]

A la plaça de la Carretera, és la casa del cantó de sol ixent més pròxima al sud. Confronta amb can Simó.

«desde la casa de Jayme Giol que en 1752 era propia de José Prats» (*Crònica*, p. 65); «Giol, Jayme. 1858. De su renovación» (*Crònica*, fecha que marcan los portales de algunas casas, p. 78).

Giol, el mas del [to ˈmaz ðeʎ dʒiˈɔt]

També és conegut per *mas d'en Caçador de Dalt*.

Giola

V. **Mas de la G*.

Giola, el mas de la [to ˈmaz ðe ʎa dʒiˈɔtɐ]

L'edifici està malmès. És entre el riu de Cortiella i la carretera de Torroja, poc abans que aquesta carretera travessi el barranc del Mas d'en Gregori. Hi ha un dels rellotges de sol més ben conservats dels de fora del nucli urbà. Bastant més enllà, cap a ponent, hi ha el mas d'en Comte.

Girona, el pla de [to ˈpʎa ðe dʒiˈrone]

La part específica devia procedir d'un cognom, tanmateix no localitzat a la vila. És a ponent de la part alta del poble, al final del carrer dels Oliveres. Hi ha un mas caigut i una mina d'aigua.

Gitano, el mas del [to ˈmaz ðeʎ dʒiˈtano]

Cap a l'extrem de ponent del terme, a la vora dreta del riu, pròxim a les Pere-roles, enfront del mas de la Pedra, que és a l'alta banda del riu. A Torroja es parlava de la barraca dels Gitanos, vora la carretera de Gratallops. No es pot descartar que els dos llocs hi estiguessin relacionats. A Torroja, no en diuen *el mas del Gitano*, sinó *de la Tolosa*.

Godofré

V. **Coma d'en G*.

Godofré, el

«en la partida dita lo Godofré [...] ab lo torrent de Godofré» (*Capb.* 1669, f. 136); «a la partida dita del Secall y ans del Godofré [...] ab lo torrent de Godofré» (*Capb.* 1774, f. 48v).

Godofré, el coll de

«a loco que dicitur collum de Gadafre, sicut descendit aqua usque ad mansum Raymundo de Sancto Martino, et deinde usque ad collum Sancti Marcelli» i «usque ad rivum de valle Porrera, deinde ascendendo per montes sicut aquae in rivum de Siurana decurrunt usque ad predictum collum de Godafre» («Donatio et designatio terminorum domus Cartusiae de Scala Dei, an. MCCIII», Jaime VILLANUEVA, *Viaje literario* [...], vol. xx, doc. 263); «a parte orientali a loco qui dicitur collum de Godafre» (*Història*, concessió del rei Pere el Catòlic als cartoixans de Santa Maria de Scala Dei, p. 51, any 1204); «tirant drete via al coll dit vulgarment den Godoffre eo de les Marrades [...] en lo Recost que esta enmig de dit coll de Godoffre a la part de llevant del cami que va de Porrera a la volta de Cornudella [...] atrobaren al costat de aquell a la part del cami una fita de pedra blanca de sis palms o, mes de llarch y cerca de dos de amplaria tenint en la una part esculpida una escala ab una creu en lo cap» (*Fitament* 1628); «lo terme de la p[rese]nt vila de Cornudella passa [...] P[ri]mo comensant al vall de Godofre» i «barranc amunt fins al coll de Godofré dit lo coll de Porrera» (Capbreu del Comtat de Prades. Notari Felicià Martí, de la Selva del Camp, anys 1724-1727. Arxiu Històric de Valls).

El capbreu de 1724-1727 confirma que era el coll que posa en comunicació el terme de Porrera amb el de Cornudella, és a dir, el *coll de les Marrades*. Partint d'un document de l'any 1239, Jassans anota *Godafre, el coll de*, a *Poboleda*, p. 124. I, a la mateixa pàgina, surt la partida anomenada *Godofrens*, en un paper de 1530.

Godofré, el torrent d'en

«en la partida de les heres [...] y de altre ab lo torrent den Godofre» i «en la partida dita lo Godofré [...] ab lo torrent de Godofré» (*Capb.* 1669, f. 29 i 136); «y de aqui devalla al Barranquill antigament dit del Godofre», «a la partida dita del Secall y ans del Godofré [...] ab lo torrent de Godofré» i «de Terracuques [...] mediant la Carrerada, a mix dia ab lo barranch de Godofré» (*Capb.* 1774, f. 18, 48v i 82v).

Queda clar que el *torrent d'en Godofré* corresponia al *Barranquill*, si més no a l'inici del Barranquill. És un sector on neix bastant d'aigua.

Gomis

«Jph Gomis» [al carrer del Pont] (*Amill.* 1818); «Jayme Gomis herrero. Camino de la Huerta» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 307, any 1840); «Francisca

Gomis» (*Lliure poble*, p. 98, any 1855); «Magdalena Gomis y Martorell viuda de Ferre» (*Escrip.* XIX (II), cancel·lació d'hipoteca, notari Francisco Pellicer y Borrás, 7.1.1872); «D. José Gomis Domenech practicante de veterinaria» (*Correspon.*, ofici del Govern Civil, 6.11.1872, nomenant vocals de la junta de sanitat).

El llinatge consta a *Pradell* el 1599; a *Cornudella*, el 1654; a *Torroja*, el 1775; a *Poboleda*, el 1778, i a *Gratallops*, el 1965.

Gra de Mill, el

«llamada la Foresa antes Artigas del Frare y del Grá de Mill, termino de Porrera» (*Escrip.* XIX (II), cancel·lació d'hipoteca, notari Francisco Pellicer y Borrás, 7.1.1872).

Grademill, cal

[ˈkaɫ ɣraðiˈmiɫ]

N'hi ha record, al carrer de Sant Josep.

Gran, el corral

«per una oficina de aÿguardent plantada en lo corral gran [...] a sol ixent ab la carrerada [...] y a tremuntana ab lo corral de la Abadia» (*Capb.* 1669, f. 144).

Gran, el toll

[to ˈtoɫ ˈɣran]

Era molt fondo, no s'assecava mai, al mig del riu, encara no a un quart d'hora del poble, riu amunt. Sempre hi ha un gran gruix d'aigua, i s'hi criaven peixos. Algú s'hi havia ofegat. Una barrancada ja una mica antiga el va desfigurar. Encara hi és, però sense la magnitud que havia tingut.

Granadella, de la

«Jph. Vidal de la Granadella» [al carrer del León] (*Amill.* 1818).

Granja

V. **Baix de la G.*

Gratallops, el camí de

[to kaˈmi ðe ɣrataˈɫops]

És un camí que s'ha perdut. Primer conduïa a la font (la Fonteta) i després anava riu avall i el travessava diverses vegades. Mapa 1926 l'indica com si arrenqués de la dreta del riu una mica enllà a ponent del camí de Torroja a Falset. Per allà a les Pererols, s'interna al terme de Gratallops. Segons *Recana.* 1846, passa per la Tolosa. *Gratallops*, p. 208, diu que el camí de Porrera era un camí reial que passava pel mas d'en Claret. N'aporta notícies documentals del segle XVII.

«la raval de la Font [...] ab lo riu de Cortiella mediant lo camí Rl. que va a Gratallops» (Prot. 1751a, f. 77, 27.12.1755); «ab lo camí de la Font eo ab lo camí que va a Gratallops» (Prot. 1754, f. 273, 7.10.1756); «al Sòl de la Vila [...] a mitx dia ab lo camí de Gratallops [...] y a tremuntana ab la Carrerada» i «casa y fabrica ab sos ambits, que tinch [...] fora y cerca la vila [...] y al camí que va à Gratallops [...] a solixent ab lo barranch dit dels Cardassàs» (*Capb.* 1774, f. 93v i 125); «llamada las Comellas [...] y Riuavall [...] a la que se va por el camino público que dirige de Torroja a Gratallops» (*Escrip.* xix (11), permuta, notari Francisco Pellicer y Borrás de Porrera, 1.2.1848).

Gratallops, el coll de

«y passat lo Riu [de Siurana] puja torrent amunt fins a la font novella y de aquí fins al Coll de Gratallops en lo qual y ha una fita de pedra ferral y sobre la dita fita esta un rodet del moli de oli ab una creu de fusta» (*Capb.* 1774, f. 16v).

Al límit entre el terme de Porrera i el de Gratallops.

Gratallops, el terme de

[to 'terme ðe ɣrata'lops]

És a l'extrem de ponent del terme de Porrera. La línia imaginària que separa els dos termes va des del collet del Pere Joan cap al sud-oest, travessa el riu de Siurana i fa una petita ondulació quan puja a tocar les cases de Gratallops. Fins ací ha recorregut cosa de dos quilòmetres i mig. Gira cap al sud-est i de seguida després cap a l'est. Quan és a punt de tornar a travessar el riu de Siurana s'acaba el contacte d'un terme amb l'altre. A l'extensió que hem dit s'ha d'afegir una mica més d'un altre quilòmetre.

«y baixant tot riu de Montsant avall a la que foren en lo lloch dit de dues aygues es a saber aont se mescla y junta lo riu de Ciurana ab lo dit Riu de Montsant en lo qual lloch confronten los termens de Gratallops, Garcia, Mas Roig y Falcet [...] aont se mesclen les aygues dels dits dos rius de Montsant y de Ciurana es la verdadera divissio del dit Priorat de Scaladei eo del lloch de Gratallops» i «anant tot riu de Ciurana amunt [...] lo qual riu eo lo fondo de aquell es la verdadera y real divissio dels termens de Falcet y Gratallops» i «en lo qual lloch affronta a la part de migjorn lo dit terme de Falcet, y a tremuntana que es a la altra part del Riu lo terme de Gratallops» (*Fitament* 1628); «Termino de Gratallops» (*Amill.* 1945a, f. 104, 136 i 155).

Grau¹

V. Anton G., *Fisqueta del G.*

Grau²

[¹graw]

El llinatge es manté; hi ha diversos porrerencs que el conserven. No hem trobat cap *Grau* abans de 1668, quan hi va haver *Pere*, d'un mas que després va ser

d'en Peirí (*Capb.* 1774, nota entre els f. 103 i 104). *Joan* és el prenom vist més vegades des de *Capb.* 1669, f. 141. Al segle XVIII, apareixen *Antoni* (notari Joan Pascó, 21.8.1796, a *Escrip.* XIX (1)), *Francesc*, *Jacint*, *Mateu* (*Crònica*, p. 70 i 71, any 1786), *Josep*, *Sebastià* i *Tecla* (*Capb.* 1774, f. 56v, 35v, 102). A Prot. 1751b, f. 17, 4.12.1751, consta *Teresa Grau* viuda deixada de *Josep Grau*, difunt, pagès. *Capb.* 1774, f. 105, diu que Joan era del mas d'en Ferran. Al segle XIX, es fa present *Maria* (*Lliure poble*, p. 62, any 1855) i, al segle XX, *Anna Maria* (Naix. 1926, f. 47v). *Amill.* 1818 inscriu cinc homes i tres dones amb obligacions tributàries. *Amill.* 1945a n'anota sis i una. S'han vist alguns renoms: *Esquella* (*Crònica*, p. 311, sense data), *Ferran* (*Lliure poble*, p. 62, any 1804), *del Mas* (*Capb.* 1669, f. 47) i *Sequet* (*Recana.* 1846). A part de pagès, hem trobat un marxant per ofici, a *Capb.* 1774, f. 102. *Corresp.* 1871 diu que Jaume i Francesc Grau i Fortuny tributaven en una tarifa especial per «casa de pupilos», cosa que deu voler dir que tenien una guarderia de criatures. Josep Grau havia declarat una mina de plom, «La Priora» (BOPT, 1902; *Filloxera*, p. 86). Anna Maria Grau Cabrer (Naix. 1926, f. 47v, 13.8.1932). Virtut Grau Boronat (Òbits 1925, f. 80, 29.5.1933). El llinatge consta a *Cornudella* el 1442; a *Poboleda*, el 1484; a *Torroja*, el 1499; a *Alforja*, el 1694, i a *Gratallops*, el 1791. També hem anotat *Garau*.

«per dita Cecilia Grau frmo Ambrosi Vidal», «he comprado de vos Cecilia Grau, y Figuerola» i «haver recibido de vos Sebastian Grau» (Prot. 1751b, f. 91v, 25.1.1753, i f. 123, 11.6.1753).

Grau, cal [ˈkaɫ ˈɣraw]

Al carrer del Pont, coincidint amb el Casino. També se l'ha coneguda per *cal Met*.

Grau, el mas de

«fins a la heretat de Joan Grau del Mas» (*Capb.* 1774, f. 19); «Masia de Grau» (Mapa 1926).

Capb. 1774 l'anota quan descriu els límits de les masies contigües d'en Caçador i de n'Aguiló. Mapa 1926 el situa entre el riu i el camí del Mas d'en Ferran, una mica després que aquest camí hagi travessat el riu.

Grau, l'olla de

«Mateo Grau, en 1802, estableció otra inmediato al paso que va por la calle de Simó asia la Barceloneta al lado derecho del Barranquill, la que operó muchos años seguidos» (*Crònica*, p. 285, any 1802).

La paraula «otra» és equivalent a 'otra oficina de aguardiente', és a dir, a 'otra olla'.

Grau de Marçà

Consta a *Amill. 1945b* i s'hi diu que té un ramat de quaranta ovelles.

Grau del Ferran, casa

«Juan Grau del Farrán» (*Crònica*, fecha que marcan los portales de algunas casas, any 1796 Ydem [De su construcción], p. 78).

La gent en devia dir *cal*.

Graveta

V. *Anton de la G*.

Gregori

V. *Mas d'en G*.

Gregori, del

«Joseph Pellicer llamado del Gregori» (Prot. 1754, f. 74v, 23.2.1755).

Gregori, el mas d'en

[to 'maz ðen gar'ɣori]

Només els documents aportats per *Crònica* utilitzen la forma metatètica que ofereix la fonètica. Els altres, tant anteriors com posteriors, respecten l'ortografia genuïna. El mas és al NO i a cosa de 2,5 km de la vila, a la vora dreta i a la part alta d'un barranquet al qual ha donat el nom i que aflueix al riu de Cortiella. Al nord de la carretera de Torroja, des de la qual un camí hi condueix. És a una altitud moderada, de cap als 400 m. És una hisenda important, amb una casa de pagès. Hi ha una capella. El nom li devia deixar Gregori Domènec del qual parla *Capb. 1669*, f. 141, i que, quan diu «del Mas», volia dir «del seu mas», és a dir, d'en Gregori. Més tard, *Capb. 1774*, f. 141, torna a anomenar el mas i el relaciona amb una actuació notarial feta l'any 1679 i el mateix capbreu, f. 105v, anomena *Gregori Domènec* —que devia ser un descendent de l'anterior— del mas dit *d'en Gregori* «ÿ antiguament d'en Cerdà». Parlant de l'any 1690, *Crònica*, p. 59, el situa a una hora curta a sol ponent del poble. Les cites documentals d'aleshores fins ara són freqüents; el posen vora l'Estrampa i la Morlanda. L'1 d'abril de 1759 es van pactar capítols matrimonials entre Francisco Domenech, fill de Gregori Domenech, del mas dit *d'en Gregori*, i Teresa Ferrer (Prot. 1751a, f. 137). A *Capb. 1774*, f. 106, Gregori Domenech confessa «un moli de oli que tinch en dita masia» i que fa tres diners de cens. *Torroja*, p. 122, diu que, antigament, era parada de traginers i que, en aquella vila veïna, hi ha cal Gregori.

V. t. **Cerdà, el mas d'en*.

Grèvol, la font del

[ʔa 'fɔn det 'ɣɾevɔʔ]

A l'extrem de sol ixent del terme, a migdia del Molló. L'aigua no surt a raig sinó que s'escorre per una paret de roca. És un racó molt frescal, amb abundància dels arbustos d'on pren el nom.

Grifoll

«Hereus de la Grifolla» (*Recana*. 1846); «siendo el último molinero y dueño Juan Grifol» (*Crònica*, p. 67).

També consta a *Amill*. 1945b entre els que no tenen propietats. El cognom s'ha vist a *Alforja* el 1597; a *Cornudella*, el 1641; a *Pradell*, el 1686; a *Torroja*, el 1693; a *Poboleda*, el 1733, i a *Gratallops*, el 1828.

Gros, el collet

[ʔo ko'ʎed 'ɣɾɔs]

És al nord i no gaire lluny del mas d'en Gregori, mirant cap al terme de Torroja. El mapa de 1926 l'indica amb lletra distingida, com si fos partida de terra, i com si formés part de la Coma d'en Romeu; potser volia dir *collet del Mas*.

«Collet Gros» (Mapa 1926).

Gros, el tossal

«baixant tota serra avall en vers sol ponent arribaren al Tosal Gros en vista del mas de na Piquera» (*Fitament* 1628).

Troben aquest tossal immediatament després de parlar dels fondos del mas de la Piquera, al mateix serrat que baixa del Molló i que separa les terres de Porrera de les de Cornudella.

Guardiola

«José Guardiola Duran» (*Amill*. 1945a).

Guardiola, cal

[ˈkaʎ ɣurði'ɔʔe]

Al carrer de Dalt.

Guasc

«afronta [...] et ab en Mateu Guasch» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 96, any 1460); «Dr Jph Guasch» [al carrer de Bernat] (*Amill*. 1818); «Fran^{co} del Guasch» (*Recana*. 1846).

Guasca

V. *Coma de na G.

Guerau

«dit Jacinto Guerau», «Joan Garau dit del Mas» i «Pere Guerau pages mayor de dies» (*Capb.* 1669, f. 7, 47 i 57).

V. t. *Grau*².

Guerra, del

«los mozos de escuadra cogieron a Pedro Figuerola (del Guerra)» (*Crònica*, p. 271, any 1866 [*sic*]).

Guerra, el mas d'en

[to 'maz ðej 'gere]

Un altre nom de *l'Estació*.

«Mas den Guerra» (*Reg. Fisc.* 1921, afueras, f. 42).

Guiemet

V. **Llorenç G.*

Guiemeta, la

[ta 'ɣie'mete]

És una partideta —ara amb terres abandonades— que es reparteixen uns pocs propietaris. És a la vora dreta del riu de Cortiella, per allà als Rocals, abans d'arribar a la Garranxa, confrontant amb la Coma d'en Lluís. El nom devia estar relacionat amb cal Guillem, d'Alforja: Gui[ll]emeta.

«anomenada la Coma den Luys [...] afronta a solixent ab la partida dita den Guiameta [...] a mig jorn ab lo terme de Pradell y del present loch de Porrera» (*Capb.* 1669, f. 6); «la Coma den Lluís [...] a solixent ab la partida dita la Guia-meta» (*Capb.* 1774, f. 103v).

Guineu, de la

«se les conocia por el partido de la Guineu» (*Crònica*, p. 127, any 1763).

Guineu, la plaça de la

[ta 'ptase ðe ta 'ɣi'new]

S'anomena cap al Barranquill, a la vora dreta del riu de Cortiella. S'hi accedeix des del Pont i en parteixen el carrer de la Barceloneta i el de la Unió. Expliquen que van atrapar viva una guineu joveneta i la van lligar a la cadena que subjectava la palanca que servia per a travessar el Barranquill. L'alimentaven els veïns i la van conservar bastant de temps.

heretat

V. **Assens*.

Hereu Porrerà

«José Aduart, hereu Porrerà. En su casa» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, anys 1822 i 1823).

Hereu Pubill

«y de Porrera anava per amo lo Areu Povill» (*Llibreta* XIX, 1.8.1835).

Hereu Rabascall

«Este decidido defensor era Francisco Rabascall, dicho el heredero Rabascall» (*Crònica*, p. 172, any 1812).

Hereuet, de l'

«Bautista Figuerola del Hereuet» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, any 1822).

Hernàndez

«Juan Ernandes» (*Recana*. 1846); «E. Hernàndez» (*Filloxera*, p. 185).

Reunim les dues ortografies, que representen la mateixa fonètica. El primer tenia terra a la Garranxa. L'altre, l'any 1897, va ser president de La Unió de Porrera, una entitat mutualista.

hisenda

V. **Llopis*.

Homdedeu

V. **Coma de l'H*.

Hora

V. *Mitja H*.

hort

V. *Apotecari*, **Bernat*, **Canyar*, **Claper*, *Lleó*, **Metge*, **Nebot*, **Palanca*, **Pau Bernal*, **Pla*, **Rector*, **Rectoria*, **Redó*, **Roca*.

Hort

V. *Coma de l'H*.

horta

V. **Assens*, **Josep Domènec*, **Nebot*, **Pellisser*, *Vall*.

Horta

V. **Comuna de l'H.*

Horta, l'

[ˈtɔrtɛ]

Una partida de terra a ponent del poble. El *Plano 1886* indica «Huertas» a l'espai comprès entre la vora esquerra del riu de Cortiella i el camí de Falset, al SO de la vila.

V. t. **Torrent i Hortes*, una denominació que aporta *Recana. 1846*.

«para regar las huertas» (*Crònica*, p. 74, mitjan s. xiv); «en la Huerta» (*Crònica*, p. 67, any 1785); «Horta» (*Amill. 1945a*, f. 90, i *Amill. 1945b*, finca núm. 268).

Horta, el camí de l'

[tɔ ka'mi ðe ˈtɔrtɛ]

Arrenca de vora el pont Nou i, per l'esquerra del riu, va a trobar la carretera de Torroja, vora els col·legis; la travessa i és continuat pel camí de Falset. Diuen que el propietari d'aquella terra no volia deixar passar aquest trosset de camí i que el poble es va reunir i, tots a l'una, la gent el va fer en una nit. Segons *Recana. 1846*, passa per Torrent i Hortes.

«en la horta de dalt [...] ab lo camí vehinal de la horta» (*Capb. 1669*, f. 16); «Camino de la Huerta» (*Crònica*, p. 307, any 1840); «en el camino de las Huertas, inmediato á la puerta de la huerta de Baltasar Nebot» (*Crònica*, p. 229).

Horta d'Amunt, l'

«lo hort de la Palanca [...] situat en la horta de dalt», «en la partida de la horta damunt» i «partida dita la horta damunt» (*Capb. 1669*, f. 16, 17 i 43).

Horta d'Avall, l'

«en la partida dita la horta de vall [...] a mitjorn ab lo camí de Falset», «Per un altre hort [...] en la partida dita la horta devall dit lo Colomer» i «Per un hort [...] en la partida dita la horta de vall [...] a mitjorn ab lo camí de Falset, à tremuntana ab lo riu de Cortiella» (*Capb. 1669*, f. 50, 89 i 130).

Horta de Dalt, l'

V. **Horta d'Amunt, l'.*

Horta Major, l'

«Y un hort en la Horta Major» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 95, any 1460).

Hortes, les [te'zɔrtəs]

És el sector comprès entre el carrer de Rossend Giol i el camí de l'Horta, entre la plaça de Catalunya i la carretera de Torroja. Són camps amb algun oliver i sense activitat agrícola. A l'extrem de ponent hi ha els collegis.

Hortes, la presa de les

«Presa de las Huertas» (*Crònica*, p. 74, mitjan s. xiv).

Hortes Emmurallades

«Ortas amuralladas y de regadiu» (*Recana*. 1846).

Deu voler dir que eren hortes closes.

Hortils, els

«Per un hort [...] en la partida dita los Hortils [...] a ponent ab la sequia comuna» (*Capb*. 1669, f. 126).

horts

V. *Vells.

Horts, els

«en la partida dita dels Horts» (*Capb*. 1669, f. 120); «terme de Porrera y partida dels Horts ó del Bosch» (Pascó, 13.3.1803); «Hors» (*Recana*. 1846).

Recana. 1846 situa un sol propietari en aquesta partida: Aniseto Baldrich. La hisenda d'aquest terratinent confronta amb el riu.

Hospital, l'

«Frente al hospital» (*Crònica*, p. 306, anys 1799 i 1810); «Ymmediato al hospital» (*Crònica*, p. 307).

Era un establiment destinat a acollir transeünts i gent necessitada, no pas —o no sempre— per a instal·lar-hi malalts. *Plano 1886* indica *Hospital* per rètol d'una casa que correspon allà on se sap que hi havia hagut la Pescateria i el Matadero, equivalent a la *Carnisseria*. D'aquell cantó per avall diu que és el carrer de l'Abeurador i, d'allí per amunt, Cardessales. *Reg. Fisc.* 1921, f. 249-259, explica que al núm. 3 del carrer de la Pescateria hi ha l'Hospital Antic i una nota posterior, amb llapis, diu que és l'edifici de la pescateria.

Hospital, el carrer de l'¹ [to ka're ðe tospi'tat]

És a l'Encastell, amb poques cases. Des del capdamunt del carrer de la Pescateria va fins al carrer del Cementiri (Vell). Segons el *Plano 1886*, el carrer es deia *del Cementiri* i feia cap al carrer de Sota el Cementiri. Sembla poc coherent que el nom actual del carrer s'hagués originat a partir de la presència de l'Hospitalillo, que no era un hospital en el sentit recte actual d'aquest mot sinó en el de casa d'acollida de gent pobra. Al meu entendre, hauria escaigut millor al carrer el nom que utilitzava *Plano 1886*, que respon a una realitat històrica.

Hospital, el carrer de l'²

«van matá [...] á Fran^{co} Simó del carrer del Hospital» (*Llibreta* XIX, 30.8.1835).

L'hospital antic havia estat allà on després hi va haver la pescateria i l'escorxadó. El carrer només l'hem vist anotat a *Plano 1886*, una travessia —ara sense nom— del carrer de la Pescateria; se'n va cap a sol ixent, a trobar el carrer del Portal, al qual accedeix per un desnivell facilitat per unes escales.

Hospitalillo, l' [to spita'hiʎo]

El nom és castellanitzant, potser inicialment amb un to irònic. L'edifici es conserva al capdamunt del poble, al carrer de l'Hospital. S'hi havien acollit transeünts i vagabunds, i això havia generat la denominació. Ara és un magatzem municipal.

Hostal, l'

«arrenden a Joan Prats pages lo Hostal de la pnt. vila» (Pascó, any 1795).

Hugo

«Antoni Hugo» (*Fog.* 1553).

Huguet

«Gabriel Uguet» (*Fog.* 1497); «Joan Uguet» (*Fog.* 1553).

Hi ha un cert record que el cognom hi havia estat. El MN 1445 que aporta *Pradell* parla de «Johanni Uguet loci Porrarie prioratus cartusiae». L'hem vist a *Alforja* el 1495 i a *Poboleda* el 1712.

Inglada

«Juan Inglada» [al carrer dels Frares] (*Amill.* 1818).

També s'ha anotat *Anglada*, que n'és una variant.

Isabel Segona, la plaça d'

«con la inscripción: PLAZA de YSABEL II» (*Crònica*, p. 200).

Potser també va ser la plaça que ara es diu *de Catalunya*. És una hipòtesi que no ha trobat confirmació.

Isabet, de l'

«Francisco Peiri y Llebaria. Año 1801. De casa Peiri dicho del Ysabet» (*Crònica*, sepulturas, p. 69).

Isern [i'zɛrn]

El llinatge es manté viu. A Pradell n'hi ha notícia el 1454. A *Cornudella* el cognom és anotat des del segle XVII fins ara.

V. t. **Viuda I.*

«Anton Ysern» [al carrer de «León»] (*Amill*, 1818); «Agustín Ysern, ermitaño de dicho San Antonio» (*Crònica*, p. 76, any 1851); «Maria Isern Rabascal» (*Amill*, 1945a).

Isern, ca l' [ˈka ti'zɛrn]

És al carrer de Dalt.

Isidrol, el mas de l' [to 'maz ðe tizi'ðrɔt]

El nom deu procedir d'una forma diminutiva del prenom *Isidre*. El mas és a sol ixent del punt on el travessa el camí de Torroja a Falset, encimbellat sobre una peça de terra del mas d'en Vall. Hi comença la partida del Mas d'en Ferran, o potser ja és dintre d'aquesta partida. L'escrivà de 1926 va fer del nom una transcripció una mica divergent i poc o molt divertida.

«Mas Sidral» (Mapa 1926).

Janer

V. **Font d'en J.*

Jaume

V. *Senyor J.*, **Solana de J. Domènec*, **Tros d'en J.*

Jaume Ardèvol, cal [ˈkaʎ ˈdʒawmarˈðevoʎ]

Sovint amb l'anteposició de *Joan del*. És al carrer del Pont.

Jaume Esteve, el mas de

«Más de Jaime Esteve» (Mapa 1926).

El marca a la vora dreta del riu, poc abans que se li ajunti el barranc de les Escomelles. No n'hi ha record.

Jaume Monter, el pla de

«y a mitx dia ab lo pla de Jaume Monter» (*Capb.* 1669, f. 141v).

Consta a l'establiment de les Planes Cornadores del 21 de maig de 1394.

Jaume Peirí, casa de

«Casa de Jaume Peiri» (*Final* XIX, dibuix acolorit, desplegable).

La indica en una situació imprecisa al dibuix de la Final, retolat «Primer plan de una masia de la Garrancha per Jph Simó». En el llenguatge comú de l'època era *cal Jaume Peirí*.

Jaume Porrera, la vinya de

«al Cap de la Vinça de Esperanza Llorens y del tros de Joan Jover major ahont y ha una fita y Molló baixant per la serra avall fins al Cap de la Vinça de Jaume Porrera de Gratallops» (*Capb.* 1774).

Al límit del terme de Porrera amb el de Gratallops.

Jaumet del Frare Sastre, el

«algunos confiados que pagaron con la muerte su descuido [...] lo Jayme Prats dicho lo Jaumet del Frare Sastre» (*Crònica*, p. 155, any 1809).

Jaumet dels Duros, la casa del

«La Barceloneta se construyó la mayor parte desde 1760 á 1770 y sólo se conocen allí por algún tanto antiguas [...] la [casa] de Juan Andreu antes del Jaumet dels Duros» (*Crònica*, p. 65).

Caldria llegir *cal* en lloc de «casa» per ajustar-se a la genuïtat de l'època.

Joan

V. **Cap del Mas de J. Crusat, Pere J.*

Joan del Mas, casa

«N., un viejo de casa Juan del Mas» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, anys 1806-1814).

Sens dubte la manera de dir era *cal* en lloc de *casa*.

Joan Jover, el tros de

«al Cap de la Vinça de Esperanza Llorens y del tros de Joan Jover major ahont y ha una fita y Molló baixant per la serra avall fins al Cap de la Vinça de Jaume Porrera de Gratallops» (*Capb.* 1774).

Al límit entre el terme de Porrera i el de Gratallops.

Joanàs, el [to dʒua'nas]

Hi ha diversos germans que es coneixen per aquest renom.

Joanàs, cal ['kaʎ dʒua'nas]

Als Olivers, tocant als Fonollars.

Joanet Baró [dʒua'nəd ba'ro]

Era el renom d'un vilatà que ha desaparegut; però n'hi ha un record vague.

Joanpere

«se poden comprá las terras del Juan Pere de Tarragona [...] que se troban en disposició de vendres fins al torrent de la Foresa» (*Final* XIX, Afrontacions fixas de la Final); «Ramon Juanpere Togals» (*Amill.* 1945a).

Amill. 1945b informa que Juanpere posseïa un ramat de vint-i-quatre cabres. A *Alforja*, l'hem vist des del segle XVIII. A *Cornudella* i a *Gratallops* hi és des del segle XIX. A *Pradell*, des de la mateixa època, s. v. *Juanpere*.

joc de pilota

«otra la Sot [*sic*, per *Sort*] y Juego de Pelota otra la casa llamada del Juego de Pelota» i «la Sort a la cual se halla unido y contiguo un juego de pelota [...] contiguo a las casas» (*Llibre* XIX, p. 59, 4.3.1815, i p. 63, 13.2.1852).

Aquest joc es va popularitzar de tal manera que hi va ser a molts pobles. A Reus n'hi ha notícia des de l'any 1674. A Gratallops en deien senzillament *el Joc*, i aclarien que s'hi jugava a pilota. Alguna vegada és anomenat *trinquet*.

Jordana

«Antonio Jordana sindaco personer» (*Reparto 1782*, p. 18); «Antonio Jordana, dueño de la casa» (*Crònica*, p. 72, any 1804); «el carpintero Antonio Jordana» (*Crònica*, p. 141).

Jordi

«Desiderio Jordi, és fiador de Jph Pallicé en l'arrendament del forn» (*Taba 1834*, 28.12.1833); «Desiderio Jordi, en 1839, denunció otra mina [...] en la partida dicha coma de Pere Aguiló» (*Crònica*, p. 283); «Desiderio Jordi» (*Crònica*, alcaldes, p. 304, any 1843 parte); «Desideri Jordi» (*Recana. 1846*).

El cognom s'ha vist a *Poboleda*, corresponent al mateix *Desideri*, el 1877.

Jordi, cal

[¹kaɫ ¹dʒɔɾði]

És equivalent a *ca la Solera*, al carrer de Mestre Llurba (del Forn). N'era Jaume Llorens Rovira, fill del Molar.

«Jordi 1790» (*Crònica*, fecha que marcan los portales de algunas casas, p. 78).

Jordi, el corral del

No se'n parla. Ha deixat de ser corral i s'ha convertit en una casa, a la Barceloneta.

Jordi de la Pepita, cal

[¹kaɫ ¹dʒɔɾði ðe ɫa pe'pite]

Una casa del carrer Major.

José Antonio, el carrer de

Denominació imposada l'any 1939 en homenatge a José Antonio Primo de Rivera y Sáez de Heredia (Madrid, 1903 - Alacant, 1936), fundador de Falange Española, afusellat per delicte de rebellia. Va correspondre al *carrer de la Font de Baix*, ara retolat *carrer de Prat de la Riba*.

Josep

V. *Sant J.*

Josep de l'Estanc, el

N'hi ha un record vague.

Josep Domènec, l'horta de

«una docena de hombres amotinados [...] penetraron por entre las huertas [...] de José Doménech» (*Crònica*, p. 125, any 1742).

Josep Maria Assens, cal [ˈkaʎ dʒuˈzɛbmaˈriɛˈsɛns]
Una casa del carrer del Perxe.

Josep Pascó, el bosc de

«La mina dita del pou del Pascó per estar col·locat [el pou] en lo bosch de Joseph Pascó de Porrera» i «La mina dita *Peruana* en lo mateix bosch de Joseph Pascó» (*Final* XIX).

Jover

V. *Joan J.

Juaso

«Joanes Juaso dicti losi [*sic*] de Porrera» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 94, any 1460).

També hem anotat *Cuaso*, que podria representar el mateix personatge si l'escrivà hagués optat per una lletra inicial diferent, o si hi hagués hagut confusió a l'hora de llegir el document.

Juncosa

[dʒuŋˈkoʒɛ]

El llinatge persisteix. No hem vist contribuents que es diguin així abans que *Carolus*, pagès, consti a Prot. 1751b, f. 22. El prenom observat de 1818 ençà ha estat *Joan*, fins al 1971, tret de *Carles Juncosa Simó*, de cal Carlets. *Amill*. 1945a inscriu cinc contribuents d'aquest cognom: quatre homes i una dona. El llinatge s'ha vist a *Cornudella* el 1466; a *Alforja*, el 1693; a *Poboleda*, el 1755; a *Gratallops*, el 1633, i a *Torroja*, el 1887.

Juncosa, cal

[ˈkaʎ dʒuŋˈkoʒɛ]

Al carrer de la Font de Baix.

«con la casa Juan Juncosa debajo el Portal» (*Crònica*, p. 73, any 1789).

Just

«Lluís Just y Teodora Just Bou muller sua propietaria» i «Compra [...] a Lluís Just usufructuari. Y Teodora Just y Bou propietaria de Pradell» (*Capb*. 1669, f. 30 i 31); «Al dit Lluís Just pagés del lloch de Pradell» (*Capb*. 1774, f. 110).

L'antropònim *Just* és documentat a *Pradell* l'any 1519, amb una certa repercussió sobre diversos topònims.

Lauro, la vall del

«y así, en febrero de 1194, [Pedro de Deu] como “dominus et stabilitor Vallis Porrarie” concedia a un particular [...] la heredad del valle de Lauro» (*Cartas*, I, p. 764, any 1194).

No sabem on era aquesta vall, i potser no corresponia al terme de Porrera, ja que Pere de Déu també era senyor de Falset. *OnCat.*, V, 66a12 i s., s. v. *Llerona*, *Llorona*, hi dedica una llarga extensió de comentaris. Des de 66a25, hem recorregut a l'entrada *Llaurí* (45a47 i s.) on, a partir de 47a56, diu que «també és clar que aquestes terminacions -o i -én indiquen origen romànic; descartat, doncs, l'àrab, és clar que aquí hi ha d'haver el ll. LAURUS ‘llorer’ [...] Aquests noms nostres provenen tots de LAURUS o derivats: *Lauro* fou el nom d'un indret on creixia un llorer escadusser».

León

V. **Lleó*.

León, el carrer del

«carrer “Leon”» [amb dinou veïns] (*Amill*. 1818).

Devia haver estat el *carrer Major*, si més no el fragment planer, on hi ha cal *Lleó*, tot i que la quantitat de veïns que hi anota el document *supra* fa pensar en tota l'extensió del carrer.

Licor

V. *Mas del L*.

Licor, el mas del

[tə 'maz ðet ti'kɔrt]

El nom deu procedir d'un renom. Tanmateix, també es pot pensar que en algun moment hi hagués funcionat una olla, el producte de la qual, com passava sovint, era qualificat de *licor*. Jassans (*Alforja*, p. 281) afirma que al mas del Ronda, a la capçalera de la vall de Cortiella i, doncs, a una altitud semblant, n'hi havia hagut una. El mas del Licor és mig caigut, al capdamunt de la Garranxa, a la Final, prop del terme d'Alforja, en territori molt emboscats. És un dels situats a més altitud, per damunt dels 520 m. Jassans diu que també a Alforja és de molta anomenada. El dibuix desplegable de *Final* XIX el marca al SE de la Final, al nord del camí d'Alforja. Aquest mas era de Francesc Suquer, de Reus, i el va comprar Josep Simó l'any 1849. Simó va reconstruir la masia. Algun document, com el que ve a continuació, dóna tractament personal a l'específic, cosa que podria confirmar la procedència antroponímica del nom.

«Vista meridional de la final del terme lo que era en lo any 1849 que la compra Joseph Simó y se anomenava mas den Licor en aquell entonces» i «Maset dit den Licort en altre temps» (*Final* xix, dibuix desplegable); «mas den Licort» (Naix. 1901, f. 92).

Llaberia

«Elizabeth Joana Llaberia y sa filla Theodora Bou y Llaberia» (*Capb.* 1669, f. 67); «Jph^a Llaberia» [al carrer de Cardassars] (*Amill.* 1818); «Juan Lliveria» (*Lliure poble*, p. 98, 5 de març 1855).

Les dues dones de 1669 tenien dinou propietats al terme, escampades per diversos sectors: deu horts amb una extensió de deu hores de llaurador, i entre trossos, sorts i botjar una extensió de 21,50 jornals; i encara un altre botjar, i alguna era sense indicació d'extensió. Un Llaberia consta a *Amill.* 1945b, entre els que no tenen propietats. El llinatge s'ha vist a *Cornudella*, el 1496; a *Alforja*, el 1581; a *Pradell*, el 1593; a *Poboleda*, el 1609; a *Torroja*, el 1628, i a *Gratallops*, el 1649.

Llamp, el roquer del [to ro'keʎ 'lam]

El nostre comunicant el situava cap al terme d'Alforja. També hem vist *roca* en lloc de *roquer* per genèric. *Nomen.* 2003 indica la *roca*, una eminència de 714 m d'alt, al sud de la Garranxa, al serrat que fa de frontera amb el terme d'Alforja. Miquel S. Jassans, a *Alforja*, anota *els Llimbs*, «unes puntes rocoses», partint amb la Garranxa. Sembla que designa la mateixa eminència que, vista des del terme veí, rep aquest altre nom. Mapa 1926 escriu *Llims*, sens dubte per error en lloc de *Llimbs*.

Llauders

«De los nichos que [...] los mandó construir Don Baltasar Simó en el año 1842 [...] y en ellos fueron colocados los cuerpos de Doña Dolores Laudes, esposa de dicho Don Baltasar» (*Crònica*, p. 69).

Llemenosa, la [la ʎime'noza]

És una partida pròxima a les Falgueres, entre el mas d'en Pubill i la Garranxa. El document que s'aporta hi anota un sol propietari: Joan Simó. El nom deu procedir de la presència de botges (*Artemisia campestris*) en aquell indret.

«Llemenosa» (*Recana.* 1846).

Lleó

Els documents ens han aportat divuit ocurrences entre *Lleó*, *Leon* i *Lleon*. Les reunim en aquesta entrada. El paper més antic que en parla, de l'any 1742, ano-

mena l'*hort del Lleón*, i no estem segurs que correspongués al prenom, puix que el 1753 *León* és renom de Francesc Ardèvol i, l'any següent, el mateix individu és *del Lleón*. El 1763 *Crònica* explica que als de l'obra se'ls coneixia com «*del Lleón*», però no aclareix qui són els de l'obra i no tenim elements per a fer una proposta. Al cap de trenta-cinc anys, Maria Ardèvol es va casar amb Leon Peirí, fadrí fuster, fill del difunt Josep. Aquesta unió fa que *Lleó*, passat al castellà, o amb l'híbrid *Lleón*, sigui tant prenom com renom dels dos llinatges. A partir de 1805 consta el prenom aplicat a *Peirí*, i l'anem trobant diverses vegades fins a 1846. També el 1811 hi ha la viuda de Leon Ardèvol, i novament el 1846. Finalment, el 1855 apareix *Leon Ardèvol*. Deu anys més tard, *Crònica* parla de la casa de Jaume Domènec, dita *del Lleón*. S'havia acabat la ratxa dels *Ardèvol* i *Peirí*.

Lleó, cal [ˈkaʎ ʎaˈo]

Una casa del carrer Major, pròxima al carrer del Centre. Damunt la portalada, gravats en una pedra, hi ha l'any 1797 i la figura estilitzada d'un lleó. És equivalent a *cal Montlleó*.

V. t. **León*, *el carrer del*.

Lleó, l'hort del, o el maset del Lleó [ˈʎɔɾ] o [ʎo maˈzɛd deʎ ʎaˈo]

Havia estat damunt de la Peixera, a poca distància a la dreta del riu, en un extrem de la Devesa. La caseta encara s'aguanta. S'hi accedeix a través d'una porta de ferro. També en diuen *de l'Apotecari*.

«José Simó y Ardévol, sacando tierra para ladrillo en el huerto del Lleón. En el huerto del Lleón» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 307, any 1742).

Lleón

V. **Lleó*.

Llevadors, el tossal dels

«ÿ puja serra amunt aÿguavessant fins al tossal de la Cofiola ÿ dels llevadors ÿ de les Solanes del Mas den Marco de Cortiella» (*Capb.* 1774, f. 17v).

Llises, les roques [ʎe ˈrɔkez ˈʎizes]

Unes grans lloses de llicorella, molt inclinades i bastant altes, que, durant un tram d'uns quants metres de llarg, formen un marge al cantó nord del camí de les Garranxes quan és per allí al maset del Lleó.

lliura

V. **premsa de l*.

Llop, la font del [ʎa 'fɔn deʎ 'ʎop]

Ens n'ha parlat un sol comunicant, que la situa a la Garranxa de cal Ros, al vessant que, al capdamunt, connecta amb el terme de Cornudella.

Llopis¹

V. **Coma d'en L.*, **Vinya d'en L.*

Llopis²

«Joan Llopis» (*Fog.* 1553); «Se paga lo lluisme al P^e Conrer D. Bruno Llopis» i «ab lo Castell [...] y ab casa de Miquel Llopis» (*Capb.* 1669, f. 64 i 92).

L'any 1694 D. Bruno Llopis era el conrer d'Escaladei (*Capb.* 1669, f. 3). El cognom és anotat a *Alforja* el 1690 i a *Gratallops* s/d.

Llopis, la hisenda d'en

A *Priorat*, p. 93, es parla d'una tradició —no documentada— segons la qual una de les adjudicacions de terres a l'hora del repoblament de Porrera fou la hisenda de Llopis. Es pot considerar més fundat el comentari de *Crònica*, p. 57, quan diu que es té una idea molt vaga de la hisenda d'en Llopis, cap al camí de Reus. Afirma, a més, que no hi ha a la vila cap representant d'aquest llinatge, quan ell escriu.

Llorenç¹

V. **Esperança L.*, *Mas d'en L.*

Llorenç²

«Manuel Llorens secret» (*Reparto* 1782, p. 15, 12.4.1793).

Llorenç Guimet, la vinya de

«fins al cap de la vinça de Llorens Guimet que ans era de la Vicaria ahont y a una fita» (*Capb.* 1774, f. 16v).

V. t. **Vicaria, la.*

Llorer, el [ʎo ʎo're]

Una partideta, compartida per pocs propietaris al capdamunt dels Aubaguets, tocant als Tintibés. No sembla que tingui res a veure amb *la vall del Lauro* anotada una mica abans.

Llort

«Isidro Lort» (*Crònica*, lista de los párrocos, p. 309, any 1679).

Pensem que no era de Porrera. El cognom és a Alforja des de fa poc.

Llos, el

«N. N. (a) lo Llos: Esforzado y diestro en llevar pellejos de vino» (*Crònica*, p. 311, sense data).

Un dels nostres comunicants comenta que el transport de bots de vi a collibè era un exercici freqüent anys enrere.

Lluís

V. *Coma d'en L.*

Llurba

V. *Mestre L.*

Loxic

«Joan Loxic» (*Fog.* 1497).

Resulta un nom estrany. Potser falsa lectura del document.

Macareno

«Abuelo de casa Rabascall, dicho Macareno» (*Crònica*, p. 71, any 1795).

Macià¹

V. **Francesc M.*, **Pòlit del M.*

Macià²

«Agusti Macià y Ripoll ciego» (Pascó, 13 octubre 1797); «y al heredero Masiá por hurto de alcachofas» (*Infrac.* XIX, any 1844).

Entenem que *Macià* formava part del prenom compost, i que el cognom era *Ripoll*, tenint en compte que al segle XVIII encara no s'acostumava a consignar el segon cognom, el de la mare.

Maciana, ca la

[¹ka ʔa masi'ane]

Al carrer Major. Una casa que amb prou feines s'aguanta, en molt mal estat.

Macip [ma'sip]

Un llinatge que es conserva. El cognom s'ha vist a *Torroja* el 1319; a *Cornudella*, el 1378; a *Gratallops*, el 1481; a *Pradell*, el 1511; a *Alforja*, el 1553, i a *Poboleda*, el 1711.

«afrontan ab en Bonanat Macip» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 96, any 1460); «et Pere Macip» (Medinaceli, doc. núm. 601, juliol 1499); «Juan Masip Figuerola» (*Amill*. 1945a).

Macip, ca la ['ka ʎa ma'sip]

Sovint amb anteposició del prenom «*Assuncion*» [sun'sjon]. La casa és al carrer de Baix de la Font.

Magdalena del Frare, de la

«Bernat Domenech dit de la Magdalena del Frare» (Prot. 1759, f. 64v, 2.4.1759).

Magí, cal ['kaʎ maj'zi]

Una casa del carrer Major. Sovint l'anomenen amb anteposició del prenom *Ricardo*.

Magí, el mas de Cal [to 'maz ðe 'kaʎ maj'zi]

El nostre consultat parla d'un mas a cinc quarts d'hora riu avall, a la vora esquerra i a tocar del corrent, una mica enllà del mas d'en Vall, a prop de les Toloses. Hi havia vinya i figueres, ara bosc, i la caseta és una ruïna.

Magí, el mas del [to 'maz ðeʎ maj'zi]

Un dels nostres comunicants el coneix situat a tres quarts d'hora riu de Cortiella amunt, ja al terme d'Alforja; diu que encara hi ha la masieta. A *Alforja* no se'n parla.

Maginet

«Sebastia Marti (a) Maijinet» (*Llibreta* XIX, any 1840).

Maginet, cal ['kaʎ majzi'net]

Arran de l'antic portal quan, venint del carrer del Pont, gira en angle recte cap al nord, a la pujada del Portal.

Maia

«Joan Mayà» (*Fog.* 1497).

L'accent del document deu ser adventici, atès que al segle xv encara no es feia ús de l'accent gràfic. El llinatge s'ha trobat a *Torroja* el 1388 i a *Cornudella* el 1732.

Maimó

«Testes huius rei sunt [...] Antonius Maimó dicti loci de Porrera» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 97, any 1460).

Major

V. **Capdamunt del Carrer M.*, **Horta M.*

Major, el carrer

[tə ka're maj'ʒo]

No és rectilini. Surt de la plaça de l'Església, se'n va cap al nord i aviat gira en angle recte cap a sol ixent. És costerut i es torna planer quan s'acosta al final. Desemboca al carrer del Centre. *Amill.* 1818 hi anota tretze contribuents. *Reg. Fisc.* 1921, f. 203-220, hi anota vint cases. Hi havia hagut un portal, no se sap a quin extrem; les fustes que en quedaven van ser subhastades el dia 5 de novembre de 1876 (Vaquer). Si més no en part, va ser el *carrer del León*.

«en lo carrer Major [...] ab lo pla [...] ab la Botiga del Señor» (*Capb.* 1669, f. 107); «una casa [...] a la Plaça [...] y de altre costat ab lo carrer Major» (*Capb.* 1774, f. 9v i 60); «casa de Francisco Ardévol dicho lo Gendret, situada en la calle Mayor» (*Crònica*, p. 142, any 1795); «Censal núm. 5. Censal de Leon Peiri [...] a favor de Fran^{co} Ardevol y Muntan^r [...] en par[t] de una casa sita en lo carrer Maijó» (*Llevador* xix, 24.1.1805); «De cal Pereguiló, carré Maijó» (*Crònica*, p. 71, anys 1803 i 1805); «calle Mayor» (*Matrim.* 1870, 10.11.1871; *Òbits* 1871, any 1873, i *Òbits* 1900, f. 18).

Major, el coll

[tə 'kɔʎ maj'ʒo]

És conegut. El localitzen al terme de Falset, després del de la Sentiu, a la carretera de Falset.

«diferentes montanyes y turons, com les del Coll Major» (*Geografia*, p. 427).

Major, la séquia

«la Horta damunt [...] a solixent ab la sequia major» (*Capb.* 1669, f. 19).

Malapedra

«Maria Sadó mala pedra» (*Crònica*, sepultures, p. 71).

Interpretem que «mala pedra» era utilitzat per renom.

Màlic, cal

[ˈkaɫ ˈmaɫik]

A l'Encastell.

Mallafrè

«Dia 19 diciembre de 1774 los papés ocupats pel comissionat Jaume Mallafré, notari real» (*Crònica*, p. 133).

No devia ser de Porrera. El llinatge s'ha vist a Alforja recentment.

Mallenga

«Aquest partit paga Pera Mallenga» i «q^e la sobredita casa te y poceeyx per compra quen feu a Pere Mallenga en lo Mayg de 1680» (*Capb.* 1669, f. 58); «al dit mon pare [de Jaume Ardèvol i Alentorn] espectava per compra feta a Pere Mallenga» (*Capb.* 1774, f. 81).

El cognom és a Gratallops, on concreta diversos genèrics. No s'ha vist en cap altra de les poblacions veïnes.

Mallol, el

«otra el Mallol» (*Llibre XIX*, p. 59, 4.3.1815); «Mallol, Sort y Basella» (*Recana.* 1846); «llamada lo Mallol [...] inmediata en las casas de ella [Porrera] [...] a oriente con el camino de Cornudella» (*Llibre XIX*, p. 63, 13.2.1852).

Mallol, quan és nom comú, equival a 'vinya jove', que no tingui més d'un any. V. t. *Mallola*, *la*.

Mallol i Sort

«Mallol y Sort» (*Recana.* 1846).

L'única terra que hi anota és la de Fran^{co} Suqué. de Reus, i diu que confronta amb el Barranquill i la vila. Deu ser *la Mallola* de l'entrada següent.

Mallola, la

[ˈla maˈʎoɫɐ]

Una partida de terra a uns tres quarts d'hora carretera amunt de Cornudella. N'hi ha a banda i banda d'aquella carretera. *Recana.* 1846 hi anota dotze terratinents, amb terres que confronten amb el camí de Cornudella, el terme de la Morera i el terme de Poboleda.

V. t. **Mallol*, *el*.

«Giberta y Mallola» (*Recana.* 1846); «La Mallola» (*Amill.* 1945a, f. 2 i 125; *Amill.* 1945b, finca núm. 4).

Managuerra

«en lo portal del Seques q^e aft^a ab Jph. Managuerra» (Pascó, 7 maig 1797).

L'any 1755 va ser restablerta a Josep Managuerra una peça de terra al Mas d'en Caçador. Tocava al terme de Falset i confrontava amb la carrerada del bestiar.

Manco

V. *Ramon M.*

Manco, cal

[¹kaɫ ¹maŋko]

Una casa davant del rellotge de sol del carrer del Portal. Es parla del *Joan Manco*, que fa de paleta. També se n'havia dit *ca la Catèria*.

«lo mestre Juan del Manco» (*Llibreta* XIX, 2.8.1853).

Manco, el mas del

[tə ¹maz ðet ¹maŋko]

Algún cop amb l'anteposició del prenom *Joan*. És al límit del terme, tocant al de Falset, per la rodalia del mas d'en Caçador.

Manco del Bosc

«eran: José Compte (a) Manco del Bosc, [...] todos de Porrera» (*Lliure poble*, p. 65, 21 de gener 1828).

Manescal, el tros del

[tə ¹troz ðet menes¹kaɫ]

La paraula *manescal* no és gaire utilitzada a Porrera. És més corrent 'veterinari'. Encara que el nom hagués procedit de l'ofici, l'interpretem com un renom. El tros és vora el camí de les Garranxes, una mica abans dels Dos Camins.

Mantega

«eran: [...] Ramón del Forn (a) Mantega, [...] todos de Porrera» (*Lliure poble*, Acontecimientos varios, 21 de gener 1828, p. 65).

Manxa, la font de la

«Fuente de la Mancha [...] a orillas del cauce del río principal [...]. Dan testimonio de haber existido allí una fuente cuya agua está estraída por medio de una bomba. [...] sólo sirvió un verano» (*Crònica*, p. 74, any 1836).

Després d'aquell estiu que comenta el document aportat, devia deixar d'anomenar-se.

Manyà

«et en Pere Manya» (Medinaceli, doc. núm. 601, 20 juliol 1498); «Jph Mañá» i «Salvador Mañá» (*Amill.* 1818); «Jph. Maña» (*Recana.* 1846).

Domiciliat al carrer de la Barceloneta. El cognom s'ha vist a *Torroja* el 1425 i a *Gratallops* el 1484.

Manyà, el mas d'en

«y anant tot serra amunt per la solana del mas den manya [...] arribaren al tosal vulgarment dit de la Cofiola» (*Fitament* 1628); «puja tota serra amunt de la solana del Mas den Manya y vuÿ Mestre» (*Capb.* 1774, f. 17v).

Els documents situen aquesta solana al serrat que divideix el terme de Porrera del d'Alforja i tira cap a sol ixent des del punt on el riu de Cortiella rep per la dreta el barranc de la Garranxa.

Manyana, el tossal de la

«y pujant tota serra que va entre sol hixent y migjorn [...] a la que foren al tosal de la Manyana eo de la coma dita de na Guasca manaren [...] posar en la summitat de dit tosal [...] a les dos parts dels dits termens una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628); «puja fins al cap del tossal de la Manÿana y de la coma del Aulestia y ans de na Guasca» (*Capb.* 1774, f. 17).

Manyana, feminització de *Manyà*, de les entrades anteriors. L'indret és anotat a continuació de la costa de na Sales i abans d'arribar a la serra del Pansal, al serrat que separa el terme de Porrera del de Falset. Una nota curiosa en aquest cas és que el mestre de cases Jacinto Franquet, encarregat de posar les fites, manifesta que «per aver-se acabat en aquella ocasio lo vidre, carbo y cagaferro, en lo fonament de dita fita no sen hi possa». Aquests materials anaven sempre al clot de l'emplaçament de cada fita.

Manyanes, els

[ʔoz maj'ɲanes]

Uns bocins de terra cap al coll de la Sentiu.

Maquico, cal

[ˈkaʎ ma'kiko]

Una casa de la Barceloneta. Hi havia hagut un músic estimat, que havia dirigit l'orfeó de la vila.

«de la feliz memoria de Francisco Rabascall (Maquico)» (*Crònica*, prólogo, p. 13).

Marça

V. **Grau de M.*

Marcell

V. **Damunt Sant M., Sant M.*².

Marco

[ˈmarko]

El llinatge s'ha trobat a la vila per primer cop al segle xv. No cal tenir en compte, per raons òbvies, que *Fog.* 1497 transcriu *Marcó*. Hi va haver *Joan* i *Pere*, uns prenomes que es mantenen a *Fog.* 1553. El cognom no s'ha vist en els documents del segle xvii i xviii. Reapareix al segle xix, quan s'anoten *Francesc*, *Josep* i *Ramon*, i novament *Joan*. *Reg. Fisc.* 1921 anota *Salvador Marco Porta*. *Amill.* 1945a inscriu dos homes per contribuents. No hem observat ni renoms ni dedicacions.

Marco, el

[to ˈmarko]

Se'n parla, per renom.

Marco de Cortiella, el mas d'en

«ÿ puja serra amunt aÿguavessant fins al tossal de la Cofiola ÿ dels llevadors ÿ de les Solanes del Mas den Marco de Cortiella» (*Capb.* 1774, f. 17v).

Marco de Cortiella, el tossal d'en

«pujant tota serra amunt de la Cofiola, arribaren al tossal dit den Marco de Cortiella y en un tossal dit al cap de la Falguera del mas den Cavaller y vuy den Figuerola de Porrera» (*Fitament* 1628).

Aquests noms corresponen al sector de terme de Porrera que confronta amb el d'Alforja, cap a la Garranxa.

Maria

V. *Donya M., Josep M. Assens*.

Maria de Móra, ca la

[ˈka ʎa maˈrie ðe ˈmore]

A la Barceloneta.

Maria Porta, ca la

[ˈka ʎa maˈrie ˈporte]

És al carrer de Mestre Llurba (del Forn).

Maria Pradell, ca la

[ˈka ʎa maˈrie praˈðeɫ]

Al carrer del Centre.

Maria Santa, ca la

[ˈka ʎa maˈrie ˈsante]

Una casa del carrer del Centre.

Marieta del Po, la [ʔa mari'ete ðeʔ 'po]

N'hi ha un record vague, mig esvaït.

«María Peiri, conocida por la Marieta del Pó» (*Crònica*, supersticiones, p. 165).

Marieta Rosa, el

«lo Jaume Asens (a) Marieta Rosa» (*Llibreta* XIX, 2.8.1853).

Marimon

«lo frare Marimon el Astudiant del Portal» (*Lliberta* XIX, 24.6.1857).

Un *Marimon* consta a *Amill*. 1945*b* entre els que no tenen propietats.

Mariner

«Sebastian Mariné y Cabré» (*Correspon.*, 17.8.1871, des d'Alforja, el recaptador regent li reclama un pagament); «Sebastian Mariné Cabré» (*Correspon.*, 6.9.1871, relació de compresos en tarifa especial de patent, entre els drapaires).

El cognom s'ha trobat a *Alforja* l'any 1553; a *Gratallops*, el 1554; a *Cornudella*, el 1773, i a *Torroja*, el 1843.

Marjot, la plana del, o la parada del Marjot

[ʔa 'pʎane] o [ʔa pa'raðe ðeʔ mar'dʒot]

A la dreta del riu, a continuació del Planot. És una sola finca, de cap a 3 hectàrees, amb vinya.

Marquet, cal

[ʔaʔ mar'ket]

Hipocorístic de *Marc*, que havia estat un prenom bastant freqüent. Una casa del carrer del Castell, amb porta principal al carrer Major. Una altra del carrer de la Font de Baix.

Marquet, el tros del

[ʔo 'troz ðeʔ mar'ket]

A sol ixent de la carretera de Cornudella, escassament a un quart d'hora després de deixada la Barceloneta. La localització en el document que s'aporta no coincideix amb la del nostre comunicant, si no és que hi hagués un altre tros amb el mateix nom.

«Garrancha (que voldrà dir tros del Marquet)» (*Recana*. 1846, al final).

Marrades¹

V. **Coll de les M.*

Marrades²

«diferentes montanyes y turons, com les [...] Marrades» (*Geografia*, p. 427).

A *Cornudella*, Amigó i Espasa aporten documents de 1522 i 1601 que anomenen la partida d'aquest nom, modernament no localitzada.

Marrades, el coll de les

[to 'kɔʎ de tez ma'raðes]

Una depressió de cap a 540 m d'alt, per la qual passa la carretera de Cornudella. És el mateix que a Cornudella en diuen *de Porrera*. S'hi troben quatre termes: Porrera, Cornudella, la Morera de Montsant i Poboleda. N'arrenca cap a sol ixent un camí que va cap a les Solanes i al mas d'en Peirí. També Jassans, a *Poboleda*, troba documents dels segle XVII que en parlen. És el que antigament s'havia conegut per *coll de Godofré*.

V. t. **Coll de les Marrades, el*.

«tirant dreta via al coll dit vulgarment den Godoffre eo de les Marrades» (*Fita-ment 1628*); «ÿ arriba al coll de les Marrades ahon ÿ ha un mollo desfet ÿ una fita gran de pedra picada ab ses filloles ÿ les armes de Scaladei ÿ assi comensa afrontar ab lo terme de Poboleda ÿ fineix lo de Cornudella» (*Caph. 1774*, f. 16).

Martí¹

V. *Miquel M. Pol*.

Martí²

[mar'ti]

El llinatge es manté abundant. Segons la documentació examinada, no hi va ser abans del segle XIX i, en aquell segle, s'ha trobat notícia de *Antoni* i *Francesc* (*Llibre XIX*, p. 95, 13.12.1851), *Gabriel* i *Sebastià* (*Amill. 1818*), *Magí* (*Crònica*, p. 306, any 1807). També de *Maginet*, per renom de *Sebastià* (*Llibreta XIX*, any 1840). I s'ha vist un regidor, *Magí*, encarregat de dirigir el reclutament de soldats (*Acords 1880*, p. 10, 4 abril). *Amill. 1945a* inscriu un home i una dona que es deien així. El cognom s'ha vist a *Cornudella* el 1304; a *Alforja*, el 1346; a *Gratallops*, l'any 1476; a *Pradell*, el 1569; a *Torroja*, el 1580, i a *Poboleda*, el 1601.

Martí, el mas de

«Masia de Martí» (Mapa 1926).

L'indica a l'esquerra del riu, per allà a la partida del Mas d'en Ferran, a poca distància abans del mas de Cabrer. No es parla de *mas*; diuen que, en tot cas, és una caseta.

Martí, el tossal d'en

«al tossal dit den Martí, o de la coma de na Guasca» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 299).

Martínez

«ven [...] a Teresa Martinez viuda de Agusti Alcasar» (Pascó, 25.3.1799).

Mártires, la plaça dels

Retolació imposada pels edils de la dictadura franquista a la *plaça de la Carretera*, ara anomenada *de Catalunya*. Es referia als assassinats comesos pels contrarevolucionaris d'extrema esquerra al sector lleial a la II República espanyola, no als comesos pels franquistes al sector que es va adherir a la subversió militar franquista.

Martorell

«Joan Martorell» (*Fog*. 1553); «Josefa Martorell Borrás» (*Amill*. 1945a).

L'any 1755 va ser restituïda a Pere Martorell una peça de terra al Mas d'en Caçador. El llinatge consta a *Poboleda* el 1428; a *Cornudella*, el 1453; a *Alforja*, el 1553; a *Pradell*, el 1852; a *Torroja*, el 1862, i a *Gratallops*, s/d.

Martorella

«Martorella» (*Recana*. 1846).

Diu que hi havia un sol propietari, Joan B^{ta} Aulestia, i que la terra confrontava amb el Barranquill. Un dels nostres informants de més edat recorda vagament que un avi seu en parlava, però no sap ni què era ni on s'esqueia.

Marxant

«ab Grau pages dit Marxant» (Prot. 1759, f. 228, 16.8.1761).

Marxant, cal

[^hkaɫ mar'tʃan]

Al carrer del Perxe.

mas

V. *Aguiló, *Albi, Amorós, Àngela, Anguera, Anselmo, *Aravat, Ardèvol, *Aulès-tia, Baldric, *Baptista Miquel, Bitxo, Bleda, Boter, Butxaques, Cabrer, *Cabrer, Caçador, Caçador de Dalt, *Càndido, *Cavaller, *Cerdà, *Chico, *Claret, Comte, *Cornador, *Criveller, Eladi Simó, Escomelles, *Falgosa, *Falosa, Fermí, Ferran, Ferrer, *Figuerada, Figuerola, *Figuerola, Final, *Garranxa, Giol, Giola, Gitano, *Grau,

Gregori, Guerra, Isidrol, *Jaume Esteve, Licor, Magí, Manco, *Manyà, *Marco de Cortiella, *Martí, Mestre, Muntaner, *Narbonès, Nebot, Oliva, *Oliver, *Pallarès, Pedra, Peirí, Peirí de Dalt, Pepo, Perí, Perxet, *Pigadet de Porrera, Pigat, Pío, *Piquer, *Piquera, Plana¹, Plana², Plana del Seba, Porta, Pubill, Quico de la Rossa, Rabascall, Ramonet, *Roca, Roca, Rocals, *Rodeda, Romegosa, Ros, Rosa, Salut, Santet, Saura, Simó, *Simó, Solana de les Viudes, Tardà, Tolosa, Vall, *Vell, Verniol.

Mas¹

V. *Cap del M.*, **Cap del M. de Joan Crusat*, **Comes del Cap del M.*, **Joan del M.*, **Miquel del M.*, **Plana del M. d'en Ferrer*, **Solana del M. d'en Ferran*.

Mas²

«José Mas» (*Lliure poble*, p. 98, any 1855); «Zacarias Mas Vaque» (*Amill*. 1945a).

El cognom s'ha trobat a *Torroja* el 1323; a *Cornudella*, el 1454; a *Alforja*, el 1553; a *Gratallops*, el 1641; a *Pradell*, el 1648, i a *Poboleda*, el 1858.

Mas³

«Mas» (*Amill*. 1945a, f. 157).

L'anotació es refereix a una partida de terra. Segurament que l'escrivà es va limitar a anotar la part genèrica del nom, en comptes d'escriure el nom sencer, que devia ser *el Mas de la Rosa*.

Mas, del

«Joan Garau dit del Mas», «Joan Simó del Mas» i «Gregori Domenech del Mas» (*Capb*. 1669, f. 47, 117 i 141); «Juan Domenech del Manso» (Prot. 1754, f. 111, 24.2.1755); «Conociéndose en todas las escrituras que se hallan en la rectoría por Simó del Mas» (*Crònica*, p. 56).

Mas, el collet del

[to ko'ʎed deɫ 'mas]

És a sol ixent del barranc de les Escomelles, sota el Tossal, en territori del mas de la Rosa, al qual es refereix el nom, cap a 460 m d'alt. Hi passa un camí que va de Terracuques cap en uns masos del capdamunt a l'esquerra del barranc que s'ha dit, cap al mas de la Plana del Seba i Poboleda.

Mas Batllet

«Arrestado á Josep Boronat y Mas Batllet» (*Infrac*. xix, any 1844).

La interpretació del document és complexa. *Mas* podria ser cognom o un edifici.

Mas d'en Caçador, el

[to 'maz] o [toz 'mazoz ðeŋ kasa'ðo]

Amb el nom també es designen, com si formessin una partida, les terres que envolten el mas d'en Caçador. La Universitat de Porrera pagava a Escaladei un cens de dos sous i tres sous més per amortització per aquest mas, conjuntament amb el mas de n'Aguiló, que eren hisendes contigües; entre tots dos tenien una extensió de cent cinquanta jornals (*Capb.* 1669, f. 5). Al segle XIX, l'Ajuntament arrendava al redelme d'aquest mas, segons taba de 1839 que hem vist a l'ACBC, Reus. L'any 1755, considerant el gran benefici que resultaria per al Comú si es restablia aquella terra als particulars que ho demanen, a la desena part de tot el que hi collissin, decideixen començar els restabliments. Hem vist que se'n van fer a favor de Joan Baptista Adet, Joan Aduart, Joan Aguiló menor de dies, Francesc Aguiló, Jaume Aguiló, Pere Aguiló, Joan Anglada, Pere Aragonès, Antoni Ardèvol, Josep Boló, Francesc Domènec del Francesc, Pere Domènec del Gabriel, Josep Domènec del Po de la Tecla, Josep Ferrer, Josep Managuerra, Pere Martorell, Ramon Muntaner, Francesc Peirí, Josep Pellisser del Gregori, Salvador Prats, Joan Rebascall del Raval, Carles Saloni i Josep Vidal. A una mitjana de quatre jornals per a cada un dels vint-i-tres afectats, van distribuir noranta-dos jornals de terra. També en parla *Capb.* 1774, f. 19. Una nota trobada entre els f. 103 i 104 de *Capb.* 1774 diu que «los masos den Caçador y den Aguilo, eran del Comu, ara [?]lents à particulars». *Recana.* 1846 hi anota trenta-vuit terratinents; algunes de les hisendes confronten amb el terme de Falset. També té a la vora els Abres, el Mas d'en Ferran i la Rodeda. *Reg. Fisc.* 1921 hi dedica les anotacions 21 i 22, en lllapis, «Mas Caçador».

«Manso den Cazador» (Prot. 1754, f. 74v, 23.2.1755); «Mas den Casadó» (*Recana.* 1846); «una pesa de terra en lo terme de Porrera dita lo Mas den Casadó» (*Llevador* XIX, escriptura 17.11.1851); «Planots» [en lllapis «Mas den Caçador»], «Coma den Romeu» [en lllapis «Mas den Caçador», «Mas Llorens»], «Mas den Ferran» [en lllapis «Mas den Casadó»] i «Mas Casadó» (*Amill.* 1945a); «Coma den Romeu» [en lllapis «Mas den Caçador»] (*Amill.* 1945b, finca núm. 173).

Mas d'en Caçador, el barranc del

No se'n parla gaire i per això en queda inconcret l'emplaçament, per allà a la zona en la qual hi ha les runes de l'edifici, pròxima al mas d'en Ferran. És al vessant esquerre del riu de Cortiella.

Mas d'en Caçador, el camí del

[to ka'mi ðeŋ 'maz ðeŋ kasa'ðo]

A cosa d'un quart del poble per la carretera de Torroja, el camí es desvia cap a l'esquerra, travessa el riu i s'enfila.

«Cº del mas den Casadó» (*Amill.* 1945a, f. 199).

Mas d'en Caçador, el tossal del

«anant per la summitat de dita serra envers sol hixent arribaren a un tosal dit del Mas den Caçador, en lo qual lloch [...] manaren [...] posar una fita ab ses filloles» i «baixant del dit tosal del mas dit den Caçador» (*Fitament* 1628).

Va situat entre el tossalet del Bosc del Mas d'en Ferran i la serra del Camp d'en Fàbregues, al serrat que separa el terme de Porrera del de Falset.

Mas d'en Casabò

«Mas den Casabò» (*Amill.* 1945a, f. 7).

És desconegut. Com que aquest escrivà no és gaire de fiar, potser hauria hagut d'escriure *Caçador* [*Casadó*].

Mas d'en Claret, el

[to 'maz ðeŋ kɫa'rɛt]

Una partida de terra tocant a Gratallops, a redós del serrat que fa de frontera. *Recana.* 1846 hi anota vint-i-un propietaris de Gratallops, i la partida confronta amb el riu i el camí de Gratallops.

V. t. **Claret, el mas d'en.*

«Mas den Claret» (*Amill.* 1945a, f. 133, 149, 179 i 188, i *Amill.* 1945b, finca núm. 398).

Mas d'en Clement

«Mas den Clement» (*Amill.* 1945a, f. 149).

Hi és indicat per partida de terra.

Mas d'en Cubells, el

[to 'maz ðeŋ ku'βeɫtʃ]

És una partida bastant gran, a la part alta del barranc dels Abres, pròxima al terme de Falset. El mas que li dona nom és al terme veí.

Mas d'en Cubells, el camí del

[to ka'mi ðeɫ 'maz ðeŋ ku'βeɫtʃ]

S'hi va pel camí de Falset que, una vegada travessat el riu, s'enfila cap al sud.

«C° del Mas den Cubells» i «C° de Mas den Cubells» (*Amill.* 1945a, f. 91 i 86).

Mas d'en Ferran

V. **Solana del M. d'en F.*

Mas d'en Ferran, el

[to 'maz ðeŋ fe'ran]

Són les terres que es consideren partida a l'entorn del mas d'aquest nom. Es divideixen en *Mas d'en Ferran de Dalt* i *Mas d'en Ferran de Baix*. *Recana.* 1846 hi

anota trenta terratinents i algunes d'aquelles finques confronten amb el terme de Falset i amb el riu. Es considera que el mas d'en Vall, el mas de la Pedra i el de Cal Pigat són en aquest territori. *Reg. Fisc.* 1921 hi dedica les notes 23 i 24, de *afueras*.

«y partida del Mas den Farran [...] part ab lo riu de Cortiella» (Prot. 1759, f. 106, 17.2.1760); «partida del Mas den Farran [...] ab Fran^{co} Compte de Torroja [...] part ab lo riu de Torroja» (Prot. 1759, f. 125, 7.5.1760); «a la partida dita lo Mas den Ferran pel mitx de la qual passa lo cami real que va al Camp de Tarragona» (*Capb.* 1774, f. 81v); «Mas den Farran: situado en la partida de este nombre, á una hora de la población asia el sut [*sic*] oeste» (*Crònica*, p. 58); «Mas de'n Ferran» i «Mas den Ferran» [en llaipis «Mas den Casadó»] (*Amill.* 1945a, f. 3 i 91); «Mas den Ferran - Dal» (*Amill.* 1945a, f. 83); «Mas den Ferran» [en llaipis «conocido por Bosch»] i «Mas den Ferran» [en llaipis «Bosch y Vinya Vella»] (*Amill.* 1945b, finca núm. 215 i 298).

Mas d'en Ferran, el barranc del [tə βa'raŋ deɫ 'maz ðeŋ fe'ran]

És curt. Baixa de per allà al mas de Cal Pigat i afluïx al riu de Cortiella, per la vora esquerra.

Mas d'en Ferran, el camí del [tə ka'mi ðeɫ 'maz ðeŋ fe'ran]

És el mateix camí que va al mas d'en Caçador.

«Cam^o de Más den Ferrant» (Mapa 1926); «C^o de Mas den Ferran» i «Camino del Mas den Ferran» (*Amill.* 1945a, f. 83 i 121).

Mas d'en Ferran, el tossalet del Bosc del

«sempre seguín [...] envers sol hixent arribaren a un tossalet del dit Bosch del Mas den Ferran en lo mig del qual tosalet eo en la summitat de aquell [...] manaren [...] que en dit lloch posas una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628).

Al serrat que separa el terme de Torroja del de Falset. Un dels nostres consultats diu que entre el mas d'en Caçador i el d'en Ferran hi ha un tossal on l'exèrcit havia instal·lat una creu per punt d'observació.

Mas d'en Ferrer, el [tə 'maz ðeŋ fa're]

Correspon a una partida de terra, d'una gran extensió, a l'extrem SE del terme, pròxima als termes de Pradell de la Teixeta i d'Alforja, i a llevant de la carretera que ve del coll de la Teixeta, en un lloc inclinat entre els 400 i 500 m d'alt, aiguavessant del riu de Cortiella. Una nota sense data trobada entre els f. 103 i 104 de *Capb.* 1774 diu: «Joseph Ferrer te uns 30 jornals en lo mas d'en Ferrer» i «Joseph Aguilo 12 jornals en lo mas d'en Ferrer, ans ho tingueren la Confraria de Preveres de Tarragona, en las següents se confessa lo mateix y tambe parla de la confraria». *Recana.* 1846 hi anota divuit propietaris i algunes terres

toquen al terme de Pradell i al d'Alforja, al camí de Reus i al riu. El nom també designa el mas.

V. t. *Ferrer, el mas d'en*; **Plana del Mas d'en Ferrer, la*.

«a la partida del Mas den Ferrer [...] afronta ab lo terme de Pradell» (*Capb.* 1774, f. 80v); «Mas den Ferre» (*Recana.* 1846); «todas las tierras que por aquella partida hoy en día se llaman mas den Farré» (*Crònica*, p. 61); «ÿ puja tota serra amunt aÿguavessant de la Solana del Mas den Ferrer» (*Capb.* 1774, f. 17); «Más den Ferré» (Mapa 1926, amb el rètol dintre el terme d'Alforja); «Mas den Ferré» i «Cº de la Ermita» [en llaips «Mas den Ferre»] (*Amill.* 1945a, f. 47, 70 i 128).

Mas d'en Gregori, el

[to 'maz ðeŋ gar'ɣori]

El mas dóna nom a una partida de terra a la qual *Recana.* 1846 atribueix tres propietaris i un d'ells és Josep Pellicer, que, a més de vinya i altres conreus, té moreres.

«Mas den Gargori» (*Recana.* 1846); «Coma den Romeu [“conocida por Mas den Gregori”]» (*Amill.* 1945b, finca núm. 534).

Mas d'en Gregori, el barranc del

[to βa'raŋ deɫ 'maz ðeŋ gar'ɣori]

S'origina una mica més amunt del mas d'aquest nom, li passa prop pel cantó de sol ixent, se'n va cap al sud i s'ajunta per la dreta amb el riu de Cortiella, després d'un desnivell de cap a 100 m. És entre el barranc de les Comelles i el de les Solanes, tots tres paral·lels entre si.

«Bº de Más den Gregori» (Mapa 1926).

Mas d'en Gregori, cal

«como la casa de [...] José Pellicer dicha de mas den Gargori» (*Crònica*, p. 65, any 1798); «lo Franº Pellicer mas den Gargori» (*Llibreta* XIX, 30.9.1868).

És *cal Pellicer*, al carrer de la Font de Baix. *Mas d'en Gregori* també és el renom de Francesc Pellicer.

Mas d'en Llorenç, el

[to 'maz ðeŋ ɫo'rens]

És una partida de terra davant del mas d'en Comte, a la vora esquerra del riu, a l'obaga. No hi ha masia. La taba de 1831 per a l'arrendament de venda de carn de moltó parla del *mas d'en Llorens* per un dels límits per on poden pasturar els moltons. *Recana.* 1846 hi inscriu vuit propietaris i una de les terres toca al riu. La indicació «separado» de l'últim document pot voler dir que és lluny dels Planots.

«Mas den Llorens» (*Recana.* 1846); «en la pieza de tierra dicha mas den Llorens» (*Crònica*, p. 283, any 1835); «Mas den Llorens» i «Coma den Romeu» [en llaips «Mas den Caçador» i «Mas Llorens»] (*Amill.* 1945a, f. 20, 59 i 58); «Mas

den Llorens» i «Planots» [en llapis «Mas Llorens, separado»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 60 i 513).

Mas d'en Muntaner, el

«al moment de produir-se la repoblació el terme de Porrera fou repartit en quinze grans finques o masos, alguns dels quals haurien subsistit durant segles com els de Muntaner» (*Priorat*, p. 93); «a la partida dita les Comes que vuÿ es botjar [...] mediant lo camí del mas dit de la Rosa alies den Montaner» (*Capb. 1774*, f. 52v); «Mas den Gargori [...] uniéndose por el este con la hacienda de Muntaner» (*Crònica*, p. 59).

Es pot posar en dubte l'explicació que en fa *Priorat. Capb. 1774* fa comprendre que el nom corresponia a una partida de terra, equivalent al *Mas de la Rosa*.

Mas d'en Noguer

«Mas den Nogué» (*Recana. 1846*).

Hi anota vuit propietaris. La terra de Jordi Asens toca al riu; la de la viuda de Sebastià Andreu és vora el camí Reial.

Mas d'en Peirí, el

[to 'maz ðem pe'ri]

Una partida de terra, quasi un centenar de metres vessant amunt a la vora dreta del riu, a cosa de tres quarts d'hora del poble, abans d'arribar a la Garranxa. *Recana. 1846* hi anota cinc propietaris i unes de les terres confronten amb el terme d'Alforja i de Cornudella.

V. t. *Peirí*, part específica d'una colla de genèrics.

«Mas den Peiri» (*Recana. 1846*); «Garranches» [en llapis «Mas del Peyri»] i «Mas den Peyri» (*Amill. 1945a*, f. 11 i 53, 137); «Garranchas» [en llapis «Mas den Peyri»] i «Mas den Peyri» (*Amill. 1945b*, finca núm. 282 i 409).

Mas d'en Peirí, el barranc del

[to βa'raŋ] o [βaraŋ'ked de to 'maz ðem pe'ri]

És un barranquet poc important. Baixa de per allà al mas a reunir-se amb el riu de Cortiella, per la vora dreta, quan acaba d'incorporar-s'hi el barranc de la Garranxa, una mica més avall dels Dos Camins.

«Barranco del Mas den Peyri» (*Amill. 1945a*, f. 81, 96 i 119).

Mas d'en Peirí, el camí del

[to ka'mi ðe to 'maz ðem pe'ri]

Ara s'ha convertit en pas de carro. Arrenca del camí de les Garranxes, poc abans d'arribar als Dos Camins, puja al mas i va més enllà.

«Camino del Mas den Peyri» (*Amill. 1945a*, f. 11).

Mas d'en Peirí, el cap de la Solana del

«y anant continuant dit fitament devers sol ponent per la summitat de dita serra tot aygua vesant a dos parts a la que foren a un tossal nomenat per la part del Priorat lo cap de la Solana del mas den Peyri y a la part del Comptat lo cap dels aubachs del mas de la Coma Tornera y alli [...] manaren [...] a dit mestre Joan Franquet possas y plantas una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628).

La serra que se cita en el document és la que, baixant del Molló, separa el sector de Porrera del de Cornudella. Quant a la Solana, es devia referir a la que s'anomena a prop de la Garranxa.

Mas d'en Perí, el

[to 'maz ðem pe'ri]

Una altra partida de terra que no s'ha de confondre amb la coneguda per *Mas d'en Peirí*, tot i que el nom és gairebé idèntic: *Peirí* / *Perí*. La gent més coneixedora d'aquella zona s'esforça a diferenciar les dues paraules, tot i que fonèticament *Peirí* també passa a [pe'ri]. La terra és a les Solanes, pròxima a la Solana de les Viudes, cap a la banda de les Foreses. No podem assegurar que alguna de les anotacions documentals que consten a *Mas d'en Peirí, el* no correspongui a aquesta altra partida. Gairebé que es pot donar per segur que, inicialment, el nom d'aquest lloc també procedeix d'un antic *Peirí*.

Mas d'en Porrera, la serra del

«arribaren a un lloch aont se junta lo riu de Porrera ab lo de Ciurana, y al peu de la serra dita del Mas den Porrera en lo qual lloch affronta a la part de migjorn lo dit terme de Falcet y a tremuntana que es a la altra part del Riu lo terme de Gratallops» i «tota dita serra amunt del mas den Porrera» (*Fitament* 1628).

S'anomena abans d'arribar al bosc de la Font de na Tolosa. *Capb.* 1774, f. 16v, afirma que en Porrera és de Gratallops, però potser el mas era a Porrera, cosa que no queda clara. *Gratallops* no anota la serra, però inscriu *el mas d'en Porrera* com a corresponent en aquell terme veí i algun dels documents que aporta li donen categoria de partida de terra.

Mas d'en Porta, el

[to 'maz ðem 'pɔrte]

Una partida de terra al terme de Pradell de la Teixeta, que confronta amb el terme de Porrera, al sud del mas d'en Ferrer, a un parell de quilòmetres de Porrera. *Pradell*, p. 147, no diu que sigui partida, afirma que no hi ha cap mas i que confronta amb el terme d'Alforja.

«en lo terme de Pradell y partida del Mas den Porta» (Pascó, 18.5.1802).

Mas d'en Roca, ca [ˈka ˈmaz ðen ˈrɔkɐ]

És al carrer de Mestre Llurba (del Forn).

Mas d'en Serra, el

«Mas den Serra» (*Amill. 1945b*, finca núm. 203).

Hi va anotada entre les partides de terra.

Mas d'en Simó, el

«Mas den Simó» (*Recana. 1846*).

El manuscrit de 1846 hi anota un sol propietari, Fran^{co} Simó, amb una terra que confronta amb el terme d'Alforja i el de Cornudella, cosa que fa comprendre la gran extensió de la hisenda. A part d'altres conreus, hi havia albereda.

V. t. *Simó, el mas d'en*.

Mas d'en Vall, el [tɔ ˈmaz ðem ˈvaɫ]

Riu avall, a la dreta, anant cap a les Toloses. Hi ha un mas. Al document que s'aporta a continuació consta per nom de partida de terra. Quant al mas, v. t. *Vall, el mas d'en*.

«Mas den Vall» (*Reg. Fisc. 1921 i Amill. 1945a*, f. 199); «Mas den Vall [“sud mas del Pigadet de Porrera / mas de la Pedra”]» (*Amill. 1945b*, finca núm. 595).

Mas d'en Vall, la presa del [tə ˈpɾɛzɐ ðet ˈmaz ðem ˈbaɫ]

Era per agafar aigua del riu i portar-la a l'horta del mas.

Mas de l'Estrampa

«y partida lo mas de la Estrampa» (Pascó, any 1794).

V. t. **Estrampa, l'*.

Mas de la Giola

«Coma den Romeu» [afegit en llapis «Mas de la Giola»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 173).

Amb categoria de partida de terra.

V. t. *Giola, el mas de la*.

Mas de Noguers

«Mas de Nogués» (*Amill. 1945a*, f. 46, i *Amill. 1945b*, finca núm. 137).

No tenim elements per a determinar si aquestes anotacions tan recents no són una duplicació del *Mas d'en Noguer* de 1846.

Mas de Pere Bonet, el camí del

«a tremuntana ab lo camí que va al Mas de Pere Bonet» (*Capb. 1669*, f. 141v).

Consta a l'establiment del 21 de maig de 1394 de les Planes Cornadores.

Mas de la Rosa, el

[to 'maz ðe ʎa 'rɔzɐ]

Una partida de terra en què hi ha diversos masos entre els quals el que dóna nom a la partida. És en avall del Tossal, a ponent del barranc de les Comes. *Recana. 1846* hi anota vint-i-tres propietaris amb la qual cosa es comprèn que és una partida d'una extensió considerable.

«partida del Manso de la Rosa» (*Prot. 1754*, f. 66, 10.1.1755); «una heretat antigament lo Safranà que vuÿ es vinÿa [...] partida del Mas de la Rosa [...] ab lo Coll den Beltran» (*Capb. 1774*, f. 68v); «Terme de Porrera y partª Mas de la Rosa» (Pascó, any 1795); «una gran pedregada [...] per la part del [...] Mas de la Rosa part de Riu» (*Llibreta XIX*, 24.8.1835); «Mas de la Rosa» (*Recana. 1846*; *Amill. 1945a*, f. 31 i 52, i *Amill. 1945b*, finca núm. 92).

Mas de la Rosa, del

«Francisco Figuerola llamado de la Rosa» (*Prot. 1754*); «Joseph Montaner pages [...] dit del Mas de la Rosa» (*Capb. 1774*, f. 8v, 9, 10v, 66 i 68).

Mas de la Rosa, l'aigua del

«Yo [...] Francisco Figuerola tengo un huerto [...] con dos diadas de agua cada semana de la agua del manso de la Rosa [...] partida del Manso de la Rosa» (*Prot. 1754*, f. 66, 10.1.1755).

Mas de la Rosa, el camí del

[to ka'mi ðeʎ 'maz ðe ʎa 'rɔzɐ]

Ha passat de ser camí de bast a permetre el trànsit d'automòbils especialitzats per mal terreny. Arrenca de la carretera de Cornudella, cap al nord-oest, al cap d'una mica més d'un quilòmetre d'haver sortit del poble. Va fins vora la plana del Seba. Del mateix punt d'aquella carretera, parteix el camí Vell de Cornudella, cap al nord.

«a la partida dita les Comes que vuÿ es botjar [...] mediant lo camí del mas dit de la Rosa alies den Montaner» (*Capb. 1774*, f. 52); «partida de la Coma [...] ab

lo camí del Mas de la Rosa» (Pascó, 1 abril 1798); «Camº del Más de la Rosa» (Mapa 1926).

Mas de la Rosa, la font del [ʔa 'fɔn deʔ 'maz ðe ʔa 'ɾɔzɐ]

És la *de Cal Muntaner*.

«inspeccionó las aguas de la fuente dicha del mas de la Rosa» (*Crònica*, p. 63, any 1861).

Mas del Licor, el barranc del [ʔo βa'raŋ deʔ 'maz ðeʔ ti'kɔrt]

Comença més amunt del mas, se'n va cap a ponent, fa cap davant de les cases de la Garranxa i s'ajunta per l'esquerra al barranc de la Garranxa. Se'l relaciona amb la Final.

Mas del Licor, el camí del [ʔo ka'mi ðeʔ 'maz ðeʔ ti'kɔrt]

És un bocí del camí d'Alforja, a partir de les cases de la Garranxa per amunt.

Mas Pereroles

«Mas Pereroles» (*Amill. 1945a*, f. 155).

El nostre comunicant pensa que potser correspon a un propietari de Gratallops. V. t. *Pereroles, les*.

maset

V. *Coranya, Lleó, Serafi*.

masia

V. *Coma Tornera*.

Masia d'en Ferran, el bosc de la

«al baixest del camí que va de Torroja a Falset [...] entre la coma dels Molins i el bosc de la masia den Ferran» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 299).

Masmorells

«in villis oppidis, locis, Castriis Terminis, Parochijs et Territorijs de la Morera, Gratallops, Poboleda, Tarroja Vilella damunt, Porrera y Masmorells vulgo dictorum del Priorat de scaladei, et que sunt infra limites dicti Prioratus» (*Fita-ment 1628*).

Havia estat bastant lluny al nord-nord-oest de la vila de Porrera; però, com que surt anomenat a *Fitament 1628*, ens ha encuriós i n'hem sabut això que expliquem. Jaume Sabaté, terme de Torroja, afirma que de *Masmorells* ja no se'n

parla i conjectura que, després, es va dir *mas d'en Bruno*, que, al mapa d'aquell terme, és marcat a l'extrem nord, vora el terme de la Morera, arran d'una carretereta que va de Torroja a Escaladei. Troba que Pere Morell va ser establert a la Coma Bardina l'any 1270 i que, molt més tard, es va ordenar que els habitants del mas dels Morells fossin acollits en els comuns de Torroja. Diu que el terme del mas dels Morells confrontava amb els de la Vilella i de Cartoixa. Encara en troba notícia en papers del segle XVIII. Miquel S. Jassans, terme de Poboleda, troba que era al terme de Persi [que ens és desconegut i potser és paraula procedent d'una falsa lectura del manuscrit], a la Coma de Bardina, i que ja el 1719 era la Coma d'Ardèvol, que situa entre els termes de Poboleda, Torroja i la Vilella. Diu que al segle XVIII encara era parròquia de la Morera i que tot aquell territori és terme de Torroja. Eugeni Perea, terme de la Morera, troba el *mas dels Morells* l'any 1437 i diu que el 1739 el *mas Morell* consta en un llibre de vàlues.

masos

V. *Cubells, Garranxa*.

Masos del Riu de Porrera

«Masos del Riu de Porrera» (*Recana*. 1846).

Aquest document hi anota tretze terratinents de Gratallops. La terra d'un d'ells, de Sebastià Balcells, confronta amb el terme de Falset.

Masovera, ca la

[¹ka ʎa mazo'veɾɛ]

Al carrer de Mestre Llurba (del Forn).

Matadero, el

[ʎo mata'dero]

L'indica Pla, al mateix edifici de la Pescateria, en un carrer sense rètol que va del carrer de la Pescateria al del Portal. El carrer és curt, gira de seguida en angle recte i s'acaba amb unes escales per salvar el desnivell. Del Matadero no se'n parla gaire.

V. t. **Hospital*, l'.

Mateu, cal

[¹kaʎ ma'tew]

Al carrer del Pont, vora els Carrerots.

Mercer

«[ph Marser] [al carrer de Dalt] (*Amill*. 1818).

El trobem també a *Gratallops* l'any 1520.

Més

V. **Era M. Avall.*

Mestre

«a la dita Ursula Mestre V^{da}» (Prot. 1754, f. 217, 6.10.1756); «Petronilla Mestre primera muller mia [de Pere Montaner]» (*Capb.* 1774, f. 24v); «la senhora viu-da de Pedro Mestre, del mas de este nombre» (*Crònica*, p. 211, any 1836); «Nota dels dines que deixaré a Joseph Mestre mitje de Cortiella» (*Llibreta* xix, any 1840); «Fran^{co} Mestre» (*Recana.* 1846).

A Alforja és un cognom viu des del segle xv. A Pradell, se l'ha trobat als segles xvi, xvii i xviii. A Torroja, només al segle xvii. A Poboleda, l'any 1816.

Mestre, el mas d'en

[to 'maz ðem 'mestre]

És al terme d'Alforja, a la vall de Cortiella, amb capella i cementiri familiar, segons Miquel S. Jassans, *Alforja*, amb il·lustració documental des de 1495. Tanmateix, el mas d'en Mestre de Porrera, que abans era *d'en Manyà*, devia ser un altre.

«puja tota serra amunt de la solana del Mas den Manya y vyú Mestre» (*Capb.* 1774, f. 17v); «recado á la senhora viuda de Pedro Mestre, del mas de este nombre» (*Crònica*, p. 211, any 1836); «Mestre [Procedencia] Mas den Mestre» (*Crònica*, p. 320); «Mas den Mestre» (*Amill.* 1945a, f. 10, 74 i 133 [afrontació]).

Mestre Llurba, el carrer de

[to ka're ðe 'mestre 'lurβe]

Correspon al *carrer del Forn*, que encara es deia així el gener de 1926 (Òbits 1925, tom 13, f. 40). L'homenatjat va exercir de mestre d'escola i va deixar el record d'haver estat un excel·lent docent. Una placa a la façana d'aquella casa en la qual hi ha el rellotge de sol més vistós, del carrer del Portal, diu «Sebastià Llurba. 1868-1905», unes xifres que deuen correspondre als anys que va exercir la docència a Porrera. La gent no recorda d'on havia procedit. Per una anotació treta de Matrim. 1870, 20.5.1871, un acte en el qual va fer de testimoni, se sap que Sebastià Llurba i Gomá era natural de Poboleda, casat i professor de primera ensenyança. Apareix novament per testimoni en altres actes matrimonials. També se sap que el dia 17 de març de 1885 li va néixer una filla (Naix. 1881, f. 92).

«Calle Maestro Llurba» (Òbits 1925, f. 20).

Mestres

['mestres]

El cognom, ara poc abundant, es conserva. Al llarg del segle xix, hem vist els prenomes *Baptista*, *Francesc*, *Isidre* i *Joan*. Sebastià Mestres Ferrer era jutge municipal l'any 1923. *Amill.* 1945a anota *Anselm* i *Sebastià*. Un sol renom: *Francisquet*. Sebastià Mestres Ardèvol, dit *Seba*, antic conegut meu, m'ha ajudat molt en aquest recull de noms. També hem observat el llinatge a Gratallops al segle xix.

Met, cal

['kaʎ 'mɛt]

Un altre nom de *cal Grau*, al carrer del Pont. El nom també s'havia aplicat a la casa on hi havia el Casino. Al costat de cal Romà. Hi ha qui sap que entre totes dues, cal Met i cal Romà, havien format la *casa dels Frares*; però no és un coneixement generalitzat, ni documentat.

Metge, l'hort del

«en el huerto de José Nebot del Portal, ahora dicho del Metje» (*Crònica*, p. 122, any 1714).

Mig, l'era del

«mitx cortó de hera en la hera del Mitx a la partida dels Domenges damunt» i «altra dita la hera denmitx» (*Capb.* 1774, f. 65 i 89).

Miguelito, cal

['kaʎ miye'ʎito]

Al carrer de la Font de Baix.

Milionari, cal

['kaʎ miʎo'nari]

És un renom recent, aplicat a un personatge que va anar a Amèrica i hi va fer fortuna. La casa correspon a *cal Ventureta*, davant de la Fàbrica.

Mill

V. **Gra de M.*

Mimí, cal

['kaʎ mi'mi]

Una casa del carrer de Sant Josep. No queda ningú de la família que duia aquest renom.

mina

V. *Miralles, Pans, Perpinyà, *Pou del Pascó.*

Miquel

V. **Baptista M., Sant M.*

Miquel del Mas, del

«Francisco Muntaner (a) del Miguel del Mas» (*Lliure poble*, p. 65, 21 de gener 1828).

Miquel Martí Pol, el carrer de [to ka're ðe mi'keɫ mar'ti 'pɔt]

Denominació aplicada fa poc temps a un fragment del *carrer de Vilanova*, en homenatge al poeta osonenc.

Miqueló, del

«Juan Revascall llamado del Micaló» (Prot. 1754, f. 66v, 10.1.1755).

Mir

«Jph Mir» [al carrer de la Barceloneta] (*Amill*. 1818).

Un *Mir* consta a *Amill*. 1945b entre els que no tenen propietats. El cognom consta a *Alforja* el 1343; a *Torroja*, el 1425; a *Cornudella*, el 1524; a *Gratallops*, el 1632, i a *Poboleda*, el 1713.

Mirador, el tossal del

«y anant tota serra amunt [...] arribaren al tossal vulgarment dit del Mirador y alli en la summitat del dit tossal [...] manaren [...] que [...] posas una fita ab ses filloles» i «anant des del dit tossal dit del Mirador tot serra amunt [...] arribaren a la Curulla del Bosch dit del Archebisbe» (*Fitament* 1628).

Es comprèn que el Mirador i el Molló (dit antigament la *curulla del Bosch de l'Arquebisbe*) no eren un sol i mateix tossal, com s'interpreta al terme d'Alforja. Segurament que el del Mirador és el que Mapa 1926 denomina «Mas d'en Licor», i que *Nomen*. 2003 mesura en 737 m. Però un dels nostres informadors diu que deu ser al terme d'Alforja, cap a Puigcerver.

Miralles¹

V. *Cap del M.*, *Tomb del M.*

Miralles² [mi'raɫes]

Algun porrerenc conserva el llinatge. N'hem trobat notícia a partir de *Josep* (*Amill*. 1818). Hem vist diversos prenomes: *Francesc* (Matrim. 1870, 20.1.1872), *Gaietà* (*Crònica*, p. 306, any 1834), *Gertrudis* (*Lliure poble*, p. 98, any 1855), *Joan* i *Josep Maria Miralles Sabater* (Òbits 1925, f. 82, 2.9.1933). Hem trobat el cognom a *Poboleda* el 1558; a *Cornudella*, des del 1565; a *Alforja*, el 1613; a *Pradell*, el 1860, i a *Gratallops*, s/d.

Miralles, cal ['kaɫ mi'raɫes]

Al carrer de la Font de Baix.

Miralles, el cap d'en

«una heretat en lo terme de Porrera dita lo cap den Miralles» (*Capb.* 1774, f. 132).

Miralles, la mina del

[ʔa 'minat mi'raʎes]

És a Cortiella, al terme d'Alforja. Hi havia hagut una mina de galena de la qual ara surt un doll d'aigua que és conduïda cap a la vila de Porrera.

Miralles, el tros del

[ʔo 'troz ðet mi'raʎes]

És al terme d'Alforja. Hi condueix el camí d'Alforja quan ja ha canviat de terme. En aquesta gran hisenda hi ha un mas, amb un rellotge de sol a la façana.

Miró

«Mn. Gabriel Miró, rector» (*Fog.* 1497); «Nota dels dines rebuts del any 1841, Joseph Miró moliné» (*Llibreta* XIX).

L'accent del manuscrit de 1497 deu ser adventici. El rector podia ser foraster, i potser també el moliner. Hem trobat el llinatge a *Cornudella* des de 1399; a *Torreja*, el 1425; a *Gratallops*, des de 1520; a *Poboleda*, des de 1717, i a *Alforja*, el 1744.

Mirta, ca la

['ka ʔa 'mirta]

Una casa del carrer de la Font de Dalt.

Missa, la plaça de

[ʔa'ptasa ðe 'misa]

Un altre nom de la *plaça de l'Església*.

Mitgera

V. **Xica de la M.*

Mitja Hora, la

[ʔa mid'ʒɔɾɛ]

S'hi acaba el terme, si es va per la carretera de Reus. És, doncs, una indicació horària de distància.

Moixó, cal

['kaʔ muj'ʃo]

A la Barceloneta.

molí

V. **Amorós*, **Comú*, **Esquerrer*, **Ferriol*, **Figuerola*, **Gaget*, **Montlleó*, **Peirí*, **Porrera*, **Porta*, **Vallès*, **Vila*.

Molí

V. **Bosc de la Peixera del M. de Porrera*, **Peixera del M. de Porrera*.

Molí, el¹

[to mo'li]

És una petita partida, amb quatre o cinc propietaris, cap a la Solana, a un parell de quilòmetres de distància de la vila, tirant riu amunt, a la vora esquerra del corrent, més enllà de la Solana del Tena. S'hi veuen residus d'una construcció que podia haver estat un molí, però que no n'hi ha la certesa, tot i que el document que ve a continuació ho afirma, suposant que es refereixi al mateix lloc.

«un molí fariner situat en lo terme de Porrera a la partida del Molí [...] a tremuntana ab lo Barranch» (*Capb.* 1774, f. 79); «Aubaguets» [en llapis «Molí»] (*Amill.* 1945b, finca núm. 219).

Molí, el²

Un dels nostres consultats sap que corresponia al *Molí de l'Oli*, però en deien només *el Molí*, tot i que el molí no l'han vist mai. Diu que era a l'altura dels Quints, sota la carretera de Torroja.

Molí d'en Gaget

«Molí den Gaijet» (*Recana.* 1846).

La partida devia ser relativament extensa perquè aquest document hi anota set propietaris; una de les terres és a la vora del riu i una altra confronta amb el terme d'Alforja. També hem anotat el molí.

V. t. **Gaget, el [molí] del*.

molí d'oli

V. **Aulèstia*, **Peirí*, **Pellisser*.

Molí de l'Oli, el

«des de lo carre q^e se va formant hasta lo riu [...] y paratge dit lo Molí del Oli» (Pascó, any 1794); «extra et prope Muros de dicha villa y paraje nombrado lo Molí del Oli» (*Escrip.* XIX (1), notari Ramon Pedret, 22.11.1792, trasllat notari Pedro Olives y Marques, 27.9.1852); «Molí del Oli» (*Recana.* 1846).

L'anota per partida de terra, amb Josep Simó per sol propietari. Diu que confronta amb el carrer de la Font.

Molí de l'Oli, el barrancó del

«baixa fins al barrancó del Molí del Oli [...] y de allí devalla al riu de Cortiella y va seguint riu amunt fins al cap de dita horta ahont es la primera fita de dit Domenge» (*Capb.* 1774, f. 18v-19).

Molí del Porta, la séquia del

«lo Molí de l'Oli [...] con la acequia del Molino den Porta» (*Escrip.* XIX (1), notari Ramon Pedret, 22.11.1792, trasllat notari Pedro Olives y Marques, 27.9.1852); «debajo la sequia del molino dicho de Porta» (*Crònica*, p. 75).

Molins

V. **Coma dels M.*

Molins, la coma dels

«quant foren a la summitat de dita serra entre la coma dels Molins y lo bosch del Mas den Ferran [...] manaren [...] que en dit lloch eo a la summitat de dita serra posas una fita ab ses filloles y una contrafita [...] y la contrafita que designas lo lloch per aont se ha de continuar lo dit fitament que es envers sol hixent» (*Fitament* 1628).

Aquesta coma és anotada entre el camí de Torroja a Falset i el tossalet del Bosc del Mas d'en Ferran. Es devia referir a *les Comes*, la partida de l'extrem sud del terme.

Molló, el

[to mo'lo]

És un cim (915 m), la màxima altura a l'extrem NE del terme, on es troba en contacte amb els termes d'Alforja, d'Arbolí i de Cornudella de Montsant. *Molló* també és el nom que li dóna la gent d'Arbolí, tot i que un document del segle XVI l'anotava per *Mirador*. També és anotat a *Cornudella*, p. 281, amb il·lustració documental des de *Capb.* 1789. Miquel S. Jassans, *Alforja*, dóna *Molló* per denominació estranya en aquell terme d'Alforja.

V. t. **Bosc de l'Arquebisbe, la curulla del*, que és el nom amb què s'havia conegut antigament.

«formando un valle desde lo más alto de él [del término de Porrera], llamado lo Molló» (*Crònica*, p. 43).

Molló, la serra del

[ta 'seraɫ mo'lo]

Un serrat que baixa del Molló cap a ponent i que fa de límit amb el terme de Cornudella. També en diuen *la serra dels Fondos*.

monestir

V. **Escaladei*.

Mònic

[ˈmɔnik]

Recana. 1846 l'anota per propietari a la Foresa. Un dels nostres comunicants recorda que Jaume Mònic vivia a cal Lleó. No queda clar que sigui un cognom. La manera com l'anota el document que s'aporta fa pensar en un renom, i l'hi considerem.

«Fran^{co} Asens Monich» (*Recana*. 1846).

Mònica, de la

«llamado de la Monica» (*Llibre XIX*, p. 64, 13.2.1852).

Monroio, cal

[ˈkaɫ monˈrojo]

Una casa del carrer de la Font de Dalt.

Monsó

«Publicando Pedro Monsó, pregonero de Pellicer» (*Crònica*, p. 172, any 1814).

Montané i Montaner

V. *Muntaner*.

Monter

V. **Jaume M.*

Montlleó

El trobem per última vegada a *Amill*. 1945a. L'ortografia és vacil·lant: *Monlleó*, però majoritàriament *Montlleó*. Un cas de *Monlló* deu obeir a distracció de l'escriptura. Va arribar a l'últim terç del segle XVIII, segons la documentació fiscal examinada. Hem notat un predomini del prenom *Jaume* (des de *Reparto* 1786), però també hem vist *Antoni* (*Capb.* 1774, f. 10v), *Joan*, *Mateu* i *Tomàs* (*Recana*. 1846). Només hem trobat un renom: *Senyor Jaume*. Algú d'aquest llinatge havia estat moliner (*Crònica*, p. 75, any 1754) i alguns altres havien exercit càrrecs públics: alcalde diversos anys, diputat i jutge municipal. Algun *Montlleó* havia tingut ramat. Jaume Montlleó havia declarat una mina de coure, «San Jorge», i una de plom «Maria» (BOPT, any 1902; *Filoxera*, p. 86). Hem trobat *Monlleó* a *Torroja* des de 1496, i a *Cornudella*, el 1524.

Montlleó, cal

[ˈkaɫ moɲˈla'o]

Una casa del carrer Major. En una dovella de la llanda hi ha gravat l'any 1797, segurament el d'una reforma. Havia estat *cal Lleó*. També és equivalent a *cal Pla*, de la plaça de l'Església.

«y una tumba de casa Montlleó [...] que lleva el año 1782» (*Crònica*, sepulturas, p. 71); «de haber la casa Montlleó construido [...] en 1786» (*Crònica*, p. 69).

Montlleó, el molí de

[to moˈli ðe moɲˈla'o]

A la vora dreta del riu de Cortiella, una mica enllà dels Rentadors, a no gaire distància al NE, riu amunt de la vila, abans d'arribar a la Peixera, més amunt del Pantanet. Damunt seu es conserva una bassa. Segons relata el document que ve a continuació, va ser construït l'any 1794 i devia ser el *molí de la Vila*. V. t. *Molí, el²*. Mapa 1926 el tracta de «masia». Algun dels nostres consultats no en guarda record, malgrat que la presència física que en queda és destacable, amb una torre central que en sobresurt i amb senyals d'haver estat poc o molt reformat.

«la construcció del molí [...] del Montlleó el 1794, quan fins aquell moment sols hi havia el del Gaiget, que deuria ser el de la vila» (*Priorat*, p. 96); «Los molinos harineros de [...] Montlleó [...] y el tercero de 1794» (*Crònica*, p. 67); «dret de pasar per sa heretat del cap del mas la acequia del molí de dits conjs Montlleó» (Pascó, febrer 1796).

Mont-real

«Sobre el año 1460, Joseph Montreal poseía un huerto» i «y los padre e hijo Monreal» (*Crònica*, p. 61 i 62); «quod ego Joanes Montreal [...] et Guillelmus Montreal [...] filius dicti Joanes Montreal et Francise eius uxoris», «et ab en Jaume Montreal [...] ego iam dictus Guillelmus Montreal» i «mihi dicto Guillermo Montreal, heredi dicte Francise» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 93, 95, 94, 95 i 96, any 1460).

Respectem la manera d'expressar-se dels documents, tot i que *Mont-ral* seria preferible.

Montsants, els

Deu ser un topònim torrojà. Tampoc no consta a *Poboleda*. Pel que diu *Torroja*, p. 146, és el nom d'una partida de terra d'aquell terme. Si alguna cosa té a veure amb la gran muntanya prioratina és perquè, segons diuen els de Torroja, des d'allí veuen el Montsant. La partida, si més no en part, és a Porrera, una mica més amunt de les Argeles. Al tossal que la corona (664 m) coincideixen els termes de Porrera, Poboleda i Torroja, damunt la plana del Seba.

«Coma den Romeu (conocido por "Montsants")» (*Amill. 1945b*, finca núm. 495); «Mont-Sans» (Mapa 1926).

Mora

«na Francina muller den Joan Mora» (Medinaceli, doc. núm. 600, 28 desembre 1490); «Joan Mora» (*Fog.* 1497); «si y era en Mora de Porera» (Medinaceli, doc. núm. 601, 20 juliol 1498).

Si no fos femení de *Mor*, potser caldria escriure *Móra*, que és com figura a *Alforja* des de 1910 i a *Gratallops*. A *Cornudella*, *Mora*, any 1523, i també a *Poboleda* molt tard: el 1955.

Móra

V. *Daniel de M.*, *Maria de M.*

Moreno

«Geroni Moreno Albeytar habitant en Falcet y Maria Moreno y Figuerola sa muller» (*Capb.* 1774, f. 70).

L'hem vist per cognom a *Torroja* l'any 1945.

Moreno, cal

[ˈkaɫ moˈɾeno]

Una casa del carrer de Vilanova.

Morera, el terme de la

[to ˈterme ðe ʎa moˈɾera]

Per nom complet: *de la Morera de Montsant*. Només hi ha una punta d'aquest terme que toqui al de Porrera, al coll de les Marrades. L'extensió d'aquest contacte és ben bé nul·la. El terme de la Morera baixa com si fos un tascó que s'interposa entre el terme de Poboleda i el de Cornudella. Només la Mallola confronta amb el terme de la Morera, segons *Recana*. 1846.

Morlanda, la

[ʎa moɾˈlande]

És un sector de territori al nord-nord-oest del mas d'en Gregori, travessat pel barranc de les Morlandes i presidit per uns tossalets mesurats en 515 i 424 m d'alt. Sota les Argeles. *Recana*. 1846 hi anota vint-i-cinc terratinents de Torroja. I no n'anota cap de Porrera. A Torroja, s. v. *Murlandes*, s'anota la terra (p. 149) i es diu que correspon al terme de Porrera. Un dels nostres consultats desconeix aquest nom, però n'hi ha d'altres que el coneixen molt bé.

«Morlanda» (*Recana*. 1846); «La Morlanda, pieza de tierra perteneciente al término de Porrera que cae encima de mas den Gargori» (*Crònica*, p. 61).

Morlandes, el barranc de les

[to βaˈɾaŋ de ʎez moɾˈlandes]

A un dels nostres consultats li sembla recordar que n'havia sentit parlar, però no en pot concretar res. Però un altre sap segur que correspon al barranc de les

Solanes, si més no en part. Baixa de les Argeles, passa per la Morlanda i troba el riu quan és vora el mas d'en Comte.

Morta

V. **Fembra M.*

Mosso, el

«Lo Moso del Portal» (*Llibreta* XIX, 2.8.1853).

Interpretem que era un renom.

Mosso, el comellar del

[to kome'la ðet 'moso]

Se'n parla per allà al mas d'en Pubill.

Moster

«Bernat Mosté» (*Recana*. 1846); «eran: Bernardo Musté, el criado de casa Angela, [...] todos de Porrera» (*Lliure poble*, p. 65).

Muster consta a *Poboleda* el 1343; a *Gratallops*, el 1831, i a *Cornudella*, el 1833.

Munda

«Vda. de Jph. Domenech Munda» (*Recana*. 1846).

Devia representar l'afèresi del prenom de la viuda: [*Rai*]munda.

Mundeta, cal

['kaɫ mun'dete]

Una casa de la Barceloneta. N'havia estat Raimunda Mundeta. Potser amb aquest renom va deixar el nom a la casa.

Muntaner¹

V. **Mas d'en M.*

Muntaner²

[munta'ne]

Un altre dels cognoms abundants en els documents i present a la vila. Amb tanta documentació com s'ha vist, no és estrany que, a més de la forma recomanable, *Muntaner*, hàgim trobat tres variants irregulars: *Muntané*, *Montaner* i *Montané*. Hem vist diversos prenomes d'aquest llinatge al segle xv: *Arnau* i *Pere* (*Crònica*, p. 95 i 96, any 1460). Al segle xvii, hem trobat *Josep* i *Pere Pau* (*Capb.* 1669, f. 8 i 138). Al segle xviii s'ha localitzat «Archangela Muntane et Acens vidua relictæ Blasii Muntane» (Prot. 1751b, f. 18, 4.12.1751), *Blai*, *Francesc*, *Josep* i *Mi-*

quel (*Capb.* 1774, f. 10v), Maria (*Capb.* 1774, f. 90) i Ramon (*Crònica*, p. 303, any 1773). Una aflluència més gran de prenomes nous s'ha observat al segle XIX, amb Carme i Sebastià (*Crònica*, p. 185 i 184, any 1822), Francesca (*Llibreta* XIX, 29.12.1854) i Teresa (*Lliure poble*, p. 98, any 1855). El dia 24 de febrer de 1755 el Comú de la vila va restablir a Ramon Muntaner, pagès, quatre jornals de terra al Mas d'en Caçador; i se li va fer un nou restabliment el 6.3.1756. *Amill.* 1818 inscriu tretze contribuents d'aquest llinatge, nou homes i quatre dones. *Amill.* 1945a fa set anotacions: cinc homes i dues dones. Hi ha hagut una bona col·lecció de renoms: *del Mas de la Rosa* (*Capb.* 1774, f. 8v), *del Miquel del Mas* (*Lliure poble*, p. 65, any 1828), *del Perxe* (*Capb.* 1774, f. 66), *Pigat* (*Llibreta* XIX, 5.5.1840), *Pubill* (Prot. 1759, f. 110, 22.2.1760), *Roget* (*Crònica*, p. 144, any 1801), *Roig* (Prot. 1751b, f. 5, 2.12.1751), *de la Rosa* (Prot. 1751b, f. 48) i *la Xica de la Mitgera* (*Llibreta* XIX, 29.12.1854). Diversos càrrecs públics van ser exercits per individus d'aquest llinatge: batlle, alcalde diversos anys, regidor, secretari municipal i arrendador del forn. A part de dedicar-se a fer de pagès, també en una ocasió hem vist un capità, llavors ja retirat. Sebastià Muntaner (a) *Roig*, nat entre 1770 i 1772, de família pobra i vulgar, va prosperar molt, va fer negocis durant la Guerra del Francès, i va crear un gran patrimoni. Uns lladres el van assaltar i ferir i va morir d'aquestes ferides l'11 d'abril de 1832 («Breve historia de la vida y muerte de Sebastian Montaner (a) Roitg», Diversos XIX). Antònia Montané (*Correspon.*, 6.9.1871, relació de compresos en tarifa especial de patent) es dedicava a venda ambulant de teixits i quincalla. *Reg. Fisc.* 1921 n'anota una colla. Antoni Montané Delforn va morir el 7.5.1932 (Òbits 1925, f. 71). A *Cornudella* el cognom consta l'any 1378; a *Poboleda*, el 1434; a *Gratallops*, el 1476, i a *Torroja*, el 1545.

Muntaner, cal

[ˈkaɫ muntaˈne]

Al carrer del Castell.

«la casa de Muntaner» i «por mitad de la casa de Ramón Muntaner» (*Crònica*, p. 55 i 66).

Muntaner, la font de Cal

[ˈta ˈfɔn de ˈkaɫ muntaˈne]

És a la partida del Mas de la Rosa, davall del Tossal, però una mica cap a ponent. Hi ha una abundància d'aigua. Ben endreçada dintre una capelleta d'obra, entre avellaners. L'any 1861 hi va haver un propòsit de conduir-la cap a la vila. *Nomen.* 2009, vol. 2, p. 689, l'anomena *del Mas de la Rosa*, que és un altre nom amb el qual també se la coneix.

Muntaner, el mas de

[ˈto ˈmaz ðe muntaˈne]

Una altra manera d'anomenar el *mas de la Rosa*.

montanya

V. **Creueta*.

Munter

«perdonamus vobis Raymundo Munter habitatorj terminj de Porraria et vestris» (Medinaceli, doc. núm. 593, any 1370).

Muralla, la

«extra et prope Muros de dicha villa y paraje nombrado lo Moli del Oli» (*Escrip.* xix (1), notari Ramon Pedret, 22.11.1792, trasllat del notari Pedro Olives y Marques, 27.9.1852).

L'any 1280 la vila havia estat fortificada, amb castell i muralla, refets l'any 1391, per ordre de Pere III (*Priorat*, p. 94). La muralla fou refeta i ampliada el 1592 i de nou el 1660 (*Priorat*, p. 95). L'any 1716 l'Audiència va fer ensorrar la muralla i també devia fer enderrocar el castell, potser una venjança de Felip V per haver donat homes al servei del Carrasclet (*Història*, p. 358). Amb motiu de les guerres del segle XIX, el 1836 es va fer una nova muralla, es van tapiar les entrades dels carrers, es van fer espitlleres a les cases que donaven al camp, es van comunicar per dins les cases entre si i es van fer ponts per passar de banda a banda de carrer. Tot això es va mantenir fins al 1840 (*Priorat*, p. 99).

V. t. **Castell*, *el*¹.

Nap, cal

[ˈkaɫ ˈnap]

Una casa del carrer de la Palla.

Narbonès, el mas de

«Scala Dei es va trobar amb alguns problemes en una partida d'aquell terme anomenada el Sitjar, on hi havia tres masos —els de J. Narbonès, Arnau Albí i Domènec Piquer— i tenia un castlà propi, Guillem Navarra [...] per una sentència, donada el 18 de febrer de 1266, la meitat de la castlania del Sitjar va ser adjudicada a Scala Dei» (*Història*, p. 102, any 1266).

Història diu que es basa en «Registre universal de totes les escriptures que estan en lo Archiu de Scaladei, ab dos Indexs, hu de les coses més notables, y altre dels calaixos y armaris», de 1635. No és segur que el mas hagués correspost al terme de Porrera, tot i que l'autor l'hi inclou. El cognom *Narbonès* és anotat a *Cornudella* el 1304; a *Torroja*, el 1319, i a *Poboleda*, el 1428.

Narcís

«Tomás Boronat Vidal tiene otro hermano mayor soltero conocido en el pueblo por Narciso, llamado José» (*Acords* 1880, p. 21, 16 maig).

Hem passat el renom al català puix que a l'època del document el castellà era una llengua estranya entre la gent del poble.

Nebot

[ne'βot]

Algun porrerà encara se'n diu. Tal com es veu a l'entrada que ve a continuació, el cognom consta l'any 1603. El prenom *Josep* s'ha observat el 1794 (*Pascó*), el 1796 (*Crònica*, p. 70) i novament el 1846 (*Recana*). El 1818 hi va haver *Francesca* i *Maria* (*Amill*, 1818) i, el 1841, *Baltasar* (pressupost municipal, ACBC), que era regidor primer. El 1880 (*Acords* 1880, p. 16) reapareix *Baltasar*, del qual es fa constar la defunció. Jaume Nebot Pellisser traspassà el 5 d'abril de 1925. A *Gratallops* el llinatge és anotat el 1561; a *Torroja* és recent: de 1945.

Nebot, cal

«Casa Nebot» (*Crònica*, fecha que marcan los portales de algunas casas, p. 78, any 1603); «Carrascla, con motivo de estar enlazado en parentío con la casa de Nebot dicha del Portal» (*Crònica*, p. 122, any 1714).

Nebot, l'hort de

«apostáronse dos de los más atrevidos carrasclines [...] en el huerto de José Nebot del Portal» (*Crònica*, p. 122, any 1714).

Potser era equivalent a l'horta de l'entrada que segueix.

Nebot, l'horta de

«las huertas de [...] y Nebot [...] estaban unidas entre sí, y con el huerto de la Rectoría» (*Crònica*, p. 75-76, any 1742); «en el camino de las Huertas, inmediato á la puerta de la huerta de Baltasar Nebot» (*Crònica*, p. 229, any 1839).

Potser era equivalent a l'hort de l'entrada anterior.

Nebot, el mas d'en

[to 'maz ðen ne'βot]

Un altre nom que havia tingut el *mas de Figuerola*, a la Garranxa.

Noedes

«y a Bernat Noedes tots habitants del Mas Cornador del terme de Porrera [establiment del 21 de maig 1394]» (*Capb.* 1669, f. 141v).

Nofre, el tros de la

[to 'troz de ʎa 'nofre]

En parlen a Porrera però afirmen que és al terme de Pradell, vora la carretera de Reus. Amb avellaners. No consta a *Pradell*.

Noguer¹

V. **Mas d'en N.*

Noguer²

«Bernat Noguer» (*Fog.* 1497); «Gabriel Noguer i Joan Noguer del Mas» (*Fog.* 1553).

El cognom és anotat a *Poboleda* l'any 1270; a *Alforja*, *Cornudella* i *Pradell*, al segle xv, i a *Gratallops*, el 1562.

Noguerets

[noɣe'ɾets]

La família que conserva aquest renom ha viscut en diversos domicilis i això fa que no es pugui parlar de cap casa d'aquest nom.

Noguers¹

V. **Mas de N.*

Noguers²

[no'ɣes]

Algun porrerenc conserva el llinatge. L'ortografia alterna *Nogues* i *Nogués*. Hi ha diversitat de prenom: *Francesc*, *Josep* i *Pere* (*Amill.* 1818). El 19.2.1873 (*Correspon.*) Joan va ser declarat útil per al servei de les armes. Francesc, el 1876, firmava a les ordenances municipals (ACBC) i el 1880 (*Acords 1880*, p. 89, 19 de setembre) era membre de la junta encarregada del projecte de ferrocarril. *Teresa Noguers Ardèvol* (Òbits 1925, f. 81, 3.6.1933) i *Rosa* (*Amill.* 1945a). Els *Noguers* consten a *Poboleda* (1372), *Pradell* (1581), *Cornudella* (1734) i *Gratallops* (1836).

Noguers, cal

[ˈkaʎ no'ɣes]

És equivalent a *cal Noguerets*.

«José Nogués» (*Crònica*, fecha que marcan los portales de algunas casas, any 1791 Ydem [De su construcción], p. 78).

Nolla

«Antonio Nolla» (*Amill.* 1818); «Mariano i Victorino Nolla» (*Lliure poble*, p. 98, any 1855); «Mariano Nolla, recaudador» (*Crònica*, p. 212, any 1856); «obra del ebanista Victorino Nolla» (*Crònica*, p. 287, any 1858).

El cognom és anotat a *Pradell* l'any 1390; a *Alforja*, des de 1556; a *Poboleda*, el 1801, i a *Gratallops*, el 1831.

Nomdedeu

V. **Coma d'en N*.

Notari

«lo tros del Notari» (*Final* xix); «Terras de Fran^{co} Pellicer Notari» (*Final* xix, vista de la Final, pla desplegable); «mori Sr. Juan Pellicer (a) Notari Siruja» (*Llibreta* xix, 21.12.1854).

Notari, cal

[ˈkaɫ noˈtari]

Una casa del carrer del Portal. També és coneguda per *cal Pío*. Tenim notícia de diversos notaris a la vila: Joan Baptista Ferrer, dit *notari de Cambrils* (1752-1762), Joan Pascó Ardèvol (1794-1832), Francesc Pellicer Domènec (1797-1858); Marià Tomàs (1832-1862) i Francesc Pellicer Borràs (1842-1875). Qualsevol d'aquests notaris hauria pogut deixar el nom a la casa. Roser Puig i Tàrrach, *Els protocols dels antics districtes de Falset i Gandesa* (Barcelona, Fundació Noguera, 2000), a la p. 25 afirma que va ser la família dels Pellicer que hi va deixar el renom.

Nou, el cafè

[to kaˈfe ˈnow]

No se'n parla quasi gens, però algú el recorda. Havia estat a la cantonada del carrer de la Unió amb el carrer del Pont. A la façana, encara es veu una mica el rètol que l'anunciava.

Nou, el carrer¹

«al Fragonal partida del Riuavall [...] ab lo carrer Nou que alli se ha de fer [...] ab lo camí que va á Gratallops» (Prot. 1759, f. 237, 6.10.1761).

Va correspondre al carrer que després s'ha dit *de Baix de la Font*.

Nou, el carrer²

«en la calle Nueva» (Òbits 1871, any 1874).

Va correspondre al *carrer de Rossend Giol*, per retolació moderna. Arrenca de la plaça de la Carretera, cap a ponent, entre ca l'Anton Cosí i la casa coneguda per *la Final*. El pla de Porrera de 1886 publicat per *Crònica* ja indica l'espai buit que ocupa, però no li dóna nom. Diuen que abans havia estat una part de l'hort del Rector.

Nou, el cementiri

[tə semen'tiri 'nəw]

És arran i al NE de la carretera de Torroja, poc després d'haver sortit del poble. Va ser inaugurat l'any 1892, i continua en ús. És el tercer que hi ha hagut a la vila.

Nou, el pont

[tə 'pɔn 'nəw]

Permet de passar per damunt del riu de Cortiella des de la plaça de la Carretera cap a les cases del cantó de ponent de la vora dreta del riu. Va ser construït l'any 1954 i refet el 1994. És una mica aigües avall de l'altre pont.

Nou que puja al Castell, el carrer

«en la calle Mayor [...] con la calle Nueva que sube al Castillo» (Prot. 1751b, f. 48 i 71).

Potser es referia al carrer, ara sense nom, que es coneixia per *dels Filadors*.

Nova, l'era

«Per un cortó de hera [...] en la partida dita les Heres, dita la hera nova [...] a mitjorn ab lo Riu de Cortiella», «dita los Domenges damunt [...] a tremuntana, ab la hera nova», «en la partida dita les Heres que se diu la hera Nova [...] a mitjorn ab lo perche de dita here» i «en la partida dita la hera Nova [...] a mitjorn ab les pallises» (*Capb.* 1669, f. 72, 77, 93 i 102).

Novella, la font

«y passat lo Riu [de Siurana] puja torrent amunt fins a la font novella y de aqui fins al Coll de Gratallops» (*Capb.* 1774, f. 16v).

Aquest document la situa a la frontera entre el terme de Porrera i el de Gratallops.

Obac

V. **Aubac*.

Obacs

V. **Cap dels O*.

Obaguets, els

V. *Aubaguets, els*.

Obert

«Pedro Obert (*Crònica*, p. 61); «afronta ab en Pere Obert» i «et ab en Pere Obert» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 95 i 96, any 1460).

Obrer

«Stib. Petrus Obrer» i «afronta ab en Pere Obrer» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 94 i 95, any 1460).

El cognom és anotat a *Torroja* al segle xv; a *Poboleda*, des de 1711, i a *Cornudella*, el 1862.

Olesti, ca l'

V. *Aulesti*, ca l'.

Olèstia

V. *Aulèstia*.

Oli

V. **Molí d'O*.

Oliva, el mas de l'

[to 'maz ðe ɫaw'tive]

A la carretera de Reus, però terme de Pradell. L'anotem perquè no consta en el recull de noms d'aquell terme.

Oliver¹

[aw'ti've]

Algun porrerà conserva el llinatge. El cognom és anotat a *Alforja* des de 1407; a *Cornudella*, el 1454; a *Torroja*, el 1704; a *Poboleda*, des de 1712, i a *Gratallops*, des de 1827.

«Joseph Rabascall y Mestre» [en llapis «Verniol ó Juan Olivé»] (*Censals* xix); «José Ma. Olivé Sanahuja» (*Amill*. 1945a).

Oliver²

«Vda. de Jph Abelló Olive» (*Recana*. 1846).

Sembla que sigui utilitzat per renom, i l'hi considerem, tot i que també podria ser el cognom de soltera de la viuda.

Oliver, el mas de l'

«y pujant dalt de la hera del mas per avuy dit de Bartholomeu Criveller de Porra y antigament lo mas den Oliver [...] aont per confrontar en dit lloch lo terme de la Morera [...] atrobaren en dit loch [...] una fita ab dos filloles de pedra llacolella [...] fonch determinat [...] se fes [...] un mollo» (*Fitament* 1628).

El mateix any 1628, *Recop.* (*Recopilación o inventario de los autos y otras escrituras del Condado de Prades*), de *Cornudella*, s. v. *Oliver, el mas de n'*, p. 306, coin-

cideix a dir que l'antic mas de l'Oliver era el que llavors es deia *d'en Criveller*. Tal com diu el document, va ser també el *mas de Criveller*. Ara es coneix per *del Verniol*.

Olivers, els

[tɔz awti'ves]

Al carrer dels Olivers, una placeta amb una font. Interpretem que *Oives* del document és resultat d'haver-se perdut la *-l-*, per error d'escrivà, i que era el nom d'un carrer, segurament *Olivers*.

«La de Peiri es la única máquina sencilla [oficina de aguardiente] de esta clase que actualmente subsiste en los Oives [sic] [...] habiéndose establecido en 1805» (*Crònica*, p. 285).

Olivers, el carrer dels

[tɔ ka're ðetɓ awti'ves]

És al sector de ponent de la part alta del nucli urbà. Arrenca del capdamunt del carrer de l'Aubac, fa una giragonsa i condueix al camp. Segons el *Plano 1886*, comença al torrent Deçà, baixa de nord a sud paral·lel al carrer de Cardessales i gira cap a l'oest per sortir al camp, on és continuat per un camí que va cap als Fonollars. *Amill. 1818* hi anota catorze veïns. *Reg. Fisc. 1921* n'hi anota disset, alguns que toquen amb Cardessales, amb algunes ruïnes i els afores. També parla d'un «callejón», que podria ser un pas amb escales que connecta amb l'extrem de ponent del carrer de Vilanova. La traducció al castellà observada en els documents que s'aporten fa confusió entre *olivers* i *oliverars*.

«las calles de [...] Olivares» (*Crònica*, p. 65); «la muralla, hecha de piedra y fango rebusado de argamasa [...] abrazaba la Barceloneta, las casas de la otra parte del puente, toda la calle [...] Olivares» (*Crònica*, p. 209); «calle de Olivares» (Òbits 1871 i 1917, i Naix. 1881, f. 31, any 1883); «en los Olivares» (Òbits 1871, any 1873); «calle de los Olivares» (Naix. 1871, any 1873, i Òbits 1871, any 1873).

Olivers, la plaça dels

[tɔ 'ptasa ðetɓ awti'ves]

Al sector de ponent de la vila, en un replà, entre el carrer de Vilanova i el dels Olivers. Hi ha una fonteta i uns pedrissos.

olla

V. *Aguiló, *Amorós, *Ardèvol, *Aulèstia, *Baldric, *Domènec, *Figuerola, *Frases, *Grau, *Peirí, *Pellisser, *Porta, *Simó.

Olla, de l'

«Dando nombre hasta en la familia que todos fueron llamados del Olla» (*Crònica*, p. 285, any 1781); «Maria Doménech del Olla» (*Lliure poble*, p. 66, juny 1830).

Olla, el pla de l' [to 'pɫa ðe 'ɔɫɐ]

Al final del Barranquill, entre aquest barranc i les cases, vora el carrer de la Unió.

Omplidor, el carrer de l'

«casa que tenen en Porrera y carrer dit del omplido» (Pascó, 21.8.1810).

La lletra del manuscrit és clara, però l'últim signe sembla una *s* en lloc d'una *o*.

Onze de Setembre, el carrer de l' [to ka're ðe 'ɔnze ðe se'tembre]

Retolació recent del *carrer del Perxe*, que també s'havia conegut per *carrer del Passeig*. Recorda la data de la rendició de Barcelona, l'any 1714, a la fi de la guerra de Successió, davant les tropes de Felip V de Castella.

Ortoneda

«Plásido Ortoneda» (*Crònica*, lista de párrocos, p. 309, any 1733).

Segurament que era foraster. A *Cornudella*, hem trobat *Hortonedá* el 1588; a *Alforja*, des de 1595, i a *Torroja*, el 1616.

Osó

«Juan Oso» (*Reparto 1782*, p. 5, núm. 16); «Jaýme Osó» i «Jph Osó» [al carrer dels Olivers i del Portal, respectivament] (*Amill. 1818*); «Juan Bautista Osoc [sic], de la Villa de Porrera» (BOPT, 18.6.1839, edicte citatori perquè es presenti al comandant d'armes de Falset).

Alguna vegada hem vist *Ausó*. Uns altres prenomes que hem trobat són *Francesc*, *Maria* i *Salvador*. *Crònica*, p. 306, explica que, l'any 1824, Josep va ser assassinat venint de Reus. Hem vist el llinatge a *Torroja* el 1549, i a *Gratallops* i *Poboleda*, des de 1605.

Otran

«Juan Otran» (*Crònica*, lista de párrocos, p. 309, any 1509).

Devia ser foraster.

Pagès

«Jph Pages fadri pages fill de Jaume Pages vivint y de Maria Sentis dif^{ta}» (Pascó, 10.2.1811).

Consta a *Amill. 1945b* entre els no propietaris.

Pagès, cal

[ˈkaʎ pajˈʒes]

Una de les cases de la Barceloneta.

«de casa lo Juan Bautista Domenech (a) Paijes» (*Llibreta* XIX, any 1860).**Palanca, l'hort de la**«un hort dit lo Hort de la Palanca de tinguda de mig jornal situat en la horta de dalt [...] a mig jorn ab lo camí vehinal de la horta [...] y a tremunt^a ab lo camí de Falçet» (*Capb.* 1669, f. 16).**Palero, el**

[ˈto paˈtero]

Feia de forner, i manejava la pala per treure el pa del forn.

Paleta«se va esposá Joseph Vidal (a) arbañil» (*Llibreta* XIX, 6.2.1830); «D. José Vidal (a) albañil» (*Lliure poble*, p. 93, potser any 1841).

Traduïm el renom perquè estem segurs que tothom el deia en català.

Palla, el carrer de la

[ˈto kaˈre ðe ˈla ˈpaʎe]

Era un nom que s'havia donat a la part superior de *la Carrerada*. Encara s'utilitza. Es comenta que a la vila no es produïa prou palla i que en portaven de fora. Les cavalleries que arribaven carregades amb aquest material entraven per aquest bocí de carrer.**Pallarès, el mas d'en**«tirant serra amunt la volta del mas den Pallarés» (*Capb.* 1774, f. 16v).S'hi arriba després de passar pel coll de Gratallops i de trobar el camí del Camp d'en Boix i abans del riu de Siurana, on acaba el terme de Gratallops i comença el terme de Falset. Al recull de *Gratallops* trobem anotat el *coll* i el *mas d'en Pallarès*; Sabaté comenta que no hi ha ni residus de cap mas.**Pallejà**

[paʎajˈʒa]

El llinatge es manté a la localitat. Segons *Reperto* 1786, Llois Pellejá, que no es diu que tingui casa, figura a la part mitjana de la llista de contribuents. *Amill.* 1945a anota el cognom quatre vegades: tres homes i una dona. Hem vist el cognom a *Cornudella* des de 1378; a *Gratallops*, l'any 1482; a *Alforja*, el 1553; a *Pobolleda*, el 1766; a *Pradell*, el 1855, i a *Torroja*, *Pellejà* des de 1691.«y Lluís Pallejá» (Prot. 1754, f. 68, 10.1.1755); «Llois Pelleyja» (*Reperto* 1782, p. 5, núm. 14); «Bautista Pellejá» [al carrer del Castell] (*Amill.* 1818); «Tomas Peleiyá (a) Pansit» (*Infrac.* XIX, any 1844).

Pallisses, les

«en la partida de les Heres [...] y del altre ab les Pallisses» i «en la partida dita les heres [...] a mitjorn ab les pallissas» (*Capb.* 1669, f. 28 i 96); «Per mig cortò de hera [...] en la partida dita les heres dels domenges dita la hera mes avall [...] a mitjorn ab les pallisses» (*Capb.* 1669, f. 97 i 98).

Considerem que era un lloc d'anomenada.

V. t. *Pallisetes*, que en deu ser un equivalent modern.

Pallisses, el camí de les

«cum itinere que puja a las Pallisas» (Prot. 1751b, f. 24, 5.12.1751).

Pallisetes, les

[tes paʎi'setes]

És una partideta, veïna de les Eres, a la part d'avall de les Sorts. El nom és un diminutiu procedent de *les Pallisses* de temps enrere, entrada que trobem una mica més amunt.

Pàmies

«Damian Pàmies Cubells» (*Amill.* 1945a).

Hem trobat el cognom a *Alforja* des de 1581; a *Cornudella* i a *Poboleda*, des de 1608; a *Gratallops*, el 1669, i a *Torroja*, el 1844.

Pans, la mina del

[ta 'mine ðet 'pans]

Una altra manera, popular, de designar la *mina del Perpinyà*. El Pans era un veí de la zona.

Pansal, el

[to pan'saɫ]

Pansal és el nom d'un raïm. Una partida, no gaire gran, a la carretera de Falset, cap al camí de la Costa de Sales, veïna dels Manyanes. No hi ha cap mas, ans només alguna barraca. Diuen que arriba a tocar al terme de Falset i al de Pradell.

«partida dita la Coma del Homdedeu y de present del Pansal [...] a solixent [...] y part ab lo terme de Pradell [...] y part ab lo terme de la vila de Falcet» (*Capb.* 1774, f. 119v).

Pansal, la serra del

«y pujant per la summitat de la dita serra de la Manyana [...] arribaren a la serra dita del Pansal en lo qual lloch per confrontar en ell lo terme de Pradell Baronia de Scornalbou [...] convenia que en dit lloch de la serra del Pansal se posas una fita ab ses filloles [...] y per a que [...] constas de major claricia [...]

aont arriben los termens dels dits llocs de Porrera a Falcet i Pradell» (*Fita-ment 1628*); «tota serra amunt sempre aïgua vessant fins al tossal del Pansal ahont y avia un molló ahont fineix lo terme de Falçet y comensa lo terme de Pradell» (*Capb. 1774*, f. 17).

Els documents aclareixen que aquesta fita era posada al trifini Porrera-Falset-Pradell.

Pansit

«Tomas Peleiyá (a) Pansit» (*Infrac. xix*, any 1844); «de un tal Pó Farré de la que de[s]cienden los de este apellido conocido [...] por Besoras y, especialmente ó mas directamente, los de la Coya y el llamado Pansit» (*Crònica*, p. 61).

Pantà, el

[tə pan'tano]

V. *Pantanet, el*.

Pantanet, el

[tə panta'nɛt]

O també dit *el Pantà*, sense derivació diminutiva que, tanmateix, li correspon per la dimensió que té. El van construir cap a la dècada dels quaranta, una mica riu amunt, no gaire lluny del poble, per a un millor aprofitament de l'aigua del riu —generalment escassa. Hi ha una presa, petita. Proveïa els Rentadors. L'entollament va fer desaparèixer la font de les Eres.

Papió

«Juan Papió» (*Amill. 1818*); «Agostín Papió. En el coll de Cortiella» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, anys 1834 i 1840).

Hem vist el cognom a *Alforja* anotat l'any 1404.

parada

V. *Marjot*.

Parada, la

«Planetas» [en llapis «La Parada»] (*Amill. 1945a*, f. 76); «Planetas» [en llapis «Parada»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 227).

Hi consta per nom de partida de terra.

Parany, el

«al mes alt de la Serra al Paran y ha altra fita ab quatre filloles» (*Capb. 1774*, f. 18).

Correspon a la delimitació del Domenge de les Eres.

parroquial, la sala

V. *Abadia, l'.*

pas

V. **Clement.*

Pas de Torroja, el

«en la partida dita lo Pas de Tarroja [...] a ponent ab lo camí de Falset, a mitjorn part ab la Masia den Ferran [...] a tremuntana ab lo Riu de Cortiella» (*Capb.* 1669, f. 48); «a la partida dita lo pas de Torroja dita la Plana plantada de diferents arbres» i «a la partida dita lo pas de Torroja [...] á mitg dia ab lo mas den Ferrant» (*Capb.* 1774, f. 34 i 34v).

Devia ser prop de la presa del mas d'en Vall, per on passava el camí de Torroja a Falset. Hi devia haver unes passeres perquè poguessin travessar el riu els que transitaven per aquell camí.

Pascó¹

V. **Josep P.*, **Pou del P.*

Pascó²

[pas'ko]

Algun porrerà conserva el llinatge. No hem vist que en parli cap document anterior a 1751 quan Joan i Pere Joan van fer de testimonis en unes escriptures de Prot. 1751b, f. 12v, del 3 de desembre. Poc després, al mateix document, f. 17, consta la viuda Teresa Pascó. El 1782 Joan era propietari i regidor. El 1795 hem tingut notícia de *Francesc* i *Teresa* (*Crònica*, p. 70, any 1795) i *Maria* (Pascó). I el 1799, de *Domingo* (Pascó, 25 desembre). Al segle XIX, apareix *Joan Pascó*, que morí l'any 1832 (*Lliure poble*, p. 68); havia estat notari de Porrera i de Falset des de 1794. Deu ser el mateix que anomena *Francesc Gras* i *Elias*, referint-se a l'any 1827: «D. Joan Pascó, ome de cap molt clar, notari de Falset, fill de Porrera, comandant del batalló realista del Priorat» (*D'Escorn.*, p. 35). A part del regidor i del notari, un altre *Pascó* va ser dipositari municipal, el 1872. L'any 1880 Josep fou nomenat membre de la junta encarregada del projecte de ferrocarril. *Amill.*, tant el 1818 com el 1945, només parlen de dos homes. *Reg. Fisc.* 1921 anota *Eduard Pascó Nogués*. També hem vist el cognom a *Poboleda* l'any 1815.

«Josep Pascó, de Porrera, fou mort [...] en lo terme» (Òbits Ull., p. 97).

Pascó, cal

[ˈkaɫ pas'ko]

Una casa del carrer de l'Aubac.

«es hoy día propia de José Pascó» (*Crònica*, p. 115, any 1700).

Pasqual, cal ['kaɫ pas'kwaɫ]

Els primers que es van establir a la vila, al carrer Major, van procedir de Margalef, al començament del segle xx.

Pasqualet

«José Marti (a) Pascualet natural de Pradell residente en Porrera» (*Infrac.* xix, any 1844).

Passador

«Una tassa de aigua [...] per un passador sobre lo carrer corrible [...] en lo carrer de la Badia» (*Capb.* 1669, f. 106); «un passador sobre lo carreró del costat de la Badia» (*Capb.* 1774, f. 57v).

Per «passador» es deu poder entendre un pont que permetés de passar d'una casa cap en una altra, a una certa altura per damunt del buit del carrer. «Una tassa d'aigua» era un tribut simbòlic però que era confirmació de vassallatge.

passeig

V. **Constitucionals*.

Passeig, el carrer del

«calle del Paseo» (Òbits 1871; Matrim. 1870, 15.7.1871; Òbits 1871, any 1873; Matrim. 1911, f. 11; Òbits 1917, f. 74, i Naix. 1926, f. 5).

Tal com va indicat a *Plano 1886*, era el que ara es coneix per *carrer del Perxe*, si més no en part. *Recana. 1846* diu que Torrent i Hortes confronta amb el Passeig. *Reg. Fisc.* 1921, f. 238-248, hi anota onze cases, alguna de les quals confronta amb el carrer del Portal i amb el la Pescateria, i amb un «pasedizo», que deu indicar el corredor que se'n desprèn.

Pastoreta, cal¹ ['kaɫ pasto'retɐ]

A la vora esquerra del riu, vora el Pont i el carrer del Pont, tocant al de Sant Antoni.

Pastoreta, cal² ['kaɫ pasto'retɐ]

Una masieta de dues plantes, a la Garranxa, a la vora dreta del barranc de la Final. El renom era patrimoni de més d'una família, totes d'aquell entorn territorial i de l'entorn familiar dels Figuerola.

Patano, cal ['kaɫ pa'tano]

Una casa del carrer de Vilanova.

Patge

«Juan Vernet (a) Patje» (*Llibreta* XIX, 15.1.1870).

patis

V. **Castell*.

Pau

V. **Pep del P*.

Pau, cal

[ˈkaɫ ˈpaw]

Al carrer de Vilanova. Ara la gent jove prefereix dir-ne *ca l'Agutzil*. Una altra casa dita *cal Pau*, al carrer del Centre.

Pau Bernal, l'hort de

«José Osó, asesinado viniendo de Reus. En el huerto de Pau Bernal» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 306, any 1824).

No és segur que l'hort en qüestió fos al terme de Porrera; podia haver estat abans d'arribar-hi. Potser al terme de Pradell, tot i que el recull de noms d'aquell terme no en parla.

Pau Casals, el carrer de

[to ka're ðe ˈpaw ka'zats]

Retolació recent del *carrer del Portal*. Honora Pau Casals i Delfilló (el Vendrell, 1876 - San Juan de Puerto Rico, 1973), violoncellista i compositor, i paladí de la pau. Exiliat al final de la guerra, l'any 1939, va decidir no tornar a Catalunya mentre governés el general Franco.

Pau de la Rossa, cal

[ˈkaɫ ˈpaw ɫa ˈroʂɛ]

Al carrer del Centre. El fet que el document escrigui «rósa» no impedeix que interpretem que volia dir 'rossa'.

«Jaume Aguilo y Saludes» [en llapis «Pau de la rósa»] (*Censals* XIX).

Pau del Riu, cal

[ˈkaɫ ˈpaw ðeɫ ˈriw]

Al carrer de la Font de Baix. També se'n parla a la Barceloneta.

pedra

V. *Terme, Tres Termes*.

Pedra, la

«mori Ysidro Crusat (a) la Pedra» (*Llibreta* XIX, 15.2.1854).

Pedra, ca la

[ˈka ʔa ˈpeðɾe]

El fet que la *e* de la primera síl·laba sigui oberta fa pensar en una probable sonorització de l'oclusiva dental de *Petra*, un prenom que tanmateix no hem vist mai a la vila. És una casa del carrer de la Barceloneta.

Pedra, el mas de la

[ʔo ˈmaz ðe ʔa ˈpeðɾe]

Prop del Mas d'en Ferran, tocant al mas del Magí, cap a les Toloses, a la vora esquerra del riu, cap al mas d'en Vall. És fama que s'hi feia un vi molt bo. És evident que Mapa 1926, quan escriu *Pedro*, comet error en el nom.

«Más de casa de Pedro» (Mapa 1926); «Mas de la Pedra» (*Amill. 1945a*, f. 199); «Mas den Vall [“sud mas del Pigadet de Porrera / mas de la Pedra”]» (*Amill. 1945b*, finca núm. 595).

Pedró, del

«Pedro Aulestia llamado del Pedro labrador» (Prot. 1754, f. 150, 9.10.1755).

En aquest document es comencen a veure algunes paraules accentuades, però no porten accent totes les que n'haurien de portar. Suposem que a aquest renom li'n correspondria un, i per això l'hem afegit a l'encapçalament de l'entrada.

Pedrol

«preguntaren al Pedrol per ell los Cornadors donaren al Pedrol» i «en pressencia [...] et den Jaume Pedrol» (Medinaceli, doc. núm. 601, 20 juliol 1498); «Nos Daniel Pedrol lini textor» (Prot. 1751*b*, f. 14*v*, 3.12.1751); «Daniel Padrol texidor» (Prot. 1754, f. 217*v*, 6.10.1756); «ab Daniel Pedrol [...] y ans Jacinto Vernis» i «Daniel Pedrol teixidor de lli» (*Capb. 1774*, f. 29 i 64); «Joan Pedrol fadri pages» (Pascó, 1.10.1811).

Peirí¹

V. **Camí d'en P.*, **Jaume P.*, *Mas d'en P.*

Peirí²

[peˈri]

L'ortografia tradicional és *Peyri*, i algun cop *Payri*; tanmateix, tant al segle XVIII com al XIX, s'ha vist *Peirí*, la forma recomanable per la correcció. El llinatge es manté viu. És un dels cognoms més extensament documentats. *Joan* i *Antoni* consten a *Fog.* 1497. *Guillem* i *Joan*, a *Fog.* 1553. Al segle XVII, hi ha dos prenom nous: *Francesc* (*Crònica*) i *Macià* (*Capb.* 1669, f. 30). El dia 23.2.1755 va ser restituït a Francesc Peirí un tros de terra al Mas d'en Caçador. El dia 27.12.1756 es van fer capítols matrimonials entre Sebastià Amorós i Aulèstia i la honesta Maria Peyri (Prot. 1756, f. 77). Al segle XVIII, uns quants més: *Bernat* i *Josep*, *Pere*

Joan (*Reparto* 1782, p. 5), *Manuel* (Pascó, any 1795), *Maria* (*Reparto* 1782, p. 7) i *Lleó* (Pascó, 24.2.1799). Al segle XIX, només se n'hi afegixen dos: *Baltasar* (*Recana*. 1846) i *Ferran* (*Lliure poble*, p. 98, any 1855). *Amill*. 1818 aporta la inscripció de nou homes, i quatre dones. *Amill*. 1945a anota quatre homes i una dona. Al segle XX, hi ha lloc per a *Rosa* (Òbits 1925, f. 4v). La llista de renoms és proporcionalment abundant: *Alegret*, *de l'Àngela*, *del Coll d'en Peret*, *de l'Isabet*, *Marieta del Po*, *del Mas*, *de la Plaça*, *Po de la Plaça*, *Ponet*, *de la Sabateta* i *de Vilanova*. Els Peirí van ser batlle —«regint la bara de Batlle Joan Peyri de la plasa» (Prot. 1754, f. 60, 29.12.1755)—, alcalde i regidor i, l'any 1880, membre de la junta interessada pel ferrocarril (*Acords* 1880, 19 desembre). Hi va haver un moliner, un fabricant d'aiguarent i un oficial (militar). En diverses èpoques, van arrendar la tenda i l'aiguarent, així com la sal i el redelme del mas d'en Caçador. Gent, doncs, molt activa. *Reg. Fisc.* 1921 parla de *Peyri Nogués*, f. 50 i 55, i *Peyri Rabascall*, f. 35. El missioner franciscà Antoni Peyrí i Aulèstia (Porrera, 1769-1840?) fundà diverses missions a Califòrnia i Mèxic. Més informació a *Diccionari dels catalans d'Amèrica*, Barcelona, Curial, 1992, vol. III, p. 279. El cognom també s'ha vist a *Torroja* al segle XV; a *Poboleda*, l'any 1428; a *Pradell*, el 1502, i a *Gratallops*, l'any 1628.

Peirí, el barranc del

«Barranco del Peyri» (*Amill*. 1945a, f. 40).

V. t. *Mas d'en Peirí, el barranc del*.

Peirí, cal

[ˈkaɫ peˈri]

És una casa gran, al carrer de Vilanova, davant de cal Moreno. Els documents deixen veure que hi ha hagut més d'una casa que s'ha conegut amb aquest nom, sens dubte per l'abundància del llinatge.

«De casa Peiri dicho del Ysabet» (*Crònica*, p. 69, any 1801); «Censal núm. 5. Censal de Leon Peiri [...] a favor de Fran^{co} Ardevol y Muntan^r [...] en par[t] de una casa sita en lo carrer Maijó» (*Llevador* XIX, 24.1.1805); «la [casa] de Juan Peiri del Anjala» (*Crònica*, p. 62); «El cementerio, que [...] ocupaba [...] y la actual casa de José Peiri y Ferré» (*Crònica*, p. 66); «debajo del campanario donde está construida la casa de José Peiri (Alegret)» i «el horno dicho de Abajo que ocupaba el lugar donde se halla [...] sentada la casa de José Peiri (Alegret)» (*Crònica*, p. 63 i 254).

Peirí, el mas d'en

[to ˈmaz ðem peˈri]

És a les Solanes, poc abans d'arribar a les Garranxes, al costat de les Foreses i a la vora del barranc al qual el mas cedeix el nom, entre les Foreses i la Garranxa. És un dels masos importants i ara dels més ben conservats. *Crònica*, p. 56, diu que només se'n conserven parets ruïnoses. La part inferior de l'edifici expressa una

antiguitat que no comparteix la part superior. Hi ha un rellotge de sol datat el 1890, potser l'època en què se'n va començar la rehabilitació. Una nota sense data trobada entre els f. 103 i 104 de *Capb.* 1774 diu: «Lo Mas d'en Peyri, q^e es de Pelli-cer, ans de Aguiló y antecedentm^t de Pere Grau q^e la capbrevá en 1668». El 1849 el va adquirir Josep Simó. A *Final* xix diu que «En lo any 1849 Fernando Peiri deixá la Final va fe per ultima collita sobre 20 carg^s de verema y 4 @ de vimens». Es pot posar en dubte l'explicació que en fa *Priorat*.

«Segons la tradició al moment de produir-se la repoblació el terme de Porrera fou repartit en quinze grans finques o masos, alguns dels quals haurien subsistit durant segles com els [...] de Peirí» (*Priorat*, p. 93); «Joannem Peyri, agricultorem mansi termini Porreries. 1605» (MN de Jaume Duran, 1596, p. 232, segons *Pradell*, p. 140); «Per lo fornatge a la Masia dita lo Mas den Peyri» (*Capb.* 1669, f. 57); «la hacienda dicha den Peirí [...] aquella masía dicha den Peirí» i «Peirí [Procedencia] Mas den Peiri» (*Crònica*, p. 56 i 320); «masia de Juan Peyri» (Naix. 1881, f. 33, any 1883).

Peirí, el molí [d'oli] de

«El [molino?] de José Peiri y Figuerola en la calle del Aubach fue construido en 1860 en la Barceloneta» (*Crònica*, p. 68).

Peirí, l'olla de

«La de Peiri que es la única máquina sencilla de esta clase que actualmente subsiste en los Oives [*sic*, per *Olivers*] ha operado muchos años, habiéndose establecido en 1805» (*Crònica*, p. 285).

Peirí de Dalt, el mas d'en

[to 'maz ðem pe'ri ðe 'ðat]

Una altra manera d'anomenar el *mas del Pío*.

Peirí del Coll d'en Peret

«Joan Peÿri del Coll den Peret» (*Capb.* 1774, f. 101).

Peirona, l'era d'en

«y ab la hera den Peyrona [...] dita sort junt ab la era den peirona [...] la qual esta derroïda y esta contigua ab la sobredita sort», «Per la quarta part de una hera [...] en la partida dita den Peyrona» i «Per mitja hera y Borja en la partida dita lo Domenge damunt dita la hera den Peyrona» (*Capb.* 1669, f. 22, 56 i 90); «fins a la hera den Peÿrona y devall de dita hera y avia antiguament una fita y de aqui devalla al Barranquill antigament dit del Godofre y seguint dit Barranquill torna al pou ahon se ha comensát» i «y ha una pallissa ab tres heres, la una dita la hera den Peirona la qual hera es tota nostra» (*Capb.* 1774, f. 18 i 89).

Sospitem que amb *l'era d'en Peirona* i *la partida d'en Peirona* es designava el mateix indret. *Capb. 1774* descriu la delimitació del Domenge de les Eres. El cognom *Peiró*, masculí, s'ha vist a *Alforja* al segle XVI, i *Peyrona*, femení, amb prenom masculí *Arnau*, entre 1194 i 1614. A *Cornudella*, *Gratallops* i *Torroja* s'ha vist *Peiró* com a topònim, no antropònim.

Peixateria

V. **Pescateria*.

Peixera

V. **Bosc de la P. del Molí de Porrera*.

Peixera, la

[ta pej'fere]

És nom de partida de terra. La presa de què parla *Amill. 1945a* era a cosa d'1,5 km riu amunt des de la vila, després de la Creueta. Hi agafava aigua la séquia del Comú, per conduir-la al molí de Montlleó i potser també a la Fàbrica, on sembla que hi havia el molí de Ca l'Amorós. Deu ser intranscendent que *Capb. 1774* utilitzi el nom en plural. *Recana. 1846* hi emplaça quatre propietaris, dos d'ells del llinatge *Pascó* i una de les terres toca al riu. El topònim surt a *Gratallops* l'any 1560, i en plural, a *Poboleda*, el 1515, però es refereixen a altres indrets, atès que de peixeres n'hi havia abundància, pertot arreu on rajava aigua que s'havia de desviar.

«Per una devesa [...] en la peixera [...] a mitjorn ab la serra de la hermita de S' Antoni» (*Capb. 1669*, f. 100); «la partida dita la Peixera [...] a mitg dia ab la serra de la Hermita de S' Antoni» i «una pessa de terra [...] que era part del Mas den Ferrer [...] á tremuntana ab las peixeras» (*Capb. 1774*, f. 26v i 88); «Peixera» (*Recana. 1846*); «La P[e]ixera tomó su nombre de una presa [...] cuyo dique en buen catalán se llama peixera» (*Crònica*, p. 61); «Peixera» (*Amill. 1945a*, f. 124); «Peixera» [en llapis «Colomé»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 371).

Peixera, la punta de la

[ta 'punte ta pej'fere]

És un tossalet (625 m) a la frontera amb el terme d'Alforja, al nord i molt a la vora del punt on convergeixen Porrera-Alforja-Pradell de la Teixeta. Els seus dos aiguavessants fan cap al riu de Cortiella. Segurament que el nom de la punta va ser pres de *la Peixera* anotada a l'entrada anterior, malgrat la distància una mica llarga que hi ha des d'un lloc a l'altre. Diuen que la millor manera d'accedir-hi és pel camí de Sant Antoni.

«diferentes montanyes y turons, com les del [...] la Pexera» (*Geografia*, p. 427).

Peixera del Molí de Porrera, el cap del Bosc de la

«y baixant del dit tosal de la dita coma den Lluís tota serra avall [...] arribaren a un tosalet que esta entre lo cap del bosch de la Peixera del Moli de Porrera y de la coma den Lluís y enmig de dit tosalet [...] manaren [...] posas y ficas una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628).

El tossalet al qual posen la fita no és designat amb cap nom; només se sap que és entre el tossal de la Coma d'en Lluís i el cap del Bosc de la Peixera del Molí de Porrera. És al serrat que separa el terme de Porrera del d'Alforja.

Pellicer

V. *Pellisser*.

Pellissa

«ab Pere Pallissa» i «Pere Pellissa y sa muller Gertrudis. Pellissa y Figueres» (*Capb.* 1669, f. 50 i 87); «al cap del hort de Thomas Vall ans Pere Pellissa» (*Capb.* 1774, f. 18).

Pellisser¹

V. **Quico P.*

Pellisser²

[pa'li'se]

L'ortografia habitual és *Pellicer*, i també s'han vist variants igualment irregulars, com *Pellisier*, *Pallice* i *Palliser*, en lloc de *Pellisser*, que és la forma recomanable, equivalent a 'adobador o venedor de pells'. El llinatge es manté abundant i també ho és documentalment. *Jaume* consta a *Fog.* 1497 i torna a sortir, junt amb *Llorenç*, al doc. núm. 601 de Medinaceli, de 1498, que tracta d'uns empresonaments al castell de Prades. *Fog.* 1553 anota *Joan* i *Vicent*. Al segle xvii torna a sortir *Joan* (*Capb.* 1669, f. 16). Al segle xviii els *Pellisser* són més abundants: *Gregori*, *Jaume P.* i *Riba*, *Joan Baptista* i *Josep* (*Capb.* 1774, f. 10v i 91) i *Maria* (*Reparto* 1786). Al segle xix, trobem altres prenomes: *Francesc*, *Francesca* i *Magdalena* (*Lliure poble*, p. 93, any 1841, i p. 98, any 1855), *Pau* (*Matrim.* 1870, 20.5.1871) i *Ramon* (*Recana.* 1846). Tantes anotacions comporten també molts renoms: *Ascó* (*Escho* a l'original), *del Balcó*, *Curandero*, *de la Fàbrica*, *Fraret*, *Mas d'en Gregori*, *del Portal*, *Quico*, *del Raval*, *del Riu*, *del Toni* i *el Vell*. Els *Pellisser* havien exercit càrrecs públics: alcalde, batlle, notari, regidor, secretari, síndic, vocal de la junta de la carretera i del ferrocarril i de la junta de sanitat. Pel que fa a la religió, havien estat ecònom i prevere. En un cas, hem vist el tractament de prohóm. I activitats diverses, com capità, comandant d'armes, ermità, fabricant d'aiguardent. I havien obtingut l'arrendament del forn i el de la taverna. *Amill.* 1818 anota dotze homes

que es diuen *Pellicer*. Referint-se a la crema de 1822, Francesc Gras i Elias explica que «Porrera [...] era una càtedra on s'explicava [...] la doctrina lliberal. Dos eren els mestres: el Sr. Pellicer [...] rics acaudalats del poble. Tots dos havien estat a França: [...] Pellicer desterrat per Ferran VII, que li embargà'ls béns, reduint-lo a la misèria per ses idees lliberals» (*D'Escorn*, p. 43). El liberalisme dels *Pellisser* era tan abrandat el 1833, a la mort de Ferran VII d'Espanya, que l'hereu, per no anar a lluitar en defensa d'Isabel II —com ses germans—, va fer aixecar una acta notarial on va fer constar que si no agafava les armes no era per covardia sinó per obediència al pare. Diversos *Pellisser* van adquirir béns desamortitzats d'Escaladei, sobretot el cirurgià Joan Pellicer Borràs, que va obtenir dues cases i més de tres-cents jornals de terra, al terme de la Morera i al de Poboleda, segons *Desamortització*, p. 182, 214, 225 i 236. *Amill. 1945a* inscriu cinc homes i una dona. El cognom consta a *Alforja* l'any 1322; a *Torroja*, el 1425; *Cornudella*, el 1454; a *Gratallops*, el 1476, i a *Poboleda*, el 1648.

«Francisco Pellicer, ex-nacional, desertor» (BOPT, 24.1.1840).

Pellisser, cal

[ˈkaɫ paʎiˈse]

És al carrer de la Font de Baix. També se l'havia coneguda per *cal Mas d'en Gregori*. A cal Pellisser hi havia hagut un portal; les fustes que en quedaven van ser subhastades el dia 5 de novembre de 1876 (Vaquer). Tanmateix, crida l'atenció que al mateix carrer de la Font hi hagués dos portals. Potser *cal Pellisser* de 1876 era en un altre carrer.

«como la casa de [...] José Pellicer dicha de mas den Gargori», «La casa dicha de los Frailes [...] la compró Don Pablo Pellicer [...] forma parte de la casa actual del hijo de D. Pablo Pellicer», «se construyó la casa de José Pellicer y Riba» i «fueron curados en casa del alcalde José Pellicer y Riba dicho ya de la Fábrica» (*Crònica*, p. 65, 72, 116 i 122); «y satisface la casa Baldrich de Valls, sucesora de la de Pellicer, ahora la casa de Coll» (*Crònica*, p. 142, any 1789); «José Pellicer de la Fábrica, después de haber reedificado su casa» (*Crònica*, p. 286).

Pellisser, l'era de

«no así la [era] de Pellicer en la Huerta que es del año 1785» i «asia á la era de Pellicer» (*Crònica*, p. 67 i 76).

Pellisser, l'horta de

«Las huertas de Pellicer [...]. Antes de 1742 estaban unidas entre sí, y con el huerto de la Rectoría» (*Crònica*, p. 75-76, any 1742); «una docena de hombres penetraron por entre las huertas de Pellicer, de Vall [...]» (*Crònica*, p. 125, any 1742); «los franceses [...] se acamparon en las huertas de Pellicer y de Vall» (*Crònica*, p. 155, any 1809).

Si era contigua a l'hort de la rectoria, devia haver ocupat l'espai que ara ocupa la plaça de la Carretera, o un de pròxim.

Pellisser, el molí d'oli de

«Luego en 1812 fue construido el de José Pellicer y Fort en el mismo lugar que actualmente ocupa el que estruja con prensa de hierro» (*Crònica*, p. 68); «frente el molino aceitero de Pellicer» (*Crònica*, p. 175, any 1821); «una máquina de refinis [...] la misma que [...] fue colocada en el paseo al lado del molino aceitero de Pellicer en 1840» (*Crònica*, p. 285, any 1840).

Pellisser, l'olla de

«La primera oficina de aguardiente fue establecida por José Pellicer y Riba, o por los padres de éste, en 1696» i «José Pellicer, dicho de la Fábrica, en 1835, luego de haber llegado de su espatriación en Francia, construyó una máquina de refinis [...] colocada en el paseo al lado del molino aceitero de Pellicer en 1840» (*Crònica*, p. 285).

Capb. 1669, f. 17 i 29, confirma l'any de l'establiment de l'oficina per a fer ai-guardent, a nom de Jaume Pellisser, amb un cens de sis diners i un sou per cada carga de licor que farà. Aquest manuscrit concreta que «la hofessina esta en la vora del Riu al camí de Falset». La fàbrica que, el 1774, Josep Pellicer i Riba confessa tenir al camí de Gratallops devia ser aquesta olla. El document no utilitza el nom que rebien habitualment les destil·leries, tal com va quedar en el renom *de l'Olla*.

Pellisser, la plana del

«Al amanecer del 11 de Julio de 1822 [...] aparecieron en los montes del Tosal, Rauret y otros del norte de Porrera [...] quemaron en el tránsito la masia de la plana del Pellicer, comandante de la milicia. [...] haciéndose especialmente fuerte en los montes de San Antonio y de la Creueta» (*Lliure poble*, p. 60).

Ara és la *plana del Seba*.

Pellissers

V. **Era dels P.*

Peoni

«José Domingo (a) Peoni. Ynmediato al hospital» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 307).

El mateix renom, a *Cornudella*, des de l'any 1779, també referit a *Domingo*.

Pep

«va mori dit Joseph Domenech (a) dit Pep» (*Llibreta* XIX, 6.1.1852).

Pep del Pau

«ne van ferí un de Porrera que era lo Chic gran del Galline dit Pep del Pau» (*Llibreta* XIX, 1.8.1835).

Pepet, cal

[ˈkaɫ peˈpet]

V. *Simó, can*.

Pepita

V. *Jordi de la P*.

Pepo, cal

[ˈkaɫ ˈpepo]

És una casa del carrer de la Font de Baix. N'hi ha una altra amb el mateix nom al carrer del Centre. I havia estat una de les cases de la Garranxa.

«Maria Peiri y Asens Povilla de casa Pepo» (*Llibreta* XIX, 29.12.1840).

Pepo, el mas del

[to ˈmaz ðeɫ ˈpepo]

S'està ensorrant. És un dels més orientals del terme, al capdamunt de la Garranxa, i dels situats a més altitud, per damunt dels 500 m, sota el Molló, a la vora esquerra del barranc dels Fondos.

Pepo del Forn [de la Plaça]

«Pepo del Forn de la Plaza» (*Crònica*, sepulturas, p. 69, any 1806); «fueron nombrados secuestradores de los mismos [sus bienes] primero, Francisco Pascó y Ramon Ardevol del Frare y despues Francisco Asens y Peirí y Bautista Asens (a) del Bepo del Forn» «y Bautista Asens (a) del Pepo del Forn los condugeron el 23 a Reus y el 24 a Tarragona» (*Lliure poble*, p. 64, octubre 1823, i p. 65, 21 de gener 1828).

Hem reunit *Bepo* i *Pepo* perquè entenem que la segona és interpretació correcta del so bilabial.

Pere¹

V. **Assens, els trossos de P*; *Coma d'en P*; **Coma de P*. Aguiló; **Figuerola, el molí de P*; **Mas de P*. Bonet; *Roca d'en P*.

Pere²

«Joan Pere» [al carrer de Dalt] (*Amill*. 1818).

Pere, la roca d'en

[ʔa 'rɔkam'pere]

És un roquer estret i bastant llarg, rodejat de bosc. Sobresurt, en un sentit vertical, en el vessant que puja per amunt del mas de la Rosa, a sol ixent de la plana del Seba. Dóna nom a una partida.

V. t. *Roca d'en Pere, la*.

Pere Joan, el collet del

[ʔo ko'ʎed deʔ 'peredʒu'an]

Pere Joan és un nom de casa de Torroja. El collet és a la frontera amb el terme d'aquella vila, a l'extrem occidental del serrat dels Tossals, a uns 400 m d'alt, al sud i a no gaire distància d'aquella població. Hi passa la carretera que condueix cap en aquella vila veïna.

Perebelló

«Isidro Perebelló» (*Recana*. 1846).

Pereguiló, cal

[ʔkaʔ 'pereɣi'to]

Al nostre interrogat, el nom no li resulta estrany, però no recorda on és o on havia estat. Segons un dels documents, era al carrer Major. L'aglutinació de *Pere* amb *Aguiló* té valor de renom. Resulta curiós el prenom que aporta el primer document.

«Palsito Aguiló y Doménec. De cal Pereguiló» (*Crònica*, p. 71, any 1803); «De cal Pereguiló, carré Maijó» (*Crònica*, p. 71, anys 1803 i 1805).

Perer, el

[ʔo pe're]

També en plural, [ʔos pe'res]. És una partida bastant extensa, que baixa del Coll d'en Cugat fins a tocar pràcticament al poble, entre el barranc de les Comes i la carretera de Cornudella. Hi havia terres de ca l'Apotecari. El document que s'aporta a continuació hi situa set propietaris. Una de les terres toca al Barranquill i altres dues confronten amb el camí de Cornudella.

«Peré» (*Recana*. 1846); «Coma den Romeu» [afegit en llapis «Peré»] (*Amill*. 1945b, finca núm. 380).

Perera, la sort de la

«Per una sort dita de la Perera [...] en la partida dita los Domenges Damunt [...] a mitjorn ab lo Riu de Cortiella» (*Capb*. 1669, f. 64).

Pereroles

V. **Mas P*.

Pereroles, les

[tɛs pere'ɾɔtes] o [tɛs pese'ɾɔtes]

La fonètica anotada en segon lloc és menys habitual. És una partida de terra a l'extrem de ponent del terme, a molt poca distància del terme de Gratallops, al NE d'aquella vila veïna. Entre el collet del Pere Joan i el Mas d'en Claret. *Recana. 1846* hi anota deu propietaris de Gratallops, que hi tenen vinya, olivers, ametllers, gar-riga i roquer. I un de Torroja. *Gratallops*, p. 195, s. v. *Pereloles*, n'aporta una notí-cia documental de l'any 1634.

V. t. **Mas Pereroles*.

«tota serra avall sempre aïguavessant fins al baixest de les Pereroles en vista del moli de Gratallops» (*Capb. 1774*, f. 16v); «Pererola» (*Recana. 1846*); «Perero-les» (Mapa 1926, amb el rètol dintre el terme de Gratallops, al nord del camí de Gratallops); «Pererolas» (*Amill. 1945a*, f. 54, 103, 108, 136 i 147, i *Amill. 1945b*, finca núm. 160).

Perers

«Jph Perés» [al carrer de la Barceloneta] (*Amill. 1818*).

L'ortografia del document és una de les que adopta alguna vegada el cognom *Perers*, l'arbre que fa peres.

Peret

V. **Coll d'en P.*, **Peirí del Coll d'en P.*, *Rosa del Coll d'en P.*

Peretferrer, el

[to pe'ɾet fa're]

N'hi ha una memòria vaga. Era Pere Domènec Grifoll, del Molar, que va arri-bar a Porrera per matrimoni.

Perí

V. *Mas d'en P.*

Perí, el mas d'en

[to 'maz ðem pe'ri]

No s'ha de confondre amb el *mas d'en Peirí*. La diferència entre un nom i l'altre per escrit és gairebé imperceptible i fonèticament és nul·la. El d'en Perú és també a les Solanes, entre el mas d'en Baldric i el de la Solana de les Viudes. És un dels masos importants i encara dels més ben conservats del terme. A la façana, té un rellotge de sol datat l'any 1913.

Perí de Dalt, el mas d'en

[to 'maz ðem pe'ri ðe 'ðaɫ]

És contigu al mas d'en Perú i també és conegut per *mas del Pío*.

Peronet, el coll d'en

«asia el valle de Cortiella, coll den Peronet y bajando á empalmar la carretera de Alcolea del Pinar» (*Crònica*, annex, p. xx, any 1864).

Perpinyà

«Fran^{co} Perpiñá» i «Joan Perpiñá» [un a les masies i un altre al carrer de l'Abeurador] (*Amill. 1818*); «y el año siguiente fue vendida a Perpiñá la parte que construyó la suya» (*Crònica*, p. 73, any 1855); «Francisca Perpiña» (*Lliure poble*, p. 98, any 1855); «Florencio Perpiña Aragonés» (*Reg. Fisc.* 1921, f. 49).

Amill. 1945a anota tres homes que es diuen *Perpiñá*. A *Torroja*, el cognom consta l'any 1520; a *Cornudella*, el 1696, i a *Poboleda*, el 1777.

Perpinyà, cal

«unos llanos [...] inmediato a la casa de Scala Dei en donde se construyó parte de la casa [...] de Francisco Perpiñá» i «frente la casa de Perpiñá, había la sorteta del muy reverendo padre Virgili» (*Crònica*, p. 73).

Perpinyà, la mina del

[ʦa 'mine ðet̪ pɛpi'ɲa]

Se n'havia tret plom. Encara es veuen els munts de terra que se'n van extreure, davant per davant del punt on la carretera de Cornudella es desprèn de la de Reus, al començament dels Aubaguets.

Peruana, la

[ʦa pɛru'ane]

Hi ha memòria d'una mina. Diuen que s'hi treballava per allà a l'any 1926. Se'n treia mena de plom.

«La [mina] que fue objeto de grandes esperanzas fue la denunciada [...] con el nombre de la Peruana, que por algunos años se trabajó en ella. [...] por fin por los años de 1843 á 1844 la sociedad tuvo por prudente abandonar la Peruana» (*Crònica*, minas metálicas, p. 284); «La mina dita *Peruana* en lo mateix bosch de Joseph Pascó» (*Final XIX*).

Perxe, el

[ʦo 'pɛɾtʃe]

Amb una longitud d'escassament una vintena de metres, és immediat a ponent del pont Vell, paral·lel a la vora dreta del riu. Suporta la part solana d'unes cases que tenen accés pel carrer del Portal. És considerat carrer (V. t. *Perxe, el carrer del*). No és segur que el perxe del document que aportem correspongui al mateix que hem descrit.

«Per una caseta [...] en lo carrer damunt la placeta [...] y de part de dalt ab lo carrer del perche» (*Capb.* 1669, f. 135).

Perxe, del

«Francisco Montaner y Ardevol dit del Perche pages» (*Capb.* 1774, f. 66).

Perxe, el carrer del [to ka're ðet 'pertʃe]

Va del carrer de la Pescateria, vora l'abeurador, al carrer del Pont, a través del Perxe, quan és cap al final. Fa una giragonsa amb dos angles rectes de sentit oposat. De seguida de passada la primera giragonsa, hi ha un corredor. Recentment, el carrer és retolat *de l'Onze de Setembre*. També havia estat el *carrer del Passeig i del Catorce de Enero*, per nom polític.

«en lo carrer dit del Perxe [...] Qual part de casa afronta á solixent ab lo carrer dit de la Placeta» i «a tremuntana ab lo carrer dit del Perxe» (*Capb.* 1774, f. 109).

Perxet, el mas del [to 'maz ðet per'tʃet]

A la part alta i a l'esquerra del barranc dels Fondos.

Pescateria, la

No hem sentit que se'n parli. Havia estat a llevant del carrer de la Pescateria. Feia cantonada al carreret que, després de dibuixar un angle recte, puja per unes escales d'obra al carrer del Portal. Al cantó de l'edifici, en una placa de ceràmica en relleu, hi ha l'any 1899, que devia ser el d'un renovació. La marca *Plano 1886*. L'escorxador era en aquest mateix edifici, que albergava les dues activitats. Però *Reg. Fisc.* 1921, f. 249-259, diu que allí mateix hi havia hagut l'hospital antic i una nota amb llapis indica que és l'edifici de la pescateria. Curiosament, aquest mateix document a l'encapçalament de la pàgina escriu *Pescateria*, amb *-te-*, forma genuïna recomanable.

V. t. **Carnisseria*, la.

Pescateria, el carrer de la [to ka're ðe ʎa peskate'riɛ]

La gent més jove pronuncia [peʃate'ria], que és la versió moderna del nom, generalitzada als rètols de carrers de moltes poblacions. El carrer és llarg i pujadís, des de la vora del riu, pròxima al pont Nou; nord amunt, va a trobar el carrer de l'Hospital. Hi connecten els dos carrers de la Font, el de Vilanova i el de Cardesales, també dit *de l'Aubac*, cap a ponent, i el del Perxe, cap a llevant. Només té cases al cantó de ponent; al de llevant, hi ha patis i magatzems. Segons un dels nostres comunicants, divideix la població en dues meitats i en representa el centre. *Reg. Fisc.* 1921, f. 249-259, explica que al carrer hi havia onze cases.

«calle de la Pescaderia» (*Matrim.* 1911, f. 11; *Òbits* 1917, i *Naix.* 1926, f. 5v).

Petarro Torran

«Magdalena Aulestia y Ardevol Vda. (...) (a) Petarro Torran» (*Lliure poble*, p. 98, 17 de febrer 1855).

Petxitxa, cal

[ˈkaʃ peˈtʃitʃɛ]

Hi ha record del Pere Petxitxa, que era Pere Miró Grau, el qual va tenir set o vuit fills. La casa va ser tocant al pont Vell, a la vora esquerra del riu.

Pigadet, cal

[ˈkaʃ piʎaˈðet]

Al carrer de Mestre Llurba (del Forn).

Pigadet de Porrera, el mas del

«Al S. [del mas den Vall?] Mas del Pigadet de Porrera» (*Amill. 1945a*, f. 199);
«Mas den Vall [“sud mas del Pigadet de Porrera / mas de la Pedra”]» (*Amill. 1945b*, finca núm. 595).

V. t. *Pigat, el mas de Cal*.

Pigat¹

V. *Ramon P*.

Pigat²

«ham llogat la casa á Ramon Muntaner (a) Pigat» i «Pere Pigat - 3 @ fem del Santet» (*Llibreta* XIX, 5.5.1840 i 10.5.1855).

Pigat, cal

[ˈkaʃ piˈʎat]

Una de les cases del carrer del Perxe. També se l'havia conegut per *cal Galllicant*. El mateix renom a *Alforja* el 1844.

Pigat, el mas de Cal

[tə ˈmaz ðe ˈkaʃ piˈʎat]

Al territori del Mas d'en Ferran, pròxim al mas d'en Vall. Deu ser equivalent al *mas del Pigadet de Porrera*.

pilota

V. **joc de p*.

Pinell, el collet del

[tə koˈʎed deɫ piˈneʎ]

No gaire lluny a sol ixent de la Coma Vidala. El camí s'hi bifurca. A la dreta puja al mas de la Plana del Seba. L'altre se'n va cap a les Argeles. En un sector emboscats entre la zona del mas de la Rosa i del mas d'en Gregori.

Pins, el coll dels

«que ciempre en retirada marchaban asia el coll dels Pins» (*Crònica*, p. 184, any 1822); «varen comensa á midar per la carratera [...] per la nostra Devesa hasta al coll dels Pins» (*Llibreta* XIX, 16 o 17.?.1856).

Pinyol

«Fran^{co} Piñol y Bela» (*Correspon.* 17.8.1871, des d'Alforja el recaptador regent li reclama un pagament).

A *Gratallops* el cognom apareix l'any 1573; a *Poboleda*, el 1771; a *Cornudella*, el 1815. A *Pradell*, el 1734, el cognom correspon al rector, probablement foraster.

Pinyol, cal

[ˈkaɫ piˈɲot]

Al carrer Major. Sovint amb anteposició del prenom *Maria Teresa*.

Pío, cal

[ˈkaɫ ˈpio]

Un altre nom de *cal Notari*, al carrer del Portal.

Pío, el mas del

[to ˈmaz ðet ˈpio]

A les Solanes, cap a la banda de la Garranxa, abans d'arribar-hi. És el *mas d'en Perí de Dalt*.

«Masia de Pio Simón» (Mapa 1926).

Piquer

«Testes huius rei sunt Petrus Piquer [...] dicti loci de Porrera» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 97, any 1460).

Consta *Pique* a *Amill. 1945b* entre els no propietaris. El cognom apareix a *Alforja* l'any 1293; a *Cornudella*, el 1378; a *Gratallops*, el 1625; a *Poboleda*, el 1799; i *Piquera* consta a *Torroja* l'any 1670.

Piquer, el mas d'en

«Scala Dei es va trobar amb alguns problemes en una partida d'aquell terme anomenada el Sitjar, on hi havia tres masos —els de J. Narbonès, Arnau Albí i Domènec Piquer— i tenia un castlà propi, Guillem Navarra [...] per una sentència, donada el 18 de febrer de 1266, la meitat de la castlania del Sitjar va ser adjudicada a Scala Dei (*Història*, p. 102, any 1266).

En nota a peu de pàgina, diu que es basa en «Registre universal de totes les escriptures que estan en lo Archiu de Scaladei, ab dos Indexs, hu de les coses més notables, y altre dels calaixos y armaris», de 1635. No és segur que el mas hagués correspost

al terme de Porrera, tot i que aquell autor l'hi inclou. En vam anotar un amb aquest nom a Cornudella l'any 1378, a Sant Marcell; però no cap a la banda de Porrera.

Piquera, el mas de na

«y arribant en la serra debes los fondos del mas antigament dit de na Piquera sempre aygua vesant a dos parts restant a la part de migjorn lo dit terme de Porrera y a la part de tremuntana lo de Cornudella» (*Fitament* 1628); «Per unes altres terres dites lo Mas de na Piquera [...] a sol ixent ab lo bosch del Arque Bisbe [...] a mig jorn ab lo cap del barranch de la Garranxa, a tremuntana ab lo terme de Cornudella» (*Capb.* 1669, f. 46); «una masia dita antiguament de na Piquera [...] a la partida de la Garranxa» (*Capb.* 1774, f. 50v).

És serrat avall, no gaire per sota del Molló. Una nota, sense data, trobada entre els f. 103 i 104 de *Capb.* 1774, diu: «Fran^{co} Simó, lo mas de na Piquera en la Garranxa, y lo den Aravat en dita partida». També el vam anotar a *Cornudella*, p. 339, a partir d'uns documents dels anys 1628 i 1724. *Poboleda*, p. 188, anota el *mas d'en Piquer* basant-se en un document més antic, de l'any 1264, i sembla que es refereix al mateix mas, i també pensa en el sector septentrional del Molló.

Pistoles, cal

[ˈkaʎ pisˈtoʎes]

Al carrer de la Pescateria. Sovint amb anteposició del prenom *Damià*.

pla

V. **Abadia*, **Botifarra*, **Estrampa*, **Font*, *Girona*, **Jaume Monter*, *Olla*.

Pla, el¹

«en lo Pla [...] de part davant ab la casa del Comu mediant lo carrer [...] de altre costat ab lo forn de la vila» i «un forn de couer pa junt ab sos ambits y corral [...] a la part nombrada del pla» (*Capb.* 1774, f. 96 i 113v).

Deu ser equivalent a 'plaça'.

Pla, el²

«Pla» (*Recana*. 1846).

La partida és ocupada només per dos propietaris, i una de les terres és a la vora del riu. Els nostres consultats coincideixen a dir que, pel terme, hi ha una colla de plans.

Pla, la bassa de Cal

[ʎa ˈbase ðe ˈkaʎ ˈpʎa]

A la part de dalt del Pantanet.

«se tira a la basa de casa Pla un que li diuen lo Sebeta» (*Llibreta* XIX, 10.5.1855).

Pla, cal ['kaʎ 'pɫa]

És a la plaça de l'Església. Té fama de ser la casa més gran del poble, d'una superfície semblant a la de l'església. El llinatge *Pla* es fa present a *Gratallops* al segle XVIII; a *Cornudella*, el 1833, i a *Torroja*, el 1945. Es parla d'un local al carrer de la Pescateria.

Pla, l'hort de Cal

«tras un huerto de casa Pla, bajo al cementerio» (*Crònica*, p. 308).

plaça

V. *Ajuntament*, *Carretera*, *Catalunya*, **Constància*, *Constitució*, *Església*, **Generalísimo Franco*, *Guineu*, **Isabel Segona*, **Màrtires*, *Missa*, *Olivers*, **Portal*, **Reial*, **República*.

Plaça

V. **Pepo del Forn* [*de la P.*], **Po de la P.*, **Po de la P. de Ca l'Àngela*.

Plaça, la

«en la placa de Porera» (*Medinaceli*, doc. núm. 601, any 1498); «en la Plasa de dita Vila», «una casa [...] a la Plaça [...] detrás ab Joseph Aulestia de Cambrils que ans era la botiga del Señor [...] y de altre costat ab lo carrer Major» i «en la plaza de aquella [vila] [...] ab lo carrer per lo qual se va al forn [...] a part detras ab la carrerada dita dels Cardasars» (*Capb.* 1774, f. 9v, 60 i 122v).

Plaça, de la

«ab Pere Vall de la Plassa» (*Capb.* 1669, f. 10); «Joseph Peyri [...] llamado de la Plasa» (*Prot.* 1751b, f. 48); «Joseph Acens de la plaza» (*Prot.* 1751b, 11.1.1753); «ab Joan Peýri de la Plaça ans Jaume Avella» (*Capb.* 1774, f. 63).

Plaça, el carrer de la

«Calle de la Plaza» (*Matrim.* 1870, 21.6.1873, i *Òbits* 1871, any 1873).

placeta

V. *Amorós*, *Escola*, **Portal de Baldric*.

Placeta

V. **Damunt la P.*

Placeta, la

«Per una caseta [...] en lo carrer damunt la placeta [...] y de part de dalt ab lo carrer del perche» (*Capb.* 1669, f. 135); «domum [...] intus dictam villam de Porrera en la Placeta» i «casa situada en la presente villa a la Placeta» (Prot. 1751*b*, f. 5, 2.12.1751, i 11.1.1753).

No sabem a quina placeta es refereix, de les diverses que tenim anotades. Potser volia dir l'espai que queda lliure entre el Perxe i el Barranquill, que era a l'inici del que després va ser la Barceloneta.

Placeta, de la

«Joan Acens dit de la Plaçeta» (*Capb.* 1699, f. 7, i *Capb.* 1774, f. 36*v*).

Placeta, el carrer de la

«en lo carrer dit del Perxe [...] Qual part de casa afronta á solixent ab lo carrer dit de la Placeta» (*Capb.* 1774, f. 109).

Si era a llevant del Perxe, potser es referia al carrer que més tard s'ha dit *de la Unió*. O potser a la *plaça de la Guineu*.

Plácito

«Despues entra Juan Ardevol Placito» (*Final* XIX, Afrontacions fixes de la Final).

Resulta difícil d'afirmar si era renom o segon cognom, però ens decantem per la primera opció.

plana

V. *Marjot*, **Pellisser*, **Porta*, *Seba*.

Plana

V. *Aubac de la P*.

Plana, la¹

«una gran pedregada [...] per la part de [...] la Plana» (*Llibreta* XIX, 24.8.1835); «Plana» (*Recana.* 1846); «Aubagues» [en l'apís «la Plana»] (*Amill.* 1945*a*, f. 76).

És la *plana del Seba*. *Recana.* 1846 hi situa quatre propietaris i una de les terres, la de Josep Pellicer —potser el mateix del Mas d'en Gregori—, confronta amb el terme de Poboleda.

Plana, la²

«Per una heretat dita la Plana [...] en la partida dita lo Pas de Tarroja» (*Capb.* 1669, f. 48); «a la partida dita lo pas de Torroja dita la Plana plantada de diferents arbres» (*Capb.* 1774, f. 34).

Atesa la situació del Pas de Torroja, aquesta hisenda no correspon a la de l'entrada anterior.

Plana, la³

Ho diuen a un bocí petit de territori, vora la carretera de Reus, que, venint del poble, es troba poc després del dipòsit municipal d'escombraries.

Plana, el mas de la¹ [to 'maz ðe ʎa 'pʎanɐ]

És un mas caigut, a la plana del Seba, al nord i cap al final del camí del Mas de la Rosa, a una certa distància al sud del límit amb el terme de Poboleda, al SO del Tossal.

«Más de Plana» (Mapa 1926).

Plana, el mas de la² [to 'maz ðe ʎa 'pʎanɐ]

Correspon a la partida de la Plana, vora la carretera de Reus. Mig ensorrat, a la vora esquerra del torrent Dellà.

Plana de la Font, la

«en Porrera en lo cap de la plana de la Fon» (*Crònica*, p. 130, any 1766).

En parla com si es tractés d'una partida de terra. Devia ser el lloc on hi havia la Fonteta. O potser la plana de davant de la Fonteta, a la dreta del riu.

Plana del Mas d'en Ferrer, la

«Plana del Mas den Ferrer» (*Recana*. 1846).

Li dóna tractament de partida de terra i hi situa vuit propietaris. Un parell d'aquelles hisendes confronten amb el camí de Reus i una també amb el riu. Devia correspondre a *el Mas d'en Ferrer*.

Plana del Seba, el mas de la [to 'maz ðe ʎa 'pʎanɐ ðet 'seβɐ]

A la plana del Seba, hi havia un edifici, ara malmès, es pot dir que desaparegut. S'hi poden veure fins a set cups, una mostra de la importància del mas.

Planàs

V. **Solans del P.*

Planàs, el [tə pta'nas]

Hi ha només una finca o dues, entre el final dels Solans i la Plana, tocant al torrent Dellà, vora la carretera de Reus, poc després del tomb vora el qual hi ha el dipòsit de les deixalles.

«una heretat dit lo Planàs [...] a la partida dita del Torrent dellà [...] a sol ixent [...] que ans era del Mas den Ferrer a mitx dia ab la Coma de na Guasca» (*Capb.* 1774, f. 44); «Aubagues» [en llapis «Planàs»] (*Amill.* 1945b, finca núm. 229).

Planelles

«Planellas y Eres» (*Recana.* 1846).

Aquest manuscrit parla conjuntament de les dues partides, tot i que a continuació anota només *les Eres*. A l'entrada dedicada a les dues partides juntes anota un sol propietari, Joan B^{ta} Aulèstia, amb la terra que confronta amb el Barranquill. Un dels nostres comunicants pensa que potser era la Cometa, o una part de la Cometa.

Planes, les [təs 'ptanes]

Al NO del poble, a una certa distància, a prop del mas d'en Gregori. Hi ha record que hi havia hagut cinc o sis masos, tots ensorrats. Segons *Nomen.* 1950, és a 3,7 km de la vila, hi havia cinc edificis per a viure-hi i set de destinats a altres usos, i no hi anota cap habitant.

Planes Cornadores

«la heretat nomenada les Planes Cornadores» (*Capb.* 1669, f. 141); «aquella devesa que está [...] dins de la heretat dita [...] las planas Cornadoras [...] á ponent ab lo barranch del Filell [...] per la qual passa lo riu de Porrera» (*Capb.* 1774, f. 126v); «Planas Cornadoras» (*Recana.* 1846).

La devesa de què parla *Capb.* 1774 tenia una extensió de setze jornals; els Comte la compraren a Josep Domènec l'any 1606, segons explica el document. *Recana.* 1846 anota a les Planes quatre propietaris un dels quals té la terra tocant al riu; i un de Gratallops la terra del qual toca al terme de Falset. El nom li devia deixar el llinatge *Cornador*, a favor del qual, i de Bernat Noedes, la Cartoixa l'havia establerta, l'any 1394.

Planetes, les [təs pta'netes]

El document de 1669 l'anota en singular i suposem que designa el mateix lloc que hem trobat en plural. És territori coster —malgrat el nom—, que es considera partida de terra, a l'esquerra del riu, al costat de la Coranya, davant del

cementiri. Hi ha cinc o sis bocinets de terra, amb horta i avellaners. *Recana. 1846* hi localitza cinc propietaris; una de les hisendes confronta amb el terme de Falset i una altra, amb el barranc de les Planetes. Quan *Amill. 1945b* inscriu la finca núm. 155, anota en llapis «Coma», i quan inscriu la núm. 201, l'afegit diu «Aubaguet».

«en la partida dita lo Torrent del assentiu, o, la planeta [...] a ponent ab lo barranch del assentiu» (*Capb. 1669*, f. 95); «una pessa de terra [...] dita la Planeta a la partida dita del Torrent del Assentiu» (*Capb. 1774*, f. 55v); «tros de terra roca a la vora del barranch de las Planetes» (Pascó, any 1795); «En las Planetas» (*Crònica*, p. 306, any 1824); «Planetas» (*Recana. 1846*); «Planetes», «Planetas» [en llapis «Aubaguet»] i «Planetas» [en llapis «La Parada»] (*Amill. 1945a*, f. 119, 59 i 76); «Planetes», «Planetas» [afegit en llapis «Parada»], «Planeta» [afegit en llapis «Quins»] i «Planeta» [afegit en llapis «Tentibé»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 5, 227, 277 i 321).

Planetes, el barranc de les

V. *Esplanetes, el barranc de les*.

Planillas

«Planillas y eras» (*Recana. 1846*).

Planots, els

[ɫos pɫa'nɔts]

També en singular: [ɫo pɫa'nɔt]. Una partida a la vora dreta del riu, anant per la carretera de Torroja, abans d'arribar al camí que puja al mas d'en Caçador. És un grup de bocins molt petits.

«Lo any 1831 vam comensá aixartiga lo Planot» (*Llibreta XIX*); «seps que se han de ampaltá a la [...] Viña = Planot» (*Llibreta XIX*, 5.5.1840); «Planots» [en llapis «Mas den Caçador»] i «Planots» (*Amill. 1945a*, f. 11 i 171); «Planots» i «Planots» [en llapis «Mas Llorens, separado»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 32, 277 i 513).

Plans, els

«que es la que ahora llaman los Plans» (*Crònica*, p. 56, any 1736).

Plans, el tossal dels

«anant sempre enves sol ponent y continuant la dita serra aygua vesant a dos parts arribaren al tossal dit de la part del Priorat lo tossal dels Plans y de la part del comptat la Coma Tornera» (*Fitament 1628*).

La serra que anomena el document és la que baixa del Molló i separa Porrera de Cornudella.

Plans d'en Saura, els

[ʔos 'pʦanz ðen 'sawɾɐ]

Una partida de poca extensió, entre el mas d'en Caçador i el mas d'en Ferran.

Po

V. *Marieta del P.*

Po de la Plaça, el

«Joseph Peyri llamado el Po de la Plasa» (Prot. 1754, f. 150, 9.10.1755).

Po, afèresi de *Josepó*.

Po de la Plaça de Ca l'Àngela, el

«Lo Pó de la plaza de cal Anjala» (*Crònica*, p. 70, any 1796).

Interpretem que era un renom.

Po de la Tecla, el

«Bernardo Domenech llamado de la Tecla» i «Joseph Domenech llamado lo Po de la Tecla» (Prot. 1754, f. 66, 9.1.1755, i f. 76v, 23.2.1755).

Interpretem que el renom complet és el del segon document.

Poboleda, el camí de

[ʔo ka'mi ðe poβo'ʎɛðɐ]

Comença a la bassa de la Bessona, que és al camí de Cornudella, s'enfila cap al nord per uns tossals, passa pel mas de la Rosa i entra al terme veí.

«C° de Poboleda» (*Amill. 1945a*, f. 77).

Poboleda, el terme de

[ʔo 'terme ðe poβo'ʎɛðɐ]

La línia imaginària que separa el terme de Porrera del de Poboleda és recta, amb una extensió d'una mica més de dos quilòmetres, a partir del coll de les Marrades cap a ponent, fins a trobar les Tosses, de Poboleda, damunt de la plana del Seba. La constitueix un serrat que té una altitud mitjana superior als 600 m i amb una punta sobresortint que arriba als 743 m. Segons *Recana. 1846*, confronten amb el terme de Poboleda les partides de la Coma Vidala, la Mallola, la Plana, la Roca d'en Pere i el Tossal.

«illam terram totam quan vocavit Sanctum Marcellum et vallem Porreram in-simul cum illas argenteras [...] afrontat [...] a meridie in termino de Falcet; ab occiduo in illa Poboleda» (*Cartas*, doc. núm. 161, donació del territori de San Marcelo i Vall de Porrera, amb l'Argentera, feta per Alfons I, a favor de Pere de Déu, p. 223, any 1180); «Termino de Poboleda» (*Amill. 1945a*, f. 53 i 125).

Pobres, la cova dels [ʔa 'kovaʔs 'pɔβres]

Un forat petit, a la carretera de Reus, no gaire lluny de la vila, segurament conseqüència d'una prospecció minera. S'hi resguardaven transeünts. Va desaparèixer quan van eixamplar la carretera.

Pobres, la font dels

«Fuente dicha de los Pobres [...] Situado este depósito al salir de la población por el camino de Gratallops, debajo la sequia del molino dicho del Porta» (*Crònica*, p. 75).

Pol

V. *Miquel Martí P.*

Pòlit del Macià, el

«lo Polit del Masia» (*Llibreta* XIX, 2.8.1853).

Entenem que és un hipocorístic de *Hipòlit*, raó per la qual hem optat per *Pòlit*; també llegim *Macià*, allà on diu *Masia*. El conjunt equival a un renom.

Ponet

«Fran^{co} Peiri (a) Ponet» (*Infrac.* XIX, any 1844).

Pons [ˈpɔns]

El llinatge es conserva a la població. A *Poboleda* hem vist els germans *Ponç* el 1270; a *Alforja*, *Ponç*, l'any 1346, i a *Gratallops*, el 1476; a *Torroja*, molt tardanament, *Pons*, el 1945.

«Sebastian Pons» [al carrer de les Fonts] (*Amill.* 1818); «Vda. Maria Pons y Elias» (*Lliure poble*, p. 98, 5 de març 1855).

Pons, cal [ˈkaʔ ˈpɔns]

Al carrer del Perxe, al costat del cafè. N'era Andreu Ponç, que havia estat secretari municipal. És una altra manera d'anomenar *cal Romà*.

pont

V. *Nou, Vell*.

Pont, el [tɔ ˈpɔn]

Permet de passar a la vora dreta del riu de Cortiella i d'accedir al nucli principal de la població. Madoz concreta encertadament que és un pont de pedra d'una sola

arcada. Segons explica *Crònica*, va ser construït l'any 1804. Actualment, d'ençà que n'hi ha un altre una mica riu avall, se'l qualifica de *Vell*, per evitar confusions.

«El actual puente, colocado sobre el río principal, es una de las obras de gusto que costeó el Pueblo. Esta obra tuvo lugar en el año 1804» (*Crònica*, p. 72); «En fer-se l'obra del pont sense permís de la cartoixa, aquest imposà al seu director, Josep Vall, 25 lliures de multa» (*Priorat*, p. 102); «puestos al lugar del siniestro que era á la otra parte del puente» (*Crònica*, p. 267, any 1863).

Pont, el carrer del

[to ka're ðet 'pɔn]

Des de la plaça de la Carretera se'n va a travessar el pont Vell i continua cap al nord fins que troba un ram d'escalles, de tota l'amplada del carrer, rústic i antic —el Carrerot—, que permet l'accés al carrer del Forn. Hi fa cap el carrer del Portal. *Amill. 1818* hi inscriu vuit contribuents. *Reg. Fisc. 1921*, f. 317-326, hi anota deu cases, alguna de les quals confronta amb el camí de Sant Antoni, la plaça de la Constància, el carrer de la Unió i el del Portal i amb la societat La Unió.

«[béns de Scala Dei...] A Porrera, una casa al carrer del Pont» (*Història*, La segona desamortització, p. 418, any 1835); «calle del Puente» (Òbits 1871 i 1917, i Naix. 1881, f. 20, any 1882).

Porqueres

«Joan Purgueras [sic]» [al carrer de les Fonts] (*Amill. 1818*); «Tecla Porqueras Vda.» (*Lliure poble*, p. 98, 5 de març 1855).

Consta a *Amill. 1945b* entre els no propietaris. A *Poboleda*, hem vist anotat el cognom l'any 1648; a *Cornudella*, el 1764; a *Alforja*, el 1819; a *Torroja*, el 1856; a *Gratallops*, molt tardanament: el 1966.

Porrera¹

V. **Bosc de la Peixera del Molí de P.*, **Camí de P.*, **Jaume P.*, **Mas d'en P.*, **Masos del Riu de P.*, **Peixera del Molí de P.*, **Pigadet de P.*, **Riu de P.*, *Torroja a P.*

Porrera²

[po'rere]

Porrera és una vila francament monumental, amb cases espaioses i sumptuoses, record de la seva pretèrita grandesa, segons *Guia*. Segons *Nomen*. 1950, la vila és a 316 m d'alt. Hi havia dos-cents sis edificis per a viure-hi i noranta-quatre de destinats a altres usos, i hi vivien set-centes quinze persones. Per a més informació, v. la introducció.

«lo loch appellat Porrera», «loch de Porrera» i «sol de la vila de Porrera» (Toponímia, p. 223, any 1460); «Lo poblat està constituït per 307 edificis de un, dos y tres estatges» (*Geografia*, p. 427).

Porrera, el camí de [to ka'mi ðe po'reɾɐ]

A Falset donen aquest nom al camí ací conegut per *camí de Falset*. També se'n parlava al mas d'en Pubill, que era lluny de la vila.

Porrera, el molí de

«arribaren al riu de Cortiella aont se pren la aygua per al moli de Porrera» (*Fitament* 1628).

Porrera, el riu de

«El 1157 el lloc és esmentat per primera vegada com [rivum de] *Valporriera* i el 1180 *Vallem Porreram*» (*Els castells catalans*, iv, p. 453); «arribaren a un lloch aont se junta lo riu de Porrera ab lo de Ciurana» (*Fitament* 1628).

Tothom prefereix dir-ne *el riu*, o *el riu de Cortiella*. *Recana*. 1846 diu que hi toca Canyes Xiules.

Porrera, la vall de

«aquae vergunt versus eundem Pradel, et sic ab eiusdem serris transit praedic-tur terminus per ipsam aquan de Valle Porraria, et vadit usque ad ipsas serras de Cortedela» (*Cartas*, doc. núm. 138, donació d'Escornalbou feta per Alfons I a favor de Joan de Sant Boi, p. 197, any 1170); «illam terram totam quan vocavit Sanctum Marcellum et vallem Porreram insimul cum illas argenteras [...] afrontat a parte orientis in altam serram super Cigar [sitjar] et prendit totum Cigar et descendit per serram et ferit in rivo de Cortudela et in Roca Franca; a circio, in illa serra que est super Sanctum Marcellum; a meridie in termino de Falcet; ab occiduo in illa Poboleda» (*Cartas*, doc. núm. 161, donació del territori de San Marcelo i Vall de Porrera, amb l'Argentera, feta per Alfons I, a favor de Pere de Déu, p. 223, any 1180); «donamus vobis populatoribus de villa de Valle Porraria [...] Et nos populatoribus de villa de Valle Porraria» (*Cartas*, doc. núm. 213, carta de població atorgada per Arnaldo, priora de Sant Vicenç de Garraf, als moradors del Valle de Porrera, p. 291, any 1201); «in termino de Valporera» (MN any 1229 de Siurana de Prades, 6); «racons de terra orte vi[n]ya a la Scjrerola et val Porreres» (*Onomàstica de Siurana*, MN 1364, any 1368, de Siurana).

Entenem que «Cigar» del document de l'any 1180 és equivalent a 'Sitjar'. Que «Cortedela» de 1170 i «Cortudela» de 1180 són equivalents a 'Cortiella'. I que «Scjrerola» de 1368 vol dir 'Esquirola'. El fet que Sant Marcell (ara terme de Cornudella de Montsant) i la Vall de Porrera formessin part de la mateixa donació correspondrà als historiadors de comentar-ho.

Porrerà

V. *Hereu P.

Porrerà, cal

['kaɫ pore'ra]

Al carrer de l'Escola. En una dovella hi ha gravat l'any 1803, potser el d'una reforma.

Porreres, el barranc de les

[tə βa'raŋ de tɛs po'reres]

És al terme de Pradell de la Teixeta. Els propietaris de per allí són majoritàriament de Porrera. *Pradell* l'anota s. v. *Esporreres* i el fa tributari del barranc de les Esvalls (de les Valls), que és el torrent Dellà dintre el nostre terme. També anota el *torrent de les Porreres* en un document de 1599 (o potser de 1606), que devia ser el mateix, sense la partícula *Es-*.

«como del que se encuentran restos [de molí] al entrar al barranco llamado de las Porreras» (*Crònica*, p. 67).

Porreres, la serra de les

«y baixant dita serra avall caminant envers sol hixent y entrant en la serra dit de la Comma den nom de deu y de les Porreres» (*Fitament* 1628); «baixa tota serra avall aigua vessant per la serra de les Porreres y baixa al molí den Pere Figuerola y ans den Ferriol» (*Capb.* 1774, f. 17).

Aquests llocs són a la frontera amb Pradell.

V. t. **Coma d'en Nomdedeu*, *la serra de la*.

Porreres, el tossal de les

«Es dirigia després pel coll dels Roures, també al referit camí [...] vers el tossal de les Porreres, baixant després d'aquest tossal per la serra vers el coll dit de Fembra Morta [...] aigües vessants per la part del comtat» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 295).

Sembla el mateix tossal que vam fer constar a *Cornudella*, s. v. *Porreres*, *el tossal de les*, p. 352, partint d'una anotació de *Recop.* 1628, que deu ser el document que utilitza Gort, a *Historia*. Pensem que correspon al *Tossal*.

porta

V. *Ferro*, **Raval*, **Seques*.

Porta¹

V. *Maria P.*, *Mas d'en P.*, **Molí del P.*

Porta²

Va ser un cognom bastant abundant, entre els que ho són més, segons les anotacions fetes a *Crònica*. Amb les informacions extretes d'aquest llibre i les que hem

trobat en documents manuscrits d'èpoques diverses, hem anotat *Antoni, Baptista, Jaume, Joan, Josep, Maria i Plasito* (que potser volia dir *Plàcid*). Però sobretot *Francesc*, moltes vegades, ja a partir de *Capb. 1669*, f. 14. Arcàngela Porta es deia *Assens* de soltera. No hem vist que se citin càrrecs ni dedicacions. S'hi parla de la construcció d'un molí fariner. Hi ha *Barretes*, per renom. Per *Processos de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona*, de Salvador Ramon i Vinyes i Manuel M. Fuentes i Gasó, Barcelona, 1990, vol. 1, p. 55, sabem que, l'any 1761, Francesc Porta, pagès, es va querellar amb Sebastià Porta, prevere curador de Maria Porta, per uns comptes de l'administració. *Amill. 1818* anota set homes i una dona d'aquest llinatge. A *Torroja*, l'hem vist anotat l'any 1713, i a *Gratallops*, el 1733.

Porta, cal [ˈkaɫ ˈpoɾtə]

És al carrer Major.

«en la ventana de Pablo Porta» (*Crònica*, otros muertos en la guerra civil de 1822 y 1823, p. 305).

Porta, el carrer del

«en lo carrer dit del Porta [...] de part detras vers solixent a la Carrerada» (Prot. 1752).

Porta, el mas d'en [to ˈmaz ðem ˈpoɾtə]

És un nom conegut a Porrera; però el mas és al terme de Pradell, a l'est del mas d'en Ferrer.

V. t. *Mas d'en Porta*.

«la masía den Porta: estendía sus posesiones por aquella parte del camino de Reus» (*Crònica*, p. 61); «el primero desfalleció á mas den Porta» (*Crònica*, p. 163, any 1812).

Porta, el molí del

«derramándose el liquido encendido [aguardiente] por la asequia del molino de Antonio Porta» (*Crònica*, p. 141, any 1764); «la construcció del molí fariner del Porta el 1766» (*Priorat*, p. 96); «Los molinos harineros de Porta [...] el primero de 1766» i «al salir de la población por el camino de Gratallops, debajo la séquia del molino dicho del Porta» (*Crònica*, p. 67 i 75).

Si la séquia del molí era sortint del poble pel camí de Gratallops, el molí no devia ser gaire lluny, per aquella banda.

Porta, l'olla de

«[Francisco Porta] denunció una oficina de fer aÿguardent situada dins lo seeller de ma casa» (*Capb. 1774*, f. 38v); «En 1830, Antonio Porta estableció otra

oficina frente la actual casa dicha la Rápita, en el extremo de la calle de la Fuente» (*Crònica*, p. 283).

El document no utilitza el nom que rebien habitualment les destil·leries, tal com va quedar en el renom *de l'Olla*.

Porta, la plana d'en

«passa per la plana de Francisco Porta antes Batiste Bou y passa per lo mitx de dita plana ahont se troben dos fites» (*Capb.* 1774, f. 18v).

A la descripció dels límits del Domenge de les Eres.

portal

V. **Raval*, **Seques*.

Portal, el

[to por'taɫ]

Antigament, el portal havia estat en aquella casa on hi ha el rellotge de sol, de manera que obstruïa l'entrada al nucli antic de la vila, a poca distància de la confluència del carrer del Portal amb el carrer del Forn (ara de Mestre Llurba).

«un corral contiguo a ma casa [...] situat al portal de la vila [...] a sol ixent ab dit Portal y ab lo carrer, a mitg dia ab la Plaça de dit Portal, á ponent ab lo barranc del Cardasás» (*Capb.* 1774, f. 31).

Portal, del

«Pere Vall dit del Portal pages», «Joan Pellicer del Portal pages» i «Joseph Domenech menor dit del Portal» (*Capb.* 1669, f. 11, 120 i 141); «Joseph Doménech del Portal» (*Crònica*, reparto de las aguas, p. 317, any 1740); «Petrus Domenech agricola del Portal» (Prot. 1751b); «testimonis Joseph Domenech del Portal» (Prot. 1754, 4.1.1755); «lo Moso del Portal» (*Llibreta* xix, 2.8.1853); «lo frare Marimon el Astudiant del Portal» (*Llibreta* xix, 24.6.1857).

Portal, cal

['kaɫ por'taɫ]

Al carrer de la Font de Baix.

«Gendre de casa Portal» (*Crònica*, p. 70, any 1796); «siego de casa Portal durmiendo cayó á la calle» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 308, any 1796).

Portal, el carrer del

[to ka're ðeɫ por'taɫ]

Baixa de la plaça de l'Església primer en direcció oest-sud-oest i gira cap al sud i després cap a sol ixent, fins al carrer del Pont. *Amill.* 1818 hi anota cinc contribuents, amb la qual cosa sabem que és el més poc poblat en aquella època. *Reg. Fisc.* 1921, f. 260-270, hi anota onze cases, alguna de les quals confronta

amb el carrer del Forn, de la Pescateria i del Pont. Recentment, retolat *de Pau Casals*.

«un corral contiguo a ma casa [...] situat al portal de la vila [...] a sol ixent ab dit Portal y ab lo carrer» (*Capb.* 1774, f. 31); «la casa y mobles q^e te al carrer del Portal» (Pascó, 3 abril 1797); «que todavia conserva el nombre de calle del Portal con la llamada calle del Horno» (*Crònica*, p. 64); «calle del Portal» (Matrim. 1870, 27.1.1872; Òbits 1872; Òbits 1900, f. 4, i Òbits 1917).

Portal, la casa del

«con la casa de Nebot dicha del Portal» (*Crònica*, p. 122, any 1714).

No es pot afirmar —ni negar— que correspongués a *cal Portal*, anotat una mica abans.

Portal, la plaça del

«un corral contiguo a ma casa [...] situat al portal de la vila [...] a mitg dia ab la Plaça de dit Portal, á ponent ab lo barranc del Cardasás» (*Capb.* 1774, f. 31).

Encara avui, hi ha un cert espai lliure a la part de fora de l'antic portal, sota el gran rellotge de sol. A l'època del document, se'l devia considerar una plaça.

Portal, les roques del

«ab lo Barranch dit Torrent del Cardassar, de un costat ab les Roques del Portal» (*Capb.* 1669, f. 11).

Portal de Baldric, la placeta del

«desde el pórtico dicho de los Frailes hasta debajo la plazuela llamada del portal de Baldrich» (*Crònica*, p. 175, any 1821).

Potser es referia a la *plaça del Portal*, anotada una mica abans.

Portal del Seques, el carrer del

«en la calle del Portal del Sagués» (Prot. 1754, f. 145v, 7.10.1755); «una casa al cap de la vila al carrer del Portal del Seques» (*Capb.* 1774, f. 77v); «al gener del any 1797 Juan Antolin dit lo Bort comprá una casa al carré dit del portal del Seques» i «la casa del Rabascalló del carrer del Portal del Seques» (*Final* XIX); «De la casa [...] y calle del Portal dels Seques» (*Llibre* XIX, p. 63, 13.2.1852).

«Sagués» de la primera anotació obeeix probablement a una falsa interpretació del nom per part de l'escrivà.

Porter

«Jph Roca Porter» [al carrer de la Carnisseria] (*Amill. 1818*).

Interpretem *Porter* per càrrec, equivalent a ‘saig, algutzir: oficial de justícia’. Tanmateix, ens en queda el dubte.

Porteta

V. **Coma del P.*

Porteta, cal

[ˈkaɫ porˈtete]

Al carrer del Castell. *Porteta* és la forma diminutiva del cognom *Porta*.

Porteta de l'Era del Castell

«Porteta de la Era del Castell» (*Crònica*, sepulturas, p. 69, any 1800).

porxo

V. **Frares*.

Potagrau, cal

[ˈkaɫ ˈpotaˈɣraw]

Havia estat una casa del carrer de Mestre Llurba (del Forn).

pou

V. **Corral de Ca l'Apatxe, *Gel*.

Pou

V. **Francesc del P.*

Pou, el

«digueren que lo Domenge de les heres te la primera fita ab quatre filloles davant lo pou» i «de aquí devalla al Barranquill antigament dit del Godofre y seguint dit Barranquill torna al pou ahon se ha comensát» (*Capb. 1774*, f. 18); «de modo que al mitg del pou se van amotina la jen» (*Llibreta XIX*, 30.9.1868).

Ignorem a quina mena de pous es referien, potser d'una mina, potser d'aigua.
V. t. **Corral de Ca l'Apatxe, el pou del*.

Pou del Pascó, la mina del

«La mina dita del pou del Pascó per estar colocat en lo bosch de Joseph Pascó de Porrera» (*Final XIX*).

Explica que a uns vint pams de profunditat es troba un filó de plom d'un mig pam de gruix. Diu que l'anomenen *mena serenca*, que suposaven que contenia molta abundància de plata.

Pradell

V. *Maria P.*, **Solans de P.*, **Torrent de P.*

Pradell, el barranc de

[to βa'raŋ de pra'deɫ]

És al terme de Pradell, també conegut allà per *barranc de la Font Encantada*. Deu ser el que a Porrera es coneix per *torrent Dellà*. També hem anotat *el Torrent de Pradell* per partida de terra.

«en la partida lo torrent de Pradell o, los obaguets [...] a tremuntana ab lo torrent de Pradell» (*Capb.* 1669, f. 49); «a la partida del Torrent de Pradell, o dels Aubaguets [...] a tramuntana ab lo torrent de Pradell» (*Capb.* 1774, f. 34v); «Barranco de Pradell» (*Amill.* 1945a, f. 40, 107, 134 i 195).

Pradell, el camí de

[to ka'mi ðe pra'deɫ]

És el *camí de la Costa de Sales*. Quan *Pradell* troba, al segle *xvi*, el camí antic de Porrera es deu referir a aquest mateix que anotem amb un recorregut en direcció contrària. Aquell document de 1593 també anomena «*la Costa*».

«pujant tota serra amunt de la Costa de na Sales camí de Pradell» (*Capb.* 1774, f. 17); «Camº de Porrera á Pradell» (Mapa 1926); «Cº de Pradell» (*Amill.* 1945a, f. 30 i 89).

Pradell, el riu de

«en la serra dita de la Comma den nom de deu y de les Porreres seguint sempre [...] de tosal en tosal [...] arribaren en un tosal que es sobre lo moli den Ferriol [...] fins arribar al riu de Pradell» (*Fitament* 1628); «ÿ passa lo riu de Pradell ahont ÿ ha unes fites ÿ un molló junt al camí que va al Camp» (*Capb.* 1774, f. 17).

V. t. *Font Encantada, el barranc de la; Pradell, el barranc de.*

Pradell, la séquia de

«en la partida dita la Horta Damunt [...] a tremuntana ab la sequia que baixa del [sic] Pradell» (*Capb.* 1669, f. 84); «la sequia que parteix de la bassa que ve de Cortiella ÿ en la partió [...] de dit Domenge tota sequia fins a la roca ahont se gira l'aigua que ve de la bassa del torrent de Pradell» (*Capb.* 1774, f. 18v).

Pradell, el terme de

[to 'terme ðe pra'deɫ]

La línia imaginària que separa el terme de Porrera del terme de Pradell de la Teixeta forma una recta, amb una petita irregularitat cap a la meitat. Té una ex-

tensió d'uns dos quilòmetres i mig, orientats de sud-oest a nord-est. És travessada per la carretera que va del Camp a la vila. Des d'aquesta línia partionera, el terme veí se'n va cap a l'est-sud-est. Segons *Recana*. 1846, confronten amb el terme de Pradell de la Teixeta les partides de la Coma d'en Llopis i el Mas d'en Ferrer.

«a la partida del Mas den Ferrer [...] afronta ab lo terme de Pradell» i «partida dita la Coma del Homdedeu y de present del Pansal [...] a solixent [...] y part ab lo terme de Pradell» (*Capb.* 1774, f. 80v i 119v); «Termino de Pradell» (*Amill.* 1945a, f. 107).

Praginet

V. **Praxinet*.

Prat

«Juan Prat Semet» (*Recana*. 1846).

A *Gratallops* hem vist el cognom anotat l'any 1476.

Prat de la Riba, el carrer de [to ka're ðe 'prad de ʔa 'riβe]

Correspon al carrer de la Font de Baix. És un homenatge a Enric Prat de la Riba i Serrà (Castellterçol, 1870 - Barcelona, 1917), president de la Mancomunitat de Catalunya (1914), des d'on exercí com a governant clarivident, «seny ordenador de Catalunya», segons una expressió que es va fer famosa. *Reg. Fisc.* 1921, f. 271-316, diu que al carrer hi havia quaranta-sis cases, alguna de les quals tocava al riu de Cortiella, al carrer de la Pescateria i al de Dalt, als afores i amb un «pase-dizo» que no era sinó el pas que el connecta amb el carrer de la Font de Dalt. Una nota amb l'apígraf diu: José Antonio.

«Prat de la Riba» (Òbits 1925, f. 4); «Calle Prat de la Riba» (Naix. 1926, f. 3).

Prats ['prats]

Diversos porrerencs corresponen a aquest llinatge del qual no es troben notícies abans de mitjan segle XVIII, quan Salvador fa de testimoni en un pacte i trobem Miguel, pagès (Prot. 1751b, f. 22 i 48). A *Capb.* 1774, f. 18v i 10v, apareixen Josepa i Miquel. Poc després, encara aquell segle, hem vist Antoni (*Reperto* 1786), Joan (Pascó, any 1795), Josep (*Crònica*, p. 135, any 1775) i Sebastià (*Escrip.* XIX (1) 22.1.1792). L'any 1755 va ser restablerta a Salvador Prats una terra al Mas d'en Caçador. Al segle XIX s'han fet presents Jaume (*Crònica*, p. 155, any 1809), Basili i Joaquim (*Recana*. 1846), Magdalena (*Correspon.*, 6.9.1871), Maria (*Lliure poble*, p. 98, any 1855) i Teresa (*Llibreta* XIX, any 1840). *Amill.* 1818 anotava onze homes i una dona. *Reg. Fisc.* 1921 anomena José Prats Rabascall. *Amill.* 1945a, només quatre homes. Hem observat tres renoms: Basília (aplicat a Teresa), Jaumet del Frare

Sastre i Semet. Un *Prats* va ser procurador síndic; un altre, secretari, i també un, clergue. Un ofici conegut fou *sastre*. Una dona es va dedicar a la venda ambulat de galons i cordons, a l'últim terç del segle XIX. El mateix cognom apareix a *Torreja* l'any 1650; a *Gratallops*, el 1659; a *Cornudella*, el 1737, i a *Poboleda*, el 1771.

«Porrera. Bautista Prast [*sic*]» (BOPT, 24.12.1840, «estado de los facciosos presentados a indulto»).

Prats, cal

[ˈkaɫ ˈprats]

Una casa del carrer del Castell.

«casa [...] que en 1752 era propia de José Prats» (*Crònica*, p. 65).

Praxinet

«Masián Praijinet» (*Crònica*, p. 155, any 1809); «Masiá Prajinet» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 304, any 1806 a 1814); «Ysabel Praxinet» [al carrer de Bernat] (*Amill*. 1818).

Una altra possibilitat seria amb *Pre-* a la síl·laba inicial.

premsa de lliura, la

«quinientas libras [...] precio del arriendo de la premsa de libra» (Prot. 1754, f. 120v, 20.4.1755); «arrenden a Fr^{co} Domenech Pag. [...] la premsa de lliura» (Pascó, any 1795).

presa

V. **Hortes, Mas d'en Vall*.

Presó, la

«Això no vol dir que al Priorat no hi hagués altres presons, com és el cas [...] de Porrera, que també en tenien» (*Història*, L'aplicació de la justícia al Priorat en la segona meitat del segle XVII, p. 339); «continuant dita possessio lo dit P. Prior [...] se conferi a la presó [...] obrí la dita presó» (*Capb*. 1774, f. 12); «1844 S^{bre} Construccio de la carcel» (*Infrac*. XIX).

L'any 1844 no n'hi havia perquè s'havia destruït la que hi havia hagut a la casa dels Frares, i se'n va construir una de nova a l'espai que ocupava antigament l'escala de l'antic campanar (*Crònica*, p. 239).

V. t. *Casa de la Vila*.

Prior, les comes del

«y girant-se per dita serra a la part de migjorn arribaren al cap de les comes dites del Prior y de la Baldirana tot ayguavesant mirant entre sol hixent y tremunta-

na y en dit lloch manaren [...] que posas una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628); «tota serra amunt fins al cap de la Coma den Prior» (*Capb.* 1774, f. 17).

El nom es podia referir al prior d'Escaladei. Els documents les situen entre el collet de Sant Miquel i el cap del Bosc dels Castanyers, poc abans d'arribar al barranc de la Sentiu. Miquel S. Jassans anota *Prior, el comellar del*, també del segle XVII, a *Poboleda*, p. 195. Potser el comellar es referia al mateix personatge; però no es podia tractar del mateix lloc que les comes.

Prunera

«ab Ramon Prunera» (*Capb.* 1774, f. 66v).

El mateix cognom també s'ha vist a Gratallops en un document del segle XVI, i a Poboleda en un de l'últim quart del segle XVIII.

Pubill¹

V. **Hereu P.*

Pubill²

«ab Franci^{co} Muntaner dit Povill» (Prot. 1759, f. 110, 22.2.1760); «de casa Simó, Povill» (*Crònica*, p. 285, any 1781); «Francisco Simó y Ardévol. Povill Simó» (*Crònica*, sepulturas, p. 70, any 1792); «Francisco Simó, hereu Povill. En la Bisbal» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, anys 1834 a 1840).

El renom *Pubill* es fa present a *Cornudella* l'any 1604 i a *Alforja* el 1613.

Pubill, cal

[¹kaɫ pu'βiɫ]

Una casa del carrer de la Unió, allà on hi ha la Cooperativa.

«Simó casa Povill (*Crònica*, fecha que marcan los portales de algunas casas. De su construcción, p. 78, any 1772).

Pubill, el mas d'en

[tə 'maz ðem pu'βiɫ]

El nom devia al·ludir a l'hereu de cal Simó. El mas és a les Solanes. S'hi arriba pel camí de la Garranxa, a uns tres quarts d'hora lluny de la població. És un dels masos que destaquen. L'edifici, amb capella, es conserva en bon estat. La façana és d'una gran presència. S'ofereix als ulls com una extravagància, per la magnitud de la construcció, al mig d'un paisatge exuberant de vegetació i amb sectors selvàtics. Hi ha vinya i avellaners. La hisenda ha estat subdividida. Havia estat el *mas d'en Simó*, encara anotat així a Mapa 1926.

V. t. *Simó, el mas d'en*.

Pues

«Pascual Figuerola (a) Pues. Ynmediato al huerto del párroco» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 307, any 1829); «Terras ditas del Pues» (*Final* xix, pla desplegable).

Si fos paraula catalana, seria el plural de *pua*. Si fos paraula castellana, seria conjunció, amb diverses equivalències possibles. No tenim elements per a decidir-ho, però no seria estrany que el renom fos d'influència forastera. El pla desplegable de *Final* xix marca aquesta terra a l'extrem SE de la Final, al sud del camí d'Alforja.

Puig

«Jph Puig teixidó» (Pascó, 1 abril 1798); «Jph Puix [*sic*]» [al carrer de Sant Josep] (*Amill*. 1818); «Josep Puig, fadrí, de Porrera [...] de mort violenta» (Òbits Cor., p. 226, 19.8.1836); «José Puitg. En ydem [en la Garrancha] por ydem [por la facción]» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, anys 1834 a 1840).

A *Torroja*, trobem el llinatge l'any 1503; a *Poboleda*, el 1704, i a *Cornudella*, el 1737. A *Gratallops* el cognom apareix tardanament, el 1970. A *Alforja*, per renom, el 1866.

pujada

V. **Sales*.

Pujol

[puj'ʒɔɫ]

Algun porrerenc conserva el llinatge. El cognom consta a *Torroja* l'any 1503; a *Poboleda*, el 1704; a *Cornudella*, el 1737, i a *Gratallops*, el 1826. A *Alforja*, per renom, el 1866.

«Jose Pujol Montane» (*Amill*. 1945a).

punta

V. *Peixera*.

Quando, cal

['kaɫ 'kwando]

Una casa de la Barceloneta.

Quart, el

[to 'kwart]

És una indicació horària. Equival a un quart d'hora de distància, des del poble, per la carretera de Reus. Coincideix amb el final dels Aubaguets.

Quarterades, les

«Per un tros de terra dit les Corterades [...] en la partida dita les Corterades» (*Capb.* 1669, f. 66); «pesa de terra de bosch y botja dita las Corteradas a la part solana junt ab lo barranch [...] y partida Riuavall» (Prot. 1759, f. 238, 3.10.1761); «a la partida de les Quarterades» (*Capb.* 1774, f. 45v).

Quebralós, el bosc del

«y seguint los revolts de la dita serra [del Mas den Porrera] de collet en collet arribaren al cap del bosch dit del Quebralos y alli en la summitat del dit tosal [...] manaren [...] posar una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628).

Sense res on basar-nos, hem optat per *Quebralós* i no per *Quebralòs*, dues possibilitats fonètiques. L'indret va situat entre el bosc de la Font de na Tolosa i el bosc de la Solana del Mas d'en Ferran, al serrat que separa el terme de Porrera del de Falset.

querol

V. *Àngela*.

Querol, el bosc d'en

«del camp den Fabregues tirant dreta via al tosal dit vulgarment lo bosch den Querol y en la summitat de dit tosal manaren [...] que posas una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628).

Tal com diu el document, aquest bosc és després del camp d'en Fàbregues i és abans d'arribar als trossos de Pere Assens, al serrat que separa el terme de Porrera del de Falset. Un dels nostres comunicants entén que el tossal retolat *Tardà* pot correspondre a aquest *del Bosc d'en Querol*. El cognom no sona estrany a la vila i es recorda el *querol de Ca l'Àngela*, sense donar-ne més precisions.

Quico Baró

«Francisco Anglada (a) Quico Baró. Era den Castell» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 306, any 1819).

N'hi ha un record vague. No l'anomenen.

Quico la Cosina, cal

[¹kaʎ ¹kiko ʎa ku'zine]

És un nom antic d'una casa del carrer del Centre. L'ocupa el nostre col·laborador Sebastià Mestre.

Quico de la Rossa, el mas del

[ʎo ¹maz ðet ¹kiko ʎa ¹rose]

Diuen que es conserva en bon estat. És a la vora esquerra del barranc dels Fondos, sota el mas del Pepo.

Quico Pellisser

«fueron tomados D. Fco. Pellicer y Domenech Escho por D. Fco. Pellicer y Domenech (a) quico Pellicer» (*Lliure poble*, p. 93, potser any 1841); «Fran^{co} Pellicer Quico» (*Recana*. 1846).

Quints, els

[ʔos 'kins]

Al cantó de sol ponent del poble, no gaire lluny a l'esquerra del riu, vora la Fonteta. Hi ha vinya. *Recana*. 1846 hi situa dos propietaris i una de les finques toca amb el camí de Falset i amb el Torrent, segurament el torrent Dellà. *Pradell* troba aquesta partida l'any 1548, sense localització i, atès que a Porrera és cap a la banda de Pradell, podria ser que es tractés de la mateixa partida.

«en la partida dita los Quints» i «en la partida dita los Quints [...] afronta a sol ixent ab lo barranch que ve del collet del assentiu» (*Capb*. 1669, f. 39 i 99); «a la partida del Quins» i «dita dels Quins [...] a tramuntana ab lo riu de Cortiella y ab lo Barranch de Pradell» (*Capb*. 1774, f. 26v i 75v); «Quins» (*Recana*. 1846); «Planeta» [afegit en llaips «Quins»] (*Amill*. 1945b, finca núm. 277).

Quiquet, cal

[ˈkaʔ kiˈket]

És a la plaça de Missa. És la casa on hi havia la taula misteriosa.

Quitèria

V. *Catèria*, *ca la*.

Rabascall¹

V. **Hereu R*.

Rabascall²

[raβasˈkaʔ]

La documentació alterna *Rabascall* amb *Ravascall* i *Revescall*. Algun porrerà conserva el llinatge, que no hem trobat abans de *Capb*. 1669, f. 86, any en què consta *Joan*. Al segle XVIII es fan presents *V^{da} Cathalina Ravascall* (Prot. 1751b, f. 122, 9.6.1753), *Josep* (*Capb*. 1774, f. 10v), *Francesc* (*Reparto* 1782, p. 15, 12.4.1793), *Maria* (*Capb*. 1774, f. 78) i *Pere* (Pascó, 3.10.1797). El dia 23 de febrer de 1755 el Comú de la vila va restituir a Joan Rabascal del Raval un bocí de terra al Mas d'en Caçador. Al segle XIX, hem vist *Anna Maria* (*Crònica*, p. 71, any 1804), *Antoni i Joan Baptista* (*Lliure poble*, p. 98, any 1855) i *Benet* (*Correspon*. 17.8.1871). *Amill*. 1818 inscriu sis homes i una dona. *Reg. Fisc*. 1921 inscriu *Isidro Rabascall Cabré*. *Amill*. 1945a, vuit homes i cinc dones. Hem vist una colla de renoms: *del Cap del Carrer*, *Estudiant*, *Hereu*, *Maquico*, *del Miqueló*, *Rabascalló*, *del Raval*, *Saloni* i *Verniol*. Els Rabascall havien exercit càrrecs públics: alcalde, dipositari, regidor «de cano», sometent i vocal de la junta del projecte del ferrocarril.

Rabascall, cal

['kaɫ raβas'kaɫ]

Una casa del carrer de la Font de Baix. Per altra banda, també porta aquest nom una de les cases que hi ha en una placeta anònima, com un cul-de-sac, al final d'un carreret que arrenca del carrer del Portal, abans d'arribar a l'antic portal. A la dovella de la clau de l'arc hi ha gravada una creu i la xifra 1623.

«se construyó la casa de Manuel Rabascall y otros» (*Crònica*, p. 64); «Abuelo de casa Rabascall, dicho Macareno» (*Crònica*, p. 71, any 1795); «más que la casa de Rabascall, dicha la Rápita» (*Crònica*, p. 209, any 1836).

Rabascall, el mas d'en

[to 'maz ðen raβas'kaɫ]

És a la Coma, al nord-est de la vila, a la vora esquerra del barranc de les Comes, sota el coll de les Marrades, cap als 400 m d'alt. Són dues construccions a poca distància l'una de l'altra. Es diu que un d'aquests edificis va quedar inacabat a causa de la fil·loxera.

«Masia de Ravascal» (Mapa 1926).

Rabascalló

[raβaska'ɫo]

Hi ha record de l'Antonet Rabascalló.

«José Rabascall (a) Rabascalló, cayó del mulo viniendo del campo y murió» (*Crònica*, p. 308); «Dinàrem a la fonda de l'Anton Rabascalló, que és a la plaça» (*D'Escorn.*, p. 45).

Rabascalló, cal

«la casa del Rabascalló del carrer del Portal del Seques» (*Final* XIX); «de la casa dicha de Rabascalló que de poco acá ha pasado á José Asens y Roca» (*Crònica*, p. 64).

Rafel, cal

['kaɫ ra'feɫ]

Una casa del carrer Major.

Rajolet, el

«Lo any 1834 vam aixartigá lo raijolet» (*Llibreta* XIX).

No s'ha d'excloure que volgués dir *Rajolet*, o *Rojalet*.

Ramon Aduart, la bassa de

«desde la balsa de Ramon Aduart á la población 6.600 metros» (*Crònica*, sobre fuentes públicas, p. 264, any 1861).

Ramon Aduart, la font del

«las aguas de la fuente dicha [...] y las del [...] Ramon Aduart» (*Crònica*, sobre fuentes públicas, p. 263, any 1861).

L'any 1861 hi va haver un propòsit de conduir-ne l'aigua cap a la vila.

Ramon del Frare, casa

«Francisco Ardévol y Muntaner, mozo soltero de casa Ramón del Frare» (*Crònica*, p. 76, any 1803).

Llavors tothom en deia *cal Ramon del Frare*, tal com ho diria avui.

Ramon Manco, cal

[ˈkaɫ raˈmom ˈmaŋko]

Als Olivers.

Ramon Pigat, cal

[ˈkaɫ raˈmom piˈɣat]

Al carrer de l'Escola.

Ramonet, el mas del

[to ˈmaz ðeɫ ramoˈnet]

A la Coma Vidala. En queden els enderrocs.

Ramos

«Juan Ramos y Cerbera, calle de la Barceloneta» (Matrim. 1870, 15.7.1871).

Per renom, s'ha trobat a *Alforja* actualment.

Ramunda Santet, ca la

[ˈka ɫa raˈmunde sanˈtet]

És als Olivers.

Ràpita, la

[ɫa ˈrapite]

És en un camp, al final del carrer de la Font, en el qual hi ha residus, amb unes arcades de l'edifici d'un mas que hi havia hagut. Un dels nostres informadors diu que hi havia hagut un molí per a moldre sofre. L'aigua hi arribava per un rec que començava a la presa de ca l'Amorós, més amunt del Pantanet. El nom és un recordatori de l'època àrab: mesquita fortificada fora de poblat.

«no quedando fuera del circo más que la casa de Rabascall, dicha la Rápita» (*Crònica*, p. 209, any 1836); «en la calle de la Fuente en la casa llamada Rápita» (Òbits 1871, any 1875).

Raureda, la

[ʎa raw'ɾeðɛ]

És una partida no gaire gran, compartida per pocs propietaris, riu avall, a l'esquerra del corrent, abans d'arribar al mas d'en Ferran.

«partida de la Raureda» (Pascó, 21.10.1798).

raval

V. **Font*.

Raval, el

«casa situada [...] partida dita de la Raval» (*Capb.* 1669, f. 58); «desde la esquina del Arrabal» (*Crònica*, p. 72, any 1716).

Atesa l'època de la primera anotació, no deu ser arriscat de proposar que el nom feia referència al sector de la Barceloneta que llavors es devia començar a poblar.

V. t. **Ravals, els*.

Raval, del

«Antoni Pelliser de la Arrabal» (*Capb.* 1669, f. 14); «Joan Revascall de la raval» (Prot. 1754, 4.1.1755); «Joan Pellicer del Arraval» i «Joan Pellicer y Peñrí dit del Arraval» (*Capb.* 1774, f. 9, 10v i 28).

Raval, el carrer del

«Per una casa [...] en lo carrer del a Raval» i «de la Raval» (*Capb.* 1669, f. 103 i 118); «una casa de cel en abís [...] al carrer del Arraval [...] de altre costat ab lo camí que va al Riu» (*Capb.* 1774, f. 28).

Raval, la porta del

«en virtud de una disposición dada por el rey Pedro IV [vol dir III de Catalunya, el Cerimoniós] en que mandaba fuesen fortificadas todas las poblaciones [...] y con sólo colocando una puerta á la embocadura de la calle que baja de la plaza [...] y á la primera puerta fue llamada de la Arrabal» (*Crònica*, p. 64, any 1371).

El carrer que «baja de la plaza» devia ser el *carrer del Portal*.

Raval, el portal del

«que el año 1592 [...] ya existian los portales del Seques y de la Arrabal» (*Crònica*, p. 104).

Costa de creure que al segle xvi ja es parlés del *portal del Raval*.

Ravals, els

«Esto es el espacio en que de costumbre da la buelta la procesión, con mas algunas casas diseminadas por los afueras que aumentadas éstas, se les dio el nombre de Arrabales» (*Crònica*, p. 63, any 1371).

No hem arribat a saber quin era el recorregut de les processons del segle xiv.
V. t. **Raval*, *el*.

Rebascall

V. *Rabascall*².

Rector, l'hort del

«En la noche del 15 al 16 de Marzo de 1829 mataron a Pascual Figuerola delante la puerta del Huerto del Rector de Porrera» (*Lliure poble*, p. 66).

N'hi ha memòria, potser per transmissió oral. Diuen que havia estat allà on ara hi ha la plaça de la Carretera, arran del riu, i el carrer de Rossend Giol. Devia ser el mateix que hem anotat *de la Rectoria*.

Rector, la vinya del

«terra la una dita la vinya del Rector [...] al carrer del era» (Pascó, febrer 1796).

Si era al carrer de l'Era, devia ser a la Barceloneta.

Rectoria

«Rectoria» (*Recana*. 1846).

L'anota per propietari de terra a la partida dita *Torrent i Hortes*, i té «Paseitg» per confrontació.

Rectoria, l'hort de la

«en la partida dita la horta damunt [...] afronta a sol ixent ab lo hort de la Rectoria [...] a ponent ab la sequia comuna [...] y a tremuntana ab lo altre hort de la Rectoria» i «ab horts de la Rectoria» (*Capb.* 1669, f. 61 i 65); «[diverses hortes] estaban unidas entre sí, y con el huerto de la Rectoria» (*Crònica*, p. 75-76, any 1742).

Recana. 1846 l'anota amb categoria de partida de terra.

Redó, l'hort

«Per un hort dit lo hort Redó [...] en la partida dita la horta damunt [...] a ponent ab la sequia comuna» (*Capb.* 1669, f. 51).

Regalat, cal

[ˈkaɫ reɣaˈɫat]

És al carrer de la Font de Baix. Amb l'anteposició del prenom *Joan*, se'n designa una altra al carrer del Centre.

Regina, ca la

[ˈka ɫa reˈχine]

Al carrer del Portal.

Reial, el camí

«Cami Real» (*Recana*. 1846).

Passava pel Mas d'en Noguer. Hi confrontava la terra de la viuda de Sebastià Andreu. *Pradell*, que també l'anota, diu que anava cap a Reus, pel barranc de les Esvalls (torrent Dellà) i el coll de la Teixeta. El que tenia aquest mateix nom a Alforja era un altre. A Porrera mateix, també era *Reial* el camí de Falset i el del Camp de Tarragona.

Reial, la plaça

«Plaza Real» (*Crònica*, p. 190).

Podria haver estat la *de Catalunya*, però no en tenim cap prova.

Remolins

«al hijo de Antonio Domenech (a) Ramolins» (*Infrac*. xix, any 1845).

V. t. **Riumolins*.

Rentadors, els

[ɫo rentaˈðos]

A la vora dreta del riu de Cortiella, aigües amunt després de la Barceloneta. S'hi arriba per un camí arran del riu. Rep l'aigua del Pantanet. Últimament, s'han reestructurat perquè en quedi el record com una memòria històrica. Des que va arribar l'aigua a les cases, cap als anys 1950-1960, ja ningú no hi anava a fer la bugada. S'hi fan trobades festives.

República, la plaça de la

«Plaza de la República» (*Naix*. 1926, f. 47v, 13.8.1932).

Va ser una retolació de caràcter polític. Es referia a la II República espanyola, proclamada l'any 1931. No hem trobat ningú que recordi on era. Potser era la *de la Carretera*, que ha tingut tants altres noms.

Reus¹

V. **Camí de R.*

Reus²

[ˈɾɛws]

És la ciutat amb la qual els porrerans tenen una comunicació constant. És només a 26 km de distància per carretera, i s'hi acut per tots els serveis no accessibles al poble: per vendre productes excedents i per comprar articles de tota mena, per consultar advocats, notaris, metges especialistes, hospital, cultura, diversió, etc.

Reus, el camí de

[to ka'mi ðe ˈɾɛws]

Està molt malmès per desús, d'ençà que hi ha la carretera, que li va més o menys paral·lela. Antigament sortia del carrer del Pont, passava pel mas d'en Ferrer i feia cap a l'hostal del Bitxo, dalt, al coll de la Teixeta. Segons *Recana. 1846*, passava pel Mas d'en Ferrer, per la Plana del Mas d'en Ferrer, pels Solans del Planàs i per Torrent i Hortes.

V. t. **Camp de Tarragona, el camí del.*

«por el camino de Reus» (*Crònica*, p. 257, any 1860); «en el camino de Reus», «inmediato al camino que dirige á Reus» i «camino de Reus» (*Crònica*, p. 57, 61 i 67); «Cº de Reus» i «Cº de Reus (viejo)» (*Amill. 1945a*, f. 40, 48, 134 i 120).

Reus, la carretera de

[ta kare'tere ðe ˈɾɛws]

Encara se'n parla. Era el nom que es donava al bocí de carretera que anava cap a Reus, pel coll de la Teixeta. Llavors encara era l'única carretera, ja que no hi havia ni la de Cornudella, ni la de Torroja, ni la de Falset.

Reverter

«Primo mosse Reverter prevere» (*Fog. 1553*).

No devia ser de Porrera. El cognom s'ha vist a *Poboleda* l'any 1711 i a *Cornudella* el 1737.

Riba

V. *Prat de la R.*

Ribera

«que afronta [...] y ab lo camí públich et ab Ribera» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 95, any 1460).

No queda clar que *Ribera* fos un cognom, sobretot perquè no va precedit de prenom, com hi van els altres cognoms d'aquest document. Si es referís al riu,

també fa estrany que no hi hagi article. Tanmateix, l'interpretem com a lloc d'anomenada, equivalent a 'riu'.

Ripoll

«de aquí al davant pague Pere Joan Ripoll per compra de la sobredita casa» (*Capb.* 1669, f. 58).

Consta a *Amill.* 1945b entre els no propietaris. El llinatge *Ripoll* s'ha trobat a *Cornudella* l'any 1378; a *Gratallops*, el 1677; a *Poboleda*, el 1756, i a *Torroja*, el 1834.

Ripoll, la solana d'en

«prosequin la dita divissio [...] girant-se a la part de sol hixent per la solana den Ripoll y vuy den Ferrer [...] y anant de tosal en tosal arribaren al tosal dit de la Comma den Lluís» (*Fitament* 1628).

En aquesta solana no posen cap fita; és un lloc de pas. No n'hem trobat record.

riu

V. *Cortiella*, **Porrera*, **Pradell*, *Siurana*, **Torroja*.

Riu

V. **Masos del R. de Porrera*, *Pau del R.*

Riu, el¹

«Rio» (*Amill.* 1945a, f. 162); «Rio» [«rio Ciurana» i «carrerada» per confrontació] (*Amill.* 1945b, finca núm. 485).

Hi va anotat per nom de partida de terra. En canvi, *Recana.* 1846 no parla d'aquesta partida. La carrerada del segon document ha de ser una altra que no pas la de vora la vila.

Riu, el²

[to 'riw]

Sovint s'omet la part específica: *de Cortiella*, tot i que també hi ha el *de Siurana*, que queda molt lluny. A *Recana.* 1846, també hem vist escrit *riu principal*, i el comentari ha de ser el mateix: no n'hi ha sinó un de pròxim. Com que travessa el terme de cap a cap, hi toquen moltes partides. *Recana.* 1846 diu que passa per la vora dels Abres, els Aubaguets, les Borgetes, la Canyera, el Cap d'en Corrala, el Cap del Mas, el Cap del Miralles, Cassanella, la Coma d'en Pere, les Corberes, la Costa, els Horts, el Mas d'en Ferrer, el Mas d'en Llorenç, el Mas d'en Noguer, el Molí d'en Gaget, el Pla, les Planes Cornadores, els Solans del Planàs i Torrent i Hortes. No s'han indicat per ordre de localització, sinó per ordre alfabètic. A l'altre costat del

riu, en un lloc que ens queda imprecís, hi va haver un rastell per a dificultar-hi el pas; les fustes que en quedaven van ser subhastades el dia 5 de novembre de 1876 (Vaquer).

«una gran pedregada [...] per la part [...] de Riu» (*Llibreta* XIX, 24.8.1835).

Riu, del [deɫ 'riw]

Hi ha un cert record del Peret del Riu, que vivia vora el riu de Cortiella.

«Francesch Domenech del Riu» (*Fog.* 1553); «Joseph Pellicer del Riu» (*Crònica*, reparto de las aguas de la Basa de la Vila, p. 317, any 1740); «Juan Pellicer del Riu» (Prot. 1754, f. 63, 4.1.1755); «Pascó del Riu y su esposa de la Garrancha de las Viudas» (*Crònica*, sepulturas, p. 70, any 1795).

Riu, el carrer del

«Per un verger [...] al sol de la Vila [...] de part davant ab lo carrer que va al Riu» (*Capb.* 1669, f. 119); «una casa de cel en abís [...] al carrer del Arraval [...] de altre costat ab lo camí que va al Riu» (*Capb.* 1774, f. 28); «en la calle del Rio» (Naix. 1881, f. 42v, any 1883).

Riu de Porrera

«Rio de Porrera» i «Rio Porrera» (*Amill.* 1945a, f. 148 i 182, i *Amill.* 1945b, finca núm. 442, confrontant amb el riu de Siurana).

Hi va anotat per partida. Podria correspondre a llenguatge utilitzat per veïns de Gratallops.

Riuamunt

V. *Solana de R.*

Riuamunt, el camí de [tɔ ka'mi ðe 'riwa'mun]

És una altra manera de designar el *camí de les Garranxes*. Efectivament, va del poble per amunt per la vora del riu.

Riuavall

V. **Solanes de R.*

Riuavall, el

«al Farrigial partida del Riuavall» i «llamada la Coraña [...] en la partida de Riuavall» (Prot. 1754, f. 109v, 4.1.1755, i f. 148v, 9.10.1755); «partida Riuavall [...] part ab las casas que hi a alli fabricadas» (Prot. 1759, f. 213, 15.8.1761); «Comellas partida del mismo nombre y Riuavall [...] distante de aquí tres cuar-

tos de hora» (*Escrip.* XIX (II), permuta, notari Francisco Pellicer y Borrás de Porrera, 1.2.1848); «partida llamada de Riuavall [...] a tremontana con el camino de Gratallops» (*Llibre XIX*, p. 64, 13.2.1852).

Les cases de què parla l'anotació de 1761 corresponien sens dubte a l'expansió de la vila pel cantó de ponent, és a dir, a la formació del carrer de la Font.

Riuavall, el camí de [tə ka'mi ðe 'riwa'vaɫ]

No se'n parla gaire. Es confon amb la carretera de Torroja mentre aquesta carretera voreja el riu i fins que no arriba a la presa del mas d'en Vall. Llavors, pren una direcció cap al nord i s'allunya del corrent.

Riumolins, del

«eran: [...] Francisco Domènech (a) del Riumolins [...] todos de Porrera» (*Lliure poble*, Acontecimientos varios, p. 65, 21 de gener 1828).

Aquest renom podria ser una variant de *Remolins*, anotat abans i aplicat al mateix personatge, a pocs anys de distància. No podem determinar quina era la forma adequada abans de passar per la interpretació dels amanuenses i, en el cas d'ara, fins i tot del lector del manuscrit de *Lliure poble*.

Rius

«Vicente Rius» [al carrer del Castell] (*Amill.* 1818).

Hem vist el cognom a *Alforja* l'any 1597 i a *Poboleda* el 1773.

Roc, el [tə 'rɔk]

Encara és conegut. Devia ser un renom pres del nom de fonts.

«Agostín N. (a) Roch y su hijo, pobres mendigos, murieron de frío con motivo de una fuerte nevada, viniendo de Reus» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 308); «y Joseph Aguilo (a) Roch» (*Llibreta XIX*, 30.9.1868).

roca

V. *Cantacorbs*, *Pere*.

Roca¹

V. *Mas d'en R*.

Roca² ['rɔkə]

Algun porrerà conserva el llinatge. El 24 d'abril de 1803 l'Ajuntament va arrendar la fleca i la taverna a Francesc Roca (Pascó). Consta a *Amill.* 1945b entre els

no propietaris. Trobem el cognom a *Cornudella* l'any 1378; a *Gratallops*, el 1476; a *Alforja* i *Poboleda*, el 1553, i a *Torroja*, el 1850.

«en Njcolau Roqua» (Medinaceli, doc. núm. 601, 20 juliol 1498); «Agustin Roca» (Prot. 1751*b*, f. 70*v*, 3.10.1752); «segons relació de Fran^{co} Roca» i «Anton Roca Pages de Porrà» (Pascó, any 1795 i 7 maig 1798); «Jph Roca Porter» [al carrer de la Carnisseria] (*Amill*. 1818); «Vda. de Jph. Roca» (*Recana*. 1846).

Roca, ca la [ˈka ʎa ˈrɔkɐ]

Se l'anomena al carrer del Portal, la casa on hi ha l'estanc. També sovint precedit del prenom *Juanita*, al carrer de la Font de Baix.

Roca, l'hort de la

«Per un altre hort dit lo hort de la Roca [...] en la partida dita la Horta Damunt [...] a tremuntana ab la sequia que baxa del Pradell» (*Capb*. 1669, f. 84).

Roca, el mas d'en

«de vos Jayme Acens labrador del manso den Roca de la Vall de Cortiella auxente» (Prot. 1751*b*, f. 45*v*); «als patis de Jph. Acens del Mas den Roca» (Prot. 1754, f. 63, 4.1.1756).

Aquest mas és al terme d'Alforja, a la part dreta del Cortiella, segons *Alforja*, p. 277. Hi documenta Jaume Asens en papers de 1692. Jaume Roca, del mas d'en Roca, va fer de testimoni en una escriptura de Prot. 1751*b*, de 28.1.1753, i el notari diu que el va trobar al poble. També podria ser que hagués escrit el cognom *Roca* en lloc de *Assens*.

Roca, el mas de Ca la [ʎo ˈmaz ðe ˈka ʎa ˈrɔkɐ]

És un maset, de dues plantes, al cantó SE i en amunt de la Peixera. Potser és equivalent a l'hort anotat en una entrada precedent.

Roca d'en Pere, la [ʎa ˈrɔkam ˈpere]

En amunt del mas de la Rosa. És un sector d'anomenada, un coster amb un pendent pronunciat, amb pocs o molts conreus, d'enmig dels quals surt la roca que dona nom a l'indret. Puja fins a la carena a l'altra banda de la qual hi ha el terme de Poboleda. El document que s'aporta a continuació li atribueix categoria de partida amb només dos propietaris, un dels quals té terres tocant al terme de Poboleda.

V. t. *Pere, la roca d'en*.

«Roca den Pere» (*Recana*. 1846).

Roca Franca

«illam terram totam quan vocavit Sanctum Marcellum et vallem Porreram in-simul cum illas argenteras [...] afrontat a parte orientis in altam serram super Cigar [sitjar] et prendit totum Cigar et descendit per serram et ferit in rivo de Cortudela et in Roca Franca; a circio, in illa serra que est super Sanctum Marcellum; a meridie in termino de Falcet; ab occiduo in illa Poboleda» (*Cartas*, doc. núm. 161, donació del territori de San Marcelo i Vall de Porrera, amb l'Argentera, feta per Alfons I, a favor de Pere de Déu, p. 223, any 1180).

Jassans, a *Poboleda*, anota la *cometa Franca*, en un document modern, de 1625.

Rocals, els

[ʔo ro'kaʎs]

Una partideta que es troba pel camí de les Garranxes, a deu minuts més amunt del mas d'en Pubill, a la vora del riu, abans d'arribar a les Falgueres. El manuscrit de 1846 que s'aporta a continuació hi situa un sol propietari: Joan Pellicer Fraret.

«Rocals» (*Recana*. 1846).

Rocals, el mas dels

[ʔo 'maz ðet ro'kaʎs]

Ensorrat, a la vora esquerra del barranc de la Garranxa, en un estret rocós emboscats.

Rocamora

«Jayme Rocamora Pallicer» (*Correspon.*, 23.1.1872).

El mateix cognom apareix a *Gratallops* l'any 1476; a *Poboleda*, el 1601; a *Porrera*, el 1653, i a *Cornudella*, des de 1862.

Rodeda, la

[ʔa ro'ðeðe]

És una partida no gaire extensa. Confronta amb els Boscos i el mas d'en Caçador. No arriba a tocar al riu. *Recana*. 1846 hi anota cinc propietaris i una de les terres confronta amb el terme de Falset. La manera com ho escriu *Reg. Fisc.* respon a una variant fonètica. Hi ha qui pensa que podria ser equivalent a *Raureda*; però la documentació no ho avala.

«Cañera [y «Rodeda»]» (*Amill*. 1945b, finca núm. 426); «Roderà» (*Reg. Fisc.* 1921, afueras, f. 20).

Rodeda, el mas de la

«Masia llamada Rodeda» (Naix. 1881, f. 106v, any 1885); «en el mas de la Rodeda» (Naix. 1901, f. 83).

No se sap que hi hagués hagut un mas; la gent diu que en aquella partida només hi havia una barraca, malgrat que els documents parlin de *masia* i de *mas*. Un bon coneixedor del territori pensa que potser era el nom que va tenir el mas que ara és conegut per *de Ca l'Àngela*.

Roget [roj'ʒet]

Hi ha un record bastant esfumat d'aquest renom. També hi hem incorporat *Raijet* perquè sens dubte que *Crònica* va escriure aquesta paraula per confusió o per lectura inadequada dels documents de 1802 i 1803. Trobem el renom a *Cor-nudella* des de 1815, i a *Gratallops*, l'any 1861.

«las actuales casas de [...] la de Jayme Ardévol antes de Roiget» (*Crònica*, p. 62); «Francisco Muntaner (Roijet)» (*Crònica*, p. 144, any 1801); «Francisco Muntaner (a) Raijet» (*Crònica*, alcaldes, p. 303, anys 1801 i 1802).

Roig, el, i del Roig [to 'rɔtʃ] i [deɫ 'rɔtʃ]

Un dels nostres informadors recorda que el renom havia existit, però no en pot donar cap precisió. Per altra part, hem sabut que el Roig tenia un mas al terme de Falset, a poca distància del collet de la Sentiu. La gent de Porrera en deia *el mas d'en Porrerà*, perquè el Roig era d'aquella casa, que havia estat de la família Muntaner, que citen els documents que s'aporten.

«cum Francisco Muntane alias Roig» i «Joseph Muntane alias Roig» (Prot. 1751*b*, f. 5, 2.12.1751, i f. 87*v*); «Francisco Muntaner llamado del Roig» (Prot. 1754, f. 127*v*, 23.4.1755); «Muntaner dicho el Roitg» (*Crònica*, p. 172, any 1814); «Sebastián Muntané dicho el Roitg, célebre por sus ideas realistas» (*Crònica*, p. 184, any 1822); «un ayuntamiento imparcial combatido siempre por Sebastián Muntaner (Roitg)» (*Crònica*, p. 195, any 1828); «Sebastián Muntaner (a) Roitg» (Diversos XIX).

Roig, el carrer del

«en la calle llamada del Roig» (Prot. 1754, f. 66*v*, 10.1.1755, i f. 146*v*, 7.10.1755).

Romà, cal ['kaɫ ro'ma]

Al carrer del Perxe. Era el prenom de Romà Perpinyà. Confronta amb cal Met, on hi havia el Casino. Hi ha qui sap que totes dues de conjunt havien estat dels frares d'Escaladei.

Romegosa, cal ['kaɫ remo'ʝoze]

Al carrer del Centre.

Romegosa, el mas del [to 'maz deɫ remo'ʝoze]

Al sector del Mas de la Rosa, sota la plana del Seba.

Romeral, el

[to rome'rat]

El nostre comunicant parlava concretament del *Romeral de Ca l'Àngela*, a l'obaga, a la vora esquerra del riu, a ponent de la vila, a l'altura del mas de la Salut.

Romeral, el comellar del

«començant a la hera del mas den Caçador alli afronta ab heretat de la Vila dita lo comellar del romeral [...] y afronta [...] ab lo terme de Falçet» (*Caph.* 1774, f. 19).

Romeu

V. **Coll d'en R.*, *Coma d'en R.*

Romeu, la coma d'en

[ta 'komanro'mew]

És un barranquet que s'origina a la partida de la Coma d'en Romeu, se'n va cap al sud-sud-oest i s'ajunta per la dreta al riu de Cortiella. *Crònica*, p. 284, diu que les aigües d'aquesta coma són ferruginoses, d'alta qualitat.

«barranc que “se apella la Coma den Romeu”» (Toponímia, p. 220, any 1460).

Roque Cascal

«Roque Cascal» (*Amill.* 1945a, f. 200, i *Amill.* 1945b, finca núm. 609).

Potser caldria llegir «*Roquer*». Si no fos la traducció al castellà del prenom *Roc*. «*Cascab*» també és una paraula estranya. El conjunt consta per nom de partida de terra.

roquer

V. *Llamp*.

roques

V. **Bru*, *Llises*, **Portal*.

Roquet

[ro'ket]

El nostre informador de més edat, Josep Anguera, en guarda memòria. És forma diminutiva de *Roc* i renom de *Aguiló*, tal com diuen els documents.

V. t. **Sans*.

«á Jose Aguiló Roquet» (*Infrac.* XIX, any 1844); «Joseph Aguilo (a) Roquet» (*Llibreta* XIX, 15.1.1870).

Ros, cal

[kaɫ 'ros]

Dóna al corredor i al Perxe. N'és el nostre informant Josep Anguera. Havia estat una de les cases de la Garranxa. També és a *Pradell*, p. 163. Per cognom, a

Torroja el 1319, a *Poboleda* el 1570 i a *Gratallops* el 1641; per renom, a *Poboleda* el 1548, a *Cornudella* el 1636, a *Alforja* el 1685 i a *Torroja* el 1860.

«casa de Francisco Simó, llamada actualmente Ros» (*Crònica*, p. 57, any 1820); «las casas de Francisco Simó, Ros» i «vendió á Francisco Simó Ros» (*Crònica*, p. 73); «va mori la Rosa de casa del Ros» (*Llibreta* XIX, 12.1.1852); «Simó, Ros. De su construcción» (*Crònica*, fecha que marcan los portales de algunas casas, p. 78, any 1855); «Francisco Simó Ros, en la coma del Ort, tiene un cros contiguo» (*Crònica*, p. 284); «Juan Simo (a) Ros» (*Llibreta* XIX, 15.1.1870).

Ros, casa de

«Casa de Ros» (*Final* XIX, dibuix acolorit, desplegable. La indica en una situació imprecisa al dibuix de la Final, retolat «Primer plan de una masia de la Garranxa per Jph Simó»).

Sens dubte que se la coneixia per *cal Ros*.

Ros, el mas del [to 'maz ðet 'ros]

És a la Garranxa, ben conservat. A la vora dreta del barranc de la Garranxa una mica abans que es reuneixi amb el riu de Cortiella.

«una gran pedregada [...] per la part [...] mas den Ros lo nostre mas una gran pedregada [...] per la part dels Tosáls» (*Llibreta* XIX, 24.8.1835).

Rosa

V. Marieta R., *Mas de la R.*

Rosa, de la

«Joseph Muntane llamado de la Rosa» (Prot. 1751b, f. 48, i Prot. 1754, f. 66, 10.1.1755).

Rosa, el camí de la [to ka'mi ðe ʔa 'rɔzɛ]

És llarg. Comença a la carretera de Cornudella, per allà a Terracuques, va cap al mas de la Rosa i continua fins al collet on s'acaba la partida del Mas de la Rosa. Hi connecta amb el camí que puja a la plana del Seba, que també va cap en un collet del mas d'en Gregori i baixa a trobar la carretera de Torroja. Tal com diu *Capb.* 1774, és el *camí del Mas de la Rosa*.

«afronta de totas parts ab lo cami de Porrera al mas de la Rosa» (*Capb.* 1774, f. 68v i 110v); «Cº de la Rosa» (*Amill.* 1945a, f. 63).

Rosa, el mas de la [to 'maz ðe ʔa 'rɔzɛ]

Pel que explica el primer document *infra*, el nom és antiquíssim, però es pot posar en dubte l'afirmació que fa. Segons el text que aportem ara, l'origen del

nom seria molt més modern; ens referim a *Crònica* (p. 55), que relata que, a mitjan segle XVIII, el propietari del mas de la Rosa —que era de cal Muntaner, en el qual es diu que hi havia un oratori— es va casar amb una noia de Riudoms que es deia *Rosa*, que era com endimoniada, fins al punt que un dia va calar foc a la masia i va desaparèixer potser rostida per les flames. Tanmateix, a la p. 56, diu que potser es deia *Beleta* la que va posar foc al mas. Tot plegat, que l'origen del nom és confús. És una mica a ponent del collet del Mas, en avall del Tossal. Hi ha vinya, avellaners i ametllers. Una nota, sense data, trobada entre els f. 103 i 104 de *Capb. 1774*, diu: «Joseph Montaner te un mas dit de la Rosa, ans d'en Montaner».

«al moment de produir-se la repoblació el terme de Porrera fou repartit en quinze grans finques o masos, alguns dels quals haurien subsistit durant segles com els [...] de la Rosa» (*Priorat*, p. 93); «dos sorts o horts prop lo mas dit de la Rosa, y ans de Montaner» i «dins los ambits de dita masia dita de la Rosa, afronta de totas parts ab lo cami de Porrera al mas de la Rosa» (*Capb. 1774*, f. 68v i 110v); «una buena masía situada a 3 cuartos de hora de lo que ahora es la población y se llama mas de la Rosa» (*Crònica*, p. 55); «cayó de una morera en el mas de la Rosa y murió» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 308); «Muntané [Procedencia] Mas de la Rosa» (*Crònica*, p. 320).

Rosa Barberà, ca la

[ˈka ʔa ˈɾɔɛ βaɾβeˈɾa]

Al carrer de Secares.

Rosa Bessona, ca la

[ˈka ʔa ˈɾɔɛ βeˈsonɛ]

Al carrer de la Font de Baix.

Rosa del Coll d'en Peret, ca la

[ˈka ʔa ˈɾɔɛ ðet ˈkɔʎ dem peˈɾet]

A la Barceloneta.

Rosalia, la

«á Anton la Rosalia» (*Llibreta* XIX, 10.5.1855).

Rossa

V. *Pau de la R.*, *Quico de la R.*

Rossa, ca la

[ˈka ʔa ˈɾɔɛ]

Al carrer del Centre.

Rossend Giol, el carrer de

[ʔo kaˈre ðe roˈsep dʒiˈɔʎ]

Un altre nom del carrer *Nou*. Rossend Giol va ser un metge porrerenc d'abans de la guerra, que es va mostrar generós, amb deixes a favor de la gent del seu poble.

Roures, el coll dels

«volent continuar y prosseguir dita divissio y fitaments les dites parts y prohoms de les viles de Cornudella y Morera y baixant del proxim dit lloch aont dexaren los prohoms de la vila de Poboleda per acabar alli de afrontar son terme ab lo de Cornudella [...] y anant per lo dit camí general debes Cornudella y arribant a un collet vulgarment dit dels Roures» (*Fitament* 1628).

És a poca distància del coll de Godofré, però ja és fora del terme de Porrera. A *Cornudella* el nom va ser tret de *Recopilación* 1628.

Rouret, el

[to row'ɾet]

Interpretem que era un comellar, al SE del coll de les Marrades, cap a la banda del mas d'en Peirí.

«confin de mas den Gargori, hasta el Rouret» (*Crònica*, p. 56).

Sabater

És un llinatge extingit a la vila. En trobem notícia a partir del segle XVII. *Jaume* és el prenom predominant, després ve *Pere Miquel* (*Capb.* 1669, f. 48 i 141), seguit de *Josep* (Matrim. 1870, 9.1.1871 i 30.10.1871). També hem vist *Francesc* (*Amill.* 1818) i *Joaquim* (*Correspon.*, 31.1.1869). La majoria són pagesos, tret d'un farmacèutic que va ser vocal de la Junta de Sanitat el 1869. *Amill.* 1945a anota un home i una dona. El cognom consta a *Cornudella* des de 1304; a *Alforja*, el 1308; a *Tor-roja*, des de 1625; a *Gratallops*, des de 1628, i a *Poboleda*, des de 1715.

Sabateta, de la

«Fran^{co} Peyri llamado de la Sabeteta» (Prot. 1754, f. 105, 24.2.1755).

Interpretem que la -e- de la segona síl·laba del renom —que no ofereix cap dubte de lectura— obeeix a la fonètica del comunicant o a distracció de l'escrivà.

Safaretjos, els

Un altre nom dels *Rentadors*.

Safranar, el

«la segona [heretat] dita lo Çafranar [...] a solixent ab [...] lo coll den Beltran, a migdia ab la coma den Romeu» (*Capb.* 1669, f. 138); «una heretat antigament lo Safranà que vuÿ es vinÿa [...] partida del Mas de la Rosa [...] ab lo Coll den Beltran» (*Capb.* 1774, f. 68v).

Sagal, cal

['kaɫ sa'ɣaɫ]

Al carrer del Castell.

Sagal, el carrer del [tə ka're ðeɫ sa'ʎat]

És un altre nom popular del *carrer del Castell*.

sala

V. *parroquial*.

Sales¹

V. *Costa de S*.

Sales²

«Antonia Sales» (*Llibreta* xix, 10.5.1855); «y con el maestro de niños de Porrera, Esteban Salas» (*Crònica*, p. 184).

El cognom també és anotat a *Alforja* l'any 1636 i a *Poboleda* el 1856.

Sales, el carrer de [tə ka're ðe 'saɫes]

Eскурçament de *Cardessales*.

V. t. *Cardassars, el carrer de; Cardessales, el carrer de*.

Sales, la costa de na [ta 'kɔstə ðe na 'saɫes]

És el nom de la *costa* sense que s'hi parli de camí, ans es pot interpretar que és el nom de la serra. L'indret és anotat a continuació del camí que va de Porrera a Falset, al serrat que separa el terme de Porrera del de Falset.

V. t. *Costa de Sales, el camí de la*.

«y pujant tot serra amunt dita la Costa de na Sales a la que foren a la summitat de aquella [...] manaren [...] que en la summitat de dita serra posas y plantas una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628); «pujant tota serra amunt de la Costa de na Sales camí de Pradell» (*Capb.* 1774, f. 17).

Sales, la pujada de na

«fins al cim de la pujada de na Sales» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 299).

És equivalent a *costa de na Sales*.

Saloni¹

«Yo Pedro Juan Saloni labrador [...] concedo a vos Joseph Saloni [...] mi hermano» (Prot. 1751b, f. 69).

Hem respectat la forma aportada per la majoria dels documents, malgrat que també hauríem pogut optar per *Celoni*, un nom de sant que va servir per a desig-

nar Sant Celoni, una població del Vallès Oriental. És un llinatge antic a Porrera: *Pere Çalloni* consta a *Fog.* 1497 i *Anton i Joan Saloni*, a *Fog.* 1553. Al segle XVII, hi hagué *Macià* (*Fitament* 1628) i *Francesc* (*Capb.* 1669, f. 99), que, en representació de la vila, van formar part de l'equip encarregat del fitament dels límits d'Escaladei. Al segle XVIII, hem vist *Carles* (*Reparto* 1786) i, a Prot. 1751*b*, f. 27*v*, *Pere Joan*. A Carles, l'any 1755, li va ser restablert un tros de terra al Mas d'en Caçador. «Pere Saloni (a) *Agusti Carles*» a Prot. 1759, f. 107, 19.2.1760. I al segle XIX només s'hi ha afegit *Josep* (*Crònica*, p. 306, any 1810). Després de 1855 no hem trobat cap altra anotació d'aquest cognom. A part de pagès, hem vist un teixidor i un sastre. Una curiositat: Joan, cap al final del segle XVII, es va casar a Tamarit.

Saloni²

«por Juan Rabascall (a) Saloni» (*Lliure poble*, p. 93, potser any 1841).

Saloni, cal

[ˈkaɫ saˈɫɒni]

No queda ningú d'aquesta casa, que havia estat al carrer Major. L'última persona que es coneixia per aquest nom va morir fa una vintena d'anys. Potser se li deia *Pepita Saloni* perquè vivia en aquesta casa. Si fos així, *Saloni* era un renom.

Salt, el

[to ˈsaɫ]

És fama que s'hi inicia el barranc de les Escomelles. Hi salta aigua, almenys quan plou. És en territori pròxim al sud del mas de la Rosa.

Saludes

«hijo legítimo de Antonio Doménech y de Gertrudis Saludes, dichos del Cap de la Vila» (*Crònica*, La Punsella, p. 107, any 1610).

Hem trobat el cognom a *Alforja* des de l'any 1625; a *Cornudella*, el 1652, i a *Poboleda*, el 1772.

Salut, el mas de la

[to ˈmaz ðe ɫa saˈɫut]

És a cosa de mitja hora del poble, al nord i arran de la carretera de Torroja, a l'extrem de ponent de la Coma d'en Romeu. Hi ha un mas, no gaire gran. Damunt l'entrada, hi havia un esgrafi, desaparegut en ocasió d'haver fet pintar la façana, que deia que «les aures del camp porten la salut», d'on devia procedir el nom del mas. Hi havia un rellotge de sol, en una zona d'ombra, amb una inscripció que deia: «Què mires, mussol? Que no veus que no em toca el sol». Ha estat traslladat a la vila.

«Mas de la Salud» (*Reg. Fisc.* 1921, afueras, f. 19).

Salvador de la Costa, cal

['kaʎ saʎβa'ðo ðe ʎa'koste]

Una casa del carrer de la Font.

Salvadoret, cal

['kaʎ saʎβaðo'ret]

Al carrer de la Carretera. També hem vist que havia estat a *Pradell*, p. 165.

Salzenc

«Francisco Salsench. Por la facción» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, anys 1834 i 1840).

Hem vist *Salsenc* a *Gratallops* el 1827.

Samarra, cal

['kaʎ sa'mare]

Una de les cases del carrer dels Olivers. Anys enrere, uns Samarra van comprar cal Lleó, on encara viuen uns descendents, com ara la mare del nostre col·laborador Òscar Borràs, i ell mateix. Per això no és rar que es creï alguna confusió.

Sanauja

«Pedro Sanauja» (*Reparto 1782*, p. 5, núm. 17, i *Reparto 1786*); «Juan Sanahuja Vall» (*Reg. Fisc.* 1921, f. 33).

En aquests documents, no consta que l'interessat tingui casa; només posseeix cinc jornals de garriga, quatre de pasturatge i dos de roques. Ocupa un lloc modest a la llista de contribuents. Hem vist el cognom a *Cornudella* el 1833 i que ha passat recentment per *Gratallops*.

Sans

«Antonio Sans» i «Teresa Sans» [al carrer de Sant Josep i la Carrerada, respectivament] (*Amill. 1818*); «Arresto [...] y Juan Sans Cagarrabias» (*Infrac.* XIX, any 1844); «Jph. Sans» i «Vda. de Juan Sans» (*Recana. 1846*); «Juan Sans Comp-te» (Òbits 1925, f. 62v, 17.3.1931).

Segons *Reparto 1782* i *1786*, Raymundo Sans, que no es diu que tingui casa, figura a la part baixa de la llista de contribuents. Consta a *Amill. 1945b* entre els no propietaris. Sans Aguiló y Comp^a van sol·licitar permís municipal per a edificar una casa en un solar que confrontava amb la plaça de la Constància i la carretera (*Acords 1880*, p. 24, 30 maig). Segurament és la que ara es coneix per *la Final*. Sans va tenir *Santet* per renom (cosa que fa comprendre que la consciència popular del cognom anava cap a *Sants*). Hi ha memòria que de traginers van passar a comerciants. A *Cornudella*, *Sanç* des de 1378; a *Pradell*, *Sans* des de 1535; a *Alforja*, des de 1595; a *Gratallops*, des de 1605; a *Torroja*, des de 1685, i a *Poboleda*, des de 1705.

Sant Antoni, el camí de

[to ka'mi ðe santan'toni]

Condueix a l'ermita. Segons el *Plano 1886*, surt del poble gairebé davant per davant del Pont. Va cap al sud i aviat inicia una ziga-zaga. L'accés a l'ermita ara es pot fer per una carretera asfaltada.

Sant Antoni, el carrer de

[to ka're ðe santan'toni]

És el primer bocí, no gaire llarg, del camí de l'entrada anterior.

Sant Antoni, la cisterna de

[ta sis'terna ðe santan'toni]

Hi és, i se'n parla.

«Aljibe vulgo sisterna de San Antonio» (*Crònica*, p. 76, any 1803).

Sant Antoni, l'ermita de

[ter'mite ðe santan'toni]

És a l'est-sud-est del poble, al capdamunt d'un petit tossal a l'esquerra del riu. Es diu que la féu construir el franciscà Antoni Peyrí i Aulèstia, missioner d'Amèrica, al començament del segle XIX (*Diccionari dels catalans d'Amèrica*, vol. III, p. 280). Les dues guerres, la dels Segadors, s. XVII, i la de Successió, s. XVIII, podrien justificar el decalatge entre la cessió del terreny, l'any 1610, del primer document *infra*, i la construcció; però *Capb. 1669*, quan parla de la serra de l'ermita de Sant Antoni, al f. 100, afirma que ja existia l'últim terç del segle XVII. La imatge del sant que els francesos van destruir el 1809 va ser substituïda el 1813 per una que va tallar l'escultor reusenc Pere Ruet. Gras, a *Ermitas*, explica que és molt petita, a un quart d'hora de Porrera; que el 1873 fou incendiada i que, el 1880, Mn. Domingo Barceló va organitzar una subscripció popular per a reconstruir-la. La inauguració de la restauració va tenir lloc el dia 17 de gener de 1881, amb assistència de l'Ajuntament i amb festa grossa (*Acords 1880*, p. 50, 26 desembre). La campana de l'ermita tocava per avisar primera hora, migdiada i cap al tard.

«La casa de Amorós sedió el terreno ó más bien el rocal donde fue colocado aquel edificio [ermita de sant Antoni de Pàdua]» i «hermita bajo la advocación de San Antonio de Padua» (*Crònica*, p. 106, any 1610); «el 19 de novembre de 1809 una columna de sis mil francesos va entrar a Porrera. [...] hi va haver alguns assassinats. Es van cometre saqueigs, cremaren algunes cases i l'ermita de sant Antoni, i van convertir l'església en quadra de cavalls» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 404); «estaba tiroteando des[d]e San Antonio» (*Crònica*, p. 202); «la partida dita la Peixera [...] a mitg dia ab la serra de la Hermita de S' Antoni» (*Capb. 1774*, f. 26v); «L'agost de 1836 [...] Com a complement es construïren tres fortins, [...] l'altre davant l'abadia i el tercer a l'ermita de sant Antoni» (*Priorat*, p. 99); «de retén en la hermita de San Antonio» (*Crònica*, p. 229).

Sant Antoni, la serra de

[ʦa 'sɛrɐ ðe santan'toni]

Va de l'ermita per amunt, cap a sol ixent, fins a la punta de la Peixera.

«la peixera [...] a mitjorn ab la serra de la hermita de St Antoni» (*Capb.* 1669, f. 100); «que la cierra dicha de San Antonio» (*Crònica*, p. 184); «Al amanecer del 11 de Julio de 1822 [...] aparecieron en los montes del Tosal [...] quemaron en el tránsito la masia de la plana del Pellicer [...] haciéndose especialmente fuerte en los montes de San Antonio y de la Creueta» (*Lliure poble*, p. 60).

Sant Josep, el carrer de

[ʦo ka're ðe 'saɲ dʒu'zɛp]

És la continuació cap al NE del carrer de la Unió. Prop del començament, hi fa cap al carrer de Mestre Llurba (del Forn) i n'arrenca la Carrerada. Fa cap al Barranquill. *Amill.* 1818 hi anota dotze contribuents. *Reg. Fisc.* 1921, f. 327-347, n'hi inscriu vint algun dels quals confronta amb la Carrerada i amb el barranc (que és el Barranquill).

«una casa [...] y carre de St Jph. [...] de altre ab lo carre de la Carrerada» i «una casa carrer de St Josep [...] de detras lo carrer de la Sort» (Pascó, 21 agost 1796 i 21 març 1798); «al extremo de la carre de Sant José á la otra parte del barranco» (*Crònica*, p. 68, any 1822); «cuyo gefe vivia en la calle de Sant José» (*Crònica*, p. 144); «calle de San José» (Òbits 1871 i 1917; Matrim. 1870, 17.1.1872, i Naix. 1881, f. 25v, any 1882).

Sant Marcell¹

V. **Damunt S. M.*

Sant Marcell²

['sam mar'seɫ]

Els documents escrits en català que hem vist, tant ací com a Cornudella, sempre posen *Marcell*. *Marcell* no consta al santoral cristià; però hi consta *sant Març*, del qual *Marcell* deu ser un diminutiu. No sembla tan fàcil que correspongués a *Marcelo*, com proposa *Cartas*, doc. núm. 161, *infra*. Se sent parlar del mas, poc o molt, però no se'n sap res. Al mas hi havia una capella que va ser sufragània —potser de Cornudella— fins a 1250. Havia pertangut al monestir femení de Bonrepòs fins que, el 1473, suprimint Bonrepòs, va passar a formar part d'Escaladei. Ara és al terme de Cornudella, a la vora esquerra i a poca distància del riu de Siurana. No hem sabut trobar que Rovira en parli a *Desamortització*; essent com era propietat dels cartoixans devia formar part d'algun dels lots subhastats. Rovira acaba la seva investigació l'any 1886 i pensa que Sant Marcell devia ser alienat més tard, amb documentació fins ara no examinada per ningú. Per a més informació, v. *Cornudella*, p. 400-402.

«illam terram totam quan vocavit Sanctum Marcellum et vallem Porreram in-simul cum illas argenteras [...] afrontat a parte orientis in altam serram super Cigar [sitjar] et prendit totum Cigar et descendit per serram et ferit in rivo de

Cortudela et in Roca Franca; a circio, in illa serra que est super Sanctum Marcellum; a meridie in termino de Falcet; ab occiduo in illa Poboleda» (*Cartas*, doc. núm. 161, donació del territori de San Marcelo i Vall de Porrera, amb l'Argentera, feta per Alfons I, a favor de Pere de Déu, p. 223, any 1180); «districto Sancti Marcelli» (no anomena *Vall Porrera*. També doc. núm. 318, de 1270, Onomàstica de Cornudella).

Sant Marcell, el coll de

«usque ad collum Sancti Marcelli» («Donatio et designatio terminorum domus Cartusiae de Scala Dei, an. MCCIII», Jaime VILLANUEVA, *Viaje literario* [...], vol. xx, doc. 263); «Prengueren dit camí anantsen deveus Poboleda eo solponent y passant lo riu dit vulgarment de Ciurana y girant-se a la volta del Coll dit de St Marcell devall lo masset dit del Xop» (*Fitament* 1628).

Actualment, tot això ja no és terme de Porrera. *Cornudella*, p. 401, se serveix de *Recopilación* 1628 i el situa vora el camí que va de la Morera al Camp i diu que van col·locar una fita sota el mas del Xop, ensorrat.

Sant Miquel

[sammi'kɛɫ]

Ningú no sap el perquè del nom d'aquesta partida. Potser la justificació d'aquest hagiòtopònim s'hagi de buscar al terme de Falset, que li és pròxim. És una partida bastant extensa, entre el barranc de les Esplanetes i el terme de Falset, en el qual terme també n'hi ha una part. Hi ha vinya, avellaners i bosc de pi i d'alzines. *Recana*. 1846 diu que hi ha catorze propietaris; dues de les terres confronten amb el terme de Falset i una altra amb el Barranc, que deu ser el torrent Dellà. Una altra toca al barranc de les Planetes. *Crònica* es refereix a aigües ferruginoses, a les quals dedica una lloança.

«part^a de St Miquel [...] a P. ab la carrerada» (Pascó, 24.2.1799); «San Miquel» (*Recana*. 1846); «Dichas aguas se encuentran aquí en muchas partes del término, tales como: [...] San Miguel» (*Crònica*, p. 284); «San Miguel» (*Amill*. 1945a, f. 136, i *Amill*. 1945b, finca núm. 408).

Sant Miquel, el coll de

[to 'kɔɫ de sammi'kɛɫ]

Són unes llenques de terra entre Porrera i Falset. El document el situa entre els trossos de Pere Assens i les comes del Prior i de la Baldirana.

«y anant per la dita serra arribaren al collet vulgarment dit de St Miquel [...] y en lo mig del dit collet manaren [...] que posas una fita ab ses filloles» (*Fitament* 1628).

Santa

V. Maria S.

Santa, ca la ['ka ʔa 'santɛ]

A l'inici del carrer del Perxe, vora el cafè del Centre o cafè antic.

Santcliment [sanʔkʎi'men]

Algun porrerà conserva el llinatge. A *Gratallops* hem vist *Santclement* l'any 1826.

«Justina Sancliment Salvador» (*Amill*, 1945a).

Santet

V. *Ramunda S.*

Santet, el [ʔo san'tet]

Pel que ens han explicat, és un derivat de *Sans*, interpretat com si fos *Sants*. El nostre comunicant que recorda el renom comenta que havia estat un traginer que feia com el Fraret: amb el mul cap a Reus, carregat amb bots.

V. t. **Sans*.

«Pere Pigat - 3 @ fem del Santet» (*Llibreta* XIX, 10.5.1855).

Santet, cal ['kaʔ san'tet]

Als Olivers. També una altra manera de referir-se a *cal Tardà*.

Santet, el mas de Cal [ʔo 'maz ðe 'kaʔ san'tet]

V. *Tardà, el mas de Cal*.

Santeta, la

«Peret de la Coya [...] Palla de la Santeta» (*Llibreta* XIX, 10.5.1855).

Sardà

V. **Cerdà*.

Sastre

V. **Jaumet del Frare S.*

Sastre, cal ['kaʔ 'sastre]

Una casa del carrer del Castell. També havia estat a *Torroja* i a *Pradell*. I per renom a *Gratallops* des de 1641, a *Alforja* des de 1690, a *Cornudella* des de 1774 i a *Poboleda* des de 1860.

Saura

V. *Plans d'en S.*

Saura, el mas d'en [tə 'maz ðen 'sawɾɐ]

És un altre nom —poc utilitzat— que rep el *mas d'en Claret*. L'antropònim *Saura* correspon a Gratallops. V. *Gratallops*, p. 235.

Scala Dei

V. *Escaladei*.

Seba

V. *Dolors S., Plana del S.*

Seba, la plana del [tə 'ptanat 'sɛβɐ]

És gran, en una situació alterosa, sense cap mena de conreu, a l'extrem nord del terme, al capdamunt del barranc de les Escomelles, vora la carena que fa de frontera del terme de Poboleda i del de Torroja, entre el mas de la Rosa i la Coma Vidala. Sembla que havia estat la *plana del Pellisser*, però no hem vist documents que ho aclareixin bé.

Sebastià Amorós, el tros del

«tot lo tros ó heretat dita del Sebastia Amoros junt amb la plana contigua» (Pascó, 21.8.1810).

Sebastià Ardèvol, el carrer de

«y en la calle llamada de Sebastian Ardevol [...] que confrenta de una parte vers oriente con Juan Bautista Amoros» (Prot. 1751*b*, f. 123*v*).

És un hàpax i, com que no sabem on vivia l'Amorós, no tenim elements per a situar-la.

Sebeta, el

«se tira a la basa de casa Pla un que li diuen lo sebeta que los va fuigi del llit estant combregat del dia abans al vespre» (*Llibreta* XIX, 10.5.1855).

Forma diminutiva de *Seba*[stia].

Secall

Consta a *Amill*. 1945*b* entre els no propietaris.

Secall, el [tə se'kaɫ]

Un tros de terra, en un coster, amb vinya, a ponent de la carretera de Cornudella, a poca distància de la vila.

«a la partida dita del Secall y ans del Godofré [...] ab lo torrent de Godofré» (*Capb.* 1774, f. 48v).

Secares, el carrer de

[t̪o ka're ðe se'kares]

És molt curt. Continuació del carrer Major, entre el carrer del Centre i la Carrerada. Interpretem que el nom és un castellanisme —dissimulat per una deformació— equivalent a 'secaderos'. L'atribució d'aquest nom al petit carrer que el porta deu ser de quan ja s'havia entrat al segle XIX, una època molt marcada per la castellanització de tota mena d'escrits —encara que no del llenguatge parlat, que no quedava afectat— i per un percentatge pertot elevat d'analfabetisme. Tot plegat no va permetre als responsables municipals de reflexionar gens sobre la conveniència d'abstenir-se d'utilitzar aquella paraula estranya. S'hauria pogut deixar per a aquell carrer el nom que tenia el portal. V. t. **Seques, la porta del. Reg. Fisc.* 1921, f. 347-353, que en diu *Sacares*, hi col·loca vuit cases, alguna de les quals confronta amb el carrer del Centre, la Carrerada i «terrenos».

«Calle de Secares» (Òbits 1871, 14.12.1871, i Òbits 1917, f. 42); «calle Secares» (Naix. 1871).

Sedó

«Maria Sadó mala pedra» (*Crònica*, sepultures, p. 71).

Segarra

[se'ɣarɐ]

El llinatge persisteix al poble. A *Cornudella*, el cognom és anotat l'any 1378; a *Pradell*, el 1390, i a *Gratallops*, el 1924.

«Jph Sagarra» [al carrer del Castell] (*Amill.* 1818); «Antònia Segarra» (*Lliure poble*, p. 98, any 1855); «José Segarra, en un tiro desde la calle» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 306, any 1892 [*sic*]).

Segona

V. **Isabel S.*

Segués

V. **Seques, del.*

Semet

«Juan Prat Semet» (*Recana.* 1846); «Terras ditas de Salvadó Prats (a) Semet» (*Final* XIX, dibuix desplegable); «de Juan y Fran^{co} Prats (a) Semet» (*Final* XIX).

Probable diminutiu de l'adjectiu *sem* 'eixut, sense suc'. El pla desplegable de *Final* XIX marca aquestes terres a la part central del sector nord de la Final, al sud del camí d'Alforja.

sénia

V. Vall.

Sensano, cal

[ˈkaɫ senˈsano]

Una casa del carrer de l'Era.

Sentís

«y de Maria Sentis dif^a [...] Y la hon^a Maria Sentis» (Pascó 10.2.1811).

Consta a *Amill. 1945b* entre els no propietaris.

Sentiu

V. Collet de la S., *Torrent de la S.

Sentiu, la

[ˈta senˈtiw]

Els documents que s'aporten tenen raó quan diuen que la partida és al terme de Falset, aiguavessant tanmateix del riu de Cortiella, gràcies al barranc al qual la mateixa partida dóna nom. La travessa la carretera de Falset. Diuen que el nom ve de la pregunta d'un frare: la sentiu?, tot i que no se sap què escoltava. *OnCat.*, VII, 106b50-107b50 dedica tota aquesta extensió a aquest nom i el proposa derivat de SENTIX, -ICIS, equivalent a 'esbarzer'. Pradell troba la *via de les Sentius* l'any 1625 i dóna una altra interpretació del nom, que diu treta de Joan Coromines, sense precisar de quina obra. Els documents de 1669 i 1774 tracten el nom amb l'article masculí perquè han desplaçat la *a* de l'article cap a inicial del substantiu. El mateix nom de partida a l'Hospitalet de l'Infant, escrit *Sentix* en un document del segle XIV.

«Per un tros de terra campa [...] en la partida dita lo assentiu [...] afronta ab lo torrent del assentiu» (*Capb. 1669*, f. 116); «en el termino de Falset partida de la Centiu» (Prot. 1754, f. 98, 23.2.1755); «a la partida del Assentiu» (*Capb. 1774*, f. 29); «Y un tros apellat lo tros de la Sentiu» i «et vinya al terme de Falset y apellat la Sentiu, afronta ab lo terme de Porrera» (*Crònica*, p. 95 i 96, any 1460); «baixant del dit cap de les comes del Prior y Baldirana tota serra avall entre sol hixent y tremuntana [...] arribaren a un tosal que per part de tremuntana se anomena lo cap del bosch dels Castanyers y de part de migjorn la Sentiu y alli en dit tosalet [...] manaren [...] que posas una fita ab ses filloles» (*Fitament 1628*).

Sentiu, el barranc de la

[ˈto βaˈraŋ de ˈta senˈtiw]

Entra al terme de Porrera procedent del de Falset, en el qual és conegut per *de les Esplanetes*. Hi té un recorregut de cap a un quilòmetre, amb poc desnivell. Fa cap a la vora esquerra del riu de Cortiella, poc més avall de la vila, davant del cementiri.

«et ab lo torrent públich de la Sentiu» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 95, any 1460); «y travesant lo barranch dit de la Sentiu [...] mirant tot dret al tosalet dit del cap de la vinya den Llopis de Porrera» (*Fitament* 1628); «quatre almuts y mig de segol [...]. Per un tros de terra campa [...] en la partida dita lo torrent del assentiu [...] a sol ixent ab lo barranch de lassentiu, a ponent ab la carrerada de la Vila» i «en la partida dita los Quints [...] afronta a sol ixent ab lo barranch que ve del collet del assentiu» (*Capb.* 1669, f. 60 i 99); «y baixa fins al barranc del Assentiu y passa lo Barranch [...] y baixa fins al barranch del Assentiu qui va a Falcet ahont y ha un molló» (*Capb.* 1774, f. 17); «lo barranch qui ve del collet del Asentiu» (*Capb.* 1774, f. 26v).

Sentiu, el camí de la

«y travesant lo cami Real que va de Porrera a Falset per lo cami de la Sentiu» (*Fitament* 1628).

Una interpretació del document pot ser que el camí era de la Sentiu quan ja havia sortit del terme de Porrera, que és quan entrava en territori de la Sentiu.

Sentiu, el collet de la [tə ko'ʎed de ʎa sen'tiw]

Al sud del poble i no gaire lluny. Hi passa el camí Ral i la carretera de Falset, quan canvia de terme. També s'ha anotat per partida de terra *el Collet de la Sentiu*.

«en la partida dita los Quints [...] afronta a sol ixent ab lo barranch que ve del collet del assentiu» (*Capb.* 1669, f. 99); «y puja lo Collet del Assentiu y baixa fins al barranch del Assentiu qui va a Falcet ahont y ha un molló» (*Capb.* 1774, f. 17); «Collet del Sentius» (Mapa 1926, amb un tipus de lletra com si correspongués a una partida de terra).

Sentiu, el tossal de la

«Davallava [...] vers el tossal de la Sentiu» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 299); «diferentes montanyes y turons, com les del [...] Acentíu» (*Geografia*, p. 427).

Senyor, la botiga del

«en lo carrer Major [...] ab lo pla [...] ab la Botiga del Señor» (*Capb.* 1669, f. 107); «una casa [...] a la Plaça [...] detrás ab Joseph Aulestia de Cambrils que ans era la botiga del Señor» (*Capb.* 1774, f. 9v i 60).

Senyor Jaume, el [tə sej'ɲo 'dʒawme]

Ho deien a Jaume Montlleó Pellisser.

Seques

V. *Portal del S.

Seques, del

«Joseph Aguiló del Seques» (Prot. 1751b, f. 49v).

En una altra anotació del mateix lligall, al f. 47v, hem llegit «del Segué», aplicat al mateix veí. La *g* en lloc de la *q* i l'accent devien procedir de vacil·lació de l'escrivà.

Seques, la porta del, o el portal del Seques

«Y otra puerta á la parte superior que daba á la cañada ó camino de Cornudella, llamando á esta última dels Seques, á causa [...] de hallarse por allí inmediato algunos secares de higos» (*Crònica*, p. 64, any 1371); «ya existian los portales del Seques» (*Crònica*, p. 104, any 1592); «al portal del Saques [*sic*, per *Seques*]» (Prot. 1754, f. 53, 8.10.1754); «todo aquel patio [...] sito en el portal del Sequés fuera y cerca dicha villa [...] con la Carrerada y camino R^l que va a Cornudella» (Prot. 1754, f. 126v, 23.4.1755); «en lo portal del Seques q^e aft^a ab Jph. Managuerra» (Pascó, 7 maig 1797).

Per la situació que li atribueix l'últim document, i perquè parla d'«algunos secares» (que segurament vol dir 'secaderos') es pot pensar en el carrer de Secares, al cap del qual hi devia haver la porta. Un dels documents diu *Saques* i un altre, *Sequés*, fet que és atribuïble a poca familiaritat de l'escrivent amb aquest nom.

V. t. **Portal del Seques, el carrer del*.

Sequet

«Jph. Grau (Sequet)» (*Recana*. 1846); «Sequet del Farán [...] fem del Joanet Ba^{lo}» i «varen matá lo sequet del Farran» (*Llibreta* XIX, 10.5.1855 i 10.9.1857).

séquia

V. **Colomer*, **Comuna*, **Comuna de l'Horta*, **Major*, **Molí del Porta*, **Pradell*, **Vila*.

Serafi, cal

[^lkaʃ sera^lfi]

Una casa del carrer de Sant Josep. També se la coneix per *cal Cintet*. Amb aquest mateix nom, una al carrer de la Barceloneta. Igualment a Pradell hi ha una casa que es diu així ara. A *Poboleda* el renom és anotat l'any 1860.

Serafi, el maset del

[tə ma^lʒed deʃ sera^lfi]

A la Plana, el territori vora la carretera de Reus.

serra

V. **Alta*, **Baldirana*, **Cantacorbs*, **Coma d'en Figueres*, **Coma d'en Lluís*, **Coma d'en Nomdedeu*, **Coma Tornera*, **Cortiella*, **Damunt Sant Marcell*, **Es-*

*capolada, Fondos, *Garranxa, *Mas d'en Porrera, Molló, *Pansal, *Porreres, Sant Antoni.*

Serra¹

V. **Mas d'en S.*

Serra²

«Pedro Serra» (*Crònica*, lista de párrocos, p. 309, any 1644).

Devia ser foraster. A *Alforja* consta el cognom l'any 1495; a *Pradell*, el 1600; a *Gratallops*, el 1630, i a *Torroja*, el 1643.

Serrallo, el [tə se'raʎo]

Una casa gran del carrer de la Font de Baix, al cantó de ponent del bocí de carrer que comunica el de Baix amb el de Dalt de la Font.

Serrano

«Teresa Serrano Raduá» (Naix. 1926, f. 5).

A *Alforja* en consta un l'any 1614. A *Torroja* era renom el 1758.

serrat

V. *Cubells.*

Serrat

«el ecónomo de ésta, el Doctor Serrat» (*Crònica*, p. 165).

Devia ser foraster.

Serres [ˈseres]

Es té notícia d'una sola família d'aquest nom. A *Cornudella* el cognom és anotat l'any 1399; a *Gratallops*, el 1496; a *Torroja*, el 1651, i a *Poboleda*, el 1757.

«Antonia Serres y Ascens» [al carrer de les Fonts] (*Amill. 1818*); «José Serres» (*Lliure poble*, p. 98, 5 de març 1855); «Francisco Serres Figuerola» (*Amill. 1945a*).

Serres, cal [ˈkaʎ ˈseres]

Al carrer de la Font de Dalt, sota la plaça dels Olivers.

«de nuestra tia de casa Serres» (*Lliure poble*, p. 62).

serret

V. Borra.

Simó¹

V. Eladi S., *Mas d'en S., *Solana de S.

Simó²

[si'mo]

L'única irregularitat ortogràfica observada ha estat *Cimo*, un sol cop. El cognom és bastant abundant a la vila, i ho ha estat molt des de *Fog.* 1497, en què es troba *Gabriel*. Curiosament, no se n'ha vist cap al segle XVI. Reapareix al segle XVII, amb *Joan, Francesc, Josep* i *Pere Joan* (*Capb.* 1669, f. 144-145). Al segle XVIII, s'hi afegeix *Francisco Simó* «labrador del manso de la Garranxa» (*Prot.* 1751b, f. 70v) i *el Pubill Simó* (*Crònica*, p. 70, any 1792); i al segle XIX, *Agustí* (*Amill.* 1818), *Antònia* (*Lliurepoble*, p. 98, any 1855), *Baltasar* i *Josep Maria* (*Acords* 1880, p. 49, 19.12.1880), i *Pius* (*Acords* 1880, p. 1). La firma de Jose M. Simó figura a les ordenances municipals aprovades l'any 1876. *Desamortització*, p. 279, afirma que «Baltasar Simó i Serres comprà una remarcable quantitat de llibres a un tal Joan Aragonès al preu de dues pessetes l'arrova», segons ha trobat al *Libro Mayor de D. Baltasar Simó*, p. 280, conservat a l'Arxiu Simó d'Altafulla. És un dels cognoms anotats més vegades a *Crònica*. Encara, al segle XX, hem vist la defunció de *Rosalía* (Òbits 1925, f. 57). *Amill.* 1818 anota quatre homes, i *Amill.* 1945a, cinc homes i tres dones. Hi havia hagut algun renom: *del Mas, Pubill, Ros* i *Simonet*. Professionalment, a part de pagès, hem vist un advocat, un capità i un frare franciscà. Hem trobat un hisendat i un arrendador del redelme del Mas d'en Caçador. L'exercici de càrrecs públics va ser abundant: alcalde, batlle, jutge municipal, president de l'Academia Agrícola Mutua-Instructiva, regidor, secretari, vocal de la junta del projecte de ferrocarril i de la junta de sanitat. El cognom consta a *Alforja* l'any 1553; a *Poboleda*, el 1685; a *Pradell*, el 1697; a *Gratallops*, el 1762, i a *Cornudella*, el 1862.

Simó, can

['kan si'mo]

Una casa de la plaça de la Carretera, que n'ocupa tot el cantó sud. També en diuen *cal Pepet*. No és segur que cap de les cases que citen els documents que vénen a continuació correspongui a la que hem referenciat.

«de cuya procedencia es la casa de Francisco Simó, llamada actualmente Ros», «las casas [...] y de Simó en los Carrerots [...] son muy antiguas» i «la casa de Don Baltasar Simó 1772, José Simó 1799 [...] de Francisco Simó y Peiri 1855» (*Crònica*, p. 57 i 65); «Simó casa Povill» (*Crònica*, fecha que marcan los portales de algunas casas, p. 78, any 1772, de su construcción); «pasaron [...] á casa Don Francisco Simó y Aragonés» (*Crònica*, p. 173).

Simó, el carrer de Cal

«en el extremo más arriba de la calle de casa Simó, Povill» (*Crònica*, p. 285, any 1781); «Mateo Grau, en 1802, estableció otra [oficina de aguardiente] inmediato al paso que va por la calle de Simó asia á la Barceloneta» (*Crònica*, p. 285, any 1802); «al extremo de la calle de casa Simó» (*Crònica*, p. 285, any 1846).

Simó, el celler de

[tə se'le ðe si'mo]

Se'n parla. És al Perxe. I sembla que és el mateix que anota el document que s'aporta.

«en la puerta de la bodega de Francisco Simó (Ros)» (*Crònica*, p. 247, any 1848).

Simó, el mas d'en

[tə 'maz ðen si'mo]

Ara és més conegut per *mas d'en Pubill*, però un dels nostres comunicants recorda el nom antic, i que era un mas grandiós, i confirma que és el mateix *mas d'en Pubill*. Hi devia haver forn (de coure pa) perquè tributava «per lo fornatge», segons *Capb. 1669*, f. 117. El mateix document, al f. 145, diu que fa un cens de 6 diners «per un forn que se li ha establert». Pel que diu *Capb. 1774*, f. 104, el cens havia pujat a dos sous. També sabem que va donar nom a una partida. V. t. **Mas d'en Simó, el*. Es pot posar en dubte l'explicació que en fa *Priorat*. La -n final del doc. de 1490 devia ser adventícia.

V. t. *Pubill, el mas d'en*.

«al moment de produir-se la repoblació el terme de Porrera fou repartit en quinze grans finques o masos, alguns dels quals haurien subsistit durant segles com els [...] de Simó» (*Priorat*, p. 93); «al mas de Simon [sic]» i «lo mas den Simo» (Medinaceli, doc. núm. 600, 28 desembre 1490); «Fran^{co} Simó del mas de la Garranxa» (*Capb. 1669*, f. 145); «lo mas dit den Simo» (Pascó, 16.12.1798); «la hacienda de mas den Simó [...] situada com a 3 cuartos de hora á la parte este de la población» i «Simó [Procedencia] Mas den Simó» (*Crònica*, p. 56 i 320); «casa de campo Mas de Simó» (Òbits 1872); «en el manso de Simó» (Òbits 1871, any 1875); «masia llamada den Simó» (Naix. 1881, f. 136, any 1885); «mas den Simó» (Òbits 1925, f. 57).

Simó, el mas de

«Más de Simó» (Mapa 1926).

L'anota a la dreta del riu, dintre una de les giragonses que fa, després d'haver deixat el camí de Gratallops, davant del mas de Martí. Però els nostres consultats el desconeixen. Diuen que un mas amb aquest nom és al terme de Falset. *Gratallops* anota amb aquest nom una partida de terra, sense localització, segons un document de 1927. Podria ser un mas ensorrat que hi ha una mica més amunt del mas del Gitano; ningú no en sap el nom.

Simó, l'olla de

«Francisco Simó construyó la suya que apenas operó por falta de agua en un rincón de su bodega [...] a últimos del siglo pasado [xviii]» (*Crònica*, p. 285).

Quan escriu «la suya» vol dir 'la seva oficina d'aiguardent', per exemple, la seva 'olla'.

Simonet

«Francisco Simó (a) Simonet. En la calle, con violencia» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 306, anys 1834 a 1840).

Sindicat, el

[to sindi'kat]

És a ponent de la carretera de Torroja, vora l'entrada del poble.

V. t. *Cooperativa, la*.

Sitjar

V. **Coll del S*.

Sitjar, el

«illam terram totam quan vocavit Sanctum Marcellum et vallem Porreram in-simul cum illas argenteras [...] afrontat a parte orientis in altam serram super Cigar [sitjar] et prendit totum Cigar et descendit per serram et ferit in rivo de Cortudela et in Roca Franca; a circio, in illa serra que est super Sanctum Marcellum; a meridie in termino de Falcet; ab occiduo in illa Poboleda» (*Cartas*, doc. núm. 161, donació del territori de San Marcelo i Vall de Porrera, amb l'Argentera, feta per Alfons I, a favor de Pere de Déu, p. 223, any 1180); «Scala Dei es va trobar amb alguns problemes en una partida d'aquell terme anomenada el Sitjar, on hi havia tres masos —els de J. Narbonès, Arnau Albí i Domènec Piquer— i tenia un castlà propi, Guillem Navarra [...] per una sentència, donada el 18 de febrer de 1266, la meitat de la castlania del Sitjar va ser adjudicada a Scala Dei» (*Història*, p. 102, any 1266).

Les indicacions que podrien permetre de proposar una localització són massa vagues perquè es pugui fer una proposta.

Siurana

[siw'rane]

Ortografiat *Ciurana*, el llinatge es manté a la vila. *Amill. 1818* anota *Fran^{co}, Jph* i *Juan Ciurana*, al carrer dels Olivers, de *Bernat* i de *del Castell*, respectivament. *Amill. 1945a* anota sis vegades el cognom *Ciurana*: tres homes i tres dones.

«Fran^{co} Ciurana» (*Recana. 1846*); «lo Pere Siurana» (*Llibreta* xix, 16.1.1870); «Mario Ciurana Solé» (*Correspon.*, 6.9.1871, relació de compresos en tarifa especial de patent, entre els drapaires).

Siurana, el riu de

[tə 'riw ðe siw'ranə]

Només travessa una petita punta de l'extrem occidental del terme. El riu de Cortiella, també dit *de Porrera*, ho aprofita per ajuntar-s'hi, a no gaire distància i a un centenar de metres sota les cases de Gratallops.

«arribaren a un lloch aont se junta lo riu de Porrera ab lo de Ciurana» (*Fita-ment* 1628); «tota serra avall aïguavessant fins al Mas den Claret y arriba fins al riu de Ciurana» i «baïxa fins al Riu de Ciurana ahont acaba lo terme de Gratallops y comença lo terme de Falçet passat lo Riu» (*Capb.* 1774, f. 16v); «Rio» [«rio Ciurana» i «carrerada» per confrontació] (*Amill.* 1945b, finca núm. 485).

Sivina

«Juan Aguiló Sivina» (*Recana.* 1846).

No és segur que fos un renom, però ho sembla.

Sixto, cal

[ˈkaɫ ˈsiksto]

N'havia estat Ramon Joanpere Vilalta, fill de Gratallops. Però no hi ha record d'on era la casa.

Sobrepera

«José Sobrepera 1683» (*Crònica*, lista de párrocos, p. 309).

El cognom consta a *Torroja* el 1869.

Socarrat, el

[tə soka'rat]

Un bosc amb abundància de pins, més amunt del mas d'en Gregori, dintre la seva hisenda. S'ha parlat d'un gran incendi que va cremar fins i tot el mas d'en Gregori, en una data antiga, imprecisa.

Sòl de la Vila, el

«Per un ferreginal y terra campà [...] al sol de la Vila [...] a mitjorn ab lo Riu de Cortiella», «Per un verger [...] al sol de la Vila [...] de part davant ab lo carrer que va al Riu» i «Per una cassa y un corral [...] al Sol de la Vila» (*Capb.* 1669, f. 59, 119 i 121); «casa situada al Sol de la Vila [...] a la part de mitx dia ab la Carrerada» i «al Sòl de la Vila [...] a mitx dia ab lo camí de Gratallops [...] y a tremuntana ab la Carrerada» (*Capb.* 1774, f. 42v i 93v).

Cap dels nostres comunicants no coneix el significat de la paraula *sòl* ('la part inferior', el contrari de *cap*).

Solà

«Coma den Romeu» [en llapis «Solà»] i «Sola» (*Amill. 1945a*, f. 110 i 157); «Solanas» [afegit en llapis «Solà»] i «Sola» [«barranco de la Carretera» per confrontació] (*Amill. 1945b*, finca núm. 130 i 471).

Hi consta per nom de partida de terra. *Recana. 1846* l'indica com «de Fran^{co} Amoros».

solana

V. **Ferrer*, **Ripoll*, *Tena*, *Viudes*.

Solana

V. **Cap de la S.*, **Mas d'en Peirí*.

Solana, la¹

V. *Solanes*, *les¹*.

Solana, la²

«lo Mas den Ferrer que dita pessa de terra se diu la Solana [...] á solixent ab lo terme de Alforja, a mix dia ab lo terme de Pradell» (*Capb. 1774*, f. 85); «part^a de la Solana af^a á O. ab lo cami de Torroja» (Pascó, 4.3.1798); «Solana» (*Recana. 1846*).

Solana de Jaume Domènec, el cap de la

«inseguint dit fitament de tosalet en tosalet tot ayguavesant a dos parts anant sempre enves sol ponent arribaren a un tosalet dit per la part del Priorat lo Cap de la Solana de Jaume Domenech, y de la part del Comptat lo cap dels hubachs del mas den Vinya, y alli [...] manaren [...] possar una fita ab ses filloles» (*Fita-ment 1628*).

Troben aquest punt poc abans d'arribar al coll de les Marrades, a la serra que baixa del Molló i separa el terme de Porrera del de Cornudella. A *Cornudella*, p. 452, anotàvem aquest *mas d'en Vinya* i en situàvem el Cap dels Obacs, al mateix lloc on els trobem ara.

Solana de Riuamunt, la

[ʔa so'ʔane ðe 'riwa'mun]

Un dels nostres comunicants afirma que és realment riu amunt, més amunt del mas d'en Peirí. *Recana. 1846* hi anota cinc propietaris. Una de les terres confronta amb el terme de Cornudella de Montsant.

«Solana de Riuamun» (*Recana. 1846*).

Solana de Simó, el barranc de la

«tan fuerte aguacero, que se llevó en masa todo el barranco de la Solana de Simó» (*Crònica*, p. 136, any 1788).

Solana de les Viudes, el mas de la [to 'maz ðe ʎa so'ʎana ðe ʎez 'viuðes]

Mig malmès, al centre d'aquella hisenda. S'hi conserva, tanmateix, un rellotge de sol.

Solana del Mas d'en Ferran, el bosc de la

«al cap del bosc de la Font de na Tolosa. [...] al cim del tossal que és al cap del bosc de Quebralós [...] del bosc de la solana de la masia den Ferran» (*Història*, Els límits del Priorat en 1628, p. 299); «arribaren dretha via al tosal mes alt del bosch de la Solana del Mas den Ferran y enmig de les dos ayguavesants a la summitat de aquell manaren [...] posar una fita ab ses filloles [...] de pedra de la mateixa montanya» (*Fitament* 1628).

Aquest punt és situat entre el tossal del Quebralós i el camí de Torroja a Falset, al serrat que separa el terme de Porrera del de Falset.

Solanes, les¹ [ʎeso'ʎanes]

És el nom —que també s'utilitza en singular— d'una partida de terra al NE de la vila, en un vessant que baixa cap a sol ixent d'entre el coll de les Marrades i les Foreses. A l'última anotació, *Solares* consta per nom de partida de terra. Aquest amanuense, que ja hem notat que no és gaire primmirat, devia haver hagut d'escriure *Solanes*.

«Partida de las Solanas [...] y cami de Dalt» (Pascó, any 1794); «que en 4 de octubre de 1788 cayó tan fuerte pedrizco en la parte del término llamada las Solanas» (*Crònica*, p. 136); «Solanes» i «Solanas» (*Amill*. 1945a, f. 7, 11, 34, 135 i 44, 60, 143 i 161); «Solares [*sic*]» (*Amill*. 1945a, f. 75).

Solanes, les² [ʎeso'ʎanes]

Hi ha un altre sector també conegut per *les Solanes*, cap a ponent del barranc de les Solanes, vessant amunt del mas d'en Comte, superat per un tossal que puja per damunt dels 500 m d'alt. La partida és travessada per la carretera de Torroja al NO de la vila. Segons *Nomen*. 1950, és a 3 km de la vila, hi havia vuit edificis per a viure-hi i tres de destinats a altres usos, i hi vivien onze persones. El document que aportem a continuació hi anota cinquanta-tres propietaris de Torroja. La terra de Mateu Marimon confronta amb el camí de Falset. A la hisenda de Josep Vall es parla de vinya, bosc, ametllers, avellaners, figueres, garriga, olivers, roquer i regadiu. Quan en parla en singular, anota dotze terratinents de Porrera, i una d'aquestes hisendes confronta amb el riu.

«Solanas» i «Solana» (*Recana. 1846*); «Solanes» (Mapa 1926, amb el rètol col·locat dintre el terme de Torroja).

Solanes, el barranc de les [to βa'raŋ de ʔeso'ʔanes]

S'inicia a les Solanes, vora la Coma Vidala i de la frontera amb el terme de Torroja. Baixa primer redossat als Tossals i gira cap al sud per travessar la carretera de Torroja i afluir el riu de Cortiella, vora el mas d'en Comte, després d'un recorregut bastant llarg. Si més no en part, és conegut per *barranc de les Morlandes*.

«Barranco de las Solanas» (Mapa 1926, i *Amill. 1945a*, f. 41, 143, 163 i 203).

Solanes de Riuavall

«Solanas de riu avall» (*Recana. 1846*).

Solanet

«en lo paratge dit Solanet cerca la heretat de Joan Vidal» (Pascó, 7.11.1798).

Solans, els [to so'ʔans]

Són terres al nord de la carretera de Reus, altrament dit, a la vora dreta del torrent Dellà, des que se surt de la vila fins bastant enllà, davant per davant dels Aubaguets. El nom deu ser equivalent a *Solans del Planàs*, que anotem a l'entrada de després de la següent.

Solans de Pradell, els

«y part^a dels Solans de Pradell» (Pascó, any 1795).

Sembla que sigui una partida del terme veí; tanmateix, a *Pradell* hi ha anotat el *camí dels Solans* i les *roques dels Solans*, uns noms trets només de documents i sense cap proposta de situació, però *els Solans* allí no té entrada.

Solans del Planàs

«Solans del Planas» (*Recana. 1846*).

El nostre comunicant pensa que és equivalent al *Planàs*. Aquest manuscrit situa quinze propietaris en aquesta partida. Un parell d'aquestes finques limiten amb el camí de Reus, una altra amb el riu i una quarta, amb el barranc.

Soler

Un dels nostres comunicants recorda que aquest cognom hi havia estat. En tenim notícia documental des del segon terç del segle XVII i fins a mitjan segle XIX,

alguna vegada escrit *Solé*. Hem vist diversos prenomes: *Antoni*, *Francesc* i *Mateu* (*Capb.* 1669, f. 14, 103 i 106): «Matheu Soler musich que fou del Regim^t de dragons de Aromancia [potser per *Numància*]» (Prot. 1759, f. 229, 16.8.1761). *Joan Baptista* i *Baptista* (*Capb.* 1774, f. 10 i 57), *Joan* (*Amill.* 1818) i *Pau* (*Crònica*, p. 201, any 1834), que era «escribano». La majoria eren pagesos. Joan va sortir fiador de Joan Baptista Aguiló en l'arrendament de la sal, l'any 1824. Consta *Solé* a *Amill.* 1945b entre els no propietaris. El cognom també a *Pradell* l'any 1390, a *Torroja* el 1505, a *Gratallops* el 1568, a *Cornudella* el 1588, a *Poboleda* el 1778 i a *Alforja*, modernament.

Solera, ca la

[¹ka ʎa so¹teɾɛ]

Una casa del carrer de Mestre Llurba. Hi havia hagut una botiga de queviures. També en diuen *cal Jordi*.

Solereta

«á favor de la viuda Maria Asens, dicha Solereta» (*Crònica*, p. 76, any 1851).

Solter

«Antonio Fig^a solter» [al carrer del Castell] (*Amill.* 1818).

L'abreviatura del cognom és equivalent a *Figuerola*. Interpretem «solter», que és un àpax, per renom. La *t* ha resultat de lectura dubtosa, perquè sembla un 4.

Sord

«herederos de Fran^{co} Saloni (a) Sort» (*Llibre XIX*, p. 92, 13.2.1852).

Interpretem que *Sort* volia dir *Sord*.

Sorda

V. *Teresa S.*

sort

V. **Perera*.

Sort

V. **Mallol i S.*

Sort, la

[ʎa ¹soɾt]

Un espai comprès entre l'inici del Barranquilló, el camí de Cornudella i les cases que, per l'altre cantó, donen al carrer de la Carrerada. La nota que copiem

de *Crònica* es refereix a les aigües ferruginoses, a les quals dedica una lloança. L'escrivà de 1760 aclareix perfectament que una sort és una peça de terra: «pesas de terra o Sorts».

«dos pesas de terra ditas las Sorts del Era mes avall i del mitg» (Prot. 1759, f. 105, 18.2.1760); «otra la Sot [*sic*, per *Sort*] y Juego de Pelota otra la casa llamada del Juego de Pelota» (*Llibre XIX*, p. 59, 4.3.1815); «Mallol y Sort» (*Recana. 1846*); «la Sort a la cual se halla unido y contiguo un juego de pelota [...] contiguo a las casas» (*Llibre XIX*, p. 63, 13.2.1852).

Sort, el carrer de la

«una casa carrer de St Josep [...] de detras lo carrer de la Sort» (Pascó, 21 març 1798).

Potser volia indicar un camí que pujava cap a les Sorts. O potser un carreró que és com un apèndix de la Carrerada, en direcció a la Sort. Per a aquest últim, v. t. **Carreró*.

Sota el Cementiri, el carrer de

«calle Bajo del Cementerio» (Naix. 1881, f. 104v, any 1885); «Calle Bajo Cementerio» (Naix. 1901, f. 44).

Interpretem *Bajo* per equivalent de 'sota'. Segons *Plano 1886*, descriu una línia corba entre el torrent Deçà i el carrer del Castell, a la part alta del poble. Al seu cantó nord, no hi ha cases. Més amunt, hi ha el Cementiri Catòlic. Un altre pla de la vila, una mica més modern, li posa per rètol *carrer de l'Hospital*.

Sotelo

V. **Calvo S*.

Suquer

«venta a favor de dicho [Fran^{co}] Suquer» i «sepase como Fran^{co} Suquer mayor cordero y comerciante de la villa de Reus» (*Llibre XIX*, p. 59, 4.3.1815, i p. 61, 4.3.1815); «Fran^{co} Suqué de Reus» (*Recana. 1846*); «Lo acte de venta que me feu lo expresat Sor Suquer en fecha de 14 S^{bre} de 1849» (*Final XIX*).

Fran^{co} Suqué de Reus va vendre el mas del Licor a Josep Simó l'any 1849.

Tafall, cal

[ˈkaɫ taˈfaɫ]

Una casa del carrer de la Font de Baix.

Tàpia

«El secretario Manuel Tapia» (*Correspon.*, ofici del 3.9.1872).

Tardà, cal [ˈkaʎ tarˈða]

Una casa del carrer de l'Aubac.

Tardà, el mas de Cal [tə ˈmaz ðe ˈkaʎ tarˈða]

A la frontera amb el terme de Falset. De fet, ja dintre d'aquell terme veí. A sol ixent a no gaire distància del mas del Manco. També havia estat *de Cal Santet*.

Tarragona

V. **Camp de T*.

Tartamut

«al pastor Tartamut [...] por haber entrado su ganado en la viña de Jose Simó» (*Infrac*. XIX., any 1844).

No queda clar si *Tartamut* era utilitzat per renom o només com una indicació d'una característica personal.

Teatre, el

«Y per aixó D. Jaime Vall / home actiu y emprendedó / os ha volgut fe un teatre / de primera y lo milló. // Y ab un gran entusiasme / avuy lo inagureu / (sis de Maig-Nourante hú / y lo Principal lo batejau)» (Publicat a Reus, l'any 1891).

Jaume tenia el Cafè del Centro, on es va construir el teatre. Un dels nostres comunicants recorda vagament haver-ne sentit parlar: havia estat al Casino.

Teatret, el [tə trejaˈtɛt]

V. *cine, el*.

Tecla

V. **Po de la T*.

Teclet, cal [ˈkaʎ teˈkɫɛt]

Una casa del carrer de la Font de Baix.

Teixeta

V. **Coll de la T*.

Teixeta, el coll de la [tə ˈkɔʎ de ʎa tejˈʃɛɛ]

Depressió (546 m) en el punt on es troben les serres de Puigcerver i de Pradell. La carretera d'Alcolea l'aprofita per passar de la comarca del Camp de Tarragona

a la del Priorat. N'arrenca la que condueix a la vila i una altra que baixa cap a Duesaigües. Hem seleccionat unes quantes de les moltes anotacions que en parlen. La gent de Porrera sempre n'havia dit *el coll del Bitxo*.

«del coll de la Taixeta» (*Crònica*, p. 72, any 1804); «dirigia al coll de la Taixeta» (*Crònica*, p. 256, any 1856); «se marcharon asia el coll de la Taixeta» (*Crònica*, p. 273, any 1866); «traída del coll de la Taixeta» i «desde el coll de la Taixeta á esta» (*Crònica*, p. 63 i 308).

Tena [ˈtɛnɐ]

Algun porrerà conserva el llinatge.

«Miguel Tena Mestres» (*Amill*. 1945a).

Tena, la solana del [ta soˈtane ðet ˈtɛnɐ]

Un fragment de la Solana, pròxim al riu, una mica enllà de les roques Llises, cap al final de la Peixera.

tenda, la

«arrenden a Man^l Peiri la tenda» (Pascó, any 1795).

Tenelles, el comellar de les [to komeˈla ðe ʎes teˈneʎes]

N'hi ha un cert record, sense que aconseguixin localitzar-lo. Segurament que aquesta paraula del document va oferir dificultats de lectura. Segons el DCVB, una *tenella* és un 'travesser que [...] serveix per a graduar la inclinació de la rella'.

«en el comellá dicho de las Tanollas, inmediato al pueblo» (*Crònica*, p. 158).

Tenes

«ab Isidro Tenes» i «Isidro Tenes pages del lloch de la Morera [...] vuy en dita vila de Porrera domiciliat» (Prot. 1759, f. 235, 6.10.1761, i f. 239, 6.10.1761); «Maria Sabater viuda de Ysidro Tenes de Porrera» (Pascó, 17 maig 1799).

També hem anotat *Tena*, en època molt recent.

Tentivés

V. *Tintibés*.

Teodoro, cal [ˈkaʎ teoˈðoro]

És una casa del carrer de Fluvià, de la Barceloneta. Una casa amb el mateix nom era a Cornudella, modernament.

Teresa de la Garranxa

«la viuda de Juan Figuerola (a) Teresa de la Garranxa» (*Final* XIX); «Casa de Teresa de la Garranxa» (*Final* XIX, dibuix acolorit, desplegable).

Indica la casa en una situació imprecisa al dibuix de la Final, retolat «Primer plan de una masia de la Garranxa per Jph Simó».

Teresa Sorda, ca la

[ˈka ʔa ˈtreze ˈsorðe]

Al carrer de la Font de Dalt.

terme

V. *Alforja, Arbolí, Cornudella, Falset, Gratallops, Morera, Poboleda, Pradell, Torroja*.

Terme, la pedra del¹

[ʔa ˈpeðre ðet ˈterme]

Una eminència mesurada en 601 m d'alt, a la serra Alta, a la frontera amb el terme de Falset, a una certa distància al sud del mas d'en Ferran. A poca distància a sol ixent del camí de Torroja a Falset.

Terme, la pedra del²

[ʔa ˈpeðre ðet ˈterme]

És al carener que baixa del Tossal en direcció a ponent cap al terme de Torroja. S'escau damunt del mas de la Rosa i de la roca d'en Pere.

Termes

V. *Tres T*.

Terracuques

[ˈteraˈkukes]

És el nom d'una partida de terra al nord i encara no a un quilòmetre de la vila, Barranquill amunt, a la vora esquerra. Hi ha unes finques petites, amb vinya i avellaners. És travessada per la carretera de Cornudella de Montsant. *Recana*. 1846 hi emplaça cinc propietaris i una de les terres confronta amb el Barranc, que deu voler dir *el Barranquill*. L'anotació en llaips d'*Amill*. 1945a, f. 120, no és de fiar.

«en la partida dita terra Cuques» (*Capb*. 1669, f. 132); «a la partida dita de Terracuques» i «de Terracuques [...] mediant la Carrerada, a mix dia ab lo barranch de Godofré» (*Capb*. 1774, f. 33v i 82v); «Terracucas» (*Recana*. 1846); «Terracuques» i «Garranchas» [en llaips «Terra Cuques»] (*Amill*. 1945a, f. 114 i 120); «Coma den Romeu» [afegit en llaips «Terra Cuques»] (*Amill*. 1945b, finca núm. 312).

Tet¹

V. **Tros del T*.

Tet²

«al Heredero Tet [...] por hurto de alcachofas» (*Infrac.* xix, any 1844).

Hi ha un cert record, vague, del renom *Tet*.

Tet, cal

[ˈkaɫ ˈtɛt]

És a la Barceloneta, cap a la banda dels Rentadors.

Teula, la font de la

[ˈta ˈfɔn de ˈla ˈtɛwɫɛ]

Entre el sector del Mas d'en Ferran i del Mas d'en Caçador, a la falca que fa la finca del mas d'en Comte.

Teuler

«Nota dels dines y vi que entregarem á Joseph teule en lo any 1839» (*Llibreta* xix).

No queda clar si amb aquesta paraula volien designar un renom; potser més aviat es referien a l'ofici.

Tintibés, els

[ˈtɔs ˈtɛntiˈβɛs]

És una partida de terra bastant extensa, amb vinya, no gaire lluny del poble, per la carretera de Falset, toca al Llorer i arriba fins al collet de la Sentiu. *Recana.* 1846 diu que hi havia sis propietaris. Una de les terres confrontava amb el camí de Falset i una altra, amb el terme de Falset. El diccionari Aguiló anota «Tintibe», 'la lligadura ab un tintibe sota la barba' (manuscrit de cirurgia). El DCVB recull la paraula, i l'accentua; es pregunta si pot ser equivalent a 'suport'.

«Per un tros de terra Botjar [...] en la partida dita lo Tintibé» i «Per una heretat dita lo Tintibé [...] en la partida dita lo Tintibé» (*Capb.* 1669, f. 133 i 134); «a la partida del Tintibe» i «Tintivers» (*Capb.* 1774, f. 56v i 70v); «Tintives» (*Recana.* 1846); «una porció de terra [...] en la partida dita del Tintive» (*Llevador* xix, escriptura 30 desembre 1847); «Planeta» [afegit en llapis «Tentibé»] (*Amill.* 1945b, finca núm. 321).

Tite Vinyetes

«vocals per mudar lo Ajuntament [...] van sortir [...] Batista Mestre (a) tite Viñetas Raigido» (*Llibreta* xix, 11.8.1839).

Tite devia ser una deformació intencionada del nom de fonts, *Batista*.

toll

V. *Bugadera, Gran.*

Tolosa

V. **Font de na T.*

Tolosa, la

[ʎa to'ʎozɛ]

Una partida bastant extensa a l'extrem de ponent del terme, a la vora dreta del riu, i a l'esquerra, on hi ha el bosc de la Tolosa. Va fins al riu de Siurana, vora Gratallops. *Recana*. 1846 hi anota dos terratinents de Gratallops i vuit de Porrera. Un d'aquests té terra que confronta amb el terme de Falset i un altre en té vora el camí de Gratallops. El 1637 a Gratallops es parlava de la *font de na Tolosa*. A *Cornudella*, p. 418, s'informa que l'any 1399 transitava pel Priorat el jueu Samuèl de Tolosa, resident a Falset. Es pot proposar que la població d'origen d'aquell hebreu occità va deixar el nom en aquest sector.

«vendió a otros particulares otra pieza de tierra a mas de la [pieza] den Casadó [...] en la partida de la Tolosa» (*Crònica*, p. 129, any 1762); «Otra llamada la Tolosa» (*Llibre XIX*, p. 59, 4.3.1815); «Mas den Farrán [...] a poniente con la Tolosa» (*Crònica*, p. 58); «Juan Crusat, en su masía de la Tolosa» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 307, any 1830); «Aubach» [en llapis «Tolosa»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 221).

Tolosa, el mas de la

[ʎo 'maz ðe ʎa to'ʎozɛ]

Podria ser el nom que la gent de Torroja dóna al *mas del Gitano*. Pel que es veu, també l'escrivà del registre civil de Porrera preferia aquest nom.

«mas de la Tolosa» (Naix. 1901, f. 8).

Toloses

V. *Bosc de les T.*

tomb

V. *Francesos*.

Tomb del Miralles, el

[ʎo 'tom deʎ mi'raʎes]

V. *Cap del Miralles, el*.

Toni, del

«Juan Pellicer del Toni» (*Crònica*, p. 126, any 1754); «Juan Pellicer dicho del Toni» (*Crònica*, p. 141, any 1789).

Toni València, el

«Pare y fill del Toni València» (*Crònica*, sepultures, p. 70, any 1781).

Toribi, cal ['kaʎ to'riβio]

A la plaça de l'Església.

Torner

«en pressencia den Jaume Torner» (Medinaceli, doc. núm. 601, any 1498);
«Joan Torné» (*Capb.* 1774, f. 10v).

Llorenç Torner Aragonès era de Gratallops, casat a Porrera.

Tornera

V. *Coma T.*

Torran

V. **Petarro T.*

torrent

V. **Baró*, **Deçà*, **Dellà*, **Filell*, **Foresa*, **Godofré*.

Torrent

«Torrent» (*Recana.* 1846).

Hi és anotat amb categoria de partida de terra. Pensem que es refereix a terres contigües al Torrent Dellà. Diu que hi confronten les partides dels Aubaguets i dels Quints.

Torrent d'en Baró

«Torren den Baró» (*Recana.* 1846).

Hi anota un sol propietari: Jaume Montlleó. Diu que confronta amb el terme de Cornudella de Montsant. També hem anotat *el torrent d'en Baró*.

Torrent de Pradell, el

«en la partida lo torrent de Pradell o, los obaguets [...] a tremuntana ab lo torrent de Pradell» i «en la partida dita lo Torrent de Pradell [...] a mitjorn ab la sequia comuna» (*Capb.* 1669, f. 49 i 104); «a la partida del Torrent de Pradell, o dels Aubaguets [...] a tramuntana ab lo torrent de Pradell» (*Capb.* 1774, f. 34v).

Torrent de la Sentiu, el

«quatre almuts y mig de segol a nostra senhora de Agost. Per un tros de terra campa [...] en la partida dita lo torrent del assentiu [...] a sol ixent ab lo barranch

delassentiu, a ponent ab la carrerada de la Vila» i «en la partida dita lo Torrent del assentiu, o, la planeta [...] a ponent ab lo barranch del assentiu» (*Capb.* 1669, f. 60 i 95); «una pessa de terra de vinya plantada [...] dita la Planeta a la partida dita del Torrent del Assentiu» (*Capb.* 1774, f. 55v).

Torrent Dellà, el

«hortum [...] in partida del Torrent Dellà [...] cum barranco del Torrent Dellà» (Prot. 1751b, f. 14v, 3.12.1751); «partida del Torrent Dellà dita la Coma, ó, la Cometa» (Prot. 1759, f. 229, 16.8.1761); «una heretat dit lo Planás [...] a la partida dita del Torrent dellà [...] a mitx dia ab la Coma de na Guasca» (*Capb.* 1774, f. 44).

Actualment, no es considera que sigui partida de terra, sinó només un curs d'aigua, amb el qual confronta el Planàs. El fet que *torrent* era paraula antiga fos-silitzada queda demostrat perquè el conjunt té per part genèrica *barranc*, que n'és la forma moderna.

V. t. *Dellà, el torrent d'*.

Torrent Dellà, el barranc del

«hortum [...] in partida del Torrent Dellà [...] cum barranco del Torrent Dellà» (Prot. 1751b, f. 14v, 3.12.1751).

Torrent i Hortes

«Torren y Ortas» (*Recana.* 1846).

Aquest manuscrit agrupa els dos noms en una sola entrada. Suposem que amb la paraula *Torrent* es referia al *torrent Dellà*, pròxim a les Hortes. Hi situa nou propietaris, cosa que pressuposa una extensió bastant considerable. La terra de la viuda de Josep Nebot confronta amb el camí de l'Horta, amb el Torrent i amb el riu principal. Unes altres de les terres toquen amb el camí de Reus i el Passeig. Un dels propietaris és la Rectoria.

V. t. *Horta, l'*.

Torroja

V. *Dolors de l'Anton de T.*, *Falset a T.*, **Pas de T.*

Torroja, el camí de

[tə ka'mi ðe to'rɔjɜ]

És la continuació fora vila del carrer de la Font de Baix. Troba la carretera de Torroja i es pot dir que camí i carretera fan plegats gran part del trajecte. Mapa 1926, quan encara no hi havia la carretera, posa a la vora del camí els masos de Jaume Esteve, d'Anguera, de Cándido, la «casilla de Juan Valvé» i el mas de Comte.

«cami de Tarroja» [de Porrera a Torroja] (Toponímia, p. 223, any 1460); «a la partida dita la Estrampa [...] a mitx dia tambe ab heretat nostra [...] y per alli passa lo camí de Torroja» (*Capb.* 1774, f. 44); «parta de la Solana af^a á O. ab lo camí de Torroja» (Pascó, 4.3.1798); «Riuavall [...] distante de aquí tres cuartos de hora a la que se va por el camino público que dirige de Torroja a Gratallops» (*Escrip.* XIX (II), permuta, notari Francisco Pellicer y Borrás de Porrera, 1.2.1848).

Torroja, el camí vell de

«C^o viejo de Torroja» (*Amill.* 1945a, f. 192).

Torroja, la carretera de

[ta kare'tere ðe to'rɔjɜ]

És la continuació cap a sol ponent de la carretera que baixa del coll de la Teixeta, a partir de la vila. Va continuant per la vora esquerra del riu fins al mas d'en Comte. Llavors, s'encara cap al NO i guanya altura fins que entra al terme de Torroja pel collet del Pere Joan.

Torroja, el riu de

«partida del Mas den Farran [...] part ab lo riu de Torroja» (Prot. 1759, f. 125, 7.5.1760).

Potser es referien al *barranc de les Solanes*.

Torroja, el terme de

[to 'terme ðe to'rɔjɜ]

La línia fronterera té una orientació sud-oest-nord-est, a ponent de les terres de Porrera. Va des del coll del Pere Joan fins a la plana del Seba. Recorre uns tres quilòmetres i mig en línia recta, tret d'una lleugera curvatura que fa quan és quasi al final. El serrat s'enfila des dels gairebé quatre-cents metres quan el travessa la carretera de Torroja fins als sis-cents cinquanta, que és allí on s'acaba el contacte dels dos termes veïns. La població de Torroja li queda escassament a mig quilòmetre al nord-oest.

«Termino de Toroja» i «Termino de Torroja» (*Amill.* 1945a, f. 107 i 134, i 194).

Torroja a Falset, el camí de

[to ka'mi ðe to'rɔjɜ faʃ'set]

És el mateix que el *de Falset a Torroja*. Entra al terme de Porrera pel collet del Pere Joan, baixa fins a la presa del Mas d'en Vall i puja pel comellar del Mas d'en Ferran fins a la carena que separa el terme de Porrera del de Falset, al peu de la Pedra del Terme. El mot «baixest» de la primera anotació pot ser interpretat per 'coll', equivalent a 'depressió'.

«y tornant altra volta a girar per la summitat de dita serra del bosch de la Solana del mas den Ferran envers migjorn baixant per lo baixest del camí que va de

Tarroja a Falset [...] attrobaren una fita ab ses filloles de pedra grissa» (*Fitament* 1628); «Cº de Torroja a Falset» (*Amill.* 1945a, f. 83).

Torroja a Porrera, el camí de [tə ka'mi ðe to'rɔjza po'rere]

És una altra manera d'anomenar el *camí de Torroja*, agafat en sentit invers.

«Cº de Torroja a Porrera» (*Amill.* 1945a, f. 184).

Torròs, cal ['kaɫ to'rɔs]

Al carrer del Centre.

tossal

V. **Bellví*, **Bosc de l'Arquebisbe*, **Cap de la Falguera*, **Cap de la Solana*, **Co-fiola*, **Coll del Sitjar*, **Coma d'en Figueres*, **Coma d'en Lluís*, **Coma de Cases*, **Coma de l'Hort*, **Coma de na Guasca*, **Coma dels Molins*, **Cros de l'Argent*, **Cubells*, **Gros*, **Llevadors*, **Manyana*, **Marco de Cortiella*, **Martí*, **Mas d'en Caçador*, **Mirador*, **Plans*, **Porreres*, **Sentiu*, **Vesper*.

Tossal, el [tə to'saɫ]

És a la frontera amb el terme de Poboleda, mesurat en 743 m d'alt. A sol ponent del coll de les Marrades, a mig camí del terme de Torroja per aquella carena. Jassans, a *Poboleda*, p. 235, troba que en parla un document de 1513, i un altre de l'any 1560 en el qual el Tossal confronta amb Montlleó de Torroja al terme de Porrera. Tanmateix, a Poboleda, *Tossal* és un nom caigut en desús.

V. t. **Gros*, *el tossal*.

«Al amanecer del 11 de Julio de 1822 [...] aparecieron en los montes del Tosal, Rauret y otros del norte de Porrera [...] quemaron en el tránsito la masia de la plana del Pellicer, comandante de la milicia» (*Lliure poble*, p. 60); «Tosal» (Mapa 1926).

tossalet

V. **Mas d'en Ferran*, **Vinya d'en Llopis*.

Tossals, els [təs to'saɫs]

És una partida d'una gran extensió, centrada pel serrat que fa de frontera amb el terme de Torroja, al nord de les Solanes i, cap a ponent, baixa fins al collet del Pere Joan. El document de 1846 l'anota en singular, diu que hi ha set propietaris i que dues de les hisendes confronten amb el terme de Poboleda. *Torroja*, a la p. 196, també l'anomena i n'aporta notícia documental del segle xv.

«una gran pedregada [...] per la part dels Tosáls» (*Llibreta* XIX, 24.8.1835); «Tossal» (*Recana*. 1846).

Tosses, les

«tota sera avall fins al pla dit den Botifarra ahont acaba lo terme de Poboleda y entra lo terme de Torroja a les Tosses» (*Capb.* 1774, f. 16).

A la frontera que separa el terme de Porrera del terme de Torroja.

Tosses, la vall de les

«el valle dicho las Tosas que actualmente forma parte del término de Torroja» (*Crònica*, p. 56).

Torroja, p. 196, parla de *les Tosses* però no de *la vall*.

Tost

«Bertomeu Tost» (*Fog.* 1553).

Consta a *Alforja* l'any 1250; a *Torroja*, el 1623; a *Pradell*, el 1686; a *Gratallops*, el 1646; a *Cornudella*, el 1697, i a *Poboleda*, el 1854.

Tragabales, el

[tə 'trayaβates]

Expliquen que es va voler suïcidar amb una pistola, amb tan mala punteria que la bala només li va fer una esgarrinxada al front.

Tres Termes, la pedra dels

[tə 'peðrats 'tres 'termes]

És un pilonet que hi ha en el punt on coincideixen el terme de Torroja, el de Poboleda i el de Porrera. A la plana del Seba.

Trilles

«el alguacil del mismo [municipi] D. Buenaventura Trilles Asens» (*Acords* 1880, p. 19, 2 maig).

Trillas consta a *Poboleda* l'any 1809. Se'n parla a *Pradell*, p. 181, en època recent.

Trompa, cal

[t̪kaɫ 'tɾompe]

Una casa del carrer de la Barceloneta. Hem vist *Trompa* per renom, específic de *Coll*, a *Cornudella* l'any 1737.

tros

V. *Bartomeu*, *Batistó*, *Butxaques*, **Joan Jover*, *Manescal*, *Marquet*, *Miralles*, *Nofre*, **Sebastià Amorós*.

Tros d'en Jaume

«Coma den Romeu» [afegit en llapis «Tros den Jaume»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 305).

Tros del Tet

«Garrancha (que voldrà dir tros del Tet)» (*Recana. 1846*, al final); «Tros del Tet» (*Amill. 1945a*, f. 44, i *Amill. 1945b*, finca núm. 132).

Trossets, els

[ʦos tro'sets]

Al costat del cementiri Vell, al nord de la població, a la llera d'un barranquet. Hi ha pocs propietaris. Es devia estendre cap a ponent perquè el descampat on fa cap al carrer de la Font de Dalt diuen que hi correspon. *Plano 1886* anota *Trossets*, al capdamunt del torrent Deçà, un torrent del qual s'ha perdut el record.

«Troset» (*Amill. 1945a*, f. 81 i 129); «Aubagues» [afegit en llapis «Trosset»], «Trosset» i «Garranchas» [en llapis «Troset»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 192, 241 i 249).

trossos

V. **Assens*.

Tugo

«afronta ab en Ramon Tugo» (*Crònica*, escriptura de concòrdia, p. 96, any 1460).

Tuïns, els

«En los Tuïns» (*Crònica*, muertes con violencia, p. 308, any 1779).

Unió, el carrer de la

[ʦo ka're ðe ʦuni'o]

A la vora dreta del Barranquill, del pont Vell al carrer de Sant Josep. Potser perquè va unir el nucli antic de la vila amb la Barceloneta, un barri nou. *Reg. Fisc. 1921*, f. 354-358, hi inscriu cinc cases, alguna de les quals confronta amb el carrer de Sant Josep i el del Forn.

«de la Unión» (Òbits 1917; Òbits 1925, f. 34v); «Union» (Naix. 1926, f. 30v).

Valencià

V. **Toni V*.

Valencià, el

«Joan Pellicer lo Valencià pages» (*Capb. 1669*, f. 94).

Valentí

«Joseph Valenti sindico» (*Reparto 1782*, p. 18).

vall

V. *Borràs, Cortiella, Garranxa, *Lauro, *Porrera, *Tosses.

Vall¹

V. *Colom del V., Mas d'en V.

Vall²

[¹vaɫ]

Algun porrerenc conserva el llinatge. Els primers Vall localitzats han estat *Gabriel i Pere* (*Capb. 1669*, f. 10 i 123). Al segle XVIII, n'hem trobat uns quants més: *Francesc* (*Capb. 1774*, f. 85v), *Jaume* (Pascó, any 1795), *Marina* (Pascó, 14.9.1798), *Miquel* (*Reparto 1782*, p. 24), *Joan* (*Reparto 1786*), *Josep* (*Crònica*, p. 71, any 1800), *Tomàs* (*Taba 1834*, 28.12.1833) i «Joan Vall Mestres» (*Correspon.*, 19.2.1873). La majoria de prenomes es mantenen o reapareixen al segle XIX. *Amill. 1818* n'anota vuit. *Amill. 1945a*, dos homes i dues dones. Hem trobat tres renoms: *Ferreret, de la Plaça o del Portal*. Quant als oficis, a part de pagès, només hem vist sastre. Hem observat un regidor, un arrendador de la corredoria i un de la carn de moltó. Jaume va posar la firma a les ordenances municipals de l'any 1876. Un poemet publicat a Reus l'any 1891 el qualifica d'home actiu i emprenedor que va fer un teatre «de primera y lo milló», inaugurat el dia 6 de maig de 1891.

Vall, cal

[¹kaɫ ¹vaɫ]

Una casa del carrer de Miquel Martí Pol. També havia estat una de les cases de la Garranxa.

Vall, l'horta de Cal

[¹toɾte ðe ¹kaɫ ¹vaɫ]

A tocar del cantó de ponent del poble, al Colomer.

«una docena de hombres penetraron por entre las huertas de Pellicer, de Vall [...]» (*Crònica*, p. 125, any 1742); «es al cap del hort de Thomas Vall ans Pere Pellissa al cap de la horta camí del Camp de Tarragona» (*Capb. 1774*, f. 18-18v); «los franceses [...] se acamparon en las huertas de Pellicer y de Vall» (*Crònica*, p. 155, any 1809); «Vall fue el primero con pared su huerta» (*Crònica*, p. 76).

Vall, el mas d'en

[¹to ¹maz ðem ¹vaɫ]

És a la vora dreta, dintre d'un retomb força tancat que fa el riu de Cortiella quan és a cosa de 5 km a sol ponent de la vila, més enllà del mas d'en Comte. La hisenda ocupa també un sector de l'obaga. És pròxim a ponent del territori del Mas d'en Ferran. Confronta amb les Toloses. L'edifici era molt gran i està mig derruït.

Devia tenir forn de coure pa perquè tributava «per lo fornatge», segons *Capb.* 1669, f. 123. També feia un cens de tres diners per un molí d'oli que hi havia al mas (*ibídem*). El propietari és de Torroja. Dóna nom a una partida de terra. V. t. *Mas d'en Vall, el. Torroja*, p. 199, diu que el mas, grandíós, encara que dins el terme de Porrera, forma part essencial en el desenvolupament econòmic de Torroja.

«hasta las tierras de la masía de Vall» i «Hacienda de Vall: radicaba esta cuasi al extremo del termino de Porrera [...] con el tiempo fue arruinada [...] situada como un cuarto de hora mas debajo de la actual masia de Vall de Torroja» (*Crònica*, p. 59 i 60); «fueron muchos a recibirle hasta el manso den Vall y otros a pie al torrente de allà» (*Lliure poble*, p. 65); «en la Masia den Vall» (Naix. 1881, f. 121v, any 1885).

Vall, la sénia de [ʔa 'seniɛ ðe 'vaʎ]

És a la Garranxa. L'única que es conserva en bon estat.

«inmediato á la senia de Vall» (*Crònica*, p. 125, any 1742); «Noria ó Senia de Vall» (*Crònica*, p. 76, any 1793).

Vallès

«José Vallés» (*Crònica*, p. 125, any 1754); «Joseph Valles cirurgia» (Prot. 1754, f. 219v, 6.10.1756, i Prot. 1759, f. 110v, 22.2.1760); «Joan Valles moliner del moli del present lloch» (*Capb.* 1774, f. 79).

No es pot afirmar que el cirurgià de la primera anotació fos de Porrera, però potser sí que n'era. L'any 1726 Jaco[bo] Valles era moliner del molí del Comú (*Capb.* 1669, f. 3). Tant *Reparto* 1782 com *Reparto* 1786 colloquen Joseph Valles al sector modest dels contribuents amb una tributació només de 2 lliures i 10 sous «Por un person^l menor». Hem vist el cognom a *Gratallops* el 1480; a *Torroja*, el 1514, i a *Cornudella*, el 1797.

Vallès, el molí de

«sobre el molino dicho den Gaipet [*sic*], que es el mismo que aquí se dice de Vallés» (*Crònica*, p. 131).

Sabem que també s'havia dit *del Comú*; era segurament el *de la Vila*.

Valleta, ca la

«De ca la Valleta» (*Crònica*, p. 71, any 1799).

Devia ser el femení de *Vall*, en forma diminutiva. Altrament, es deuria haver hagut d'escriure *Vellela*.

Valls

V. **Baldric de V.*

Vallvè

V. **Bellver.*

Vallvè, la caseta de Cal

[ʎa ka'zete ðe 'kaʎ βaʎ'βε]

És una caseta de tros, vora d'allà on el barranc del Mas d'en Gregori s'ajunta amb el riu.

«Casilla de Juan Valvé» (Mapa 1926).

Vallverdú

[baʎβer'ðu]

El llinatge es manté a la vila. A *Alforja* consta des de 1553; a *Poboleda*, des de 1648; a *Cornudella*, des de 1724. A *Torroja* és recent, des de 1918.

«Pablo Vallverdu» [al carrer del Castell] (*Amill.* 1818).

Vaquer

[ba'ke]

El llinatge encara és bastant estès a la vila. La primera anotació procedeix d'una enquesta (Medinaceli, any 1448) a l'entorn del robatori d'una copa d'argent. He trobat els hereus del quòndam Marc Vaquer (Prot. 1754, 20.9.1757). Maria Vaquer té una casa i figura a la part mitjana baixa dels contribuents (*Reparto* 1786). Hem vist *Vaqué Aguiló*, afueras 6, i *Vaqué Pellicer* (*Reg. Fisc.* 1921, f. 19 i 32). *Amill.* 1945a anota sis vegades *Vaque*: quatre homes i dues dones. Els documents aporten els prenomes *Baptista* (*Capb.* 1669, f. 60), *Marc* (*Capb.* 1774, f. 62v), *Francesc* i *Joan* (*Amill.* 1818), *Pere* i *Marià* (*Correspon.* 17.8.1871 i 28.8.1873) i *Pau* (*Recana.* 1846). No hem vist renoms, ni càrrecs, ni altre ofici que no sigui pagès. A *Pradell*, se l'ha vist anotat entre el segle XIV i el XVII. A *Alforja* hi és des del segle XVI i a *Torroja*, des del segle XVII. A *Poboleda* consta el 1777. És actualment a Gratallops, sense antecedents històrics.

vell

V. **Falset*, **Torroja*.

Vell

V. **Cementiri V.*, **Forn V.*

Vell, el

«Don José Pellicer, dicho el Viejo» (*Crònica*, p. 211, any 1836).

No hi ha dubte que l'escrivà de 1836 va traduir un renom que sempre es deia en català.

Vell, el cementiri

[tə semen'tiri 'veʎ]

El *Plano 1886* l'indica a l'extrem nord de la vila, una mica separat i més amunt del carrer del Cementiri, ara retolat *de l'Hospital*, a sol ixent dels Trossets; marca «Catòlico» i, al costat, en un espai petit, diu «Civil». L'any que el document que aportem a continuació diu que es va construir el cementiri nou correspon a l'època en què es va edificar l'església actual, quan es devia suprimir el fossar que hi havia a l'Abadia, contigu a l'església primitiva, que ocupava l'espai que ara ocupa la Casa de la Vila. Quan van fer obres a l'Abadia, van sortir ossos.

«El 1789 es construí el cementiri nou» (*Priorat*, p. 96); «Cementerio antiguo» (*Reg. Fisc.* 1921, f. 3).

Vell, el mas

«Masia Vieja» (Mapa 1926).

El marca al nord i a prop del mas de Rabascall. No hi ha record d'aquest nom. Es devia referir a un dels dos masos que hi havia al mas d'en Rabascall, a molt poca distància l'un de l'altre.

Vell, el pont

[tə 'pɔŋ 'veʎ]

V. *Pont*, *el*.

Vella

V. **Vinya V*.

Vella, la font

[ta 'fɔŋ 'veʎɛ]

També coneguda per *la Fonteta*. És prop dels Quints. A la vora esquerra del riu, no gaire lluny del poble, vora el Torrent Dellà. Hi conduïa un camí que era la continuació cap a ponent del carrer de la Font de Baix. Unes passeres permetien de travessar el riu. Uns quants anys enrere, la gent hi anava a proveir-se d'aigua. L'aiguat de l'any 1994 la va perjudicar.

«Fuente Vieja» (Mapa 1926).

Vells, els horts

«y baixant tota ayguavesant per dita serra al cap dels Horts Vells y travessant lo barranc dit de la Sentiu [...] en lo qual lloch [...] manaren [...] plantar y ficar una fita ab ses filloles» (*Fitament 1628*).

El document els situa entre el bosc dels Castanyers i el camí de Porrera a Falset.

Ventura [ben'ture]

Més d'una família conserva el llinatge. El pla desplegable de *Final* XIX marca la caseta a poca distància a sol ixent del mas del Licor. El 1587 de Ventura consta a *Torroja*. A *Gratallops*, Ventura, el 1651. Per renom a *Alforja* el 1800. A *Poboleda* el 1866.

«Caseta dita del Ventura (Bort)» (*Final* XIX, pla desplegable); «Laureano Ventura Bargalló» (*Amill*. 1945a).

Ventura, cal ['kaʎ βen'ture]

Al carrer de la Pescateria.

Ventureta, cal ['kaʎ βentu'retə]

Sovint precedit del prenom *Paquito*. Una casa del carrer de la Carretera, davant de la Fàbrica.

Verdal

«a cavar al collet de la Barraqueta y Verdál» (*Dietari* 1912, 10 de maig).

Vernet

Pel que sabem, el llinatge va arribar a Porrera no abans de 1818 i es va estroncar quan encara no s'havia acabat aquell segle. Hem vist els prenom *Maria*, que va morir atacada pel seu fill, que s'havia tornat boig (*Amill*. 1818), *Francesc* (*Crònica*, p. 306, any 1824), *Joan* (*Llibreta* XIX, 15.1.1870) i *Jaume* (*Matrim*. 1870, 19.1.1872). Un sol renom: *Patge*. A *Cornudella*, el cognom hi era el 1378; a *Poboleda*, el 1497; a *Torroja*, el 1531; a *Gratallops* consta des de 1673, i a *Alforja*, des de 1705.

Verni o Vernis

«a mig jorn ab Hiacinto Verni», «ab Jacinto Verní» [*sic*, amb accent], «Jacinto Verní pages y sa muller Candia Verní y Ardevol» i «Los mateixos conjuges Vernis» (*Capb*. 1669, f. 14, 95, 113 i 114); «ab Daniel Pedrol [...] y ans Jacinto Vernis» i «compra feta de Jacinto Vernis» (*Capb*. 1774, f. 29 i 40).

Verniol

«Maria Ravascall y Verniol conjuges» (*Capb*. 1774, f. 78); «Jph Rebascal, Verniol» [al carrer del Castell] (*Amill*. 1818); «Joseph Rabascall y Mestre» [en llapis «Verniol ó Juan Olivé»] (*Censals* XIX).

Entenem que és un renom. *Poboleda*, p. 241, afirma que el mas del Verniol, al centre d'una hisenda força gran, és a la partió amb Porrera.

Verniol, cal ['kaʎ βerni'ɔʎ]

Una casa del carrer del Centre.

Verniol, el mas del

[tə 'maz ðet βerni'ot]

És el nom actual de l'antic *mas de Criveller*, que també es va dir *de l'Oliver*.

Verniolet, el

«lo macho del Verniolet» i «anat lo nostre macho per lo Verniolet» (*Llibreta* XIX, 10.5.1855).

Vesper, el tossal del

«Per unes terres que antigament solien ser den Aravat [...] afronta [...] ab dit denunciant [Joan Figuerola de la Garrancha] [...] y a tremuntana ab lo tossal del Vesper» (*Capb.* 1669, f. 45); «altras terras ditas lo Mas den Arravat [...] y a tremuntana ab lo tossal del Vesper y terme de Cornudella» (*Capb.* 1774, f. 51).

Havia de ser algun dels que hi ha pròxims a la Garranxa.

Vesquet

«Joan Aguilo y Domenech» [en llapis «Juan Vesquet»] (*Censals* XIX).

Sembla que amb el renom *Vesquet* s'aclaria que es referien a Joan Aguiló.

Vicaria, la

«fins al cap de la vinça de Llorens Guiamet que ans era de la Vicaria ahont y a una fita» (*Capb.* 1774, f. 16v); «Vicaria» (*Recana.* 1846; *Amill.* 1945a, f. 141, 179, i *Amill.* 1945b, finca núm. 422 i 445, a ponent del riu de Siurana i confrontant amb el camí de Falset).

Es referia sens dubte a la vicaria de Gratallops, atesa la proximitat d'aquella vila. *Recana.* 1846 hi anota set terratinents de Gratallops. Una de les hisendes, de Martí Guiu, confronta amb el camí del Riu. Jaume Sabaté, a *Gratallops*, diu que en aquell terme és una partida de poca extensió; la troba citada en un document de 1641, amb vinya.

Vicentó

«ni el urbano de Porrera José Borrás (Visentó)» (*Crònica*, p. 201, any 1834); «José Borrás (a) Visentó. En Falset» (*Crònica*, muertes de infortunio, p. 305, anys 1834 a 1840).

Havia estat el nom d'una casa d'Alforja.

Vidal¹

V. **Esquerrera del V.*

Vidal²

[vi'daɫ]

El cognom persisteix a la vila. El primer prenom observat ha estat *Antoni*, antiborbònic (*Història*, 12.4.1714). Hem vist «Ambrosius Vidal magister domorum» per testimoni d'una escriptura de Prot. 1751*b*, f. 12*v*, 3.12.1751, i en altres folis. Ambròs Vidal, pare i fill, mestres de cases (Prot. 1754, f. 64, 4.1.1755). *Ambròs* figurava a la part mitjana dels contribuents (*Reparto* 1786). Els documents aporten els prenomes *Josep* (Pascó, any 1795), *Joan* (Pascó, 25.12.1799), *Pere* (*Recana*. 1846), *Narcís* (*Llibre XIX*, p. 95, any 1851) i *Baptista* (*Crònica*, p. 279, any 1859). *Amill*. 1818 anota el cognom vuit vegades, sis homes i dues dones. *Amill*. 1945*a* anota tres homes d'aquest llinatge. S'han vist els renoms *Ambrosi*, *Josep de la Granadella* i *Paleta*. Entre els oficis, hi ha mestre de cases. I músic entre les dedicacions. L'any 1755 el mestre de cases Josep Vidal va rebre del Comú de la vila el restabliment d'una terra del Mas d'en Caçador. El mateix cognom és anotat a *Cornudella* el 1304; a *Porrera*, en aquella mateixa època; a *Alforja*, des de 1337; a *Poboleda*, des de 1435; a *Pradell*, el 1595, i a *Gratallops*, l'any 1678.

Vidal i Barraquer, l'avinguda de

[ɫaviŋ'guðɐ ðe vi'daɫ i βara'ke]

Retolació recent del carrer de la Carretera. En homenatge al cardenal de la diòcesi tarraconense, Francesc Vidal i Barraquer (Cambrils, 1868 - Friburg, Suïssa, 1943), arquebisbe de Tarragona des de 1919, que va ser rebutjat pel franquisme per no haver-se adherit al manifest dels bisbes espanyols a favor de l'aixecament militar de 1936, contra la II República espanyola.

VidalaV. *Coma V*.**Vidiella**«Carlos Vidiella» [al carrer del Castell] (*Amill*. 1818).

A *Gratallops* un *Vidiella* és anotat l'any 1566. A *Alforja*, des de 1597. A *Porrera*, el 1777.

Vila¹V. **Cap de la V.*, **Casa de la V.*, **Sòl de la V.***Vila²**

«el vicario de Porrera, notario de la misma, llamado Jayme Vila» (*Crònica*, p. 310, any 1334).

Devia ser foraster.

Vila, la bassa de la

«van comansa á treballá a la Basa y sequia de la Vila» (*Llibreta* XIX, 2.8.1853);
«Reparto de las aguas de la Basa de la Vila [...] fet per lo prior de Cartuixa en 1740» (*Crònica*, p. 317).

Vila, el davant de la

«Lo any 1840 vam comensá aixartigá lo devant de la vila» (*Llibreta* XIX).

Vila, el molí de la

«la construcció del molí [...] del Montlleó el 1794, quan fins aquell moment sols hi havia el del Gaiget, que deuria ser el de la vila» (*Priorat*, p. 96).

Trobem diversos noms de molins fariners, que en podria ser un de sol. Per ordre cronològic, segons que els hem vistos documentats, són els següents: *de Porrera* (1628), *del Comú* (1669), *de l'Amorós* (1765), *d'en Gaiget* (1766), *de Montlleó* i *de la Vila* (1794) i *del Vallès* (1865). El de *Ca l'Esquerrer* no és documentat.

Vila, la séquia de la

«van comansa á treballá a la Basa y sequia de la Vila» (*Llibreta* XIX, 2.8.1853).

Vilalta

«Juan Vilalta» (*Amill*. 1818, a Extra^{ts}).

Consta a *Amill*. 1945b entre els no propietaris. A *Gratallops* el cognom és documentat des de 1627. A *Cornudella*, des de 1764. A *Torroja*, el 1827.

Vilanova, de

«Joan Peyri dit de Vilanova» i «Joan Acens dit lo Baro o de Vilanova» (*Capb*. 1669, f. 30 i 132).

El renom més aviat devia voler dir que l'afectat procedia d'una de les dues poblacions que es diuen així: *d'Escornalbou* i *de Prades*. Tenir el domicili en aquell carrer també podia haver generat el sobrenom, però no es podrà afirmar fins que se sàpiga del cert que el carrer ja existia l'any 1669.

Vilanova, el carrer de

[tə ka're ðe βita'noβe]

Potser el nom es referia a l'expansió de la vila cap a ponent, encara que en cap cas no hàgim vist que *Vilanova* hagi anat escrit en dues paraules i precedit d'article: *de la Vila Nova*. És a la banda de ponent del poble, va en una direcció oest, des del carrer de la Pescateria fins al carrer de la Font de Dalt, amb el qual enllaça

després de girar en angle recte cap al sud. Segons *Amill. 1818*, hi residien deu contribuents. *Reg. Fisc. 1921*, f. 359-371, hi anota tretze cases, alguna de les quals confronta amb Cardessales, els Olivers, el carrer de la Font de Dalt i els afores.

«de la calle de Vilanueva» (Prot. 1751*b*, 11.2.1753); «de la calle de la Vilanueva» (Prot. 1751*b*, f. 110*v*); «Joseph Peyri del carrer de Vilanova» (*Capb. 1774*, f. 63); «Mullé de Joseph Amorós del carré de Vilanova» (*Crònica*, p. 71, any 1804); «que componen las calles de Villanueva» (*Crònica*, p. 65).

Vilella

«Antoni Vilella» (*Fog. 1553*); «Jayme Bilella y Pedrol» (*Correspon. 17.8.1871*, des d'Alforja, el recaptador regent li reclama un pagament).

Torroja anota aquest cognom el 1319; *Cornudella*, el 1378; *Poboleda*, des de 1428; *Gratallops*, des del fogatge de 1496; *Pradell*, el 1587, i *Alforja*, des de 1744.

vinya

V. **Esperança Llorenç*, **Jaume Porrera*, **Llorenç Guimet*, **Rector*.

Vinya, la

«seps que se han de ampaltá a la [...] Viña» (*Llibreta xix*, 5.5.1840).

Vinya d'en Llopis, el tosalet del Cap de la

«y travessant lo barranch dit de la Sentiu [...] mirant tot dret al tosalet dit del cap de la vinya den Llopis de Porrera» (*Fitament 1628*).

Aquesta fita es va posar «per major claricia de dita divissio y aont arriben los termens de les dites viles de Porrera y Falcet». Entre la fita posada als Horts Vells i aquesta d'ara, en van posar una altra en un punt sense nom, després del barranc de la Sentiu, «en un tosalet distant de la prop dita fita unes quatre centes passes [...] mirant tot dret al tosalet dit del cap de la Vinya d'en Llopis».

Vinya Vella

«Mas den Ferran» [afegit en llapis «Bosch y Vinya Vella»] (*Amill. 1945b*, finca núm. 298).

Vinyes

[¹vijes]

El llinatge persisteix al poble, ortografiat *Viñas* i *Viñes*. Segons *Reparto 1786*, Joan Viñes figura a la part modesta dels contribuents, amb només una mica de garriga, pasturatge i dos jornals de roca. *Amill. 1945a* inscriu *Viñes* un sol cop. El cognom *Vinyes* és a *Torroja* l'any 1603; és abundant a *Cornudella* des de 1607 i

consta a *Gratallops* ja el 1634. A *Alforja*, *Vinyes* des de 1727. A *Poboleda*, *Viñas* per renom el 1860.

«Joan Viñas» (*Reparto* 1782, p. 5, núm. 19); «Jaýme Viñes» i «Joan Viñes» [al carrer de Vilanova i al de l'Abeurador, respectivament] (*Amill.* 1818); «Jph. Viñas» (*Recana.* 1846); «Antonio Viñas Vaque» (*Reg. Fisc.* 1921, f. 3).

Vinyes, cal [ˈkaɫ ˈvipes]

A l'Encastell. I també a la Barceloneta.

Vinyeta, la [ˈla viˈɲetə]

Un petit sector del final del carrer de Sant Antoni, al peu del pujol on hi ha l'ermita.

«un pati [...] situat prop y fora de la pnt. vila y paratge dita la Vinyeta [...] per detras ab un carrer y per davant ab lo carrer» (Pascó, 20.7.1804).

Vinyetes

V. **Tite V.*

Virgili

«la sorteta del muy reverendo padre Virgili» (*Crònica*, p. 73).

No es pot afirmar que fos de Porrera.

viuda

V. **Assens.*

Viuda Isern, casa de la

«á la casa de la viuda Ysern» (*Crònica*, p. 64).

Devia ser *ca la Viuda Isern*, en llenguatge comú.

V. t. *Isern.*

Viudes

V. **Garranxa de les V., Solana de les V.*

Viudes, de les

«El 29 Setiembre de 1832 [...] capturaron en esta [...] a Antonio Figuerola (a) de las Viudas, [...] todos de Porrera» (*Lliure poble*, p. 67, any 1832); «y Juan Figuerola (a) las Viudes» (*Llibreta* XIX, 30.9.1868).

Viudes, ca les

[ˈka ʎez ˈviwðes]

Al carrer del Centre, enfront del carrer de l'Escola. És un casal d'unes dimensions considerables. Es diu que n'arrenca un túnel que va per sota d'altres cases i puja fins a l'ermita. Hi viu Josep Vaquer Aduard (a) «*Pepito*», que hi conserva objectes antics del poble. Un dels nostres comunicants recorda haver sentit dir que havia estat *cal Bernat*, cosa que pot confirmar el document que aportem.

«Figuerola de las Viudas, antes Bernat» (*Crònica*, fechas que marcan los portales de algunas casas, p. 78, any 1770).

Viudes, la solana de les

[ʎa soˈʎane ðe ʎez ˈviwðes]

És un extrem de les Solanes, a prop del mas del Pío. El 15 de juliol de 1893 una comissió de personalitats, amb el marquès de Montoliu al capdavant, van anar en aquesta Solana d'Antoni Figuerola, hi va practicar experiments «i pogueren apreciar la importància de la clapa filloxerada» (Josep Iglésies, *La crisi agrària de 1879/1900*, p. 194).

Voltes

«Maria Voltes» [al carrer de Dalt] (*Amill*. 1818).

L'any 1319 el cognom consta a *Torroja*; el 1496, a *Cornudella*, i al segle xvii, tant a *Gratallops* com a *Poboleda*.

Voltes, les

«y lo guarda termes que era lo Juan las Voltas» (*Llibreta* xix, 16 o 17.?.1856).

Xafat, cal

[ˈkaʎ tʃaˈfat]

Una casa del carrer de la Font de Baix.

Xeco

«José Doménec (Checo)» (*Crònica*, p. 215); «lo Joseph Domenech (a) Checo» i «Pere Boque Checo» (*Llibreta* xix, 30.9.1868 i 15.1.1870).

Forma hipocorística de *Francesc*.

Xela, ca la

[ˈka ʎa ˈtʃeʎe]

Al carrer de la Font de Dalt.

Xica de la Mitgera, la

«mori Fran^{ca} Muntané (a) la Chica de la Mitjera» (*Llibreta* xix, 29.12.1854).

Xiules

V. *Canyes X*.

Xivitxa

«Contra [...] Francisco Ardevol (a) Chibicha [...] se instruyó causa criminal» (*Lliure poble*, p. 65, gener 1828); «Francisco Ardévol y Giol (a) Chivicha. En la fac[c]ión» (*Crònica*, p. 305, anys 1834 a 1840).

Potser és nom d'ocell?

Zacarias, cal

[ˈkaɫ sakaˈries]

Una casa del carrer de la Font de Baix.

Apèndixs

I. PARTIDES DE TERRA

Abres, Argeles, *Artigues del Frare, *Aubac, Aubac de la Plana, *Aubada, Aubaga², *Aubagues, Aubaguets, Bassella, *Borgetes, Bosc, Bosc de les Toloses, *Bosquet, Botjaret, *Camades, *Camí de Porrera, *Camí de Reus, *Camp del (o d'en) Boix, Canyera, Canyes Xiules, *Cap d'en Corrala, Cap del Mas, Cap del Miralles, *Cardassar, Cassanella, *Castell², Coll d'en Cugat, *Coll de les Marrades, Collet de la Sentiu, Colomer, *Coma d'en Figuerola, *Coma d'en Llopis, Coma d'en Lluís, *Coma d'en Nomdedeu, Coma d'en Pere, Coma d'en Romeu, Coma de l'Hort, *Coma de Pere Aguiló, Coma Vidala, Comes, *Comes del Cap del Mas, Cometa, Coranya, Corberes, Costa, *Domenges, *Domenges d'Amunt, *Domenges d'Avall, *Era del Castell, *Era dels Domènecs, Eres, *Eres dels Domenges, Escomelles, Esplanetes, *Estrampa, Falgueres, *Ferreterers, Final¹, Fonollars, *Font d'en Janer, Foreses, Garranxa¹, *Garranxes Altes, *Garranxes Baixes, Garrofer, *Godofré, *Gra de Mill, Guimeteta, Horta, *Horta d'Amunt, *Horta d'Avall, *Horta Major, *Hortils, *Horts, Llemenosa, Llorer, *Mallol, Mallola, *Martorella, *Mas³, Mas d'en Caçador, Mas d'en Claret, *Mas d'en Clement, Mas d'en Cubells, Mas d'en Ferran, Mas d'en Ferrer, Mas d'en Gregori, Mas d'en Llorenç, *Mas d'en Muntaner, *Mas d'en Noguer, Mas d'en Peirí, Mas d'en Perí, Mas d'en Porta, *Mas d'en Serra, *Mas d'en Simó, Mas d'en Vall, *Mas de l'Estrampa, *Mas de la Giola, *Mas de Noguers, Mas de la Rosa, *Mas Pereroles, *Masos del Riu de Porrera, Molí¹, *Molí d'en Gaget, Morlanda, Pansal, *Parada, Peixera, Perer, Pereroles, *Plana¹, *Plana de la Font, *Plana del Mas d'en Ferrer, Planàs, *Planelles, *Planes Cornadores, Planetes, *Planillas, Planots, *Plans, Plans d'en Saura, *Quarterades, Quints, Raureda, *Raval, *Riu¹, *Riu de Porrera, *Riuavall, Rocals, Rodeda, Sant Miquel, Sentiu, *Sitjar, *Solà, *Solana, Solana de Riuamunt, Sola-

nes¹, *Solanes de Riuavall, *Solans de Pradell, *Solans del Planàs, Sort, Terracuelles, Tintibés, Tolosa, *Torrent, *Torrent d'en Baró, *Torrent de Pradell, *Torrent de la Sentiu, *Torrent Dellà, Tossals, *Tros d'en Jaume, *Tros del Tet, Trossets, *Vicaria, *Vinya, *Vinya Vella, Vinyeta.

II. LLOCS D'ANOMENADA

Ajuntament, *Andador, Aubaga¹, *Baboix, Balma, *el forn de Calç, *Calvari, Canal, Canalís, *Capçades, *Carnisseria, *Carnisseries, Casino, Castell¹, *Coll d'en Peret, col·legis, consultori, Cooperativa, Cortiella, Creueta, Dos Camins, Empenyo, Encastell, Estació, Fàbrica, Filadors, Fondos, *Forques, Hospitalillo, Manyanes, Matadero, Molló, Olivers, Pantanet, Perxe, *Pescateria, Pont, Ràpita, Salt, ermita de Sant Antoni, Sindicat, Sort, Tossal.

III. COGNOMS

Abelló, *Adet, Aduart, *Aguiló, *Alarma, *Alcàsser, *Alexandri, *Àlvarez, *Alzina, *Amades, Amorós, *Andreu, *Anglada, Anguera, Antolín, *Antoni, *Aragonès, *Arbonès, Ardèvol, *Argany, *Armengol, *Arnau, *Ascó, Assens, Aulèstia, *Aumet, *Avellà, *Baldric, *Ballester, *Barberà, Bargalló, *Baró, *Batelles, *Baxcone, *Bellver, *Beltran, Benet, *Bernat, *Bertran, *Besora, *Bessó, *Bidó, *Blai, *Boló, *Bonet, *Boquer, Boronat, Borràs, *Bosc, *Bou, *Bover, *Bru, Cabrer, *Calvo, *Camafort, *Carreres, *Casals, *Castells, *Cavaller, *Cerdà, *Civit, *Claveguera, *Coll, *Comte, *Cornador, *Cortila, *Criveller, Crusat, *Cua, *Cuaso, *Cubells, *Dabella, *Dadet, *Daguer, *Dalmau, *Delforn, *Dolcet, Domènec, *Domingo, *Elies, *Escoda, Estivill, Estrada, Fabregat, Fernández, *Ferran, *Ferrando, Ferrer, *Figueres, Figuerola, *Figuerona, *Fiol, *Fonollosa, *Font, *Forner, *Fraginet, Franquet, *Gaià, *Galtés, Garcés, *Gascó, *Gener, *Gil, Giol, *Gomis, Grau, *Grifoll, *Guardiola, *Guasc, *Guerau, *Hernàndez, *Hugo, *Huguet, *Inglada, Isern, *Joanpere, *Jordana, *Jordi, *Juaso, Juncosa, *Just, *Llaberia, *Llauders, *Llopis, *Llorenç, *Llort, *Loxic, Macip, *Maia, *Maimó, *Mallafre, *Mallenga, *Managuerra, *Manyà, Marco, *Marimon, *Mariner, Martí, *Martínez, *Martorell, *Mas, *Mercer, *Mestre, Mestres, *Mir, Miralles, *Miró, *Monsó, *Montlleó, *Mont-real, *Mora, *Moreno, *Moster, Muntaner, *Munter, Nebot, *Noedes, *Noguer, Noguers, *Nolla, *Obert, *Obrer, Oliver, *Ortoneda, *Osó, *Otran, *Pagès, Pallejà, *Pàmies, *Papió, Pascó, *Pedrol, Peirí, *Pellissa, Pellisser, *Pere, *Perebelló, *Perers, *Perpinyà, *Pinyol, *Piquer, Pons, *Porqueres, *Porta, *Prat, Prats, *Praxinet, *Prunera, *Puig, Pujol, Rabascall, *Ramos, *Reverter, *Ripoll, *Rius, Roca, *Rocamora, *Sabater, *Sales, *Saloni, *Saludes, *Salzenc, *Sanaüja, *Sans, Santcliment, *Secall, *Sedó, Segarra, *Sentís, *Serra,

*Serrano, *Serrat, Serres, Simó, Siurana, *Sobrepera, *Soler, *Suquer, *Tàpia, Tena, *Tenes, *Torner, *Tost, *Trilles, *Tugo, *Valentí, Vall, *Vallès, Vallverdú, Vaquer, Ventura, *Vernet, *Verni, *Vernis, Vidal, *Vidiella, *Vila, *Vilalta, *Vilella, Vinyes, *Virgili, *Voltes.

IV. RENOMS

a) Exclosos els que han passat a formar part d'un conjunt nominatiu

*Agustí Carles, *Alzineta, *Ambrosi, Ambròsia, Andreu de Cabassers, *Aniceto, *de l'Anton Batista, *Arcís, *Bajoca, *del Balcó, *del Barranquet, *Barretes, *Basilía, *Batistet, *Batlle, *Beleta, *Bord, *Boteret, *Caga-ràbies, *Cagó, *Cap de la Vila, *Cap del Carrer, Capblanc, de la Capçanera, *del Capdamunt del Carrer Major, de la Carrerada, Casiner, *Catarín, *Ciego, *els de la Coia, *Colga, *Corraló, *Curandero, *Dolcet, *Esquella, *Estudiant, *Falsetà, *Ferreret, *Figuerà, *Flanxo, *del Forn, *del Francesc, *Francesc del Pou, *Francisquet, Fraret, *del Gabriel, *de la Garranxa, *Garranxer, *Gendret, *de la Granadella, *del Gregori, *del Guerra, *Hereu Porrerà, *Hereu Pubill, *Hereu Rabascall, *de l'Hereuet, Joanet Baró, *Josep de l'Estanc, *León, *Lleón, *Llos, *Macareno, *de la Magdalena del Frare, *Malapedra, *Mantega, Marco, Marieta del Po, *Marieta Rosa, *Marxant, *del Mas, *del Mas de la Rosa, *Miquel del Mas, Mònic, *Mosso, *Narcís, Noguerets, *de l'Olla, Palero, *Paleta, *Pansit, *Pasqualet, *Patge, *Pendra, *del Pedró, *Peoni, *Pep, *Pep del Pau, Peretferrer, *de la Plaça, *de la Placeta, *Plácito, *Po de la Plaça, *Po de la Plaça de Ca l'Àngela, *Po de la Tecla, *Pòlit del Macià, *Ponet, *del Portal, *Pues, *Quico Baró, *Quico Pellisser, *del Raval, *Remolins, *del Riumolins, Roc, Roget, Roig, Roquet, *Rosalia, *de la Sabateta, *Santeta, *Sebeta, *Semet, *Senyor Jaume, *Sequet, *Simonet, *Sivina, *Solereta, *Solter, *Sord, *Tartamut, *Teresa de la Garranxa, *Tite Vinyetes, *del Toni, *Toni València, Tragabales, *València, *Vell, *Verniolet, *Vesquet, *Vicentó, *de Vilanova, *les Voltes, *Xica de la Mitgera, *Xivitxa.

b) Els que formen part d'un conjunt nominatiu, exclosos els que participen de noms de casa

Bleda, *Botifarra, Bugadera, Butxaques, *Chico, Giola, Gitano, Manescal, *Manyana, *Marco de Cortiella, *Peronet, *Piquera, Quico de la Rossa, Ramonet, *Seques.

V. NOMS DE VIES PÚBLIQUES QUE HAN EXPERIMENTAT MODIFICACIONS

<i>Tradicional</i>	<i>La influència política</i>	<i>Els últims temps</i>
Abeurador, c. de l'	—	Pescateria, c. de la
Baix de la Font, c. de	José Antonio, c. de	Prat de la Riba, c. de
Bernat, c. del	—	Centre, c. del
Cardassars, c. de	—	Cardessales, c. de / Aubac, c. de l'
Carnisseria, c. de la	—	?
Carretera, c. de la	—	Vidal i Barraquer, av. de
Carretera, pl. de la	República, pl. de la Generalísimo Franco, pl. del Mártires, pl. dels potser Isabel Segona, pl. d' potser Reial, pl.	Catalunya, pl. de
Comerç, c. del	—	Vidal i Barraquer, av. de
Constància, pl. de	—	Cayalunya, pl. de
Forn, c. del	—	Mestre Llurba, c. de
?	Francesc Macià, c. de	?
Frares, c. dels	—	Perxe, c. del?
León, c. del	—	Major, c. (en part)
Nou, c.	—	Rosend Giol, c. de
Nou, c.	—	Font de Baix, c. de la
Passeig, c. del	—	Perxe, c. del
Perxe, c. del	Fermín Galán, c. de Catorce de Enero, c. del	Onze de Setembre, c. de l'
Pescateria, c. de la	—	Peixateria, c. de la
Portal, c. del	Calvo Sotelo, c. de	Pau Casals, c. de
Vilanova, c. de	—	Miquel Martí Pol, c. de (en part)

VI. POBLACIONS VEÏNES

Alforja, Arbolí, Cornudella de Montsant, Falset, Gratallops, Morera de Montsant, Poboleda, Pradell, Torroja.

VII. FITAMENT 1628

D'aquest document, prescindim de fragments protocol·laris, en llatí, i aportem la part dedicada a explicar quins eren els punts en els quals el terme de Porrera afrontava amb els altres. Regularitzem les lletres majúscules i minúscules inicials, i hi introduïm puntuació.

A Bartholome Toda, Bayle general del Condado de Prades, Cornudella,

Los frailes de la Cartuxa de Scaladei me han representado que los mojones y fitas que dividen el terminal y padrones de este condado con los lugares del Priorato estan ruidas y que para evitar maiores inconvenientes es necessario boluerlas á renovar yo doy orden al d^{or} Gaspar Torrellas Governador de las Baronias de Arbeka y a Antonio Tolrra que suba a esse estado y juntamente con vos asista a la renovacion de los mojones, hareis que cada villa nombre personas que por su parte y por interes que les toca a cada huna de que no se haga perjuyzio alguno a sus terminos vayan con Torrella vo[taca] y el thesorero a este [taca] y otros [taca] que se pongan donde es justo para que decidan los terminos y en particular atendereis a que el de Cornudella sea amojonado conforme las fitas que oy parecen segun las sentencias profferidas sobre esto no quitando al monasterio ni a essas villas nada de lo que les tocaren, y me avisareis de como se huviese hecho al margen desta.

Dios os g^e. Barcelona 8 de febrero 1628,
el duque de Segorbe y de Cardona.

A Antonio Tolrra thesorero del Condado de Prades,

Luego que recibais esta os conferireis a Cornudella donde estara ya el d^{or} Torrella, Governador de las Baronias de Arbeka, a quien he ordenado que juntamente con vos[otros] y el bayle general, aviendo hecho que cada huna de las villas nombre personas por lo que les toca y asistiendo los frailes cartuxos por su interes, descurrais por el terminal al que divide esse condado de el Priorato y se rehediffiquen y hagan de nuevo los mojones y fitas, procurando estar muy attento a que no se haga perjuizio a nadie sino que pues es negocio de tanta importancia cada huno quede conservado en lo que le toca; confio de vuestro cuydado que ayudareis a que se disponga bien; al margen de esta podreis responderme.

Dios os g^e. Barcelona 9 de febrero 1628.
el duque de Sogorbe y de Cardona.

Al doctor [taca] Torrella, Governadory assessor de las Baronias de Arbeka,

El prior y convento de Scaladei, desea que se fite la montanya y termino de Monsant donde se divide la jurisdiction con las Baronias de Entensa, en que he venido, supuesto que ya teneis la obra entre marios, aviendose empeçado en el Condado de Pradas, y assi proseguireis el fitamiento con asistencia del mismo bayle general mio Bartholome Toda, y Antonio Tolrra, thesorero, renovando los mojones que estuvieren caidos y siguiendo el terminal, atendiendo a no causarme algun perjuyzio ni que a los frayles se les defraude lo que justamente les tocare. Receviranse los autos aviendose citado las partes interessadas. Y me embiareis testimonio autentico de como se huviere hecho. Respondiendome al margen de esta.

Dios os g^e. Ba^{na} 20 de Março 1628.
Yo sere presto ay, en el interin empeçad esto.
el duque de Sogorbe y de Cardona.

Pro parte vero dicti admodum R^{di} Patrus Prioris et Patrum dicti Monasterij et conventus Scalæ Dei. Creatus et deputatus fuit ad modum R^{di} Pater Don Andreas Periz Monachus et Conrrerius dicti Monasterij, qui vt Procurator Syndicus et actor eiusdem Monasterij et Conventus de[taca] Potestate plene constat Instrumento Recepto [taca] testificato apud me Baltazarem Falcones nottarium publicum Tarraconæ et negotiatum

dicti Monasterij scribam alter cumque ex nottarijs presentis Instrumentum Recien. Inferum die decima nona presentis mensis marty ac currentus anni Millessimi sexentessimi octavi in eodem fitamento asistat una cum admodum R^{do} Patre don Petro Joanne Guerau dicti Monasterij et Conventus monacho a dicto admodum R^{dp} Patre ordinem et commissionem habente. Qua propter dicte partes nominibus respective predictis volentes pactata operis per effectum ad implere et commissiones eisdem attributas debite executioni demandare. Pro tanto adveniente die assignato lune vigesimo mense marty, anno anatt. domini millessimo sexentessimo vigesimo octavo intitulado presentibus et in his vocatis rogatis et requisitis nobis Baltazare Falconer publico Tarracone ac per totam terram et dictionem S. C. et Regia Mahestatis dominum Regis auctoritatibus apostolica et Regia nottario et Regiæ curie Tarraconæ et negociorum dicti monasterij scriba, ac Petro Joanne Masdeu publico ville Pratarum ac per totam terram sive Magestatus nottario et scribania communis et negotiorum totius Commitatis Pratarum scriba simul stipulantibus Inter essentibus recipientibus et attestantibus ac insolidum claudentibus infrascriptis et presentibus etiam. honorabilibus Michaelle Benages agricola ville nove de Scornalbou, Josepho Capons paratore ville de Ciutadilla, Josepho Llima fabro lignario villæ de Arbeca ac Joanne Ferrer Portario Regio civitatis Tarraconæ protestibus ad ista vocatis rogatis et specialiter assumptis, existentes personaliter dicte et supranominate partes nominibus respective predictis. In capite Montis de la Curulla del Bosch vulgo dit del Archebisbe, In quo quidem loco dicte partes in nomine domini Principium dicti fitamenti dare decreverunt in hunc qui sequitur modum.

(el contacte amb Cornudella)

Hoc est que los dits Illustre Gaspar Torrella, en quiscun dret doctor de la vila de Cardona Governador y assessor general de les Baronies de Arbeca Juneda y Oriola, y los Mag^{hs} Barthomeu Toda, de la vila de Cornudella balle general del comptat de Prades; y Antoni Tolrra de la vila de Ulldemolins, thesoror general de dit comptat, creats y deputats per lo Ex^m Sr Duch de Cardona y Sogorb compte de les mont[anyes] y vila de Prades, en nom y veu de dit ex^m S^r e lo dit molt R^{nt} Pare don Andreu Periz, monjo sindich y procurador del dit Monastir de Scaladei en nom de aquell, ab asistencia del dit molt R^{nt} Pare don Pere Juan Guerau, monjo del dit monastir, constituits personalment a effecte de mollonar fitar y dividir lo Priorat de Scaladei del comptat de Prades, y altres termens y jurisdictions en aquell confrontants, en lo cap de la montanya dita la curulla del Bosch vulgarment dit del Archebisbe. Per lo qual effecte, per confinar en dit lloch los termens de les viles y llochs de Cornudella, Arboli, Alforge y Porrera, foren cerciorades y avisades les universitats de dites viles y llochs per a que asistisen per lo interes de cada hun a veurer renovar lo mollo en dita Curulla atrobat y posar fites de nou a ont convingues. Les quals universitats convocades feren electio y nominacio en prohomens de les persones. Ço es la vila de Cornudella dels honorables Miquel Vidal, pages, vuy jurat en cap de dita vila, y Pere Mas, pages de aquella, y per lo lloch de Arboli asisti lo sobre dit balle general del comptat. Y per lo interes que toca a la jurisdiccion del s^r Archebisbe de Tarragona asisti lo honorable Jaume Pons, balle de dita vila de Alforge; per la vila de Alforge, lo honorable Andreu Menalt, per avuy jurat en orde segon de la universitat de aquella. Y per la vila de Porrera, los honorables Pere Cerda y Matia Saloni. Les quals parts y prohomens tots junts aixi personalment constituits, en lo dit lloch de **la curulla del Bosch dit del Archebisbe** veren y atrobaren en lloch de mollo

un munt de pedres movedises debaix de les quals hi avia pedres ficades ab argamassa en redo, que clarament se veyá esser lloch de mollo y així, en presencia y consentiment de tots los sobre anomenats en dit lloch interessants, procehint legitima deslberacio entre ells feta, fonch manat al honorable Joan Franquet, mestre de casses habitant en la vila de Garcia, bisbat de Tortosa, per lo dit effecte per dites parts elegit y deputat, llevas dites pedres movedises y les ficades ab argamassa y que cavas y fes fonament de nou en dit lloch; y que en aquell fes y fabricas altre mollo. Lo qual encontinent posant en executio dit mandato, ab ajuda de altres persones, lleva dites pedres y cava dit fonament y posant en aquell vidre, carbo y cagaferro, feu y fabrica en dit lloch un mollo nou de pedra y argamassa en lo qual foren posades ço es en lo mig de aquelles pedres y en aquellas sculpides armes differentes, ço es a la part de Tremuntana, mirant al comptat de Prades, uns carts, que son les armes de dit ex^m s^r duch de Cardona, y a la part de Ponent, mirant al Priorat de Scaladei, una escala ab una creu en lo cap, que son les armes propries de dit Monastir, y a la part de solhixent, mirant a la vila del forge, un castell, que son les armes de dita vila. Y posades dites tres pedres fonch acabat y perfeccionat lo dit mollo de Pedra, guix y argamassa, de altaria de deu palms, poc mes o manco, lo qual mollo de consentiment de totes les parts resta assentat per fita y divissio de dits Priorat, comptat, senorias y termens.

Mes dit dia, mes y any, volent continuar les dites parts y prohomens de les viles de Cornudella y Porrera dit fitament anant debes sol ponent y baixant de dita Curulla a ont restaren los prohomens de les viles de Alforge y Arbolí per acabar de afrontar allí sos termens y sols continuar la divissio y fitament dels termens de Cornudella, comptat de Prades, y Porrera de Scaladei tota serra avall, y arribant en la serra debes **los fondos del Mas antigament dit de na Piquera** sempre aygua vesant a dos parts. Restant a la part de migjorn lo dit terme de Porrera y a la part de tremuntana lo de Cornudella; y allí en dita serra manaren dites parts, en presentia y asistencia de dits prohomens, al dit mestre Joan Franquet posas una fita ab ses filloles, la qual tingues correspondencia al prop designat mollo possat en dita Curulla seguint les voltes y revoltres [*sic*] de dita serra. E lo dit mestre Franquet encontinent, obtenperant a dit mandato, possa dita fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya dexant en lo fonament de aquella vidre, carbo y cagaferro.

E mes avant dit die, mes y any, continuant dites parts y prohomens dit fitament, baixant tota serra avall enves sol ponent arribaren **al tosal gros** en vista del mas de na Piquera, sempre aygua vesant a dos parts, y allí manaren a dit mestre Franquet les dites parts, en presentia de dits prohomens, per millor divissio de dit fitament, possas una altra fita ab ses filloles, que tingues correspondencia a la prop possada fita seguint les voltes y Revoltes de dita serra, e lo dit mestre Joan Franquet possa dita fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya dexant en lo fonament de aquella vidre, carbo y cagaferro.

E mes dit die, mes y any, les dites parts [taca] homens inseguint dit fitament, baixant tota serra avall enves sol ponent, arribaren a un tosal **dit de la Coma d'en Figueres**, en la partida de la Garrancha, sempre aygua vesant a dos parts, y en la summitat de dit tosal, per a millor divissio de dit fitament, fonch determinat per dites parts y prohomens que dit mestre Joan Franquet possas altra fita la qual tingues correspondencia a la prop designada fita possada en lo coll Gros, seguint les voltes y revoltes de dita serra, e aquell encontinent, obtenperant a dit mandato, la possa y assenta de pedra de la mateixa montanya ab vidre, carbo y cagaferro en lo fonament de aquella.

E així mateix dit dia, mes y any, proseguint dit fitament, les dites parts y prohomens, anant sempre enves sol ponent per la summitat de dita serra, ayguavesant a dos parts, a la

que foren **en dret lo mas de la Garrancha**, manaren dites parts, de consentiment de dits prohomens, al dit mestre Franquet de possar una fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya, per a millor designacio de dit fitament, que tingues correspondencia a la prop posada fita en lo tossal dit de la coma d'en Figueres, sempre seguint les voltes y revoltes de dita serra, lo qual obeint a dit mandato la dextra possada ab vidre, carbo y cagaferro en son fonament.

E mes dit die, mes y any, les dites parts y prohomens, continuant dit fitament, y anant sempre per la summitat de dita serra en ves sol ponent, aygua vesant a dos parts, arribaren **al tossal dit de la Coma del Hort** per la part del Priorat y per la part del comptat de la Espigola en vista de la coma Tornera, y en la sumitat de dit tossal manaren dites parts, de consentiment de dits prohomens, a dit mestre Joan Franquet possar una fita ab ses filloles que tingues correspondencia a la prop designada y possada fita devant lo mas de la Garrancha, seguint sempre les voltes y revoltes de dita serra, e lo dit mestre Franquet encontinent possa dita fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya, desant en lo fonament de aquella vidre, carbo y cagaferro.

Mes avant de dit die, mes y any, continuant dites parts y prohomens la dita divissio y fitament, anant sempre en ves sol ponent y continuant la dita serra, ayguavesant a dos parts, arribaren al tossal dit de la part del Priorat **lo tossal dels Plans** y de la part del comptat la Comatornera, y en la sumitat de dit tossal, per millor declaracio de dit fitament, de consentiment y voluntat de dit prohomens, manaren dites parts a dit mestre Joan Franquet possas una fita ab ses filloles que tingues correspondencia a la prop designada y possada en lo tossal del cap de la Coma del Hort, seguint sempre les voltes y revoltes de la dita serra, e lo dit mestre Franquet possa en executio lo dit mandato si y conforme y c. li mana, possant dita fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya, dexant en lo fonament de aquella vidre, carbo y cagaferro.

E aixi mateix dit die, mes y any, les dites parts y prohomens volent y anant continuant dit fitament debes solponent per la summitat de dita serra tot, aygua vesant a dos parts, a la que foren a un tossal nomenat per la part del Priorat **lo cap de la Solana del Mas d'en Peyri** y a la part del comptat lo cap dels hubachs del mas de la Coma Tornera, y alli, de consentiment y voluntat de dits prohomens, manaren dites parts y prohomens a dit mestre Joan Franquet possas y plantas una fita ab ses filloles de Pedra de la mateixa montanya, la qual tingues correspondencia a la prop designada y possada fita al tossal dels Plans, seguint sempre les voltes y revoltes de la dita serra. E lo dit mestre Franquet encontinent, obtemperant a dit manament, possa la dita fita ab ses filloles de Pedra de la mateixa montanya, si y conforme se li mana.

E aixi mateix dit die, mes y any, les dites parts y prohomens, inseguint dit fitament de tosalet en tosalet, tot ayguavesant a dos parts, anant sempre en ves sol ponent, arribaren a un tosalet dit per la part del Priorat **lo cap de la Solana de Jaume Domenech**, y de la part del comptat lo cap dels hubachs del Mas d'en Vinya, y alli en dit lloch les dites parts, en presencia y asistencia de dits prohomens, manaren a dit mestre Joan Franquet, per a millor divissio y claricia de dit fitament, possar una fita ab ses filloles que tingues correspondencia a la prop possada fita en lo cap de la Solana del Mas d'en Peyri. Seguint sempre les voltes y Revoltes de dits tossals y serres, y una contra fita que denotas per aont se avia de continuar dit fitament tirant dreta via al **coll dit vulgarment d'en Godoffre eo de les Marrades**, lo qual, obeint a dit mandato, possa ditas fita y contra fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya dexant en lo fonament de aquelles vidre, carbo y cagaferro. Postmo-

dem autem die vigesima prima dicti mensis Marty anni presentis et currentis millessimi sexentessimi vigessimi octavi. In nostrorum dictorum nottariorum simul stipulantium et in solidum claudentium pro ut supra dictum extitit et testum supranominatorum presentia. Volent[taca] dictes partes nominibus respective predict[taca] dictam divisionem faciendam procedere dictum fitamentum continuarunt in hunc modum. Ço es que constituits personalment les dites parts y prohomens de les viles de Cornudella y Porrera desobre nomenats en lo coll antigament dit d'en Godoffre y per avuy dit de les Marrades a ont per confrontar en dit lloch lo terme de la vila de Poboleda del dit Priorat de Escaladei, despres de esser estada cerciorada la universitat de aquella per lo interes li podie tocar en raho de dit fitament, assistiren los honorables Raphael Cornador y Pere Vinya de la Parra, prohomens per est effecte per dita universitat nomenats y elegits, los quals juntament ab totes les dites parts y prohomens atrobaren en lo recoll que esta enmig de dit coll de Godoffre, a la part de levant del cami qui va de Porrera a la volta de Cornudella, un fonament de pedra y argamassa en rodo que clarament se vey a ser lloch de mollo, y manant desfer aquell al dit mestre Joan Franquet mestre de cases, se troba en lo fonament de aquell alguns trossos de cagaferro, indubitat senyal de mollo. E aixi mateix atrobaren al costat de aquell, a la part del cami, una fita de pedra blanca de sis palms o, mes de llarch y cerca de dos de amplaria, tenint en la una part esculpida una escala ab una creu en lo cap, que son armes propres del monastir de Escaladei, ab ses filloles, la qual te correspondencia ab la prop designada fita posada en lo cap de la solana seguint les voltes y revoltes de les dites serres y montanyes y ayguavesant a una part y altra dels termens, y una contrafita que serveix de estronch, denotant que lo terme de Porrera acaba de afrontar ab lo dit comptat en dit lloch y tambe designe y denote per hont se ha de proseguir dit fitament enves tremuntana, devallant per lo torrent avall a la volta de Cornudella. La qual fita y filloles per estar ben assentades y possades nos mogueren. Empero la contrafita, per estar rompuda, se mana a dit mestre Franquet la tragues hi ni posas un altra, y fes y fabricas un mollo de pedra y guix y argamassa en lo mateix fonament del lloch del mollo se troba, lo qual encontinent, obeint a dit mandato, lo feu y fabrica de pedra guix y argamassa dexantlo de Alcada de onze palms poc mes o, mando, y en lo fonament de aquell possa vidre, carbo y cagaferro, y possa dita contrafita de pedra llacolella en lo mateix lloch aont estava l'altra que sen avia llevat.

En aquest punt, *Fitament* continua per Cornudella i cap a Ulldemolins i la muntanya de Montsant. Hem prescindit d'aquest fragment. Com que Poboleda i Torroja també eren de la Cartoixa, llur línia de contacte amb Porrera no formava part del perímetre exterior de les terres d'Escaladei; per aquesta raó el document no s'interessa per la confrontació de Porrera amb aquells dos termes.

(el contacte amb Gratallops i Falset)

[...] en lo lloch dit de dues aygues, es a saber aont se mescla y junta lo riu de Ciurana ab lo dit riu de Montsant, en lo qual lloch confronten los termens de Gratallops, Garcia, Mas Roig y Falcet, y per confrontar en dit lloch lo terme de Falcet, com es dit, despres de esser estada cerciorada la universitat de aquell per lo interes li podie tocar en raho de dit fitament, assistiren los honorables Pere Llaberia, Jurat en Cap, Joan Gombau y Marti Es-

plugues, prohomens per est effecte per dita universitat nomenats y elegits, los quals, juntament ab totes les dites parts y prohomens, tots junts unanimes y concordes, tingut primer entre si madur acordi y deguda deslberacio, resolgueren, digueren y determinaren esser la real veritat lo sobredit, y que los dits dos rius, ço es aont se mesclen les aygues **dels dits dos rius de Montsant y de Ciurana** es la verdadera divissio del dit Priorat de Escaladei, eo del lloch de Gratallops, altre de les viles de dit Priorat, amb los termens de les viles de Garcia, Mas Roig y Falcet dividinthis de esta manera, es a saber, lo riu de Montsant divideix lo terme de Gratallops ab lo terme de Garcia y Mas Roig, y lo riu de Ciurana lo terme de Gratallops del terme de Falcet, y per esser divissio tan senyalada y duradora, de voluntat de les dites parts y prohomens nos posa ni dextra ni sinistral alguna.

E Mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens de les viles de Gratallops y Falcet continuar y proseguir la dita divissio y fitament, anant **tot riu de Ciurana amunt** seguint les voltes y revoltes que aquell fa, lo qual riu, eo lo fondo de aquell, es la verdadera y real divissio dels termens de Falcet y Gratallops, arribaren a un lloch aont se junta lo riu de Porrera ab lo de Ciurana y al peu de **la serra dita del Mas d'en Porrera**, en lo qual lloch affronta a la part de migjorn lo dit terme de Falcet, y a tremuntana, que es a la altra part del riu, lo terme de Gratallops, Priorat de Escaladei, los llimits dels quals termens de Falcet y Gratallops arriben fins al mig del riu de Ciurana, com es dit, y en lo dit lloch dalt designat comensa y entra lo terme de Porrera, altre dels llocs de dit Priorat de Escaladei, en lo qual lloch per confrontar com es dit lo terme de Porrera, y averse de continuar lo dit fitament entre lo terme de Falcet y terme de Porrera despres de esser estada cerciorada la universitat del dit terme de Porrera per lo interes lin podie tocar en raho de dit fitament, assistiren los honorables Macia Saloni y Barthomeu Criveller y Barthomeu Criveller [sic] prohoms per aquest effecte per dita universitat de Porrera nomenats y elegits. Així que constituïts personalment en lo lloch aont se junten les aygues del riu de Porrera ab lo de Ciurana, **al peu de la serra dita del Mas d'en Porrera**, les dites parts y prohomens tots junts unanimes y concordes, per millor divissio del dit fitament dels dits termens de Porrera, Falcet y Gratallops, prechint madur acordi y deguda resolucio per les sobre dites parts y prohomens feta, manaren al dit mestre Jacinto Franquet⁴⁹ que en dit lloch, ço es en una roca de pedra llacolella que esta en la riera de dit riu de Ciurana, distant de aquell sis pases poc mes o, menys, a la part de migjorn sculpis una creu y per dita serra amunt envers migjorn, a distancia de dita creu cent passes poc mes o, menys, fes y fabricas un mollo de pedra y guix lo qual, juntament ab dita creu, servesquen per divissio dels termens de Falcet y Porrera restant lo ayguavesant de dita serra a la una part y altra de dits termens, e lo dit mestre Jacinto Franquet encontinent, obtemperant a dit mandato, ab ajuda de altres persones, esculpi la dita creu en la dita roca, ab un escarpre y masseta dextantla a tot cayre un bon palm, y en lo lloch desobre designat feu y fabrica lo dit mollo de pedra y guix dextantla de altaria de uns deu palms poc mes o, manco, y dextant en lo fonament de aquell vidre, carbo y cagaferro.

E mes avant les dites parts y prohomens de Porrera y Falcet, dit dia, mes y any, volent continuar y proseguir la dita divissio y fitament, pujant per la dita serra del Mas d'en Porrera per la summitat de aquella, aygua vesant a dos parts, a un tir de escopeta, poc mes o menys, del proxim dit mollo, atrobaren una fita ab ses filloles de pedra llacolella la qual,

49. Fins ací, el mestre de cases era Joan Franquet. A partir d'ara passa a Jacinto Franquet.

per estar ben assentada y forta, de consentiment de les dites parts y prohomens nos toca, dexantla de la propia manera se avia atrobat. La qual fita te attendencia y correspondencia al prop designat mollo y creu posats al peu de la dita serra.

E mes avant dit dia, mes y any, les dites parts y prohomens volent continuar y proseguir la dita divissio y fitament, pujant sempre per la summitat de la dita serra, aygua vesant a dos parts, a dos bons tirs de pedra de la prop designada y trobada fita, se troba altra fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya, la qual, per estar ben assentada y forta y tenir attendencia a la prop designada y trobada fita, de consentiment de les dites parts y prohomens, nos toca dexantla de la propia manera que se avia trobat.

E mes avant dit dia, mes y any, les dites parts y prohomens volent continuar y proseguir la dita divissio y fitament, pujant tota la dita serra amunt del mas d'en Porrera, aygua vesant a dos parts, atrobaren altra fita ab una fillola de pedra grissa y la altra fillola de pedra llacolella, a dos bons tirs de pedra de la prop trobada y designada fita la qual, per estar ben assentada y forta y tenir attendencia a la prop designada y trobada fita, de consentiment de les dites parts y prohomens, nos toca dexantla de la propia manera que se avia trobat.

E mes avant e cassi encontinent, dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens continuar y proseguir la dita divissio y fitament, anant pujant per la dita serra amunt, ayguavessant sempre a dos parts, a la part de sol hixent, en **un tossalet que esta al cap del bosch de la Font de na Tolosa**, per millor correspondencia y divissio de dit fitament, manaren les dites parts y prohomens al dit mestre Jacinto Franquet, en la summitat de dit tosal posar una fita ab ses filloles, la qual tingues correspondencia a la prop designada y trobada fita, y una contra fita, la qual tingues attendencia per aont se avia de continuar y proseguir la dita divissio y fitament, que es tot serra amunt en vers migjorn per seguir lo revolt de dita serra, lo qual en continent, obtemperant a dit mandato, ab ajuda de altres persones, possa la dita fita ab ses filloles y la contrafita, totes de la pedra que per alli se troba, si y conforme li era estat manat, dexant en lo fonament de aquelles vidre, carbo y cagaferro.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens del Falcet y Porrera continuar y proseguir la dita divissio y fitament dels termens de Falcet y Porrera, y pujant per tota la dita serra amunt tenint attendencia a dos vesants y seguint los revolts de la dita serra de collet en collet, arribaren **al cap del bosch dit del Quebralos** y alli en la summitat del dit tosal, per millor correspondencia y divissio de dit fitament, manaren les dites parts y prohomens al dit mestre Jacinto Franquet posar una fita ab ses filloles, la qual tingues correspondencia a las prop designadas y posadas fita y contra fita en lo tosalet de la Font de na Tolosa y una contra fita que tiras envers sol ponent y designas per aont se avia de continuar y proseguir la dita divissio y fitament. E lo dit mestre Franquet encontinent, obtemperant a dit mandato, ab ajuda de altres persones, possa la dita fita y contrafita ab ses filloles totes de la pedra que per alli se troba si y conforme li era estat manat, dexant en lo fonament de aquelles vidre carbo y cagaferro.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens continuar y proseguir la dita divissio y fitament, y anant per dita serra del Bosch del Quebralos y girant-se en vers sol ponent, sempre ayguavessant a una part de terme y altra, arribaren drete via al tosal mes alt del **bosch de la Solana del mas d'en Ferran** y, en mig de les dos ayguavesants, a la summitat de aquell, manaren les dites parts y prohomens al dit mestre Jacint Franquet posar una fita ab ses filloles per a millor designacio y divissio de dit fitament, lo qual encontinent, obtemperant dit mandato, possa la dita fita ab ses filloles de pedra de la matei-

xa montanya, dexant en lo fonament de aquelles vidre, carbo y cagaferro, la qual fita te attendencia y correspondencia a les prop designades y posades fites de nou en la summitat del tosal dit de Quebralos.

E mes avant e cassi encontinent, dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens continuar y proseguir la dita divissio y fitament y tornant altra volta a girar per la summitat de dita serra del bosch de la Solana del Mas d'en Ferran envers migjorn, baixant per **lo baixest del camí que va de Tarroja a Falcet**, seguint sempre les voltes i revoltes de la dita serra y sempre aygua vesant a una part de terme y altra, a la que foren al dit baixest junt al dit camí, atrobaren una fita ab ses filloles de pedra grissa que per estar ben posada y forta y tenir attendencia a la prop designada y posada fita en la summitat del tosal mes alt del bosch de la Solana del Mas d'en Ferran, seguint sempre les voltess y revoltes de la dita serra o tosal, sempre ayguavesant a una part y altra, nos toca y per millor divissio de dit fitament y per a que en lo esdevenidor constas de major claricia de dita divissio y aont arriben y confinen los terms de les dites viles de Falcet y Porrera, fonc manat per les dites parts y prohomens al dit mestre Jacinto Franquet que en dit lloch, es a saber, en mig de dit baixest, restant la ayguavesant a una part y altra, fes y fabricas un mollo nou de pedra y guix, lo qual encontinent, obtemperant y obeint a dit mandato, feu y fabrica, ab ajuda de altres persones, lo dit mollo de pedra y guix en lo lloch aont li era estat senyalat, dexantlo de alcada de uns deu palms poc mes o, manco, y avent posat en lo fonament de aquell vidre, carbo y cagaferro, y perque la gent estava molt cansada y afatigada se'n baixaren tots molt alegrement a dinar al mas d'en Ferran.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens de les viles de Porrera y Falcet continuar y proseguir la dita divissio y fitament y tornant al proxim dit baixest aont passa lo camí que va de Tarroja a Falcet, en lo qual lloch se avia atrobat una fita y edificat un mollo nou y pujant tot serra amunt, sempre ayguavesant a dos parts, seguint les voltes y revoltes de dita serra, quan foren a la summitat de dita serra **entre la coma dels Molins y lo bosch del Mas d'en Ferran**, per a millor divissio de dit fitament, manaren les dites parts al dit mestre Jacinto Franquet que en dit lloc, eo a la summitat de dita serra, posas una fita ab ses filloles y una contrafita. La fita que donas correspondencia al prop designat y fabricat de nou mollo y a la fita trobada en lo baixest per aont passa lo dit camí de Tarroja a Falcet, y la contrafita que designas lo lloch per aont se ha de continuar lo dit fitament que es envers sol hixent, e lo dit m^e Franquet encontinent, obtemperant a dit mandato, ab ajuda de altres persones, posa la dita fita ab ses filloles y la contrafita de pedra de la mateixa montanya en lo lloch aont li era estat senyalat, dexant en lo fonament de aquelles vidre, carbo y cagaferro.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens continuar y proseguir la dita divissio y fitament, y anant per la summitat de dita serra sempre seguint les voltes y revoltes de aquella, y ayguavesant a dos parts, envers sol hixent, arribaren en **un tosalet del dit bosch del Mas d'en Ferran** en lo mig del qual tosalet, eo en la summitat de aquell, per millor divissio y designatio de dit fitament, manaren les dites parts al dit mestre Jacinto Franquet que en dit lloch posas una fita ab ses filloles, lo qual encontinent, obtemperant a dit mandato, posa la dita fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya en lo mateix lloch que li era estat manat, dexant en lo fonament de aquella vidre, carbo y cagaferro. La qual fita te attendencia y correspondencia seguint com es dit los revolts de dita serra a la prop designada fita y contrafita en la summitat de la serra entre la coma dels Molins y lo bosch del Mas d'en Ferran.

E mes avant dit dia, mes y any, y cassi encontinent, volent les dites parts y prohomens continuar y proseguir la dita divissio y fitament, y anant per la summitat de dita serra envers sol hixent, arribaren a un **tosal dit del Mas d'en Caçador**, en lo qual lloch, per millor divissio de dit fitament, manaren les dites parts y prohomens al dit mestre Jacint Franquet posas una fita ab ses filloles, lo qual encontinent posa dita fita ab ses filloles enmig del ayguavesant de dit tosal del Mas d'en Caçador, de pedra de la mateixa montanya, dexant en lo fonament de aquella vidre, carbo y cagaferro. La qual fita ab ses filloles, seguint les voltes y revoltes de la montanya, sempre ayguavesant a la una part del terme y altra, te correspondencia a la prop designada y posada fita sobre lo tosalet del Bosch del Mas d'en Ferran.

E mes avant dit dia, mes y any, les dites parts y prohomens de Porrera y Falcet, volent continuar y proseguir la dita divissio y fitament y baixant del dit tosal del mas dit d'en Caçador, sempre ayguavesant a una part y altra, y arribaren al **baixest del camp dit d'en Fabregues**, manaren les dites parts y prohomens al dit mestre Jacinto Franquet que en lo mig del dit baxest posas y plantas una fita ab es filloles, lo qual encontinent, obeint y obtemperant a dit mandato, posa la dita fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya, dexant en lo fonament de aquella vidre, carbo y cagaferro. La qual fita ab ses filloles te attendencia y correspondencia a la prop designada y posada fita sobre la summitat del tosal del Mas d'en Caçador, seguint sempre les voltes y revoltes de la mateixa montanya y restant sempre lo ayguavessant a una part y altra dels termens.

E mes avant e cassi encontinent dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens continuar y proseguir la dita divissio y fitament, pujaren per dita serra del camp d'en Fabregues tirant drete via al **tosal dit vulgarment lo bosch d'en Querol** y en la summitat de dit tosal manaren les dites parts y prohomens al dit mestre Franquet que posas una fita ab ses filloles, lo qual encotinen, obtemperant al dit mandato, posa la dita fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya enmig de la summitat del dit tosal, si y conforme se li ere estat manat, dexant en lo fonament de aquella vidre, carbo y cagaferro. La qual fita ab ses filloles seguint les voltes y revoltes de la mateixa montanya, te attendencia y correspondencia a la prop designada y posada fita en lo baxest dit del camp d'en Fabregues, restant sempre la ayguavesant a una part y altra dels termens.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens continuar y proseguir la dita divissio y fitament y baixant del dit tosal dit lo bosch d'en Querol, y girant-se a la part de migjorn, sempre ayguavesant, anaren per la summitat de dita serra y arribaren **al cap dels trossos de Pere Asçens** de Porrera y de la Solana del mas d'en Blanch de Falcet y en dit lloch manaren les dites parts y prohomens al dit mestre Jacinto Franquet que posas una fita ab ses filloles y una contra fita, la fita que tingues correspondencia y attendencia a la prop designada y posada fita en lo tosal dit del Bosch d'en Querol, seguint sempre les voltes y revoltes de la dita montanya, sempre ayguavesant a una part y altra dels termens, y la contrafita que designas y denotas lo lloch per aont se ha de continuar y proseguir la dita divissio y fitament per quant fa molts revolts la dita serra, e lo dit mestre Jacinto Franquet encontinent, obtemperant a dit mandato, posa la dita fita ab ses filloles y la contrafita de pedra de la mateixa montanya, si y conforme li era estat manat, dexant en lo fonament de aquelles vidre, carbo y cagaferro.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens de les viles de Porrera y Falcet continuar y proseguir la dita divissio y fitament y girant-se la dita serra per la part de sol hixent, y anant per la dita serra, arribaren **al collet vulgarment dit de S' Miquel**,

sempre ayguavesant a dos parts, y en lo mig del dit collet manaren les dites parts y prohoms al dit mestre Jacinto Franquet que posas una fita ab ses filloles, la qual, seguint les voltes y revoltes de la dita serra, sempre ayguavesant a una part y altra dels termens, tingues attendencia y correspondencia a la prop designada y posada fita al cap dels trossos de Pere Ascens de Porrera y de la solana del Mas d'en Blanch de Falcet, y una contrafita que denotas y designas per aont se avia de continuar y proseguir la dita divissio y fitament, que es a la part de migjorn, e lo dit mestre Jacinto Franquet encontinent, obtemperant y obeint a dit mandato, posa la dita fita ab ses filloles y la contrafita de pedra de la mateixa montanya, si y conforme li era estat manat, dexant en lo fonament de aquelles vidre, carbo y cagaferro.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohoms continuar y proseguir la dita divissio y fitament, y girant-se per dita serra a la part de migjorn, arribaren **al cap de les comes dites del Prior y de la Baldirana**, tot ayguavesant, mirant entre sol hixent y tremuntana. Y en dit lloch manaren les dites parts y prohoms al dit mestre Jacinto Franquet que posas una fita ab ses filloles, la qual seguint les voltes y revoltes de la dita serra, sempre ayguavesant a una part y altra, tingues attendencia a les prop designades y posades fita y contrafita al collet dit de St Miquel y la contrafita que denotas y designas lo lloch per aont se avia de continuar y proseguir la dita divissio y fitament, que es tota serra avall entre sol hixent y tremuntana. E lo dit mestre Jacinto Franquet encontinent, obtemperant y obeint al dit mandato, posa la dita fita ab ses filloles y la contrafita de pedra de la mateixa montanya, si y conforme se li era estat manat, dexant en lo fonament de aquella vidre, carbo y cagaferro.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohoms continuar y proseguir la dita divissio y fitament y baixant del dit cap de les comes del Prior y Baldirana tota serra avall, entre sol hixent y tremuntana, ayguavesant a una part y altra, arribaren a un tosalet que per part de tremuntana se anomena **lo cap del Bosch dels Castanyers y de part de migjorn la Sentiu** y alli en dit tosalet, aygua vesant a dos parts, manaren les dites parts y prohoms al dit mestre Jacinto Franquet que posas una fita ab ses filloles, la qual, seguint les voltes y revoltes de la dita serra, sempre ayguavesant a una part y altra dels termens, tingues attendencia y correspondencia a les prop designades y posades fita y contra fita al cap de les comes dites del Prior y de la Baldirana. E lo dit mestre Jacinto Franquet encontinent, obtemperant y obeint a dit mandato, posa la dita fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya, si y conforme li era estat manat, dexant en lo fonament de aquelles vidre, carbo y cagaferro.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohoms de les viles de Porrera y Falcet continuar y proseguir la dita divissio y fitament, y baixant tota ayguavesant per dita serra al cap dels Horts Vells y travessant lo barranch dit de la Sentiu, arribaren a un tosalet distant de la prop dita fita unes quatre centes passes, poc mes o, menys, mirant tot dret al tosalet dit del cap de la Vinya d'en Llopis de Porrera, en lo qual lloch, per millor divissio y designacio de dit fitament, manaren les dites parts y prohoms al dit mestre Jacint Franquet plantar y ficar una fita ab ses filloles, la qual, seguint les voltes i revoltes del dit tosalet nomenat de una part **lo cap del Bosch dels Castanyer** y de altra part **la Sentiu**, y restant la ayguavesant a una part y altra part de termens, tingues attendencia a la prop designada y posada fita en dit tosalet. E lo dit mestre Jacinto Franquet encontinent, obtemperant y obeint a dit mandato, posa la dita fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya, si y conforme li era estat manat, dexant en lo fonament de aquella vidre, carbo y cagaferro.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens continuar y proseguir la dita divissio y fitament, y baixant per lo barranc dit de la Sentiu ayguavesant y muntant **al tosalet del cap de la vinya dita d'en Llopis**, a la que foren dalt en la summitat de dit tosal, manaren dites parts y prohomens al dit mestre Jacinto Franquet posas en la summitat del dit tosal una fita ab ses filloles, la qual tingues correspondencia a la prop designada y posada fita en lo prop dit tosalet seguint sempre les voltes y revoltes de les dites serres sempre restant la aygua vesant a una part y altra dels dits termens y tambe posas una contrafita, que designas lo lloch per aont se avia de continuar y proseguir la dita divissio y fitament, que es envers sol hixent, y tambe per millor divissio de dit fitament y per a que en lo esdevenidor constas de major claricia de dita divissio y aont arriben los termens de les dites viles de Porrera y Falcet fonch determinat y manat per dites parts y prohomens al dit mestre Jacinto Franquet que en dit lloch edificas un mollo de pedra y guix que servis per al effecte sobredit. E lo dit mestre Jacinto Franquet encontinent obtemperant a dit mandato com era raho, ab ajuda de altres persones, feu y fabrica lo dit mollo de pedra y guix, dexantlo de altaria de uns palms, poc mes o manco, y tambe posa la dita fita ab ses filloles y la contrafita en lo lloch que li era estat senyalat, de pedra de la mateixa montanya, dexantho tot a tota perfectio, si y conforme li era estat manat, avent deixat en lo fonament de dit mollo fita y contrafita vidre, carbo y cagaferro.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens continuar y proseguir la dita divissio y fitament y baixant per la summitat de dita serra o tosal del cap de la vinya d'en Llopis y anant debes sol hixent, y travesant lo cami Real que va de Porrera a Falcet per lo cami dit de la Sentiu, y pujant **tota serra amunt dita la costa de na Sales**, al que foren a la summitat de aquella, per millor divissio del dit fitament, manaren les dites parts y prohomens al dit mestre Jacinto Franquet que en la summitat de dita serra posas y plantas una fita ab ses filloles, la que seguint les voltes y revoltes de les dites serres, sempre ayguavesant a una part y altra dels dits termens, tingues attendencia y correspondencia a les prop designades y posades fita y contrafita y mollo posats al tosalet del cap de la vinya d'en Llopis de Porrera, y tambe que posas una contrafita que designas per aont se ha de continuar y proseguir la dita divissio y fitament, que es entre sol hixent y migjorn. E lo dit mestre Jacinto Franquet encontinent, obtemperant y obeint a dit mandato, posa la dita fita ab ses filloles y contrafita en lo lloch aont li era estat senyalat, de pedra de la mateixa montanya, dexantho tot a tota perfectio, si y conforme li era estat manat, avent dexat en lo fonament de la dita fita y contrafita vidre, carbo y cagaferro.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens continuar y proseguir la dita divissio y fitament, y pujant tota serra que va entre sol hixent y migjorn, ayguavesant a dos parts, a la que foren **al tosal de la Manyana eo de la coma dita de na Guasca**, manaren les dites parts y prohomens al dit mestre Jacinto Franquet, per millor divissio de dit fitament, posar en la summitat del dit tosal, ayguavesant a les dosparts dels dits termens, una fita ab ses filloles, la qual fita tingues attendencia y correspondencia a la prop designada y posada fita ab ses filloles y contrafita en la summitat de la serra de la Costa dita de na Sales, seguint sempre les voltes y revoltes de dita montanya, sempre ayguavesant a una y altra part dels dits termens de Falcet y Porrera. E lo dit mestre Jacinto Franquet encontinent, obtemperant a dit mandato, posa la dita fita ab ses filloles en lo mateix lloch que li era estat senyalat, de pedra de la mateixa montanya, dexantla a tota perfectio, si y conforme li era estat manat y per averse acabat en aquella occassio lo vidre, carbo y cagaferro, en lo fonament de dita fita no sen hi posa, reservantne un poc que ni avia per al

mollo que se avia de fer en lloch que immediatament se segueix.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens de les viles de Falcet y Porrera continuar y proseguir la dita divissio y fitament, y pujant per la summitat de la dita serra de la Manyana, aygua vesant a dos parts, arribaren a **la serra dita del Pansal**, en lo qual lloch, per confrontar en ell lo terme de Pradell, baronia de Scornalbou, despres de esser estada cerciorada aixi la universitat de Pradell com tambe la dita baronia de Scornalbou per lo interes los ne podie pertocar en raho de dit fitament, assistiren per part del Sr Archebisbe de Tarragona, senyor de dita baronia, lo honorable Antoni Monet, balle general de la dita baronia descornalbou com atenint orde y commissio expressos dels Ills^{es} senyors officials ecclesiastichs de Tarragona y governador del Camp, ab carta missiva de la qual ha fet ostentacio, y per part de la dita baronia y universitat de Pradell los honorables Pere Roger, jurat en cap de la vila de Riudecanyes; Gabriel Llaberia, jurat de la Argentera; Antoni Sangenis, jurat de Dos aygues; Pere Vall, balle de Pradell; Joan Margaleff y Pere Fuster, jurats de dit lloch de Pradell, tots prohomens per dita baronia y universitat de Pradell nomenats y elegits, los quals tots junts ab les sobre dites parts y prohomens desobre nomenats, tingut en tal fi primer madur acordi y deguda deslberacio, determinaren que, per a millor divissio y designacio del dit fitament, convenia que en dit lloch de la serra del Pansal se posas una fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya, la qual fita, seguint sempre les voltes y revoltes de dita serra, ayguavesant a dos parts dels termens de Falcet y de Porrera, tingues attendencia y correspondencia a la prop designada y posada fita en lo tosal de la Manyana, y la contrafita que designas lo lloch per aont se avia de continuar dita divissio y fitament, y tambe convenia que en dit lloch se fes y fabricas un mollo per a millor divissio de dit fitament y per a que en lo esdevenidor constas de major claricia de dita divissio y aont arriben los termens dels dits llochs de Porrera, Falcet y Pradell, y aixi, tots unanimes y concordets, manaren al dit mestre Jacinto Franquet fes y fabricas lo dit mollo y posar la dita fita y contrafita y conforme esta desobre designat. E lo dit mestre Jacinto Franquet encontinent, ab ajuda de altres persones, feu y fabrica lo dit mollo de pedra y guix, dextantlo de altaria de uns deu palms, poc mes o manco, dextant en lo fonament de aquell vidre, carbo y cagaferro y tambe possa y planta la dita fita ab ses filloles y la contrafita de pedra de la mateixa montanya, dextantho tot a tota perfectio, si y conforme li era estat manat, empero en lo fonament de la dita fita y contrafita no y posa vidre, carbo ni cagaferro, per averse acabat en aquella occassio.

(el contacte amb Pradell de la Teixeta)

Postmodum autem die tertia dicti mensi Junij anni presentis millessimi sexcentessimi vigessimi octavi. Innrorum dictorum nottariorum simul stipulantium et insolidum claudentium pro ut supra dictum extint et testium supra nominatorum presentia volentes dictes partes nominibus respectiire predictis ad dictam divissionem faciendam procedere dictum fitamentum continuarunt in hunc triadum. Ço es que constituits personalment les dites parts y prohomens de les viles de Porrera, baronia de Scornalbou, y Pradell en la sobredita serra del Pansal, y baixant per dita serra avall caminant envers sol hixent y entrant en la serra dita de la comma d'en Nom de deu y de les Porreres, seguint sempre los revolts de aquella, de tosal tosal, sempre agyavesant a dos parts arribaren a un tosal que es sobre lo moli d'en Ferriol, en lo qual lloch romp lo dit fitament fins a una alzina que y ha al cap de un conreu d'en Ferrer del mas terme de Porrera, y de aqui va dretavia girant-se a

la part de migjorn fins a arribar al Riu de Pradell, dextant lo dit moli d'en Ferriol a la part de ma esquerra dins del dit terme de Porrera, Priorat de Scaladei, y de aqui munta fins **al camí Real que va de Porrera al Camp de Tarragona**. Baix del qual camí, a la part de tremuntana, junt a una roqueta petita prop del dit riu, atrobaren tres pedres que la una d'elles, ço es la mes prop de dita roqueta es un poc gran, la del mig no tant gran y la del estrem ya es mes petita, que esta a modo de fita ab ses filloles, pero nos pot ben designar que ho sien; però, com estiguien ben fermes y denoten esser cossa duradora y fins vuy sien estades tingudes per fites a la veu publica per relatio dels mateixos prohoms y persones velles, de consentimen de totes les sobre dites parts y prohoms, fou determinat que nos moguessen dites pedres, restant en dit lloch com a fita verdadera. La qual fita te attendencia y correspondencia, seguint sempre les voltes y revoltes de ditas serras, sempre ayguavesant a una part y altra, a les prop designades y posades fita y contra fita y mollo edificat de nou en la sobre dita serra del Pansal, y per millor divissio de dit fitament, y per a que en lo esdevenidor constas de major claricia de dita divissio y aont arriben los termens de les dites viles de Porrera y Pradell, fonc determinat per les dites parts y prohoms desobre nomenats, y manaren al dit mestre Jacinto Franquet fes y fabricas un mollo a vint y sinch passes de la dita fita a la part de migjorn, prop del dit camí real. E lo dit mestre Jacinto Franquet encontinent, obtemperant a dit mandato, feu y fabrica lo dit mollo de pedra y guix en lo lloch aont li era estat senyalat, dextantlo de altaria de uns deu palms, poc mes o, manco, avent dextat en lo fonament de aquell vidre, carbo y cagaferro.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohoms continuar y proseguir la dita divissio y fitament, girant-se a la part de sol hixent, per la solana d'en Ripoll y vuy d'en Ferrer, seguint sempre los revolts de dita serra, ayguavesant a dos parts, y anant de tosal en tosal, arribaren **al tosal dit de la Comma d'en Lluís** en lo qual lloch, per a acabar alli de afrontar ab lo terme de Porrera lo terme de Pradell y comensar afrontar ab lo dit terme de Porrera lo terme de la vila de Alforge, despres de esser estada cerciorada la universitat de dita vila per lo interes los ne podia tocar en raho de dit fitament, assistiren per part del senyor Archebisbe de Tarragona, senyor de la dita vila de Alforge, lo honorable Jaume Pont, balle de dita vila, com atenint orde y commissio expressa dels Ills^{es} senyors oficials ecclesiastichs de Tarragona y governador del Camp, ab carta missiva de la qual ha fet ostentacio. Y per part de la universitat de dita vila de Alforge, los honorables Andreu Menalt, jurat de dita vila, y Pere Manya dit de la Vall de Cortiellaa, tots prohoms per la universitat de dita vila nomenats y elegits. Los quals tots junts ab les sobre dites parts y prohoms desobre nomenats, tingut entre si primer madur acordi y deguda deslberacio, determinaren que per a millor divissio de dit fitament, y per a perpetua memoria de aquell, convenia que en dit tosal de la Coma d'en Lluís se posas una fita ab ses filloles la qual, seguint les voltes y revoltes dels dits tosals, ayguavesant sempre a dos parts, tingueren attendencia y correspondencia a la prop designada y posada fita y mollo dextats prop del camí general que va de la vila de Porrera al Camp de Tarragona y una contra fita que servis de estronch del dit terme de Pradell y denotas per aont se ha de continuar y proseguir lo dit fitament entre dits termens de Alforge y de Porrera, y tambe determinaren que convenia que en dit lloch se fes y fabricas un mollo per a millor divissio de dit fitament y per a que en lo esdevenidor constas de major claricia de dita divissio y aont arriben los termens dels dits llocs de Porrera, Pradell y Alforge, y aixi tots unanimes y concordes manaren al dit mestre Jacinto Franquet fes y fabricas lo dit mollo y posas les dites fita y contrafitas, y conforme esta desobre designat. E lo dit mestre Jacinto Franquet enconti-

nent, ab ajuda de altres persones, feu y fabrica lo dit mollo de pedra y guix, dexant en lo fonament de aquell vidre, carbo y cagaferro, avent dextat lo dit mollo de uns deu palms de alçada, poc mes o manco, y tambe possa y fica la dita fita ab ses filloles y la contra fita de la pedra de la mateixa montanya, dexantho tot a tota perfectio, si y conforme li era estat manat, avent dextat en lo fonament de dites fites vidre, carbo y cagaferro.

(el contacte amb Alforja)

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens de les viles de Porrera y Alforge continuar y proseguir la dita divissio y fitament, y baixant del dit tosal de la dita Coma d'en Lluís tota serra avall, ayguavessant a dos parts, arribaren a **un tosalet que esta entre lo cap del bosch de la Peixera del moli de Porrera y de la coma d'en Lluís** y enmig del dit tosalet, per millor divissio de dit fitament, manaren les dites parts y prohomens al dit mestre Jacinto Franquet posas y ficas una fita ab ses filloles, lo qual encontinent, obtemperant a dit mandato, possa y planta la dita fita ab ses filloles, de pedra de la mateixa montanya en lo lloch se li avia senyalat, dexant en lo fonament de aquella vidre, carbo y cagaferro, la qual fita te attendencia y correspondencia a les prop designades fita y contrafita y mollo edificat de nou en lo tosal mes alt de la comma dita d'en Lluís, seguint sempre les voltes y revoltes de la dita montanya, sempre ayguavessant a dos parts dels termens.

E mes avant dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens continuar y proseguir la dita divissio y fitament, y baixant tota serra avall de la dita coma d'en Lluís seguint los revolts, ayguavaesant a dos parts, arribaren **al riu de Cortiella, aont se pren la aygua per al moli de Porrera**, en lo qual lloch, a la part de sol hixent, determinaren les dites parts y prohomens se fes y fabricas un mollo per a millor divissio de dit fitament y per a que en lo esdevenidor constas de major claricia y aont arriben los termens dels dits llochs de Porrera y Alforge, y aixi, tots unanimes y concordes, manaren al dit mestre Jacinto Franquet fes y fabricas en lo dit lloch un mollo de pedra y guix lo qual encontinent, obtemperant a dit mandato, ab ajuda de altres persones, feu y fabrica lo dit mollo de pedra y guix en lo lloch aont se li era estat senyalat, dexantlo de altaria de uns deu palms, poc mes o, manco, dexant en lo fonament de aquell vidre, carbo y cagaferro. Lo qual mollo te attendencia y correspondencia a la prop designada y posada fita en lo tosalet que esta entre lo cap del bosc de la Peixera y la comma d'en Lluís, seguint sempre les voltes y revoltes de dita serra y restant la aygua vesant a una parrrt y altra dels dits termens.

E mes avant, dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens continuar y proseguir la dita divissio y fitament y anant tot serra amunt per la solana del mas d'en Manya, sempre ayguavessant a dos parts, seguint les voltes y revoltes de la dita serra, arribaren **al tosal vulgarment dit de la Cofiola**, y en lo mig del dit tosal per millor divissio de dit fitament manaren les dites parts y prohomens al dit mestre Jacinto Franquet que plantas y ficas una fita ab ses filloles. E lo dit mestre Jacinto Franquet encontinent, obtemperant y obeint a dit mandato, possa la dita fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya en lo mig de dit tosal dela Cofiola, dexant en lo fonament de aquella vidre, carbo y cagaferro. La qual fita seguint les voltes y revoltes de la dita serra, sempre ayguavessant a les dos parts dels termens te attendencia y correspondencia al prop designat y fabricat de nou mollo posat desa lo riu de Cortiella a la parrrt de sol hizent.

E mes avant, dit dia, mes y any, volent les dites parts y prohomens de les viles de Por-

rera y Alforge continuar y proseguir la dita divissio y fitament, pujant tota serra amunt de la Cofiola, arribaren al tossal dit d'en Marco de Cortiella y **en un tossal dit del cap de la Falguera del mas d'en Cavaller y vuy d'en Figuerola de Porrera**, per millor designacio y divissio del dit fitament, manaren les dites parts y pro [...] ⁵⁰ parts y prohomens de les viles de Porrera y Alforge continuar y proseguir la dita divissio y fitament pujant per dita serra amunt arribaren al tossal **dit del Coll del Sitjar**, en lo qual lloch eo en lo mig del dit tosal, ayguavesant a dos parts, per millor divissio del dit fitament, manaren les dites parts y prohomens al dit mestre Jacint Franquet posar una fita ab ses filloles. E lo dit mestre Jacinto Franquet encontinent, obtemperant a dit mandato, posa la dita fita ab ses filloles de pedra de la amteixa montanya, si y conforme li era estat manat, dexant en lo fonament de aquella vidre, carbo y cagaferro, la qual fita, seguint sempre les voltes y revoltes de la dita montanya y ayguavesant a dos parts, te attendencia a la prop designada y posada fita en la summitat **del tossal dit del Cros del Argent**.

E mes avant e cassi encontinent dit dia, mes y any, volent les dites parts continuar y proseguir la dita divissio y fitament y anant tota serra amunt, sempre per ayguavesant a dos parts, arribaren **al tosal vulgarment dit del Mirador** y alli en la summitat del dit tosal, per millor divissio y correspondencia del dit fitament, manaren les dites parts y prohomens al dit mestre Jacinto Franquet que en lo mig de la summitat del dit tosal, ço es ayguavesant a dos parts, posas una fita ab ses tilloles. E lo dit mestre Jacint Franquet encontinent, obtemperant a dit mandato, posa la dita fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya en lo lloch que li era estat senyalat, dexant eb lo fonament de aqueulla vidre, carbo y cagaferro. La qual fita, seguint les voltes y revoltes de les dites serres, sempre ayguavesant a dos parts dels termens, te attendencia a la prop designada y posada fita al tossal dit del Coll del Sitjar.

Finalment, dit dia, mes y any, volent acabar y donar fi y rematto a dita divissio y fitament, les dites parts y prohomens de les viles de Porrera y Alforge, anant des del dit tosal dit del Mirador, tot serra amunt, seguint los revolts de dita serra, ayguavesant a dos parts, arribaren a la Curulla del Bosch del Archebisbe, en lo qual lloch se comença y dona principi a dit fitament, als vint del mes de mars proxim passat, y en lo cap de la dita curulla de dit bosc se posa un mollo, y aixi les dites parts y prohomens, per millor divissio de dit fitament y acabar aquell, manaren al dit mestre Jacinto Franquet que a vint pases abans de arribar a dit mollo, poc mes o, menys, posas una fita ab ses filloles la qual fita de una part tingues correspondencia a la prop designada y posada fita en la summitat del tosal dit del Mirador, seguint sempre les voltes y revoltes de la dita serra y montanyes, sempre ayguavesant a dos parts dels termens, y de altra part tingues tambe attendencia y correspondencia al prop designat mollo de la corulla del Bosch del Archebisbe. E lo mestre Jacinto Franquet, obtemperant y obeint a dit mandato, posa la dita fita ab ses filloles de pedra de la mateixa montanya a vint pases del dit mollo, poc mes o, menys, en la summitat de la dita serra del Bosch del Archebisbe, restant les aygues vesants a una y altra part dels termens, dexant en lo fonament de aquella vidre, carbo y cagaferro.

De quibus omnibus et singulis supradictis sit vl Premittitur actis dictis gestis et sequintis ac ut supra patet continuatis illico et incontinenti tam dicti admodum R^{di} Patter don Andreas Periz, monachus et conrreherius ac sindicus et Procurator preffatus et Dom

50. A la fotocòpia del document falta alguna pàgina de text, raó per la qual no en podem donar el contingut complet.

Petrus Joannes Guiraut, monachus eiusdem Monasterij Scaledei. Quam dicti Ills^{is} dominis Gaspar Torrella V.I.D. Gubernator et assessor predictus Bartholomeus Toda Baiulus Generalis et Antonius Tolrra etiam Generalis Thesaurarius antefati nommibus quibus supra respective predictis nec non omnes Porreres in supradicto fitamento respective nominato promiter esse unicuius illorum competenti Petientum et Requisiverunt unum et plura, Publicum seu Publica et tot quot fuerint necessaria et eiusdem thenoris instrumenta fieri et confici eisdem q. seu alijs cuia inter sit dari et tradi per nos dictos et supra nominatos nottarios simul stipulantes et in solidum de divissim claudentes, Que fuerunt acta in Bega terminorum et Circuita dicti Prioratus scaledei et termini Montis S^{ti} sub anno, diebus, Mensibus ac locis respective Predictis. Presentibus nobis dictis nottarijs et testibus supra nominatis ad premissa respective vocatis Rogatis et specialiter assumptis pro ut superius continetur, [?] una Creu [?] y baronia de Cabaces [?] y Prohomens ≠ y [?]⁵¹ Prohomens. Ita approbat nottarius infrascriptus manu propria:

Signum Petri Joannis Masdeu auctoritate Regia per totam terram et ditio-
nem domini domini nostri Hispaniarum Regis nottarij publici et scribanie
Communis et negotiorum totius Comitatus Pratarum pro Exmo domino duce
Cardone et Sugurbij Comite Montanearum et ville Pratarum scribe. Qui huus-
modi Generali fitamento totius Prioratus Scale dei et termini Montis S^{ti} una
cum discreto Baltazare Falconer publico Tarracone ac per totum terram et di-
tionem sue Mag^{is} auctoritatibus applica et Regia connottatio mea et Regie Cu-
rie Tarracone et negotiorum Monastrerij & conventus Scale dei scribo meum
ut pressetur interessente stipulante, et attestante ac insolidum et divissim
claudente, et una cum dictis espective testibus presens interfui Ipsum q cum
dicto connotario meo notavi et ingiassavi et In his precedentibus septuaginta
duobus papiri huius forme folijs presenti Comprehenso scripti, cum eius origi-
nali nota predicta veridice comprobavi, et insolidum subscripsi subsignavi et
clausi Rogatus et Requisitus proparte dicti Ex^{mi} dominus ducis Cardone et Su-
gurbij Comitis montenearum et ville Pratarum die vigesima mensis Septem-
bris predicti anni MDCXXVIIIICPM

Capbreu 1774. Com que de *Fitament 1628* ha quedat exclòs el contacte amb els termes de Poboleda i de Torroja, en substitució el transcrivim d'una rodalia que consta en un capbreu confeccionat per la Cartoixa d'Escaladei l'any 1774. El batlle, els regidors i prohoms de Porrera van manifestar al monjo i al notari capbreuadors les afrontacions del terme, de memòria, des de casa, sense recórrer el perímetre:

arriba al Coll de les Marrades ahont y ha un Molló desfet y una fita gran de pedra picada ab ses filloles y les armes de Scala Dei y assi comensa afrontar ab lo terme de Poboleda y fineix lo de Cornudella y de aquí tota Serra amunt puja fins al tossal de Coma de Cases sempre aýguavessant y de aquí baixa tota Serra avall

51. Aquests signes d'interrogació corresponen a símbols dels quals no disposa el nostra sistema informàtic. Tanmateix, aquesta supressió no afecta la bona interpretació del text.

fins al pla dit d'en Botifarra ahont acaba lo terme de Poboleda y entra lo terme de Torroja á les Tosses y de aquí tota serra avall tot aýguavessant arriba fins al Coll del filell y de aquí tota Serra avall aýguavessant [16v] arriba fins al baixest de la coma dita del asté y de aquí tota serra avall dret fins al Tossal de Bellvís sempre aýguavessant ahont acaba lo terme de Torroja y comensa lo de Gratallops y de aquí tota Serra avall sempre aýguavessant fins al baixest de les Pereroles en vista del Moli de Gratallops y de aquí tota Serra avall aýguavessant fins al mas d'en Claret y arriba fins al Riu de Ciurana y passat lo Riu puja torrent amunt fins a la font novella y de aquí fins al Coll de Gratallops en lo qual y ha una fita de Pedra ferral y sobre la dita fita esta un rodet de Moli de oli ab una Creu de fusta y girant á ma esquerra per lo camí del Camp d'en boix fins al Cap de la Vinya de Llorens Guiamet que ans era de la Vicaria ahont y ha una fita y de aquí tirant serra amunt la volta del Mas d'en Pallarés al Cap de la Vinya de Esperanza Llorens y del tros de Joan Jover major ahont y ha una fita y Molló baixant per la serra avall fins al Cap de la Vinya de Jaume Porrera de Gratallops ahont y ha una fita y seguint dita serra baixxa fins al Riu de Ciurana ahont acaba lo terme de Gratallops y comença lo terme de Falçet passat lo Riu y afronta ab les roques dites d'en Bru y pujant tota Serra amunt del Mas d'en Porrera de Gratallops.

TREBALLS DE L'OFICINA D'ONOMÀSTICA

Títols publicats

- 1 Ramon AMIGÓ, *Siurana de Prades* (1995)
- 2 Cosme AGUILÓ, *La toponímia de la costa de Lluçmajor* (1996)
- 3 Miquel S. JASSANS, *Onomàstica de Poboleda* (1998)
- 4 Josep RECASENS, *Blancafort, a partir dels noms passats i presents* (2000)
- 5 Jaume SABATÉ, *Onomàstica del poble i terme de la Vilella Alta* (2000)
- 6 Ramon AMIGÓ i Ramon PERE, *L'Albi i els seus noms* (2001)
- 7 Miquel S. JASSANS, *Onomàstica de Colldejou* (2003)
- 8 Dolors CABRÉ i Josep VECIANA, *Onomàstica del terme municipal dels Garidells* (2003)
- 9 Ramon PERE, *Recull de noms de lloc i de persona de Vilanova de Prades* (2004)
- 10 Montserrat CAILÀ i Jean-Paul ESCUDERO, *Història dels noms de Reiners. Les arrels d'un poble del Vallespir* (2005)
- 11 Eugeni PEREA, *Onomàstica de Riudoms* (2006)
- 12 Ramon PERE, *Els noms del Vilosell i el seu terme municipal* (2006)
- 13 Albert TURULL, *La toponímia de les comarques de ponent. Un assaig d'interpretació tipològica* (2007)
- 14 Miquel S. JASSANS, *Onomàstica de Duesaigües i el seu terme* (2008)
- 15 Ramon AMIGÓ, *Onomàstica del terme municipal de Constantí* (2008)
- 16 Josep MORAN, *Característiques del nom propi: Estudi d'interpretació lingüística* (2009)
- 17 Fèlix BRUGUERA, *Recull de noms d'Osor* (2010)
- 18 Josep M. COLL i Ramon AMIGÓ, *Onomàstica del terme municipal de Pratdip* (2010)
- 19 Moisès SELFA, *Onomàstica de la Bisbal d'Empordà* (2010)
- 20 Joan PEYTAVÍ, *Antroponímia, poblament i immigració a la Catalunya moderna: L'exemple dels comtats de Rosselló i Cerdanya (segles XVI-XVIII)* (2010)
- 21 Ramon AMIGÓ, *Onomàstica del terme municipal de Porrera* (2011)

Centanys
19112011
Secció Filològica

2011
l'any de la paraula viva